NEZAVISNA *Država Hrvatska*

Dr. JOSIP FLORSCHÜTZ

HRVATSKA SLOVNICA

ZAGREB

NARUČUJE SE U
KNJIŽARI
RADOSLAVA HORVATA
ZAGREB, ZRINJSKI TRG 13

BRANKO MALBAŠA

B.M.
I.3

13406

IZPRAVAK

Ministarstvo nastave Nezavisne Države Hrvatske dopustilo je odlukom br. 84.765/41. od 21. prosinca 1941. upotrebu Florschützove Hrvatske slovnice u srednjim školama u školskoj godini 1941./42. uz uvjet, da učenici prije upotrebe u knjizi crnilom provedu ove izpravke:

1. na I. stranici u 7. redku precrtati rečenicu: »Srbi pišu ekavski, a ikavski se ne piše.«
2. Na XVI. stranici u 11. i u 12. redku precrtati rečenicu: »To je Šarac Kraljevića Marka.«
3. Na XVI. stranici u 24. redku precrtati rečenicu: »Pobratime Kraljeviću Marko.«
4. Na XXI. stranici u 13. redku precrtati rečenicu: »Žali Šarac tebe gospodara.«
5. Na XXVIII. stranici u 27. redku izpred rieči »piše« napisati »ne«.
6. Na 6. stranici u 34. redku mjesto »zapadnome« napisati »jednom«. U 36. redku precrtati rieči »ili zapadni«.
7. Na 7. stranici u 1. redku mjesto rieči »U istočnome dijelu naroda govori se« napisati: »Drugi opet dio naroda govori...«
8. Na 10. stranici u 26. redku mjesto k, g, k napisati k̄, g, h.
9. Na 23. stranici u 5 redku mjesto »...obično se mijenjaju **l** i **o**« napisati »...obično **ne** mijenjaju **l** i **o**«.
10. Na 23. stranici u 26. redku mjesto »drugo — ar« napisati »dugo-ar«.
11. Na 28. stranici pri dnu precrtati imena: Radoje, Danilo, Manojlo, Blagoje, Miloje, Đorđe, Radule.
12. Na 31. stranici u 25. redku precrtati ime Aleksa.
13. Na 31. stranici u 1. redku ozdo precrtati rieči »tâšta« (punica) »tâštā«.
14. Na 75. stranici u 10. redku ozdo mjesto »mol-lim« napisati »mol-im«.
15. Na 87. stranici u 20. redku precrtati rečenicu: »Bolje je pisati **nijesam,** nego nisam.«
16. Na 88. stranici u 14. redku precrtati rečenicu: »Mjesto bit ću... pišu gdjekoji biću, bićeš...«
17. Na 90. stranici u 12. i 13. redku precrtati cielu bilješku 2.
18. Na 118. stranici u 1. redku precrtati »...rvati se (ne valja hrvati se) rvem se«.
19. Na 122. stranici u 18. redku precrtati oblik »jeste«.
20. Na 129. stranici u 5. i 6. redku mjesto primjera: »Knjigu piše Kraljeviću Marko, napisati primjer :»Knjigu piše Zrinoviću bane«.
21. Na 129. stranici u 26. i 27. redku mjesto imena »Ranko« odnosno »Miloš« napisati »Mirko« odnosno »Stanko.«
22. Na 132. stranici u 5. redku ozdo precrtati rečenicu: »Uranila Kosovka (kosovska) djevojka.«
23. Na 132. stranici u 3. redku ozdo precrtati primjer »Crni Đorđe«.
24. Na 133. stranici u 19. redku precrtati rečenicu: »Žali Šarac tebe gospodara«.
25. Na 133. stranici u 3. redku ozdo precrtati rečenicu: »Kuj mi sablju, Novače, kovaču.«
26. Na 134. stranici u 25. redku mjesto »sudijom« napisati »sucem«.
27. Na 137. stranici u 1. redku valja precrtati rečenicu: »Vojvode se zakunu Kara-Đorđiju, da će mu biti vjerni.«

28. Na 145. stranici u 11. i 12. redku mjesto rečenice: »Jakov Nenadović i Milan Obrenović opkole Užice, oko Sokola također se postave straže« napisati rečenicu: »Hrvati opkole Osijek, oko Valpova također se postave straže.«
29. Na 148. stranici u 6. redku mjesto »Žura Vukašine« napisati »Zrinoviću bane.«
30. Na 155. stranici u 29., 30. i 31. redku mjesto rečenice: »Kažu, da je Marko Kraljević živio u vrijeme kneza Lazara. Ili: Za Marka Kraljevića kažu da je živio u vrijeme kneza Lazara« napisati: »Kažu, da su Hrvati došli iz Biele Hrvatske. Ili: Za Hrvate kažu, da su došli iz Biele Hrvatske.«
31. Na 159. stranici u 29. i 30. redku mjesto rečenice: »Kad Vukašin izgubi život, onda stupi na prijestol srpski knez Lazar« napisati: »Kad kralj Zvonimir umre, nastupe u Hrvatskoj teški dani.«
32. Na str. 159. u 34. redku mjesto rečenice: »Čim ga vidje Musiću Stevane, čim ga vidje, tim ga i poznade«, napisati: »Čim oni doše, mi odosmo.«
33. Na 161. stranici u 32. redku mjesto rečenice: »Po selima su Srbi ne samo za male krivice, nego i (već i) za glavu sudili« napisati: »Po selima su Hrvati ne samo ratari, nego (već) se bave i stočarstvom.«
34. Na 163. stranici u 13. i 14. redku u rečenici: »Budući da je bila zima, zato Miloš odloži početak.« mjesto »Miloš odloži« napisati »odgodismo«.
35. Na 164. stranici u 29. redku precrtati rečenicu: »Bojao se, da ga Kara-Đorđe ne bi ostavio za upravitelja.«
36. Na 166. stranici u 15. redku mjesto riječi »Hristov« napisati »Kristov«.
37. Na 168. stranici u 1. i 2. redku precrtati rečenicu: »Knjigu piše Žura Vukašine Vidosavi, ljubi Momčilovoj (koja je bila ljuba Momčilova) i mjesto nje staviti: »Nađite mi čovjeka, dobroga vodiča« (koji je dobar vodič).
38. Na 170. stranici u 19. i 20. redku valja precrtati rečenicu: »Idem, care, u Kosovo ravno za krst časni krvcu prolijevati (da prolijevam)«.
39. Na 172. stranici u 17. i 18. redku precrtati rečenicu: »Namjesti se u onoj istoj kući, gdje je srpski senat bio.« Osim toga valja precrtati i slijedeće Ali:
40. Na 189. stranici u 3. redku mjesto »Morava« napisati »Una«.
41. Na 192. stranici u 18. redku precrtati rečenicu: »Turci poruče Crnome Đorđu, da pošalje nekolika čovjeka u Carigrad.«
42. Na 202. stranici u 29. redku precrtati rečenicu: »Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika« i mjesto nje napisati: »Kupi čitanku ili računicu«.
43. Na 203. stranici u 19. redku precrtati rečenicu: »Niti ima kake stoke ni mirije (poreze) ni druge zemlje.«
44. Na 204. stranici u 17. i 18. redku mjesto: »A da vidiš Jakšića Stjepana« napisati: »A da vidiš Zrinovića bana.«
45. Na 209. stranici u 14. redku mjesto »Vukašin« napisati »Tomislav«.
46. Na 209. stranici u 35. i 36. redku mjesto rečenice: »Jedno bješe Vukašine kralju« i »Vino pije Kraljeviću Marko« napisati: »Al' govori Tomiću Mijate« i »Rasrdi se Zrinoviću bane.«
47. Na 210. stranici u 12. redku precrtati rečenicu: »Oranje Kraljevića Marka (Marko Kraljević ore)«.
48. Na 211. stranici u 16. redku precrtati rečenicu: »Zidanje Ravanice (= zidati Ravanicu)«.
49. Na 211. stranici u 18. redku precrtati rečenicu: »Udaja sestre Dušanove (= udati sestru)«.
50. Na 212. stranici u 2. redku mjesto »Veljko« napisati »Mirko«.
51. Na 213. stranici u 39. redku precrtati rečenicu: »Vi Grujice ni vidjeli nijeste.«

52. Na 214. stranici u 8. redku precrtati »Vidim Grujicu«.
53. Na 217. stranici u 28. redku mjesto »ikona« napisati »kip«.
54. Na 218. stranici u 8. i 9. redku mjesto rečenice: »Jedno bješe od Prilipa Marko, drugo bješe Relja od Pazara« napisati: »Jedan od starijih hrvatskih učenjaka zvao se Ivan od Sredne.«
55. Na 218. stranici u 28. redku precrtati rečenicu: »Osloboditi koga od poreze može samo knez.«
56. Na 218. stranici u 36. redku precrtati rečenicu: »Bježi Marko oko bijele crkve.«
57. Na 224. stranici u 15. i 16. redku precrtati rečenicu: »Boga tebi, đakonova ljubo! Oj Boga nam, carice Milice!«.
58. Na 226. stranici u 32. redku precrtati rečenicu: »Stade cika ludoga Jovana«.
59. Na 227. stranici u 13. redku mjesto »dinara« napisati »Kuna«.
60. Na 228. stranici u 11. redku mjesto rečenice: »Srpski su vladari Zetu smatrali kao svoju osobinu« napisati rečenicu: »Hrvati su oduviek Međumurje smatrali kao hrvatsku zemlju.«
61. Na 229. stranici u 3. redku precrtati rečenicu: »Često Miloš kroz prozor pogleda.«
62. Na 232. stranici u 7. redku precrtati rečenicu: »Car Lazare sjede za večeru.«
63. Na 232. stranici u 15. i 16. redku precrtati rečenicu: »On ne smjede poći na Kosovo za krst časni krvcu prolijevati i za svoju vjeru umrijeti.«
64. Na 233. stranici u 8. redku precrtati rečenicu: »Na Dunavu prema Beogradu.«
65. Na 233. stranici u 19. redku precrtati rečenicu: »Platno bijeli Varadinka Mara na Dunavu prema Beogradu.«
66. Na 233. stranici u 30. redku precrtati rečenicu: »Kad se Miloš vidje na nevolji.«
67. Na 234. stranici u 14. redku precrtati rečenicu: »Miloš ostane sirotan po ocu.«
68. Na 235. stranici u 15. redku precrtati rečenicu: »Jovan mu se Bogom kunijaše.«
69. Na 235. stranici u 29. redku mjesto riječi »Mačva« napisati »Srijem.«
70. Na 236. stranici u 3. redku mjesto riječi »platom« napisati »plaćom«.
71. Na 237. stranici u 23. redku precrtati rečenicu: »Vukašin postane kraljem«.
72. Na 238. stranici u 21. i 22. redku precrtati rečenicu: »Postane arhiepiskop pod imenom Sava.«
73. Na 239. stranici u 11. redku precrtati rečenicu: »S pomoću njegova topa uzet je Požarevac.«
74. Na 239. stranici u 13. i 14. redku precrtati rečenicu: »Sa zorom Turci izidu iz Loznice.«
75. Na 239. stranici u 16. i 17. redku precrtati rečenicu: »Uze ruku Jugovića majka, okretala, prevrtala njome.«
76. Na 240. stranici u 32. i 33. redku precrtati rečenicu: »Poslije Preobraženja kažu da se i zemlja sva preobrazi.«
77. Na 241. stranici u 10., 11. i 12. redku precrtati rečenicu: »Miloš Turke tako opkoli i stijesni, da se sjutradan predadu i polože oružje.«
78. Na 241. stranici u 27.—31. redka (stihovi) precrtati.
79. Na 242. stranici u 13. redku mjesto »velika poreza« napisati »veliki porez«.
80. Na 245. stranici u 17. i 18. redku precrtati rečenicu: »Govorahu tako, da vjerova veliko mnoštvo Jevreja.«
81. Na 245. stranici u 35. i 36. redku precrtati rečenicu: »Ako li nam Srbi utekoše (uteku), na jad će nam jutro osvanuti.«
82. Na 246. stranici u 34. redku riec »platu« zamieniti riečju »plaću«.

83. Na 247. stranici u 18. redku precrtati rečenicu: »Miloš je Turke tako opkolio (opkoli) i stijesnio (stijesni), da su se sutradan predali (= predadoše ili predadu) i položili (= položiše ili polože) oružje.«
84. Na 248. stranici u 26. redku precrtati rečenicu: »Došao Miloš«.
85. Na 248. stranici u 35. i 36. redku precrtati rečenicu: »Miloš se ne htjede predati, premda su mu Turci mater bili zarobili.«
86. Na 249. stranici u 20. i 21. redku precrtati rečenicu: »Mjesto infinitiva uzima se u futuru i prezent sa **da**. Sjutra ćemo da vam javimo sve, što će to da bude. Samo ću nešto da Vam kažem.«
87. Na 250. stranici u 29. i 30. redku precrtati rečenicu: »Čekat ćemo, dok se Miloš vrati (ne: će se vratiti).«
88. Na 251. stranici u 20. i 21. redku precrtati rečenicu: »Ako bude Miloš prešao Drinu, Miloša ću na mejdan zazvati.«
89. Na 253. stranici u 2., 3. i 4. redku precrtati rečenicu: »Koji bolesnici ne bi došli u crkvu, njima bi đakoni raznosili pričešće po kućama.«
90. Na 255. stranici u 6. i 7. redku precrtati rečenicu: »Zdrav da si mi, vojvoda Milošu.«
91. Na 257. stranici u 15.—17. redka precrtati rečenicu: »To može biti i u futuru sa **nemoj**. Sutra ćemo da Vam kažemo.«
92. Na 259. stranici u 36. i 37. redku precrtati rečenicu: »Pišući ovako narodnim jezikom ostat ćeš dovijeka samo prostonarodni spisatelj.«

Pripomene

1. Zvjezdica * pred riječima znači, da se te riječi u tome obliku ne upotrebljavaju, već se samo uzimaju za objašnjivanje.

2. Što je u ovoj knjizi sitnim slovima štampano, ne treba uzimati u nižim razredima. — Bilješke u ovoj knjizi određene su za učiteljske pripravnike i pripravnice.

Gdje je što?

Pristup

Gramatika

Glasovi

Sintaksa

Pristup

1. Hrvati govore koji štokavski, koji kajkavski, koji čakavski. Književni nam je jezik štokavsko narječje ili dijalekat. U njemu razlikujemo tri govora: 1. ijekavski, 2. ekavski, 3. ikavski. U ijekavskome govoru govori se: *dijète, djèca*, u ekavskome: *déte, dèca*, a u ikavskome *díte, dìca*. Hrvati danas pišu i j e k a v s k i, Srbi pišu e k a v s k i, a i k a v s k i se ne piše.

Rečenica

2. Naš je govor složen od rečenica. *Potok žubori. Ptice pjevaju. Cvijeće cvjeta. Livade se zelene. Planine su visoke. Dan je vedar. Bog je svemogućan.*

Rečenica je misao iskazana govorom ili pismom.

Podmet i prirok

3. Glavni dijelovi rečenice jesu p o d m e t (s u b j e k t) i p r i r o k (p r e d i k a t).

***Bog** je blag. **Knjige** su moje. **Ja** sam prvi. **Zagreb** je grad. **Učenici** uče.* S u b j e k t ili p o d m e t je ona riječ, o kojoj se što kazuje.

Ovdje su subjekti riječi: *Bog, knjiga, ja, Zagreb, učenik*, jer se o njima nešto kazuje.

Subjekt dobivamo pitajući t k o? ili š t o? On stoji u 1. padežu (nominativu) jednine ili množine.

P r e d i k a t ili p r i r o k je ona riječ, koja o subjektu kazuje: 1. k a k a v je, ili: 2. č i j i je, ili: 3. t k o ili k o j i je, ili: 4. š t o je, ili: 5. š t o r a d i. *Kakav je Bog? Bog je **blag.** Čije su knjige? Knjige **su moje.** Tko ili koji je prvi? Ja **sam prvi.** Što Zagreb? Zagreb **je grad.** Što rade učenici? Učenici **uče.*** ili

, da

Ovdje su predikati riječi: *je blag, su moje, sam prvi, je grad, uče.*

Predikat se slaže sa svojim subjektom u licu, broju i rodu.

4. Subjekt je obično imenica ili imenička zamjenica.

Imenice su riječi, koje znače 1. živa bića i stvari: ***pastir** radi, **pseto** laje, **vinograd** je rodan.* 2. radnju, stanje i svojstvo: ***pjevanje** godi, **san** je sladak, **radost** je velika.*

Imeničke zamjenice su riječi, koje zamjenjuju imenice: *ja, ti, on, mi, vi, oni, tko, što netko, nitko.*

Često zamjenica kao subjekt nije izrečena, već se ona nalazi u glagolu: *čitam* t. j. ***ja,*** *pjevamo* t. j. ***mi,*** *govore* t. j. ***oni.*** Tu su subjekti *ja, mi, oni* samo pomišljaju.

5. Predikat je obično glagol sâm ili imenica, pridjev, pridjevna zamjenica i broj s kojim nesamostalnim glagolom.

Glagoli su riječi, koje znače, da tko što radi, da što biva ili da je što u kojemu stanju: ***orem, kopam, nosim,*** *ruža,* ***cvate,*** *drvo* ***raste,*** *sunce* ***svijetli,*** *čovjek* ***spava.***

Pridjevi su riječi, koje kazuju, kakav, čiji ili od a šta je koji predmet: *lijep, nov, bratov, sestrin, drven, zlatan.*

Pridjevne zamjenice su riječi, koje zamjenjuju pridjeve: *moj, tvoj, svoj, naš, vaš, njegov, njihov.*

Brojevi su riječi, koje pokazuju, koliko je čega na broj ili koji je tko po redu: *dva, tri, pet, prvi, šesti, deseti.*

Slogovi i glasovi

6. Riječi su složene od slogova, a slogovi od glasova.

Glasovi su ili samoglasnici (vokali) ili suglasnici (konsonanti).

Samoglasnici su: ***a e i o u.*** I ***r*** je samoglasnik, kad se nahodi između dva suglasnika: *vrt, brk,* ili na početku riječi ispred suglasnika: *rt, rđa.*

Suglasnici su

1. nenepčani: ***k, g, h*** — grleni (guturalni)
t, d — zubni (dentalni)
p, b, m, v, f — usneni (labijalni)
l, r, n — jezični (likvidni)
s, z, c — piskavi (sibilantni).

2. nepčani: ***j, lj, nj, š, ž, č, ć, đ, dž.***

Slog je samoglasnik sâm ili samoglasnik s kojim suglasnikom. Prema tome riječ ima toliko slogova, koliko ima samoglasnika: *a, pa, brat, zub, krv* riječi su jednosložne; *tama, sloga, staza, brdo* riječi su dvosložne; *marama, večera, trčanje* riječi su trosložne i t. d.

Slogovi se ponajviše svršavaju samoglasnikom.

Kad se riječi dijele u slogove, a među samoglasnicima je samo jedan suglasnik, on se pridijeva uvijek drugome slogu; *tu-ga, lju-ba, o-ra-ti, tr-za-ti.*

Ako između dva samoglasnika stoje dva ili više suglasnika, onda se drugome slogu pridaje onoliko suglasnika, koliko ih može biti na početku koje riječi: *kla-sje, pa-kle-ni, pje-sma, ko-plje, do-bro, bi-tka, pu-ška, se-stra, je-zgra,* ali: *maj-ka, tkal-ci, do-volj-no, la-kom-ci, car-ski, bo-žan-stven, zam-ka, prav-da, svad-ba, grad-ski, rot-kva,*

Drugome slogu pridijevaju se i onaki suglasnički skupovi, koji su laki za izgovor, iako ne dolaze na početku riječi: *sli-čno, to-čka, sr-džba, sva-gda, dr-hta-ti, stra-šno, ta-knu-ti, sta-vlja-ti.*

Složene riječi rastavljaju se u dijelove, od kojih su složene: *iz-o-ra-ti, bez-u-man, od-re-za-ti, is-pi-ti, ras-tvo-ri-ti.* Ali: *ra-ši-ri-ti, i-su-ši-ti, ra-sta-viti.*

Kad se dijelovi složenice ni u govoru ni na pismu ne razbiraju, složenice se rastavljaju kao nesložene riječi.

Znak za rastavljanje slogova je crtica -.

Naglasak

7. U svakoj se riječi jedan samoglasnik osobitom jačinom glasa izgovara. Ta jačina glasa zove se akcenat ili naglasak.

Ima četiri naglaska.

Dva su kratka: 1. visoki ̏ 2. duboki ̀
i dva su duga: 1. silazni ̑ 2. uzlazni ́.

Primjeri: *slȁva, sȉla, mȁtica — màgla, sèlo, vòdica: prȃvda, bȋlje, sȗnce — gláva, líja, dúša.*

Ako koja riječ ima na prvome slogu naglasak visoki ̏ ili silazni ̑, a pred njome je koji prijedlog ili veznik ***i, a, te, da***

ili *ne*, onda u štokavskome govoru prijedlog, veznik i *ne* uzima na se naglasak ̏ ili ̀.

Kajkavski i čakavski:

Dobar lovac ne ìdê iz šûmê u grâd po zêca.

Štokavski: *Dobar lovac nè idê ȉz šumê ȕ grâd pȍ zêca.*

Bilješka. Ima nenaglašenih slogova, koji se dugo izgovaraju; na njima je u mnogim knjigama znak ̑. U ovoj se knjizi bilježe te nenaglašene dužine znakom ˆ za razliku od silaznoga naglaska ̑.

Glagoli ili verbi

8. *Vjetar **duše**. Trava **rastê**. Kiša **pada**.* Glagoli, koji sami mogu biti predikati, zovu se samostalni.

*Hrvati **su** junaci. Učenice **su** marljive. Kuća **je** njezina. Ti **si** peti. Marko **postade** gospodin. Janja **osta** udovica. Mirko **osta** gladan. Vi **se zovete** mudri.*

Kad su predikati imenice, pridjevi, zamjenice ili brojevi, uz njih stoje nesamostalni glagoli.

Nesamostalni glagoli zovu se kopule ili spone, jer spajaju predikat sa subjektom. Najobičnija spona je glagol ***biti*** u svim oblicima. Spone su dijelovi predikata.

9. ***Čitam** knjigu. **Štujemo** učitelje. **Ljubimo** domovinu. **Gledajte** nas. **Poznaš** li njega?*

Prelazni su glagoli, koji imaju uza se imenicu ili zamjenicu u 4. padežu ili akuzativu na pitanje koga? ili što?

Takve se imenice ili zamjenice u akuzativu uz prelazne glagole zovu predmeti ili objekti.

***Spavam. Idem.** Rijeka **teče**. Ruža **cvate**.*

Neprelazni su glagoli, koji nemaju uza se predmeta ili objekta u akuzativu.

Stidim se. Nadamo se. Čuditi se.

Glagoli, koji imaju uza se riječcu ***se***, zovu se povratni.

10. Po trajanju glagoli jesu:

1. trajni ili durativni, u kojih radnja ili stanje traje bez prekida: *sjèdîm, pjȅvâm, čȉtâm, mȍlîm, lȍmîm, jȅdêm, gȉnêm.*

2. svršeni ili perfektivni, kojima se radnja u trenutku svršuje: *sjȅsti, pȁsti, slȁti, rèći, dóći, dȁti, plátiti.*

3. učestali ili iterativni, kojima se radnja ponavlja: *sjèdati, pȁdati, dȉzati, mȉcati, polámati, razbacívati.*

11. Glagoli imaju različne oblike: *čȉtâm, čȉtâj, čȉtao sam, čȉtat ću.* Promjena glagolskih oblika zove se sprezanje ili konjugacija.

Glagolski oblici

A. Glagol *biti*

1. Sadašnje vrijeme ili prezent

Jednina.	1. lice:	***jèsam***	ili ***sam***	1. ***bȕdêm***
	2. „	***jèsi***	„ ***si***	2. ***bȕdêš***
	3. „	***jȇst***	„ ***je***	3. ***bȕdê***
Množina.	1. „	***jèsmo***	„ ***smo***	1. ***bȕdêmo***
	2. „	***jèste***	„ ***ste***	2. ***bȕdête***
	3. „	***jèsu***	„ ***su***	3. ***bȕdû***

2. Pređašnje trajno vrijeme ili imperfekt / 3. Pređašnje svršeno vrijeme ili aorist

	2. Pređašnje trajno vrijeme ili imperfekt			**3. Pređašnje svršeno vrijeme ili aorist**
Jednina.	1. ***bȉjâh***	ili	***bjȇh***	1. ***bȉh***
	2. ***bȉjâše***	„	***bjȇše***	2. ***bî***
	3. ***bȉjâše***	„	***bjȇše***	3. ***bî***
Množina.	1. ***bȉjâsmo***	„	***bjȇsmo***	1. ***bȉsmo***
	2. ***bȉjâste***	„	***bjȇste***	2. ***bȉste***
	3. ***bȉjâhu***	„	***bjȇše***	3. ***bȉše***

4. Prošlo vrijeme ili perfekt / 5. Buduće vrijeme ili futur

	4. Prošlo vrijeme ili perfekt				**5. Buduće vrijeme ili futur**
Jednina.	1. lice:	***bȉo***	*(bíla, bílo)*	***sam***	1. ***bȉt ću***
	2. „	***bȉo***	„	„ ***si***	2. ***bȉt ćeš***
	3. „	***bȉo***	„	„ ***je***	3. ***bȉt će***
Množina.	1. „	***bíli***	*(bíle, bíla)*	***smo***	1. ***bȉt ćemo***
	2. „	***bíli***	„	„ ***ste***	2. ***bȉt ćete***
	3. „	***bíli***	„	„ ***su***	3. ***bȉt ćê***

	6. Zapovjedni način ili imperativ	7. Pogodbeni način ili kondicional
Jednina.	1. lice: —	1. ***bȉo** (bíla, bílo)* ***bih***
	2. „ ***bȕdi***	2. ***bȉo*** „ „ ***bi***
	3. „ ***nȅka bȕdê***	3. ***bȉo*** „ „ ***bi***
Množina.	1. „ ***bȕdimo***	1. ***bíli** (bíle, bíla)* ***bismo***
	2. „ ***bȕdite***	2. ***bíli*** „ „ ***biste***
	3. „ ***nȅka bȕdû***	3. ***bíli*** „ „ ***bi***

8. Neodređeni oblik ili infinitiv

bȉti

Bilješka. Mjesto prošloga svršenog vremena (pluskvamperfekta) uzima se u nas prošlo vrijeme (perfekt): ***bio sam;*** mjesto budućega svršenog vremena (futura eksaktnoga) uzima se u nas prezent: ***budem,*** a mjesto kondicionala prošloga uzima se u nas kondicional sadašnji: ***bio bih.***

B. Glavni oblici samostalnih glagola

1. Neodređeni oblik ili infinitiv

I. *čìta-ti* II. *hváli-ti* III. ***trés-ti*** IV. ***kupòva-ti.***

Dio riječi ispred nastavka ***-ti*** zove se infinitivna osnova: ***čita-, hvali-, tres-, kupova-.***

Bilješka 1. Neki glagoli imaju infinitiv na ***-ći: pè-ći*** iz ****pek-ti, žè-ći*** iz ****žeg-ti.***

Bilješka 2. Ispred ***-ti*** suglasnici ***d, t*** prelaze u ***s: kràs-ti*** iz **krad*-ti, ***plès-ti*** iz **plet*-ti.

2. Sadašnje vrijeme ili prezent

	I.	II.
Jednina.	1. lice: *čȉt-âm*	1. *hvâl-îm*
	2. „ *čȉt-âš*	2. *hvâl-îš*
	3. „ *čȉt-â*	3. *hvâl-î*
Množina.	1. „ *čȉt-âmo* ili *čit-ámo*	1. *hvâl-îmo*
	2. „ *čȉt-âte* ili *čit-áte*	2. *hvâl-îte*
	3. „ *čȉt-ajû*	3. *hvâl-ê*

	III.	IV.
Jednina.	1. lice: ***trés-êm***	1. ***kȕpu-jêm***
	2. „ ***trés-êš***	2. ***kȕpu-jêš***
	3. „ ***trés-ê***	3. ***kȕpu-jê***
Množina.	1. „ ***trés-êmo***	1. ***kȕpu-jêmo***
	2. „ ***trés-ête***	2. ***kȕpu-jête***
	3. „ ***trés-û***	3. ***kȕpu-jû***

Bilješka obrascu III. Ispred ***e*** prelazi ***k*** u ***č,*** a ***g*** u ***ž: pèč-êm . . . pèk-û, žè-žêm . . . žèg-û.***

Bilješka obrascu IV. Kad se ispred nastavaka ***-jêm . . . -jû*** nađu suglasnici, onda se mijenja

d-j u ***đ:*** *glȍđêm* iz ****gled-jem***
t-j „ ***ć:*** *krȇćêm* „ ****kret-jem***
k-j „ ***č:*** *skȁčêm* „ ****skak-jem***
c-j „ ***č:*** *mȉčêm* „ ****mic-jem*** i t. d.

3. Pređašnje trajno vrijeme ili imperfekt

	I.	II.
Jednina.	1. lice: *čȉt-âh*	1. *hvâl-jâh*
	2. „ *čȉt-âše*	2. *hvâl-jâše*
	3. „ *čȉt-âše*	3. *hvâl-jâše*
Množina.	1. „ *čȉt-âsmo*	1. *hvâl-jâsmo*
	2. „ *čȉt-âste*	2. *hvâl-jâste*
	3. „ *čȉt-âhu*	3. *hvâl-jâhu*

	III.	IV.
Jednina.	1. lice: ***trés--ijâh***	1. *kȕpov-âh*
	2. „ ***trés-ijâše***	2. *kȕpov-âše*
	3. „ ***trés-ijâše***	3. *kȕpov-âše*
Množina.	1. „ ***trési-jâsmo***	1. *kȕpov-âsmo*
	2. „ ***trés-ijâste***	2. *kȕpov-âste*
	3. „ ***trés-ijâhu***	3. *kȕpov-âhu*

Bilješka obrascu II. Kad se ispred nastavaka *-jâh . . . -jâhu* nađu suglasnici, onda se mijenja

đ-j	u	*đ:*	*vȍđâh*	iz	*vod-jah*
t-j	„	*ć:*	*mûćâh*	„	*mut-jah*
z-j	„	*ž:*	*vȍžâh*	„	*voz-jah*
s-j	„	*š:*	*nȍšâh*	„	*nos-jah*
b-j	„	*blj:*	*ljûbljâh*	„	*ljub-jah*
p-j	„	*plj:*	*kȕpljâh*	„	*kup-jah*
v-j	„	*vlj:*	*slȁvljâh*	„	*slav-jah*
m-j	„	*mlj:*	*lȍmljâh*	„	*lom-jah*

Bilješka obrascu IV. Ispred nastavaka ***-ijâh*** .... ***-ijâhu*** prelazi ***k*** u ***c:*** *pèc-ijâh* iz **pek-ijah*
g u ***z:*** *žèz-ijâh* iz **žeg-ijah*

4. Pređašnje svršeno vrijeme ili aorist

		I		II.
Jednina.	1. lice:	*čȉta-h*	1.	*hváli-h*
	2. „	*čȉtâ*	2.	*hvâli*
	3. „	*čȉtâ*	3.	*hvâli*
Množina.	1. „	*čȉta-**smo***	1.	*hváli-**smo***
	2. „	*čȉta-**ste***	2.	*hváli-**ste***
	3. „	*čȉta-**še***	3.	*hváli-**še***

		III.		IV.
Jednina.	1. lice:	*trés-oh*	1.	*kupȍva-h*
	2. „	*três-e*	2.	*kȕpovâ*
	3. „	*três-e*	3.	*kȕpovâ*
Množina.	1. „	*trés-osmo*	1.	*kupȍva-**smo***
	2. „	*trés-oste*	2.	*kupȍva-**ste***
	3. „	*trés-oše*	3.	*kupȍva-**še***

Bilješka obrascu III. Ispred nastavka ***e*** prelazi
k u ***č:*** *pèk-oh, pȅče* . . . iz **pek-e* . . .
g u ***ž:*** *žèg-oh, žȅž-e* . . . iz **že-ge* . . .

5. Prošlo vrijeme ili perfekt

		I.		II.
Jednina.	1. lice:	*čȉtao **sam***	1.	*hválio **sam***
	2. „	*čȉtao **si***	2.	*hválio **si***
	3. „	*čȉtao **je***	3.	*hválio **je***
Množina.	1. „	*čȉtali **smo***	1.	*hválili **smo***
	2. „	*čȉtali **ste***	2.	*hválili **ste***
	3. „	*čȉtali **su***	3.	*hválili **su***

		III.		IV.
Jednina.	1. lice:	*trêsao **sam***	1.	*kȕpovao **sam***
	2. „	*trêsao **si***	2.	*kȕpovao **si***
	3. „	*trêsao **je***	3.	*kȕpovao **je***
Množina.	1. „	*trésli **smo***	1.	*kȕpovâli **smo***
	2. „	*trésli **ste***	2.	*kȕpovâli **ste***
	3. „	*trésli **su***	3.	*kȕpovâli **su***

U ženskom je rodu jednina: *čȉtala, hválila, trésla, kȕpovâla sam* . . .
množina: *čȉtale, hválile, trésle, kȕpovâle smo* . . .
U srednjem je rodu jednina: *čȉtalo, hválilo, tréslo, kȕpovâlo sam* . . .
množina: *čȉtala, hválila, trésla, kȕpovâla sam* . . .

Bilješka. Ispred nastavka ***-o*** u muškome rodu prelazi ***-je-*** u ***-i-:*** ***vidi-o sam*** mjesto ****vidje-o sam***, ali ***vidje-la sam, vidje-li smo*** i t. d.

6. Prošlo svršeno vrijeme ili pluskvamperfekt

		I.		II.
Jednina.	1. lice:	***bȉjâh*** *čȉtao*	1.	***bȉjâh*** *hválio*
	2. „	***bȉjâše*** *čȉtao*	2.	***bȉjâše*** *hválio*
	3. „	***bȉjâše*** *čȉtao*	3.	***bȉjâše*** *hválio*
Množina.	1. „	***bȉjâsmo*** *čȉtali*	1.	***bȉjâsmo*** *hválili*
	2. „	***bȉjâste*** *čȉtali*	2.	***bȉjâste*** *hválili*
	3. „	***bȉjâhu*** *čȉtali*	3.	***bȉjâhu*** *hvalili*

		III.		IV.
Jednina.	1. lice:	***bȉjâh*** *trêsao*	1.	***bȉjâh*** *kȕpovao*
	2. „	***bȉjâše*** *trêsao*	2.	***bȉjâše*** *kȕpovao*
	3. „	***bȉjâše*** *trêsao*	3.	***bȉjâše*** *kȕpovao*
Množina.	1. „	***bȉjâsmo*** *trésli*	1.	***bȉjâsmo*** *kȕpovâli*
	2. „	***bȉjâste*** *trésli*	2.	***bȉjâste*** *kȕpovâli*
	3. „	***bȉjâhu*** *trésli*	3.	***bȉjâhu*** *kȕpovâli*

U ženskome je rodu jednina: ***bìjâh čìtala, hválila, trésla, kùpovâla . . .***

množina: ***bìjâsmo čìtale, hválile, trésle, kùpovâle . . .***

U srednjemu je rodu jednina: ***bìjâh čìtalo, hválilo, tréslo, kùpovâlo . . .***

množina: ***bìjâsmo čìtala, hválila, trésla, kùpovâla . . .***

Bilješka. Mjesto *bijah čitao* . . . govori se i piše također: ***bjȇh, bjȇše, bjȇše*** *čitao*, ***bjȇsmo, bjȇste, bjȇhu*** *čitali* i ***bio sam*** čitao . . .

7. Buduće vrijeme ili futur

			I.		II.
Jednina.	1.	lice:	*čìtat ću*	1.	*hválit ću*
	2.	„	*čìtat ćeš*	2.	*hválit ćeš*
	3.	„	*čìtat će*	3.	*hválit će*
Množina.	1.	„	*čìtat ćemo*	1.	*hválit ćemo*
	2.	„	*čìtat ćete*	2.	*hválit ćete*
	3.	„	*čìtat ćê*	3.	*hválit ćê*

			III.		IV.
Jednina.	1.	lice:	*trést ću*	1.	*kupòvat ću*
	2.	„	*trést ćeš*	2.	*kupòvat ćeš*
	3.	„	*trést će*	3.	*kupòvat će*
Množina.	1.	„	*trést ćemo*	1.	*kupòvat ćemo*
	2.	„	*trést ćete*	2.	*kupòvat ćete*
	3.	„	*trést ćê*	3.	*kupòvat ćê*

Bilješka. Kad je infinitiv iza ***ću, ćeš*** . . ., ne odbacuje se ***i*** od nastavka ***-ti****: ja ću čitati, ja ću hvaliti* i t. d. Od infinitiva na ***-ći*** nikad se ne odbacuje ***i****: doći ću* i *ja ću doći.*

8. Buduće svršeno vrijeme ili futur eksaktni

			I.		II.
Jednina.	1.	lice:	***bȕdêm čìtao***	1.	***bȕdêm hválio***
	2.	„	***bȕdêš čìtao***	2.	***bȕdêš hválio***
	3.	„	***bȕdê čìtao***	3.	***bȕdê hválio***
Množina.	1.	„	***bȕdêmo čìtali***	1.	***bȕdêmo hválili***
	2.	„	***bȕdête čìtali***	2.	***bȕdête hválili***
	3.	„	***bȕdû čìtali***	3.	***bȕdû hválili***

			III.		IV.
Jednina.	1.	lice:	***bȕdêm trêsao***	1.	***bȕdêm kùpovao***
	2.	„	***bȕdêš trêsao***	2.	***bȕdêš kùpovao***
	3.	„	***bȕdê trêsao***	3.	***bȕdê kùpovao***
Množina.	1.	„	***bȕdêmo trésli***	1.	***bȕdêmo kùpovâli***
	2.	„	***bȕdête trésli***	2.	***bȕdête kùpovâli***
	3.	„	***bȕdû trésli***	3.	***bȕdû kùpovâli***

U ženskome je rodu jednina: ***bȕdêm čìtala, hválila, trésla, kùpovâla . . .***

množina: ***bȕdêmo čìtale, hválile, trésle, kùpovâle . . .***

U srednjemu je rodu jednina: ***bȕdêm čìtalo, hválilo, tréslo, kùpovâlo . . .***

množina: ***bȕdêmo čìtala, hválila, trésla, kùpovâla . . .***

9. Zapovjedni način ili imperativ

			I.		II.
Jednina.	1.	lice:	—	1.	—
	2.	„	*čìtâ-j*	2.	*hvál-i*
	3.	„	*nȅka čìtâ*	3.	*nȅka hvâlî*
Množina.	1.	„	*čìtâ-jmo*	1.	*hvál-imo*
	2.	„	*čìtâ-jte*	2.	*hvál-ite*
	3.	„	*nȅka čìtajû*	3.	*nȅka hvâlê*

		III.	IV.
Jednina.	1. lice:	—	1. —
	2. „	*trés-i*	2. *kȕpû-j*
	3. „	*nȅka trésê*	3. *nȅka kȕpujê*
Množina.	1. „	*trés-imo*	1. *kȕpû-jmo*
	2. „	*trés-ite*	2. *kȕpû-jte*
	3. „	*nȅka trésû*	3. *nȅka kȕpujû*

Bilješka obrascu III. Ispred nastavaka ***-i, -imo, -ite*** prelazi:
k u ***c;*** ***pèc-i*** mjesto ****pek-i***
g u ***z:*** ***žèz-i*** mjesto ****žeg-i.***

Po III. obrascu imaju i glagoli ***glȍđêm, krêćêm, skâčêm, mȉčêm*** imperative: ***glȍđi, kréći, skáči, mȉči*** i t. d.

10. Pogodbeni način ili kondicional sadašnji

		I.	II.
Jednina.	1. lice:	*čȉtao* ***bih***	1. *hválio* ***bih***
	2. „	*čȉtao* ***bi***	2. *hválio* ***bi***
	3. „	*čȉtao* ***bi***	3. *hválio* ***bi***
Množina.	1. „	*čȉtali* ***bismo***	1. *hválili* ***bismo***
	2. „	*čȉtali* ***biste***	2. *hválili* ***biste***
	3. „	*čȉtali* ***bi***	3. *hválili* ***bi***

		III.	IV.
Jednina.	1. lice:	*trêsao* ***bih***	1. *kȕpovao* ***bih***
	2. „	*trêsao* ***bi***	2. *kȕpovao* ***bi***
	3. „	*trêsao* ***bi***	3. *kȕpovao* ***bi***
Množina.	1. „	*trésli* ***bismo***	1. *kȕpovâli* ***bismo***
	2. „	*trésli* ***biste***	2. *kȕpovâli* ***biste***
	3. „	*trésli* ***bi***	3. *kȕpovâli* ***bi***

U ženskome je rodu jednina: *čȉtala, hválila, trésla kȕpovâla bih . . .*
množina: *čȉtale, hválile, trésle, kȕpovâle bismo . . .*

U srednjemu je rodu jednina: *čȉtalo, hválilo, tréslo, kȕpovâlo bih . . .*
množina: *čȉtala, hválila, trésla, kȕpovâla bismo . . .*

11. Pogodbeni način ili kondicional prošli

		I.	II.
Jednina.	1. lice:	***bȉo bih*** *čȉtao*	1. ***bȉo bih*** *hválio*
	2. „	***bȉo bi*** *čȉtao*	2. ***bȉo bi*** *hválio*
	3. „	***bȉo bi*** *čȉtao*	3. ***bȉo bi*** *hválio*
Množina.	1. „	***bíli bismo*** *čȉtali*	1. ***bíli bismo*** *hválili*
	2. „	***bíli biste*** *čȉtali*	2. ***bíli biste*** *hválili*
	3. „	***bíli bi*** *čȉtali*	3. ***bíli bi*** *hválili*

		III.	IV.
Jednina.	1. lice:	***bȉo bih*** *trêsao*	1. ***bȉo bih*** *kȕpovao*
	2. „	***bȉo bi*** *trêsao*	2. ***bȉo bi*** *kȕpovao*
	3. „	***bȉo bi*** *trêsao*	3. ***bȉo bi*** *kȕpovao*
Množina.	1. „	***bíli bismo*** *trésli*	1. ***bíli bismo*** *kȕpovâli*
	2. „	***bíli biste*** *trésli*	2. ***bíli biste*** *kȕpovâli*
	3. „	***bíli bi*** *trésli*	3. ***bíli bi*** *kȕpovâli*

U ženskome je rodu jednina: *bíla bih čȉtala, hválila, trésla, kȕpovâla . . .*
množina: *bíle bismo čȉtale, hválile, trésle, kȕpovâle . . .*

U srednjemu je rodu jednina: *bílo bih čȉtalo, hválilo, tréslo, kȕpovâlo . . .*
množina: *bíla bismo čȉtala, hválila, trésla, kȕpovâla . . .*

12. Prilog trajni ili adverb prezentni

I. *čȉtajû-**ći*** II. *hválê-**ći*** III. *trésû-**ći*** IV. *kȕpujû-**ći***

Bilješka. Nastavak ***-ći*** dodaje se 3. licu množine prezenta.

13. Prilog svršeni ili adverb perfektni

I. *čȉtâ-**vši*** II. *hváli-**vši*** III. *trés-**âvši*** IV. *kupòvâ-**vši**.*

Bilješka. Osnove na samoglasnik dobivaju nastavak ***-vši***, a osnove na suglasnik dobivaju nastavak ***-âvši***.

14. Glagolski pridjev trpni ili particip pasivni

I. *čitâ-n*	II. *hvâlj-en*	III. *trés-en*	IV. *kȕpovâ-n*
čitâ-na	*hvâlj-ena*	*trés-ena*	*kȕpovâ-na*
čitâ-no	*hvâlj-eno*	*trés-eno*	*kȕpovâ-no*

Bilješka obrascu II. Kao *hvaljen* ima particip pasivni i *vȍđen* iz **vodjen*, *mûčen* iz **mutjen*, *vȍžen* iz **vozjen*, *nȍšen* iz **nosjen*, *ljûbljen*, iz **ljubjen*, *kȕpljen* iz **kupjen*, *lȍvljen* iz **lovjen*, *lȍmljen*, iz **lomjen*.

Bilješka obrascu III. Ispred *-en* prelazi *k* u *č*: *pèč-en* iz **pek-en*, a *g* u *ž*: **žèž-en* iz **žeg-en*.

12. Glagolski oblici, kojima se kazuje, da s u b j e k t vrši koju radnju, zovu se t v o r n i ili a k t i v n i: *Učenik čita* (aktivni ili tvorni lik); a glagolski oblici, kojima se kazuje, da se n a s u b j e k t u vrši koja radnja, zovu se t r p n i ili p a s i v n i: *Učenik biva pohvaljen* (pasivni ili trpni lik).

Trpni ili pasivni lik

13. Pasivni ili trpni lik imaju samo glagoli prelazni.

Prezent

Jednina. *Bîvâm hvâljen -a -o* ili *pȍhvâljen -a -o* i t. d.
Množina. *Bîvâmo hvâljeni -e -a* ili *pȍhvâljeni -e -a* i t. d.

Imperfekt

Bîvâh pȍhvâljen -a -o ili
bìjâh (bjȇh, bio sam) hvâljen -a -o i t. d.

Aorist

Jednina. *Bȉh, bî, bî pȍhvâljen -a -o.*
Množina. *Bȉsmo, bȉste, bȉše pȍhvâljeni -e -a.*

Perfekt

Ja sam pȍhvâljen -a -o i t. d.

Pluskvamperfekt

Bȉjah (bjȇh, bio sam) pȍhvâljen -a -o i t. d.

Futur

Bȉt ću hvâljen -a -o ili *pȍhvâljen -a -o* i t. d.

Futur eksatni

Bȕdêm hvâljen -a -o ili *pȍhvâljen -a -o* i t. d.

Kondicional sadašnji

Bio (bila, bilo) bih pȍhvâljen -a -o i t. d.

Kondicional prošli

Bio (bila, bilo) bih pȍhvâljen -a -o bio (bila, bilo) i t. d.

Imperativ

Jednina. 2. lice: *Bȕdi hvâljen -a -o* ili *pȍhvâljen -a -o.*
Množina. 2. lice: *Bȕdite hvâljeni -e -a* ili *pȍhvâljeni -e -a.*

Napomena. Mjesto ovih pasivnih oblika uzimaju se često a k t i v n i o b l i c i sa zamjenicom *se*: *Marko se hvali* mjesto: *Marko biva hvaljen.*

Imenice ili supstantivi

14. Imenice su muškoga, ženskoga i srednjega roda.

M u š k o g a su roda imenice, uz koje možemo reći *tâj*, a svršuju se na s u g l a s n i k ili *o*, koje na kraju riječi postaje od *l*: *tâj càr, grâd, prózor, pijètao* od **pijetal, pȅpeo* od **pepel.*

Ž e n s k o g a su roda imenice, koje se svršavaju na *a*, a uz njih možemo reći *tâ*: *tâ rȉba, kùća, knjȉga, sȍba, šùma.*

Ž e n s k o g a su roda još imenice, uz koje možemo reći *tâ*, a svršuju se na s u g l a s n i k ili na *o*, koje na kraju riječi postaje od *l*: *tâ stvâr, kȓv, kâp, krȅpôst, mȉsao*, od **misal.*

S r e d n j e g a su roda imenice, koje se svršuju na *o* ili *e*, a uz njih možemo reći *tô*: *tô sèlo, pȍlje, sûnce, ȉme, táne.*

Imenice, zamjenice, pridjevi i brojevi imaju različite oblike. Promjena oblikâ u imenica, zamjenica, pridjeva i brojeva zove se s k l a n j a n j e ili d e k l i n a c i j a.

U deklinaciji su dva broja: j e d n i n a i m n o ž i n a, i u svakome broju sedam padeža: 1. n o m i n a t i v, 2. g e n i t i v, 3. d a t i v, 4. a k u z a t i v, 5. v o k a t i v, 6. l o k a t i v, 7. i n s t r u m e n t a l.

Padeži se traže pitanjima.

1. **Nominativ** se traži, kad se s predikatom rečenice složi upitna zamjenica tko? što? Zamjenicom tko? pitamo za živa bića, a zamjenicom što? za stvari. *Marko pjeva. Tko pjeva? — Marko. Polje rodi. — Što rodi? — Polje. Guska gače. Magla pada. Brijeg se ruši. Ljudi govore. Ruže cvjetaju. Svijet je velik. Zvijezde su sjajne.*

2. **Genitiv** se traži, kad se s predikatom rečenice složi pitanje koga? čega? čiji? kod koga ili kod čega? odakle? *Čuvaj se rđava druga. — Čuvaj se koga? — Rđava druga. Siromah nema novaca. Sjećamo se starih vremena. To je Šarac Kraljevića Marka. Što je od Boga, slađe je od meda. Kod kuće je najbolje. Glâd ì kurjâka ìz šumê ìstjerâ.*

3. **Dativ** se traži, kad se s predikatom rečenice složi pitanje kome? čemu? *Služimo narodu. — Kome i čemu služimo? — Narodu. Zapovjedio sam slugama. Ruka ruci sudi. Vojska se primiče gradu.*

4. **Akuzativ** se traži, kad se s predikatom rečenice složi pitanje koga? što? na koga ili na što? kamo? *Vidjeli smo kralja. — Koga smo vidjeli? — Kralja. Ljubimo domovinu. Marko će kupiti livadu. Djevojke pletu vijence. Kiša pada na zemlju. Mrzim na lašca. Idem u šumu. Gledam brata.*

5. **Vokativ** se traži dozivanjem. *Mili Bože, na svemu ti hvala! Pobratime Kraljeviću Marko! Da si zdravo, dragi druže!*

6. **Lokativ** se traži pitanjem gdje? u kome? u čemu? na kome? na čemu? o kome? o čemu? *U svakoj kući ima dima. — Gdje? — U svakoj kući. Bog je na nebu, a car na zemlji. Govorimo o kralju Tomislavu. Ribe žive u vodama.*

7. **Instrumental** se traži pitanjem kime? čime? s kime? pred kime? za kim, za čim? *Zaklinjem te Bogom. Kime? Bogom. — Umij me studenom vodicom. Idem s ocem. Pastir šeće pred ovcama kao mjesec pred zvjezdama. Nezvanu gostu mjesto za vratima.*

15. Deklinacija imenica zove se imenička deklinacija.

Imenice muškoga roda

	I.		II.	
	Jednina	**Množina**	**Jednina**	**Množina**
N.	*jèlen*	*jèlen-i*	*pjèvâč*	*pjeváč-i*
G.	*jèlen-a*	*jȅlên-â*	*pjeváč-a*	*pjeváč-â*
D.	*jèlen-u*	*jèlen-ima*	*pjeváč-u*	*pjeváč-ima*
A.	*jèlen-a*	*jèlen-e*	*pjeváč-a*	*pjeváč-e*
V.	*jèlen-e*	*jèlen-i*	*pjȅvâč-u*	*pjȅvâč-i*
L.	*jèlen-u*	*jèlen-ima*	*pjeváč-u*	*pjeváč-ima*
I.	*jèlen-om*	*jèlen-ima*	*pjeváč-em*	*pjeváč-ima*

Napomene

1. Kad bi se imenice u nominativu jednine morale svršavati na dva suglasnika, umeće se između njih samoglasnik *a*, koji u drugim padežima ispada, samo se u genitivu množine povraća: N. *stȁrac* G. *stârca* G. množine: *stȁrâcâ*, *mòmak mòmka momákâ*, *vjȅtar vjȅtra vjȅtârâ*.

Takvo se *a* zove nepostojano *a*.

Nepostojano je *a* i u nekih imenica na *-o: òrao, pijètao*, iz **oral*, **pijetal*, gen. *órla*, *pijètla*. Takvo je *a* i u imenica na *-lac: prȁtilac*, *vládalac* gen. *prȁtio-ca*, *vládao-ca* iz **pratil-ca*, **vladal-ca*.

Bilješka. Konsonant *l* na kraju riječi i na kraju sloga u riječi postaje *o*.

2. Koje imenice znače što živo, imaju akuzativ jednine jednak genitivu, a koje znače što neživo, imaju akuzativ jednak nominativu. N. *vûk*, *čòvjek*, *krâlj*, *òrâč* imaju A. *vûka*, *čòvjeka*, *králja*, *oráča*, ali N. A. *grâd*, *pòtok*, *mȁč*, *kòtâč*.

3. Ispred nastavka *-e* u vokativu jednine mijenja se *k* i *c* u *č*, *g* u *ž*, *h* u *š*: *vûk vûče*, *strîc strîče*, *drûg drûže*, *dûh dûše*.

4. Imenice na nepčan suglasnik: *j lj nj č ć ž š đ* i na *št* i *žd* imaju u vokativu jednine nastavak *u*, a u instrumentalu nastavak *-em*: *krâj krȁju krȁjem*, *krâlj*, *krâlju králjem*, *pânj pânju pánjem*, *mȁč mȁču mȁčem*, *plèmić plèmiću plèmićem*, *nôž nôžu nóžem*, *kȍš kȍšu kòšem*, *smûđ smûđu smúđem*.

Nepčani suglasnici imaju na sebi nekakav znak: točku, crtu ili kvaku.

I imenice na *c* primaju u instrumentalu jednine nastavak *-em: strîc strícem, stàrac stârcem.*

5. Ispred nastavaka *-i* i *ima* u množini prelazi *k* u *c*, *g* u *z*, *h* u *s*: *vûk vûci vûcima, drûg drûzi drûzima, dûh dûsi dûsima.*

6. Mnoge jednosložne i dvosložne imenice dobivaju u nominativu množine nastavak *-ovi* iza nenepčanih suglasnika, a *-evi* iz nepčanih: *grâd gràdovi, gòlûb gòlubovi — mûž mùževi, slùčâj slùčajevi.*

Prema takvome nominativu množine je i gen. *gradóvâ* dat. *gradòvima* i t. d.

Imenice ženskoga roda

	I. Jednina	I. Množina	II. Jednina	II. Množina
N.	*rìb-a*	*rìb-e*	*stvâr*	*stvâr-i*
G.	*rìb-ê*	*rîb-â*	*stvâr-i*	*stvár-î*
D.	*rìb-i*	*rìb-ama*	*stvâr-i*	*stvár-ima*
A.	*rìb-u*	*rìb-e*	*stvâr*	*stvâr-i*
V.	*rìb-o*	*rìb-e*	*stvâr-i*	*stvâr-i*
L.	*rìb-i*	*rìb-ama*	*stvár-i*	*stvár-ima*
I.	*rìb-ôm*	*rìb-ama*	*stvâr-ju*	*stvár-ima*

Napomene

1. Imenice na *-ka -ga -ha* mijenjaju u dativu i lokativu jednine ispred nastavka *-i* suglasnik *k* u *c*, *g* u *z*, *h* u *s*: *muka muci, briga brizi, snaha snasi.*

2. Mnoge imenice sa dva suglasnika ispred *-a* umeću u genitivu množine između ta dva suglasnika nepostojano *-a*: *gùska gùsâkâ, djèvôjka djèvojâkâ.*

3. Imenice *bòjâzan*, *mîsao* iz **misal* imaju nepostojano *-a*, zato je gen. *bòjâzni*, *mîsli*, i t. d.

4. Imenice *smȑt*, *zàpovijed*, *kâp*, *zôb*, *kȑv* imaju instr. jedn. *smȑću, zàpovijeđu, kâplju, zôblju, kȑvlju,* jer se *tj, dj, pj, bj, vj* mijenjaju u *ć, đ, plj, blj, vlj.* — *Noć, moć* imaju instr. *nòću, mòću.*

Imenice srednjega roda

	I. Jednina	I. Množina	II. Jednina	II. Množina
N.	*sȅl-o*	*sȅl-a*	*pȍlj-e*	*pȍlj-a*
G.	*sȅl-a*	*sêl-â*	*pȍlj-a*	*pólj-â*
D.	*sȅl-u*	*sȅl-ima*	*pȍlj-u*	*pȍlj-ima*
A.	*sȅl-o*	*sȅl-a*	*pȍlj-e*	*pȍlj-a*
V.	*sȅl-o*	*sȅl-a*	*pȍlj-e*	*pȍlj-a*
L.	*sȅl-u*	*sȅl-ima*	*pȍlj-u*	*pȍlj-ima*
I.	*sȅl-om*	*sȅl-ima*	*pȍlj-em*	*pȍlj-ima*

Napomene

1. Kao *sèlo* sklanjaju se imenice s nenepčanim suglasnikom ispred nastavka *-o*: *zlât-o, bȑd-o,* a kao *polje* sklanjaju se imenice s nepčanim suglasnikom ili sa *c* ispred *e*: *ûlj-e. vòć-e, líc-e* i *mòr-e* iz **morj-e.*

2. Imenice sa dva suglasnika ispred *-o* i *-e* redovno umeću u genitivu množine između ta dva suglasnika nepostojano *-a-*: *rèbro rèbârâ, kòplje kopáljâ, zvónce zvonácâ.*

3. Ima imenicâ srednjega roda na *-e*, pred kojim ne stoji nepčan suglasnik: *plème, táne.* Te se imenice sklanjaju ovako:

	I. Jednina	I. Množina	II. Jednina	II. Množina
N.	*plème*	*plemèn-a*	*táne*	*tanèt-a*
G.	*plèmen-a*	*plemén-â*	*tánet-a*	*tanét-â*
D.	*plèmen-u*	*plemèn-ima*	*tánet-u*	*tanèt-ima*
A.	*plème*	*plemèn-a*	*táne*	*tanèt-a*
V.	*plème*	*plemèn-a*	*táne*	*tanèt-a*
L.	*plèmen-u*	*plemèn-ima*	*tánet-u*	*tanèt-ima*
I.	*plèmen-om*	*plemèn-ima*	*tánet-om*	*tanèt-ima*

Napomene

1. Kao *plême* sklanjaju se imenice na *-me: brême, ìme, vrijème* gen. *vrëmena* i t. d., a kao *táne* sklanjaju se i neke imenice sa nepčanim suglasnikom ispred *-e: jägnje, ùnuče.*

2. Kao *táne* sklanjaju se u jednini i imenice *pîle, järe* i druge, ali u množini imaju oblik *pïlić-i, järić-i* ili mjesto množine zbirni oblik *pïl-âd, jär-âd*, koji se sklanja kao *stvâr.*

Proste rečenice

16. ***Čovjek radi.***

Rečenica, u kojoj ima samo jedan subjekt i jedan predikat, zove se prosta osnovna rečenica.

Osim subjekta i predikata može biti u rečenici i drugih riječi, koje se dodaju subjektu ili predikatu.

***Vrijedan** čovjek radi.*

Vrijedan** čovjek radi **zemlju.

Vrijedan** čovjek **marljivo** radi **zemlju.

Rečenica, koja osim subjekta i predikata ima još drugih riječi, zove se prosta raširena rečenica.

Riječ, koja se dodaje subjektu, zove se dodatak ili atribut.

U rečenici: *Vrijedan čovjek radi* riječ ***vrijedan*** je atribut subjektu *čovjek.*

Riječi, koje se dodaju predikatu, jesu dvojake.

Jedne pokazuju lice ili stvar, na koju prelazi glagolska radnja, i zovu se predmeti ili objekti.

Druge označuju, gdje, kako, kada i zašto se vrši koja radnja, i zovu se priložne ili adverbne oznake mjesta, načina, vremena i uzroka.

U rečenici: *Vrijedan čovjek radi zemlju* riječ ***zemlju*** je objekt glagolu *radi.*

U rečenici: *Vrijedan čovjek radi marljivo zemlju* riječ ***marljivo*** je adverbna oznaka načina na pitanje kako?

Drugi primjeri: *U vodi se riba ne pogađa. Vatra se slamom ne gasi. Bog ne plaća svake subote. Zbog nerada veliki umovi propadoše.*

Dodaci ili atributi

17. ***Blago** sunce grije **našu** zemlju. Idu **dva** junaka. **Svi** će ljudi umrijeti. Oblak se vije po **vedrome** nebu. I mene **jadnoga** ogrijat će sunce.*

Atributi su obično pridjevi, zamjenice i brojevi, a ne dodaju se samo subjektu već svakoj imenici i imeničkoj zamjenici u rečenici.

Atributi se slažu sa svojom imenicom u rodu, broju i padežu i stoje na pitanje kakav? koji? čiji? oda šta? koliko?

Apozicija

18. *Sava, glavna **rijeka** hrvatska, utječe u Dunav. Ruža, **kraljica** cvijeća, veoma se cijeni. **Car** Dioklecijan rodio se u Dalmaciji. Žali Šarac tebe **gospodara.***

Imenica, koja se dodaje u istome padežu drugoj imenici ili imeničkoj zamjenici kao atribut, zove se apozicija.

Kad apozicija sa svojim dodacima stoji iza imenice, odjeljuje se zarezima.

Apozicija osobita je vrsta atributa.

Predmeti ili objekti

19. *Otvorit ću **dvore** javorove. Oro **gnijezdo** vrh timora vije.*

Prelazne glagole dopunjuju objekti u akuzativu.

*Idem. Bojim se. Neka Osman **zlobom** diše. Djeca se čude **svačemu,** ljudi **ničemu.** Ruka **ruci** sudi.*

Neprelazne i povratne glagole ne dopunjuju uopće nikakvi objekti ili stoji uz njih objekt u kojemu drugome padežu, a ne u akuzativu.

Priložne ili adverbne oznake

20. Adverbne oznake mogu biti prilozi ili padeži s prijedlozima.

Prilozi su riječi, koje nemaju promjene, te označuju mjesto, vrijeme i način. ***Ovdje** sjedim. Idem **natrag.** **Danas** učimo. **Lijepo** govoriš, a **ružno** radiš.*

Prilozi objašnjuju redovno glagolsku radnju, a mogu stajati i uz pridjeve: ***veoma** oštar, **dovoljno** pažljiv.*

Prijedlozi su riječi, koje se slažu s pojedinim padežima. *Knjiga je* ***na stolu.*** *Vodu vučemo* ***iz bunara. Zbog nepažnje*** *pao je* ***u vodu. Prije Božića*** *je post. Na boj ide svak* ***pod silu.*** Padeži s prijedlozima kao adverbne oznake ne označuju samo mjesto, vrijeme i način, već i uzrok.

Proste rečenice s jednakim rečeničnim dijelovima

Brat i ***sestra*** *plaču. Narod se* ***prepadne*** i ***uzbuni. Otac*** i ***mati*** *jednako* ***ljube*** i ***odgajaju*** *djecu.* ***Ptice, cvijeće, sunce*** *drugamo te zovu.*

U prostoj rečenici mogu biti po dva subjekta i više njih, a samo jedan predikat, ili mogu biti po dva predikata i više njih, a samo jedan subjekt, ili može biti i više subjekata i više predikata. Ako je u rečenici više subjekata s jednakim predikatom, predikat obično stoji u množini.

Zamjenice

21. Zamjenice jesu:

1. lične: *jâ, tî, ôn, ȍna, ȍno, mî, vî, ȍni, ȍne, ȍna.*
2. povratna: *sȅbe.*
3. posvojne: *mȏj, tvȏj, svȏj, njègov, njézin, nȁš, vȁš, njȉhov.*
4. pokazne: *ȍvâj, ȍnâj, tâj.* K tome pridjevi *sâm* i *ȉstî.*
5. upitne: *tkȍ? štȍ? kòjî, čìjî.*
6. odnosne: *kòjî, tkȍ, štȍ, čìjî.*
7. neodređene: *nȅtko, nȅšto, nȉtko, nȉšta, svȁtko, svȁšta* i t. d. K tome pridjev *sȁv.*

Deklinacija zamjenica zove se zamjenička ili pronominalna.

I. Zamjenice *jâ, tî*

	Jednina		Množina	
N.	*jâ*	*tî*	*mî*	*vî*
G.	*mène, me*	*tèbe, te*	*nâs*	*vâs*
D.	*mèni, mi*	*tèbi, ti*	*nȁma, nam*	*vȁma, vam*
A.	*mène, me*	*tèbe, te*	*nâs*	*vâs*
V.	—	*tî*	—	*vî*
L.	*mèni*	*tèbi*	*nȁma*	*vȁma*
I.	*mnôm*	*tȍbôm*	*nȁma*	*vȁma*

II. Zamjenica sèbe

Jednina i množina

N.	—
G.	*sèbe*
D.	*sèbi*
A.	*sèbe, se*
V.	—
L.	*sèbi*
I.	*sȍbôm.*

III. Zamjenica *ôn*

Jednina

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*ôn*	*ȍna*	*ȍno*
G.	*njèga, ga*	*njê, je*	*njèga, ga*
D.	*njèmu, mu*	*njȏj, joj*	*njèmu, mu*
A.	*njèga, ga*	*njû, je*	*njèga, ga*
V.	—	—	—
L.	*njèmu*	*njȏj*	*njèmu*
I.	*njîm, njíme*	*njôm, njóme*	*njîm, njíme*

Množina

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*ȍni*	*ȍne*	*ȍna*
G.		*njîh, ih*	za sva tri roda
D.		*njîma, im*	za sva tri roda
A.		*njîh, ih*	za sva tri roda
V.		—	za sva tri roda
L.		*njîma*	za sva tri roda
I.		*njîma*	za sva tri roda

IV. *Sâm*

Jednina

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*sâm*	*sám-a*	*sám-o*
G.	*sám-oga*	*sám-ê*	*sám-oga*
D.	*sám-ome*	*sám-ôj*	*sám-ome*
A.	*sám-oga*	*sám-u*	*sám-o*
V.	—	—	—
L.	*sám-ome*	*sám-ôj*	*sám-ome*
I.	*sám-îm*	*sám-ôm*	*sám-îm*

Množina

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*sám-i*	*sám-e*	*sám-a*
G.		*sám-îh* } za sva tri roda	
D.		*sám-îm* } za sva tri roda	
A.	*sám-e*	*sám-e*	*sám-a*
V.	—	—	—
L.		*sám-îm* } za sva tri roda	
I.		*sám-îm* } za sva tri roda	

Kao *sâm* sklanjaju se zamjenice *òv-âj*, *òn-âj*, *t-âj* odbacivši skrajnje *-aj*.

Zamjenice s nepčanim suglasnikom mijenjaju nastavke ***-oga -ome*** u ***-ega -emu:***

*mȏj mòj-**ega*** *mòj-**emu*** i t. d.
*nȁš nȁš-**ega*** *nȁš-**emu*** i t. d.
*kòj-î kòj-**ega*** *kòj-**emu*** i t. d.
*čìj-î čìj-**ega*** *čìj-**emu*** i t. d.

V. Zamjenice *tkȍ, štȍ*

Jednina		Jednina	
N.	*tkȍ*	N.	*štȍ*
G.	*kòga*	G.	*čèga*
D.	*kòme, komu*	D.	*čèmu*
A.	*kòga*	A.	*štȍ*
V.	—	V.	—
L.	*kòme, kȍm*	L.	*čèmu, čèm*
I.	*kîm, kíme*	I.	*čîm, číme*

Množine nema.

Tako se sklanjaju zamjenice: ***nȅtko***, ***nȉtko***, ***svȁtko*** — ***nȅšto***, ***nȉšto (nȉšta)***, ***svȁšto***.

Pridjevi ili adjektivi

22. Pridjevi imaju određenu i neodređenu deklinaciju.

Pridjevi u određenoj deklinaciji svršavaju se u nominativu jednine muškoga roda na ***-î:*** ***dȍbrî***, a u neodređenoj deklinaciji na suglasnik: ***dȍbar***.

1. Određena deklinacija

Muški rod

	Jednina	Množina
N.	*dȍbr-**î*** jùnâk	*dȍbr-**î*** junáci
G.	*dȍbr-**ôga*** junáka	*dȍbr-**îh*** junákâ
D.	*dȍbr-**ôme*** / *dȍbr-**ômu*** } junáku	*dȍbr-**îm*** junácima
A.	*dȍbr-**ôga*** junáka	*dȍbr-**ê*** junáke
V.	*dȍbr-**î*** jȕnâče	*dȍbr-**î*** jȕnâci
L.	*dȍbr-**ôme*** / *dȍbr-**ôm*** } junáku	*dȍbr-**îm*** junácima
I.	*dȍbr-**îm*** junákom	*dȍbr-**îm*** junácima

Ženski rod

	Jednina	Množina
N.	*dȍbr-**â*** žèna	*dȍbr-**ê*** žène
G.	*dȍbr-**ê*** žènê	*dȍbr-**îh*** žénâ
D.	*dȍbr-**ôj*** žèni	*dȍbr-**îm*** žènama
A.	*dȍbr-**û*** žènu	*dȍbr-**ê*** žène
V.	*dȍbr-**â*** žȅno	*dȍbr-**ê*** žène
L.	*dȍbr-**ôj*** žèni	*dȍbr-**îm*** žènama
I.	*dȍbr-**ôm*** žènôm	*dȍbr-**îm*** žènama

Srednji rod

	Jednina		Množina
N.	*dȍbr-ô* djȅlo		*dȍbr-â* djȅla
G.	*dȍbr-ôga* djȅla		*dȍbr-îh* djȇlâ
D.	*dȍbr-ôme* / *dȍbr-ômu*	djȅlu	*dȍbr-îm* djȅlima
A.	*dȍbr-ô* djȅlo		*dȍbr-â* djȅla
V.	*dȍbr-ô* djȅlo		*dȍbr-â* djȅla
L.	*dȍbr-ôme* / *dȍbr-ôm*	djȅlu	*dȍbr-îm* djȅlima
I.	*dȍbr-îm* djelom		*dȍbr-îm* djȅlima

Ako se pridjevi ispred nastavka u nominativu svršavaju na nepčan suglasnik, mijenjaju se u muškome i srednjemu rodu nastavci *-ô* u *-ê*

-ôga „ *-êga*
-ôme „ *-êmu*
-ôm „ *-êm*

Na pr. *vrûć-ê, vrûć-êga, vrûć-êmu, vrûć-êm* i t. d.

Određena je deklinacija u glavnome jednaka zamjeničkoj po obrascu *sâm* izuzevši nom. jed. muškoga roda.

Kao *dȍbrî* sklanjaju i zamjenice *nȅkî* i *svȁkî*.

2. Neodređena deklinacija

Neodređena se deklinacija razlikuje od određene samo u nominativu, genitivu, dativu i lokativu jednine muškoga i srednjega roda, u kojim se padežima pridjevi sklanjaju po imeničkoj deklinaciji.

N.	*dȍbar* čòvjek	*lijèpo* sèlo
G.	*dȍbra* čòvjeka	*lijèpa* sèla
D.	*dȍbru* čòvjeku	*lijèpu* sèlu
L.	*dȍbru* čòvjeku	*lijèpu* sèlu

Ostali su padeži jednaki određenoj deklinaciji.

Pridjevi određeni pokazuju nešto poznato, a neodređeni to ne pokazuju. *Donesi mi žuti šešir* (poznat). *Donesi mi žut šešir* (bilo koji).

Komparacija

Stepeni pridjevâ

Tri su stepena u pridjevâ.

Prvi je stepen pozitiv: *Marko je marljiv.*

Drugi je stepen komparativ: *Marko je marljiviji od Ivana.*

Treći je stepen superlativ: *Marko je najmarljiviji među svima.*

Za komparativ su trojaki nastavci: *-jî -ijî -šî.*

Nastavak *-jî* dobivaju redovno jednosložni pridjevi sa silaznim ⌒ naglaskom: *mlâd mlȃđî* iz **mlad-jî, blȉjed bljȅđî* iz **bljed-jî* (ekav. *blêd blȅđî*), *ljût ljȗćî* iz **ljut-jî, drâg drȁžî* iz **drag-jî, jâk jȁčî* iz **jak-jî, glûh glȗšî* iz **gluh-jî, grûb grȗbljî* iz **grubjî, žîv žȉvljî* iz **živ-jî* i t. d.

Tako imaju i pridjevi *slȁd-ak slȁđi, krát-ak krȁći, nȋz-ak nȋži, vȉs-ok vȉši, šȉr-ok, šȉri* odbacivši od pozitiva *-ak -ok.*

Nastavak *-ijî* dobivaju jednosložni pridjevi sa visokim ̏ naglaskom, zatim pridjevi dvosložni i višesložni: *nȍv nòv-ijî, čȉst čȉst-ijî, rȁd ràd-ijî, bȍgat bogàt-ijî, táman tàmn-ijî, zȁdovóljan zadovòljn-ijî.*

S nastavkom *-šî* imaju komparativ: *lȁk lȁk-šî, mȅk mȅk-šî, lȉjep ljȅp-šî.*

Nepravilne komparative imaju: *dȍbar bȍljî, zȁo gȍrî, màlen mȁnjî, vȅlik vȅćî.*

Superlativ postaje, ako se ispred komparativa stavi *nâj: nâj-mlađî, nâj-bogàtijî.*

Komparativ i superlativ sklanjaju se kao određeni pridjev *vrȗćî vrȗćâ vrȗćê.*

Složena rečenica

23. *Brat piše, a sestra vézê. San je laža, a Bog je istina. Dan ȍsvanû, i sunce ȍgranû. Nije to sestra rekla, nego je brat čuo.*

Kad dvije proste rečenice ili više prostih rečenica složimo u jednu cjelinu, onda postaje složena rečenica.

Te su rečenice složene od samih samostalnih ili nezavisnih prostih rečenica. Svaka sama za se ima potpun smisao. Jedna je rečenica glavna, a druga usporedna. Ovako složene rečenice zovu se nezavisno složene rečenice.

Ima složenih rečenica, u kojima je jedna rečenica zavisna od druge. *Svijet ide u crkvu, da se moli Bogu. Ti ćeš kod mene ostati, dok sam živ. Uđemo u grad, u kojem bijaše veliko slavlje.*

Tu jedna rečenica dopunjuje smisao druge. Ovako složena rečenica zove se zavisno složena rečenica.

Rečenica, koja se dopunjuje, zove se glavna, a rečenica, kojom se dopunjuje glavna, zove se zavisna.

Glavna je rečenica: *Svijet ide u crkvu,*
zavisna „ „ : *da se moli Bogu.*
Glavna „ „ : *Ti ćeš kod mene ostati,*
zavisna „ „ : *dok sam živ.*
Glavna „ „ : *Uđemo u grad,*
zavisna „ „ : *u kojem bijaše veliko slavlje.*

U složenim rečenicama sastavljaju se pojedine rečenice veznicima ili odnosnom zamjenicom.

Veznici

24. Veznici su riječi, koje proste rečenice vežu u složenoj rečenici.

Nezavisno složene rečenice vežu nezavisni veznici: ***i, a, ali; pa, nego, već, ni, niti, te; ili, zato, dakle.***

Dan osvanu, i sunce ogranu. Ja ga nagovaram, a on ne će. Dat ću ti novaca, ali ih moraš vratiti. Dimnjaka nema po selima, zato se puši po kućama.

Ispred nezavisnih veznika stoji zarez, kad vežu potpune rečenice. Kad veznici ***i, ni, te, pa ili*** vežu samo pojedine riječi ili rečenice sa zajedničkim subjektom ili predikatom, pred njima se piše zarez. *Otac i sin dođoše. Dođi te vidi. Niti je ona vila niti će za vilu poći. Ili kupi alat ili ostavi zanat. Pobožna je pa često ide u crkvu.*

Zavisno složene rečenice vežu zavisni veznici:

1. izrični: *(kažu, misle)* ***da:*** *Kažu, da će biti suše. Mislim, da će biti bolje.*

2. vremenski: ***kad, pošto, dok, čim:*** *Kad se jede i pije, onda je dosta prijatelja. Pošto se umiju, zapale svatovi lule. Možeš jesti grožđa po volji, dok se nasitiš. Čim dođoh, prestadoše govoriti.*

3. poredni: ***kako, kao što, nego:*** *Kako posiješ, onako ćeš i požeti. Učite, kao što i drugi uče. Više um zamisli, nego more ponese.*

4. posljedični: *(tako),* ***da, te:*** *Čitav sam dan pisao (tako), da me ruke bole. Što sam zgriješio, te me pohoditi ne ćeš?*

5. uzročni: ***budući da, što, jer:*** *Budući da ga nijesam poznavao, sve sam mu vjerovao. Bog nije kriv, što ljudi zlo čine. Ne zna, jer nije učio.*

6. namjerni: *(zato),* ***da:*** *Učenik ide u školu (zato), da što nauči.*

7. pogodbeni: ***ako, kad, da:*** *Ako budeš radio, imat ćeš svega. Kad biste znali mene, znali biste i oca mojega. Da imam novaca, kupio bih kuću.*

8. dopusni: ***premda, ako i, makar:*** *Premda mi nije ugodno, kazat ću vam sve. Ako je i najgore dijete, roditeljima je milo. Borit ću se, makar glavu izgubio.*

Po sporednim veznicima zovu se i rečenice: izrične, vremenske, poredne, posljedične, uzročne, namjerne, pogodbene i dopusne.

Iza rečenice ispred zavisnih veznika stoji zarez.

Odnosne rečenice

25. *Koji mnogo prijeti, slabo se osvećuje. Čovjeka, koji je pravedan i pošten, svi cijene. Blago zemlji, koja se ponosi svojim sinovima. Svu zemlju, što vidiš, tebi ću dati. Tko rano rani, dvije sreće grabi.*

Odnosne se rečenice počinju ponajviše odnosnom zamjenicom ***koji, tko*** i ***što.***

Iza rečenice ili rečeničnoga dijela, što stoji ispred ***koji, tko*** i ***što,*** bilježi se zarez.

Upravni govor

26. *Solomun reče: „Strah je Božji početak mudrosti“.*

Upravni govor je rečenica, kojom se nečije riječi upravo onako ponavljaju, kako ih je tko izrekao.

Ispred upravnoga govora stoji dvotočje :, a riječi upravnoga govora stoje između navodnikâ „ “ .

Prva se riječ u upravnome govoru piše velikim početnim slovom.

Solomun reče, da je strah Boži početak mudrosti. Kad se upravni govor pretvori u izričnu rečenicu, zove se neupravni govor.

Pravopis

27. 1. U hrvatskome pravopisu valja dobro razlikovati zvučne i bezvučne suglasnike.

Zvučni su:	*g*	*d*	*b*	*z*	*ž*	*đ*	*dž*	—	—	*v*
Bezvučni su:	*k*	*t*	*p*	*s*	*š*	*ć*	*č*	*c*	*h*	*f*

Pred zvučnim suglasnikom smije stajati samo zvučni, a pred bezvučnim samo bezvučni. Od toga se pravila izuzima samo *v*. Treba dakle pisati:

svadba	pored	*svati*	*glatkost*	pored	*gladak*
zgaziti	„	*s* (u *s-kuhati*)	*gipkost*	„	*gibak*
zadužbina	„	*duša*	*nisko*	„	*nizak*
svjedodžba	„	*svjedočiti*	*teško*	„	*težak*
tobdžija	„	*top*	*zepsti*	„	*zebem*
			ispuniti	„	*iz*
			bokci	„	*bogac*

2. Samo *d* ostaje ispred *s* nepromijenjeno: *gradski, gospodski, odseliti.*

3. *d t* gube se ispred *c, č:*

sudac suca suci suče sučev
otac oca oci oče očev

4. *d t* između dva suglasnika ispadaju:

korisno	mjesto	*koristno*
usmeno	„	*ustmeno*
gozba	„	*gostba*
nužno	„	*nuždno*
dažnjak	„	*daždnjak*

To biva, kad se riječ može bez *d, t* govoriti, da ne bude besmislena.

5. Nastavak *-čtvo* postaje *-štvo:*

junaštvo	mjesto	*junačtvo*
pjesništvo	„	*pjesničtvo*

6. Ne pišu se dva jednaka suglasnika jedan do drugoga:

odati	mjesto	*oddati*
rasuditi	„	*razsuditi* — **rassuditi*
devedeset	„	*devetdeset* — **deveddeset*
besmrtan	„	*bezsmrtan* — **bessmrtan*

7. *s z* ispred *č ć š ž* preiaze u *š ž:*

raščupati	mjesto	*razčupati* — **rasčupati*
bešćutan	„	*bezćutan* — **besćutan*
raširiti	„	*razširiti* — **rasširiti* — **rašširiti*
ižimati	„	*izžimati* — **ižžimati.*

8. *č* se piše, kad postaje od *k* ili *c*, a *ć* se piše, kad postaje od t*: vuk vuče, jak jači, tuku tučem, skakati skačem,* — *stric striče, micati mičem, ptica ptičica,* — *smrt smrću, žut žući, kretati krećem.*

Pamti. *ć* se piše:

a) u infinitivu na *-ći: reći, tući, vući, sjeći* i t. d., ali: *rečem, tučem, vučem, siječem* i t. d.

b) u glagolskome prilogu na *-ći: pletući, pišući, hvaleći, gledajući, kupujući.*

c) u imenica i vlastitih imena na *-ić djetić, mladić, lončić, Božić, Marić, Vuković.*

d) u imenica na *-oća: mirnoća, samoća, skupoća.*

e) u pridjevâ na *-aći, -eći: jahaći, pisaći, šivaći, teleći, pileći, magareći.*

f) još u ovih riječi:

daća, dućan, hoću, jednoć,
leća, voće, šećer, moć,
obećati, pleće, nekoć,
sinoć, opći, svijeća, noć.
veći, vijeće i većina,
mećava i odjeća,
zadaća; već, peć, vrućina,
pomoć, odveć i sreća,
treći, ćemer, nećak, plaća,
kuća, pluća, obuća,
domaći i moguć, ćaća,
kći, maćeha, tisuća,
ćilim, ćuk i ćud i ćelav,
ćudorednost, ćuliti,
ćošak, ćurak, ćoso, ćorav,
ćula, ćuška, ćutjeti.

9. *-ije* se piše, kad se u ekavskome govoru govori *dugo ē*, a u ikavskome *dugo ī.*

je se piše, kad se u ekavskome govoru govori *kratko e*, a u ikavskome *kratko i:*

mlijèko	ekavski	*mlēko*	ikavski	*mlīko*
lȉjek	„	*lēk*	„	*līk*
dijète	„	*dēte*	„	*dīte*
dijèliti	„	*dēliti*	„	*dīliti*

Ali

vjera	ekavski	*vera*	ikavski	*vira*
svjedok	„	*svedok*	„	*svidok*
vjetar	„	*vetar*	„	*vitar*
mjesto	„	*mesto*	„	*misto*

Bilješka 1. Ispred naglašenoga sloga piše se uvijek ***je***, nikad ***ije***: *bjelìna, bjesnòća, podjeljívati, zamjenjívati*, ali: *bȉjel, bijèsan, podijèliti, zamijèniti.*

Bilješka 2. Iza ***r*** piše se obično ***e*** mjesto ***je***: *bregovi, vrèdnijî, prèlaziti, srèdina, vremèna* prema *brȉjeg, vrijèdan, prijèlaz, srijèda, vrijème.*

10. ***dje*** se piše, gdje ekavci govore ***đe***, a ikavci ***đi:***

vȉdjeti	ekavski	*viđeti*	ikavski	*viđiti*
djèvôjka	„	*đevojka*	„	*đivojka*
djèca	„	*đeca*	„	*đica*
gdjȅ	„	*gđe*	„	*gđi*
óvdje	„	*ovđe*	„	*ovđi.*

đ se piše, gdje i ekavci i ikavci govore ***đ***: ***međa, rođen, slađi.***

Bilješka. U kajkavskom i čakavskom je obično ***j*** prema štokavskom ***đ***.

Velika početna slova

28. Velikim početnim slovom piše se:

1. prva riječ na početku članka i iza točke. *Slatke riječi ne mijese kolača. — Djed i unuk. Spjevao Petar Preradović.*

2. natpis pjesme ili knjige. *Preradovićev Putnik je lijepa pjesma.*

3. vlastita imena. *Hrvat, Zagreb, Hrvatska, Zvonimir.*

Razgoci

29. 1. T o č k a se bilježi na svršetku rečenice. *Krv nije voda.*

2. U p i t n i k **?** stoji na svršetku upitne rečenice, koja nije zavisna od koje rečenice. *Kome pišeš?* Ali: *Kaži mi, kome pišeš.*

Iza upitnika dolazi obično veliko početno slovo: *Tko je došao? Brat? A gdje je?*

3. U z v i č n i k **!** stoji iza vokativa i iza uzvičnih rečenica. *Ljudi Atenjani! Po svemu vas vidim, da ste vrlo pobožni. Tako mi očinjega vida! Bog te poživio!*

Iza uzvičnika piše se veliko početno slovo. *Na noge se! Puške u ruke!*

4. D v o t o č j e **:** stoji pred upravnim govorom i kad se štogod izbraja. *Narod veli: „Ralo i motika svijet hrani“. Glavne rijeke Hrvatske jesu: Sava, Drava, Dunav.*

5. Z a r e z **,** se bilježi ispred n e z a v i s n i h i z a v i s n i h v e z n i k a i ispred odnosnih zamjenica ***koji, tko, što.*** *Gradi ražanj, a zec u šumi. Poštujte sina, da se ne razgnjevi, a vi da ne izginete. Blago majci, koja ga rodi.*

Bilješka. Ispred veznika ***i, te, pa, ni, niti, ili*** obično se ne piše zarez. *Uzme buzdovan pa razmahne njime i udari zmaja u glavu. Ili kupi alat ili ostavi zanat. Nijesi junak niti te rodio.*

Zarezom odvajaju se pojedine rečenice, i kad nema pred njima veznika. *Nesta blaga, nesta prijateljâ. Tko brzo sudi, brzo se kaje. Ako je crn, nije đavao. Što visoko leti, na nisko pada.*

Zarezom se rastavljaju pojedine riječi, kad se one izbrajaju bez veznika. *Gundulić, Palmotić, Đorđić i Kačić najznatniji su pjesnici dalmatinski. Svijet hini, laže, vara i izdaje.*

GLASOVI I OBLICI

Prvi dio

Glasovi

Pismo

§ 1. Govorni glasovi označuju se slovima ili pismom. Hrvatski jezik piše se latinskim pismom.

Pregled hrvatske abecede:

A a, B b, C c, Č č, Ć ć, D d, Dž dž, Đ đ, E e, F f, G g, H h, I i, J j, K k, L l, Lj lj, M m, N n, Nj nj, O o, P p, R r, S s, Š š, T t, U u, V v, Z z, Ž ž.

Dioba glasova

§ 2. Glasovi su ili samoglasnici (vokali) ili suglasnici (konsonanti).

1. Samoglasnici su glasovi, koji se mogu sami za se govoriti i sami za se mogu biti slogovi. To su glasovi: *a, e, i, o, u.*

Slog je samoglasnik sâm ili samoglasnik s jednim suglasnikom ili s više njih. Prema tome ima riječ toliko slogova, koliko ima samoglasnikâ: *čuj, ču-ti, za-ču-ti* i t. d.

I glas *r* katkad je samoglasnik: *ȓt, pȓst, ȓđa, mȓtav, kȓv, bȓvno, on tȓ* (tȓti).

Bilješka 1. U svim tim riječima stoji samoglasnik *r* ili na početku riječi pred suglasnikom ili na svršetku iza suglasnika ili između dva suglasnika. Stoji li samoglasnik *r* između jednoga suglasnika i jednoga samoglasnika ili

obrnuto, onda se meće znak ' između samoglasnika *r* i onoga samoglasnika. Od *za-tr-ti* ima oblik *za-tr'-o* od tri sloga, kao što ima od *za-ču-ti za-ču-o*, a u *za-'r-đa-ti za-'r-đa-o* ima četiri sloga kao i u *za-i-ska-ti za-i-ska-o*.

Akademski riječnik piše *ṛ*.

Bilješka 2. Kad se na samoglasnik *r* metne naglasak, ne treba mu drugoga znaka: *gȑoce zaȑđati*.

2. Suglasnici su glasovi, koji se govore samo uz samoglasnike i ne mogu biti sami za se slogovi.

Suglasnici mogu se prema zajedničkim glasovnim promjenama podijeliti u o v i h š e s t redova:

1. g r l e n i ili guturalni: *k, g, h;*
2. z u b n i ili dentalni: *t, d;*
3. u s n e n i ili labijalni: *p, b, m, v, f;*
4. j e z i č n i ili likvidni: *l, r, n;*
5. p i s k a v i ili sibilantni: *s, z, c;*
6. n e p č a n i ili palatalni: *j, lj, nj; š, ž, č; ć, đ, dž.*

Bilješka 1. Akademički rječnik piše mjesto *lj, nj, dž* slova *ļ, ń, ǵ*. A mjesto *đ* upotrebljavaju gdjekoji *gj*. Mjesto *đ* ne valja pisati *dj*.

Bilješka 2. Suglasnici *m, n* zovu se nosni ili nazalni, jer se govore kroz nos, a suglasnici *c, r* pripadaju po nekim jezičnim pojavama i među nepčane.

3. Suglasnici se dijele i u zvučne i bezvučne, tako da gotovo prema svakome zvučnom stoji po jedan bezvučni.

Zvučni:	*g*	*d*	*b*	*z*	*ž*	*đ*	*dž*	—	—	*v*
Bezvučni:	*k*	*t*	*p*	*s*	*š*	*ć*	*č*	*c*	*h*	*f*

Prema *c, h* u hrvatskome jeziku nema zvučnih.

U tu razdiobu ne dadu se svrstati suglasnici: *j, l, lj, n, nj, m, r,* jer pred njima stoje sad zvučni sad bezvučni: *zjati, sjati, zloća sloga, zreti sresti.* Jednako ostaje i *v: dvoje tvoje, zvati svati* i t. d.

Samoglasnici

Naglasak ili akcenat

§ 3. Ljepota hrvatskoga jezika stoji navlastito do ispravnoga i čistog izgovora i valjanoga naglašivanja slogova, t. j. samoglasnika. Samoglasnici mogu biti naglašeni i nenaglašeni, a jedni i drugi mogu biti ili kratki ili dugi.

Naglasak je jačina glasa, kojom se jedan samoglasnik ili slog u riječi ističe iznad drugih slogova.

Nenaglašeni samoglasnici, ako su kratki, ne označuju se nikako; ako su dugi, imaju na sebi znak ˉ. Naglašeni samoglasnici i kratki i dugi bilježe se posebnim znacima.

U hrvatskome jeziku razlikujemo četiri akcenta: d v a k r a t k a i d v a d u g a.

Kratki su akcenti:

1. v i s o k i ̏ : *slȁva, sȉla, šȕma, mȁtica, vȉlica, mȑvica.*

Bilješka. U svim tim su riječima naglašeni slogovi j a č i od nenaglašenih, ali su i v i š i.

2. d u b o k i ̀ : *màgla, ìgla, sèlo, stàzica, vòdica, kr̀tica,*

Bilješka. I u tim su riječima naglašeni slogovi j a č i od nenaglašenih, ali oni su nešto n i ž i ili d u b l j i od ovih.

D u g i s u akcenti:

1. s i l a z n i ̑ : *prâvda, bȋlje, sûnce, grôblje, cȓkva.*

Bilješka. U naglašenim slogovima jačina glasa silazi s visine na niže, kao da *a͡ ı͡ u͡* izgovaramo u dva sloga bez prekida: *prȁavda, bȉilje, sȕunce*

2. u z l a z n i ́ : *gláva, líja, dúša, róda, sŕna.*

Bilješka. U naglašenim slogovima jačina glasa uzlazi iz nizine na više, kao da *à ì ù* izgovaramo u dva sloga bez prekida: *glaàva, liìja, duùša,*

Svaka riječ ima redovno samo jedan akcenat.

Na kojemu slogu može stajati akcenat, o tome valja pamtiti ova pravila:

1. V i s o k i i s i l a z n i akcenat može biti samo na p r v o m e s l o g u riječi: *brȁt, čȕdo, glȅdati, ȍpomena — krâlj, sûnce, cȓkvica, plândovânja.*

2. Riječi od j e d n o g a s l o g a imaju samo v i s o k i ili s i l a z n i akcenat: *brȁt, rȍb, smȑt, — krâlj, kôb, gȓm.*

Bilješka. Razlikuj: *grȁd* i *grâd, sȁd* i *sâd, rȁd* i *râd, pȁs* i *pâs, kȁd* i *kâd.*

3. D u b o k i i u z l a z n i akcenat može biti na svim slogovima osim na p o s l j e d n j e m u: *stàza, planìna, progovòriti — zákon, prosúditi, zahvaljívati.*

Bilješka. Razlikuj: *kȕpiti* i *kúpiti, slàgati* i *slágati.*

4. Pred naglašenim slogom svi su slogovi kratki, a iza naglašenoga sloga mogu biti svi kratki, svi dugi ili jedni kratki, a drugi dugi: *govòriti, progovòriti, izgráditi, izgrađivati — rȁdôst, sàčúvâj pjȅsâmâ — prȍsimo, djèvojâkâ.*

5. Ako pred riječima, koje imaju visoki ̏ ili silazni ̑ akcenat na prvome slogu, stoje prijedlozi ili veznici *a, i, da, te, ni* ili *ne,* onda one riječi svoj akcenat gube, a dobivaju ga prijedlozi, veznici i *ne,* i to sad visoki ̏ sad duboki ̀ : *bèz brata, zȁ kućôm, dȁ vidîm, nȅ prosîm, nì ón, ȕ Dunav, zȁ Boga* mjesto: *bez brȁta, za kȕćôm* i t. d.

Bilješka. Imenice i pridjevi sa više od tri sloga mogu zadržati svoj naglasak: *po stȅpenicama, u Kȁrlôvcima, kod Rȁkovicê.*

U glagola složenih s prijedlogom nema te slobode: *pòbratimiti: brȁtimiti, ùlôgoriti: lôgoriti.*

Slog, na kojemu je stajao silazni akcenat ̑, ostaje dug ˆ : *zȁ dûšu, ȕ glâvu, zà cârstvo, nȁ gróblje, dȁ čûvâm, nȅ ljûbîm* mjesto: *za dûšu, u glâvu* i t. d.

Inače prijedlozi i pomenuti veznici nijesu naglašeni, već se prislanjaju o riječ, što slijedi, i zovu se prislonjenice ili proklitike: *na pòtok, u vòdi, za králja, u dúši, u planìni, po dogovòru.*

Bilješka. Pred zamjenicama *me, te, se, nas, vas* imaju prijedlozi uzlazni akcent, a ispred zamjenice *nj (= ga)* silazni: *zá me, ná te, ú se,* a prema ovima i *pó nas, pó vas* pored *pò nâs, pò vâs — pô nj, zȁ nj.* Tako i *né ću.*

6. Ima riječi, ponajviše od jednoga sloga, koje u rečenici nemaju akcenta, već se naslanjaju na naglašenu riječ, što je pred njima, i zato se zovu naslonjenice ili enklitike. Takve su riječi zamjenični oblici: *me, te, se — mi, ti, si — nas, vas, nam, vam — ga, je, mu, joj, ih, im* i glagolski oblici: *sam, si, je, smo, ste, su — ću, ćeš, će, ćemo, ćete, će — bih, bi, bismo, biste.* Na pr. *čûj me, vìdîm ga, pòznâjêm ih.* Enklitikâ može biti više jedna do druge: *Vidjeli smo ih. Predat ćemo ti ga.*

Samoglasnici *je ije*

§ 4. U nekih se riječi govori u zapadnome dijelu našega naroda *i: dȉd, mȉsto, svȉdok — vȋk, sîno, rȋka.* Taj se govor zove ikavski ili zapadni; njime govore u glavnom i čakavci.

U istočnome dijelu naroda govori se u tih istih riječi *e: dȅd, mȅsto, svèdok, — vêk, sêno, rȇka.* To je govor ekavski ili istočni; i kajkavski govor u glavnom je ekavski. U južnim se krajevima govori u tim riječima *je* ili *ije: djȅd, mjȅsto, svjèdok, — vìjek, sìjeno, rijȇka.* Prema kratkome *i* u ikavskome govoru i prema kratkome *e* u ekavskome govori se na jugu *je,* a prema dugome *ī* u ikavskome i prema dugome *ē* u ekavskom govori se na jugu *ije.* Taj se govor zove ijekavski ili južni. Ijekavski govor danas je književni jezik hrvatski.

Bilješka. U davnini govorilo se u svim tim riječima dugo *ē dēd, mēsto, svēdok, — vēk, sēno, rēka.* To se *ē* pisalo u staroj ćirilovici znakom *ѣ*, kojemu je ime „jat“: *дѣд, мѣсто, свѣдок, — вѣк, сѣно, рѣка.* S vremenom postao je samoglasnik *ѣ* u jednim riječima kratak, dok je u drugim ostao dug. U hrvatskome jeziku stoje prema starome kratkom jatu kratki samoglasnici *e, i, je: dȅd, dȉd, djȅd — mȅsto, mȉsto, mjȅsto — svèdok, svìdok, svjèdok,* a prema dugome jatu dugi samoglasnici *ē ī ije: vêk, vȋk, vìjek — sêno, sîno, sìjeno — rȇka, rȋka, rijȇka.*

O izgovoru samoglasnika *je* valja znati:

1. Samoglasnik *je* redovno kratak pa dobiva visoki ili duboki akcent: *pjȅvati, pjȅsma, vjȅra, vjènčati, zvjȅzdica, vjèsnik.* Izuzimlju se riječi: *djéva, vjéštac, vjérnost, zamjérati — sjênka,* u kojima se govori *je* s dugim *ē,* i to *jé* ili *jê.* Silazno *jê* govori se osobito u genitivu množine: *djêlâ, ljêtâ, mjêrâ, mjêstâ pjêgâ,* prema nominativu: *djȅlo, ljȅto, mjȅra, mjȅsto, pjȅga.*

2. Ispred naglašenog sloga stoji po pravilu uvijek kratko *je: bjelìna, bjesnòća, zamjenjívati, podjeljívati* prema: *bȉjel, bijèsan, zamijèniti, podijèliti.*

Iza naglašenoga sloga može biti kratko *je* i dugo *jê: prȍmjena, pòbjeći — inòvjerka, polètjêvši* i u genitivu množine: *bèsjêdâ, kòljênâ* prema nominativu: *bèsjeda, kòljeno.*

3. Iza *d, t* treba uvijek govoriti kratko *je,* dakle *dje, tje,* ako prema tim slogovima stoji u ekavskome (i kajkavskom) govoru kratko *de, te,* a u ikavskome (i čakavskom) kratko *di, ti: gdjȅ, óvdje, nȉgdje djȅvêr, djȅlo, djèvôjka, djèca, djȅlovati, djevènica, pòdjela, vȉdjeti, tjȅrati, tjȅšiti, tjèsnac, tjeskòba, lètjeti, ȕtjeha* prema: *gdȅ-gdȉ, óvde-óvdi, nȉgde-nȉgdi, dȅvêr-dȉvêr, dȅlo-dȉlo . . . tȅrati — tȉrati, tȅšiti — tȉšiti* i t. d.

Ne valja govoriti ni pisati: *gđe, đelo, viđeti — ćerati, ćeskòba* . . .

4. Iza ***r*** govori se i piše mjesto ***je*** obično ***e***: *brȅgovi, srèdina, vrèdnijî, prèlaziti* prema: *brȉjeg, srijèda, vrijèdan, prijèlaz.*

Samo u nekih riječi dolazi ***rje***: *rjèčica, rjȅčit, rjèčnîk, starjèšina, gòrjeti.*

5. Ispred ***j*** i ***o*** mjesto ***je*** dolazi ***i***. Govori se *smȉjêm, ùmijêm, dòspijêm* mjesto: **smje-jem, *umje-jem, *dospje-jem* prema *smje-ti, dospje-ti, umje-ti*. Tako je isto *htȉo* mjesto **htjeo* prema *htjȅla, vȉdio* mjesto **vidjeo* prema *vȉdjela, dȍnio* mjesto **donjeo* (ekavski *dȍneo)*, koje je postalo od **donijel* prema *dȍnijela, cȉo* mjesto **cjeo* (ekavski *cȅo*) od **cijel* prema *cijèla, dȉo* mjesto **djeo* (ekavski *dȅo*) od **dijel* prema genitivu *dȉjela.*

Govori se a i piše protiv pravila: *sjeo, jeo* mjesto *sio, io.*

O izgovoru samoglasnika ***ije*** treba znati ovo:

Kao što se naglašuju riječi *prâvda, zákon*, gdje pomišljamo, da se govori: *prȁavda zaàkon*, tako se u ikavskome govori *sîno, vríme* kao *sȉino, vriìme*, a u ekavskome *sêno, vréme* kao *sȅeno, vreème*. U ijekavskome govoru stoji prema *ȉi, ȅe* ***ȉje***: *sȉjeno*, a prema *iì, eè* ***ijè***: *vrijème.*

Mjesto *sȉjeno, vrijème* ne valja govoriti *sjêno, vrjéme;* u ***ije*** mora se ***i*** razgovijetno izgovarati, a ***e*** treba uvijek da je kratko.

U pjesmama uzima se ***ije*** često za dva sloga: *vȉ-jek, tȉ-jek, tì-je-lo, di-jè-te*. Gdje je pak ***ije*** jednosložno, tu ne valja ***i*** izbacivati označujući to znakom ': *v'jek, d'jete*, već treba i tu pisati: *vijek, dijete.*

Neki pišu *ie* mjesto *ije: vrieme, mlieko.*

Nepostojano *a*

§ 5. 1. Ako bi koja riječ imala da se svršava sa dva suglasnika, a ti nijesu ***st, št, zd, žd,*** onda se među njih umeće ***a***, da bi se riječ lakše izgovorila. Govori se: *pȁs, mòmak, stârac* mjesto: **ps, *momk *starc* prema genitivu: *ps-ȁ, mòmk-a, stârc-a* — ***vȉtak,*** *krátak*, ***slâvan*** mjesto: ****vitk,*** **kratk*, **slavn* prema ženskome rodu: ***vȉtk-a,*** *krátk-a, slâvn-a*, — ***sȅdam,*** *ȍsam* mjesto **sedm, *osm* prema: *sêdm-î ôsm-î* — *rȅkao, mȍgao*, koje je postalo od **rekal, *mogal*, mjesto: **rekl, *mogl* prema množini: *rȅkl-i, mògl-i.*

Kad takva dva suglasnika nijesu na kraju riječi, vidi se iz primjera, da među njima nema samoglasnika ***a***.

Budući da to ***a*** u jednim oblicima iste riječi stoji, a u drugima ga nema, zato se ono zove n e p o s t o j a n o ***a***.

2. Nepostojano ***a*** dolazi i u nekih prijedloga. Mjesto ***s*** govori se ***sa*** ispred riječi, koje se počinju suglasnicima ***s, z, š, ž, č, ć, št, žd; sȁ*** *sînom*, ***sa*** *žènôm*, ***sa*** *štápom;* tako je i u složenicama: ***sȁ****-sipati*, ***sa****-zídati*, ***sȁ****-šiti*, ***sȁ****-žaliti*. ***Sa*** se uzima i inače, navlastito ako se riječ za njim počinje sa dva suglasnika: ***sȁ*** *mnôm* i ispred glavnih brojeva i brojnih imenica; *dvoje*... *petoro, dvojica*... *petorica*, ***sa*** *dva*, ***sa*** *pet*, ***sa*** *dvojicom* i t. d.

Tako dolazi ***sa*** i ispred nedekliniranih riječi: ***sa*** *‚da'*, ***sa*** *‚koji'*, ***sa*** *‚i'*, ***sa*** *‚neka'*, ***sa*** *‚ne'* i t. d. Tako se govori mjesto ***iz, uz*** — ***iza, uza: izȁ*** *sna*, ***uzȁ*** *sve.*

Mjesto ***k*** dolazi ***ka*** ispred riječi s početnim ***k, g: kȁ*** *kući*, ***kȁ*** *grâdu.*

Ispred enklitičkih oblika ličnih zamjenica i povratne zamjenice ***se*** to je ***a*** čak d u g o *ùzâ me, nȁdâ te, pȍdâ nj, prȅdâ se.*

Samoglasnik *o* prelazi u *e*

§ 6. Iza nepčanih suglasnika i iza ***c*** samoglasnik ***o*** prelazi u ***e***. Govori se: ***brȁtom, junákom,*** ali: ***krȁjem, králjem, mûžem, lóvcem,*** i: ***krȁjevi, králjevi, mûževi*** pored ***drȕgovi, grȁdovi*** — ***pȍlje,*** *líce* pored ***sèlo, bȑdo*** — ***vojèvati, kraljèvati*** pored ***mȉlovati, kupòvati.***

Bilješka. Izuzimlje se ***o*** u oblicima riječi ženskoga roda na ***-a: rûžo, rúžôm, nàšôj, túđôj*** i t. d.

Ta se promjena samoglasnika ***o*** u ***e*** zove p r i j e g l a s. I iza suglasnika ***r*** često ***o*** prelazi u ***e; cȁrem, gospodárem, mȍre.*** To biva zato, što se negda govorilo: **carjem, *gospodarjem, *morje.* Pošto je ***j*** iza ***r*** otpalo, ostalo je ***e*** iza ***r***.

Gdje iza ***r*** nije bilo ***j,*** tamo je ostalo ***o: zbȍrom,*** *dârom.*

Suglasnici

Suglasnik l prelazi u o

§ 7. Suglasnik l na svršetku riječi prelazi u o. Govorimo: dȁo, pjȅvao, mȍlio — pȅpeo, ȍrao, pȍsao mjesto: *dal, pjeval, *molil, *pepel, *oral, *posal.

I na svršetku sloga u riječi prelazi l ponajviše u o, ako je riječ od tri sloga ili od više slogova: prȁtioci, vládaoci, dobívaoci mjesto: *pra-til-ci, *vlá-dal-ci, *do-bi-val-ci; samo u nekih riječi od dva sloga prelazi l u o na kraju sloga u samoj riječi: tȅoci, tȁoci, mjesto: *tel-ci, *tal-ci.

Riječi: sȍkô, vô, sô, bô postale su od *sokoo prema *sokol, *voo prema *vol, *soo prema sol, *boo prema bol (od bosti), a tako postaju i oblici: stóca, kóca od *stooca prema stol-ca, *koo-ca prema kol-ca.

Od toga pravila ima dosta izuzetaka: bôl, glȁgol, vâl — mȍlba, náčelnîk, žȁlba i dr.

Govorimo bȉo, cȉo, dȉo, rázdio mjesto bȉjel, cȉjel, dȉjel, rázdjel.

Palatalizacija i sibilarizacija

§ 8. Prelaženje suglasnikâ k-c, g-z, h-s u č, ž, š zove se palatalizacija, a prelaženje suglasnikâ k, g, h u c, z, s zove se sibilarizacija.

1. Suglasnici k, g, h ispred samoglasnika e prelaze u č, ž, š. Vokativi: jȕnâče, drûže, dûše stoje prema nominativima: jȕnâk, drûg, dûh; — oblici sadašnjega vremena: pèčêm, strížêm, vŕšêm postaju od *pekem, *strigem, *vrhem prema 3. licu množine: pèkû, strígû, vŕhû.

2. Suglasnici k, g, h ispred samoglasnika i u padežnim nastavcima imenica i u ličnim nastavcima u glagolâ prelaze u c, z, s.

Nominativ množine: junáci, drûzi, dûsi, — dativ, lokativ i instrumental množine: junácima, drûzima, dûsima — dativ i lokativ jednine: mâjci, knjȉzi, snàsi, stoje prema nominativima jednine: jȕnâk, drûg, dûh, mâjka, knjȉga, snàha. Zapovjedni

način: pèci, strízi, vŕsi stoji prema 3. licu množine sadašnjega vremena: pèkû, strígû, vŕhû.

Samo su oblici ȍči, ȕši, prema ȍko, ȕho izuzeti od rečenoga pravila.

Bilješka. Ispred samoglasnika i, što dolazi u nastavcima za tvorbu riječi, k, g, h prelaze u č, ž, š. Taki su nastavci -ica -ić -ina: rùč-ica mjesto *ruk-ica, nož-ca mjesto *nog-ica, mùš-ica mjesto *muh-ica — junàč-ić. krùž-ić, mjèš-ić, prema jùnâk, krûg, mȉjeh — velič-ina, množ-ina, pràš-ina, prema vȅlik, mnȍgi, prâh.

Tako biva i pred nastavcima za tvorbu glagolâ: na pr. pred infinitivnom tvorbom na -iti: skòč-iti prema skôk, bláž-iti prema blâg, súš-iti prema sûh.

3. Suglasnik c ispred e u vokativu jednine muških imenica i ispred e i i u nastavcima za tvorbu riječi prelazi u č. Vokativi strȉč-e, stâr-če, i adjektivi: strȉč-ev, stârč-ev stoje prema nominativu strȉc, stȁrac; tako je i ptȉč-ica prema ptȉca, mjȅseč-ina prema mjȅsêc, grànič-iti prema grànica.

I suglasnik z u riječi knêz i vȉtêz prelazi u istim tvorbama u ž: knêž-e, vȉtêž-e — knéž-ev, knèž-ina.

Združivanje suglasnikâ sa j ili jotovanje suglasnikâ

§ 9. 1. kj, gj, hj prelazi u č, ž, š: jȁčî postalo je od *jakji, drȁžî od *dragji, tȉšî od *tihji — vȉčêm od vikjem, lȁžêm od *lagjem, jȁšêm od jahjem.

2. tj, dj prelazi u ć, đ: ljȕćî postalo je od *ljutji, lȕđî od *ludji — smȓću od *smrtju, zȁpovijeđu od *zapovijedju — krèćêm od *kretjem, glȍđêm od *glodjem — plâćen od *platjen, rȍđen od *rodjen.

Amo pripadaju i infinitivi: náći, póći, dóći i t. d., koji su postali od *natji *najti *naiti, *potji *pojti *poiti, *dotji *dojti *doiti i t. d. Tako su nastali i oblici sadašnjega vremena: nâđêm, pôđêm , dôđêm i t. d. od *nadjem *najdem *naidem, *podjem *pojdem *poidem, dodjem *dojdem *doidem.

Od toga se pravila izuzimaju složene riječi: nadjàčati, odjúriti i dr. Tako isto vȉdjeti, lètjeti.

Bilješka. Mjesto šć govori se u nekim riječima št: kȓšten, nàmješten, krštávati, nàmještati, ispúštati mjesto: kȓšćen od *krstjen, nàmješćen od *namjestjen, kršćávati od *krstjavati i t. d.

Ali pored toga ima: gȍšća od *gostja, lȉšće od *listje i t. d.

3. _**pj, bj, mj, vj**_ prelazi u _**plj, blj, mlj, vlj**_: _**skûplјî**_ od _***skupji, grûbljî**_ od _***grubji, žîvljî**_ od _***živji**_ — _**kâplju**_ od _***kapju, zôblju**_ od _***zobju, ljúbavlju**_ od _***ljubavju**_ — _**kȁpljêm**_ od _***kapjem, zȍbljêm**_ od _***zobjem, hrâmljêm**_ od _***hramjem**_ — _**ȍstavljati**_ od _***ostavjati**_ i t. d.

Bilješka. Gdje skupovi _**pje, bje, mje, vje**_ stoje prema ekavskome _**pe, be, me, ve**_ i ikavskome _**pi, bi, mi, vi,**_ tamo te promjene nema: _trpjeti, svrbjeti, zanijèmjeti, žívjeti_ prema: _trpeti, svrbeti, zanémeti, živeti_ i t. d.

4. _**sj, zj, cj,**_ prelazi (u komparativu i konjugaciji) u _**š, ž, č: vȉšî**_ od _***visji, nȉžî**_ od _***nizji**_ — _**pîšêm**_ od _***pisjem, vêžêm**_ od _***vezjem, mȉčêm**_ od _***micjem**_ — _**nȍšen**_ od _***nosjen, vȍžen**_ od _***vozjen, bâčen**_ od _***bacjen**_ — _**nȍšâh**_ od _***nosjah, vȍžâh**_ od _***vozjah.**_

Bilješka. Takoga prelaženja nema: a) u skupovima _**sje, zje, cje,**_ kad stoje prema ekavskome _**se, ze, ce**_ i ikavskome _**si, zi, ci**_: _sjenica, zjȅnica, cjelìna, vìsjeti_ prema _sȅnica, zȅnica, celina, vìseti_; b) u deklinaciji imenica: instrumental jednine _rȍsopâsju, slûzju_; c) u tvorbi riječi: _klâsje, lôzje, pȁsjî, kȍz-jî_; d) u složenicama: _s-járiti, raz-járiti._

5. _**rj**_ u komparativu i konjugaciji gubi _**j**_: _**šȉrî**_ mjesto _***širji, gȍrî**_ mjesto _***gorji**_ — _**ȍrêm**_ mjesto _***orjem, stvȍren**_ mjesto _***stvorjen, gòrâh**_ mjesto _***gorjah.**_

Bilješka. _rj_ ostaje bez promjene ondje, gdje i skupovi _**sj, zj, cj**_ (§ 9. 4. Bilj.): _gòrjeti stvârju — zàgôrje, pȕrjî._

6. Od skupova _**ćj, đj, lj, nj**_ krajnje _**j**_ otpada: _**nȍću**_ mjesto _***noćju, vrȕćî**_ mjesto _**vrućji, brȍćâh**_ mjesto _***broćjah**_ (= bojadisah crvenilom) — _**čađu,**_ mjesto _***čađju, rȉđî**_ mjesto _***riđji**_ — _**ȕljen**_ mjesto _***uljjen, stânjen**_ mjesto _***stanjjen.**_

7. Skupovi _**lj, nj**_ ostaju na pismu bez promjene _**hvâljen, sôlju, hrânjen, zȅlênju.**_

Izgovaraj _lj, nj_ kao jedinstvene nepčane suglasnike; ne valja govoriti: _hvâl-jen, hrân-jen._

8. U skupova _**šj, žj, čj**_ ostaje suglanik _**j**_: instrumental jednine _**ráskošju, lâžju, žûčju,**_ a tako i: _**mȉšjî, Bȍžjî, mȁčjî,**_

Sljubljivanje suglasnikâ ili asimilacija

§ 10. Pred b e z v u č n i m suglasnikom može biti samo b e z v u č n i, a pred z v u č n i m samo z v u č n i.

Koji su suglasnici bezvučni, a koji zvučni, o tome vidi § 2, 3.

Kad bi u kojoj riječi po postanju njezinu trebalo da stoji b e z v u č n i suglasnik pred z v u č n i m, onda se b e z v u č n i promijeni u z v u č n i svoga reda, a kad bi trebalo da stoji z v u č n i pred b e z v u č n i m, onda z v u č n i prelazi u b e z v u č n i.

1. Z v u č n i pred b e z v u č n i m a postaju b e z v u č n i.

Govori se i piše:

glatkost	mjesto	_**gladkost**_	prema	_**gladak**_
gipkost	„	_gibkost_	„	_gibak_
nisko	„	_nizko_	„	_nizak_
teško	„	_težko_	„	_težak_
droptina	„	_drobtina_	„	_droban_
gristi	„	_grizti_	„	_grizem_
društvo	„	_družtvo_	„	_družiti se_
otpasti	„	_odpasti_	„	prijedlogu _od_
ispuniti	„	_izpuniti_	„	prijedlogu _iz_
zepsti	„	_zebsti_	„	_zebem_
općina	„	_obćina_	„	prijedlogu _ob_
bokčarija	„	_bogčarija_	„	_bogac_
rasfrkati	„	_razfrkati_	„	prijedlogu _raz_
bokci	„	_bogci_	„	_bogac_
vrapci	„	_vrabci_	„	_vrabac_
lašci	„	_lažci_	„	_lažac_
othititi	„	_odhititi_	„	prijedlogu _od_
ophoditi	„	_obhoditi_	„	prijedlogu _ob_
rashladiti	„	_razhladiti_	„	prijedlogu _raz._

Bilješka. Suglasnik _**d**_ ispred _**s, š**_ ostaje na pismu bez promjene. Piše se: _gràdskî, gospòdstvo, ȍdsjeći — kadšto, odšetati,_ iako se upravo govori: _*gratski, *gospotstvo, *otsjeći, — *katšto, *otšetati._

Ne valja pisati _gracki, gospoctvo, ocjeći,_ kao što ne valja ni _bracki, hrvacki, bogactvo,_ gdje treba pisati: _bratski, hrvatski, bogatstvo_ prema _brat, Hrvat, bogat._

2. Bezvučni pred zvučnima postaju zvučni.

Govori se i piše:

zgasiti	mjesto	*sgaziti*	prema	prijedlogu *s*
svagda	„	*svakda*	„	*svaki*
združiti	„	*sdružiti*	„	prijedlogu *s*
svadba	„	*svatba*	„	*svati*
zbor	„	*sbor*	„	prijedlogu *s*
zadužbina	„	*zadušbina*	„	*duša*
svjedodžba	„	*svjedočba*	„	*svjedočiti*
tobdžija	„	*topdžija*	„	*top.*

3. *s*, *z* ispred nepčanih suglasnika — osim ispred *j* — prelaze u *š*, *ž*. Tako je postalo:

mišljah	od	*misljah*	prema	*misliti*
ljubežljiv	„	*ljubezljiv*	„	*ljubezan*
prošnja	„	*prosnja*	„	*prositi*
vožnja	„	*voznja*	„	*voziti*
pašče	„	*pasče*	„	*pas*
raščešljati	„	*rasčešljati, razčešljati*	„	prijedlogu *raz*
lišće	„	*lisće, listje*	„	*list*
išćuškati	„	*isćuškati*	„	prijedlogu *iz*
grožđe	„	*grozđe, grozdje*	„	*grozd*
prkoždžija	„	*prkozdžija, prkosdžija*	„	*prkos.*

Bilješka. Suglasnici *s*, *z* ostaju bez promjene: a) ispred *lje*, *nje*, što stoji prema ekavskome *le*, *ne* i ikavskome *li*, *ni*: *pòslјednjî, snjȅžan, ȍzljeda, oprȁznjeti;* b) u složenicama: *s-ljúbiti, raz-ljúbiti, iz-njìhati, raz-njíhati.*

4. Skup *-čtvo* na kraju imenica srednjega roda mijenja se u *-štvo*: *jùnâštvo* mjesto **jùnâčtvo*, *pjȅsnîštvo* mjesto **pjȅsnîčtvo.*

Pored *-ćtvo* u imenica srednjega roda piše se i govori *-ćstvo*: *pòkućtvo, mogúćtvo* ili: *pòkućstvo, mogúćstvo.*

5. Skup *-čce* na kraju imenica srednjega roda postaje *-šce: sȑdâšce* mjesto **srdačce*, *sȕnâšce* mjesto **sunačce.*

Inače ostaje *-čce-: rijèčca*, *Otȍčca* genit. od *Otòčac.*

6. *h* ispred *ć* mijenja se u *š*: *dȁhćem* mjesto **dahćem* prema *dàhtati*, *dȑšćêm* mjeslo **drhćem* prema *dȑhtati* — genitiv *Bîšća* mjesto **Bihća* prema *Bȉhać.*

7. *n* ispred *b*, *p* prelazi u *m*: *hìmba* mjesto **hinba* prema *hiniti*, *stràmputica* mjesto **stranputica* prema *strana.*

Ispadanje suglasnikâ

§ 11. 1. Od dva suglasnika, koji su jednaki ili su postali jednaki sljubljivanjem, jedan ispada: *odijèliti* mjesto **oddijeliti*, *bezákonje* mjesto *bezzakonje*, *òtjerati* mjesto **ottjerati* od **odtjerati*, *ràsipati* mjesto **rassipati* od *razsipati*, *isèliti se* mjesto **isseliti se* od **izseliti se*, *pedèsét* mjesto **peddeset* od *petdeset*, *šezdèsêt* mjesto **šezddeset* od **šestdeset*, *raširiti* mjesto **rašširiti* od **rasširiti*, **razširiti*, *ižèniti* mjesto **ižženiti* od **izženiti.*

Ostaje samo *jj* u superlativu: *nâjjačî, nâjjùžnijî.*

2. *t*, *d* ispred *c*, *č* ispadaju: *súci* mjesto **sudci* prema *súdac*, *súčev* mjesto **sudčev*, *zadáci* mjesto **zadatci* prema *zadátak*, *ȍče* mjesto **otče* prema *òtac.*

3. *t*, *d* ispadaju između suglasnikâ *s*, *š*, *z*, *ž* i suglasnikâ *n*, *nj*, *lj*, *l*, *m*, *b*, *k*: *bȍlesna* mjesto **bolestna* prema *bȍlêst*, *pòzorîšnî* mjesto **pozorištni* prema *pòzorîšte*, *grôzna* (na pr. loza) mjesto **grozdna* prema *grôzd*, *nȕžna* mjesto **nuždna* prema *nȕžda*, *ȕsmeno* mjesto **ustmeno* prema *ústa*, *gòzba* mjesto **gozdba* od **gostba* prema *gôst*, genitiv *gróska* mjesto **grostka* od **grozdka* prema *grózdak*, genitiv *líska* mjesto **listka* prema *lístak.*

Na sljubljivanju i ispadanju suglasnikâ osniva se fonetički pravopis.

Drugi dio

Oblici

Vrste riječî

§ 12. Sve se riječi mogu podijeliti u devet vrsta. U jednih se riječi svršeci mijenjaju, to su promjenljive riječi, a u drugih na kraju nema promjene, to su nepromjenljive riječi. Promjene na kraju riječi zovu se gramatički oblici: *plè-têm, plèt-û, plèt-i.* Riječi bez promjene imaju samo jedan postojani oblik: *veoma, nigdje.* Oblike imaju:

a) imenice ili supstantivi, zamjenice ili pronomeni, pridjevi ili adjektivi i brojevi ili numeri. Njihovo mijenjanje zove se sklanjanje ili deklinacija;

b) glagoli ili verbi. Njihovo se mijenjanje zove sprezanje ili konjugacija.

Samo jedan oblik imaju: prilozi ili adverbi, prijedlozi ili prepozicije, veznici ili konjunkcije i uzvici ili interjekcije.

§ 13. 1. Imenice naznačuju:

a) živa bića i stvari, koje zamjećujemo sjetilima: *čòvjek, lȁv, kȕća, vȑt, pèro.* Te se imenice zovu stvarne ili konkretne;

b) radnje, svojstva i stanja ljudi, životinjâ i stvari, koja tek pomišljamo kao predmete: *dobròta, jákôst, stȁrôst, ljepòta, zadovóljstvo.* Te se imenice zovu pomislene ili apstraktne.

Koje stvarne imenice naznačuju mnoge predmete jednoga roda ili jedne vrste, one se zovu imenice općene ili apelativne: *ùčitelj, rȉba, kȁmên;* a koje imenice pokazuju samo pojedine predmete, one se zovu vlastita imena (nomina propria): *Mârko, Zágreb, Sáva, Hȑvâtskâ.* Koje imenice kazuju mnoge predmete jednoga roda ili jedne vrste kao jednu cjelinu, one

se zovu zbirne ili kolektivne imenice: *djèca, brȁća, grôžđe, zvjȅrâd.*

Imenicama odgovaramo na pitanja: Tko je to? Što je to?

Odgovor: *To je čovjek, to je riba, to je Zagreb, to su djeca* i t. d.

2. Pridjevi pokazuju:

a) kakav je koji predmet: *dȍbar* (òtac), *stȁr* (grâd), *lijèpa* (kȕća);

b) od čega je što načinjeno: *dȑven* (stô), *gvȍzden* (ključ);

c) čije je što: *ȍčev* (vȑt), *gràdskî* (stràžâr).

Pridjevima odgovaramo na pitanja: kakav? od čega? čiji?

3. Zamjenice zamjenjuju ili imenice na pitanje tko? ili pridjeve na pitanje koji? čiji? Na pr. *Tko je?* Odgovor: *Ja, ti. Koja je učenica najbolja?* Odgovor: *Ova* (učenica). *Čiji je to vrt?* Odgovor: *Naš.*

4. Brojevi pokazuju, koliko je od kojega predmeta ili koji je koji predmet po redu među drugima. *Koliko je učenicâ u razredu?* Odgovor: *Trideset. Koja je po redu Milica?* Odgovor: *Dvadeseta.*

5. Glagoli naznačuju radnju, što tko radi, ili stanje, u kojem se što nalazi. Pitamo: *Što radiš? što radimo?* Odgovor: *Plivam, pjevamo. — Što biva na kojemu predmetu?* Odgovor: *Drvo raste, trava vene.*

6. Prilozi pridijevaju se kao oznake pridjevima, prilozima i glagolima na pitanja: kako? gdje? kada? *Vrlo dobra zadaća. Učenik radi veoma marljivo. Ivka uči izvrsno. Bili smo vani. To je bilo lani.*

7. Prijedlozi stoje redovno pred imenicama, zamjenicama, pridjevima i brojevima, da se ovime odredi snošaj prema drugim riječima u rečenici. *Ide od kuće do kuće. Baca se iz jednoga kraja u drugi.*

8. Veznici su riječi, kojima se vežu pojedine riječi ili pojedine rečenice. *Otac i majka su umrli. Dođi, ako možeš.*

9. Uzvici pokazuju ugodna i neugodna čuvstva: *ahà, ȕh,* čuđenje: *ohô, ȁh,* bol: *jâo,* radost: *ijuju,* doziv: *ôj!*

Dijelovi riječî

§ 14. 1. U riječima obično razlikujemo troje: 1. korijen, 2. osnovu, 3. gramatički oblik. Korijen je onaj dio riječi, u kojemu se drži bitno značenje koje riječi. Od korijena se dodavanjem osobitih nastavakâ tvore različne osnove; ti se nastavci zovu osnovni nastavci. Pridijevanjem određenih nastavakâ na osnovu postaju gramatički oblici; ti se nastavci zovu oblični nastavci ili sufiksi. Na pr. riječi ***pro-sac pros-c-a, pros-ilac pros-ioc-u pros-ioc-i, pros-jak pros-jak-a pros-jac-i, pros-i-ti pros-i-mo pros-jači-ti*** od ****pros-jak-i-ti*** pokazuju jedan zajednički korijen ***pros-***, a od slogovâ, što za njim dolaze, prvi su osnovni nastavci, a drugi su oblični nastavci.

2. Vrlo rijetko je korijen sâm jedan samoglasnik: ***i*** u ***i-ti*** *(ì-ći)*; ***u*** u *ìz-**u**-ti*. Obično se sastoji korijen od jednoga samoglasnika s kojim suglasnikom: ***da-ti, pi-ti, nes-ti, vid-je-ti, pad-a-ti.***

3. Kadšto su korijen i osnova jednaki, t. j. korijen je ujedno i osnova bez osnovnih nastavakâ. Na pr. u infinitivima *čŭ-ti, dă-ti* je ***ču-***, ***da-*** korijen i osnova.

4. Kadšto je u našemu jeziku korijen bez ikakva nastavka već gotova riječ: *rôd, vîd, mlâd, drâg,* aor. *dă, pî.*

5. U mnogih se korijenâ samoglasnik mijenja: Na pr. ***raz-der-a-ti, raz-dir-a-ti, raz-dor — nes-ti, nos-i-ti, pri-naš-a-ti*** od ****pri-nas-jati — duh, dih-a-ti dah-nu-ti — pi-ti, poj-i-ti, na-paj-a-ti.***

Ta se promjena samoglasnika zove prijevoj.

6. Već u davnini počesto je nestao samoglasnik u korijenu, što samoglasnik nije bio naglašen, i otuda dolazi, da ima riječî s korijenom bez samoglasnika: ***nà-sp-êm, prŏ-str-êm, ŭ-mr-êm, br-ăti, ŭz-zm-êm, prŏ-pn-êm.*** Ali pored takovih riječi ima drugih srodnih, u kojih je isti korijen sa samoglasnikom: ***nà-sip-âm, prò-stir-êm, ù-mir-êm, bȅr-êm, ùz-im-âm, prò-pin-jêm.***

7. Prema osnovnim nastavcima razlikujemo:

1. osnove glagolske (verbalne);
2. osnove imenske (nominalne).

Glagolske su osnove ili korijen sam: *djȅ-ti, pȉ-ti, dȁ-ti, trés-ti* ili korijen s neposrednim osnovnim nastavkom: *čȅz-nu-ti, múč-a-ti, čàt-i-ti, tŕp-je-ti, òr-a-ti, kòv-a-ti.*

Imenske su osnove ili korijen sam: *Bôg, dôm, tȉh, drâg* ili korijen ili glagolska osnova s neposrednim osnovnim nastavcima: *djȅ-lo, pîvo, dâr, très-âč, čèž-nja, tŕp-ež, bòd-ac, plijèv-or, pljȅ-tva, òra-lo, kòv-âč, gȉb-(a)k, vîd-(a)n, ȕz-an, kràd-ljiv, pìsa-ćî.*

Na pomenute glagolske i imenske osnove mogu se navezivati drugi osnovni nastavci: *dá-va-ti: dă ti, pros-jáč-i-ti, greb-èn-a-ti, da-r-òva-ti, kralj-èva-ti, ber-àč-ica, làž-ljiv-ac, pìs-âr-skí, mȉl-ost-iv-(a)n.* Take se riječi zovu izvedene.

Riječi mogu biti i složene: *bogò-rodica, vìsi-baba, samò-uk, vrtò-glav — pró-rok, nè-sreća, ù-redan, nè-vješt, iz-govòriti, pot-pìsati.* Ako je prvi dio složenice prijedlog ili ***ne***, on se zove prefiks ili predmetak.

Bilješka. Nauk, po kojemu se riječi raščinjaju u dijelove i traže korijeni u riječima, zove se etimologija. Grčka riječ ‚etymon‘ znači ‚bitni dio riječi‘, t. j. korijen. Riječi su etimologijski srodne, ako se mogu izvoditi iz istoga korijena.

Sklanjanje ili deklinacija

§ 15. Imenice, zamjenice, pridjevi i brojevi zovu se zajedno imena ili nomeni. Oblici gotovo svih imenâ mogu se razlikovati po rodu, po broju i po padežima.

Deklinacija imena je dvovrsna:

a) imenička ili supstantivna;

b) zamjenička ili pronomenska.

Po imeničkoj deklinaciji sklanjaju se imenice, po zamjeničkoj zamjenice, a pridjevi i brojevi sklanjaju se koje po imeničkoj koje po zamjeničkoj.

Padeži

§ 16. Mijenjanje imenicâ, pridjevâ, zamjenicâ i brojevâ po padežima zove se sklanjanje ili deklinacija.

Padeži postaju, kad se na osnovu dodaju padežni nastavci. Osnova se dobiva iz genitiva jednine, ako se od njega odbije padežni nastavak. Na pr. *starac* ima genitiv *starca:* ***starc-*** je osnova, ***a*** je nastavak; *riba* ima genitiv *rib-e*: osnova je ***rib-***, nastavak je ***e***; *ime* ima genitiv *imen-a:* osnova je ***imen-***, nastavak je ***a***.

Imenice muškoga roda

§ **17.** Za deklinaciju imenicâ muškoga roda ima šest obrazacâ ili paradigamâ.

I. Osnove na ***nepčan*** suglasnik.

	Jednina	Množina
N.	*jèlen*	*jèlen-i*
G.	*jèlen-a*	*jȅlên-â*
D.	*jèlen-u*	*jèlen-ima*
A.	*jèlen-a*	*jèlen-e*
V.	*jèlen-e*	*jèlen-i*
L.	*jèlen-u*	*jèlen-ima*
I.	*jèlen-om*	*jèlen-ima*

II. Osnove na ***nepčan*** suglasnik

	Jednina	Množina
N.	*pjèvâč*	*pjevâč-i*
G.	*pjevâč-a*	*pjevâč â*
D.	*pjevâč-u*	*pjevâč-ima*
A.	*pjevâč-a*	*pjevâč-e*
V.	*pjȅvâč-u*	*pjȅvâč-i*
L.	*pjevâč-u*	*pjevâč-ima*
I.	*pjevâč-em*	*pjevâč-ima*

III. Osnove na ***grlene*** suglasnike ***g, k, h***

	Jednina	Množina
N.	*jùnâk*	*junác-i*
G.	*junák-a*	*junák-â*
D.	*junák-u*	*junác-ima*
A.	*junák-a*	*junák-e*
V.	*jȕnâč-e*	*jȕnâc-i*
L.	*junák-u*	*junác-ima*
I.	*junák-om*	*junác-ima*

I. Osnovne s ***nepostojanim a***

	Jednina	Množina
N.	*mòmak*	*mòmc-i*
G.	*mòmk-a*	*momák-â*
D.	*mòmk-u*	*mòmc-ima*
A.	*mòmk-a*	*mòmk-e*
V.	*mômč-e*	*mòmc-i*
L.	*mòmk-u*	*mòmc-ima*
I.	*mòmk-om*	*mòmc-ima*

V. Osnove na ***o***, koje postaje od ***l***

	Jednina	Množina
N.	*ânđe-o*	*ânđel-i*
G.	*ânđel-a*	*ânđêl-â*
D.	*ânđel-u*	*ânđel-ima*
A.	*ânđel-a*	*ânđel-e*
V.	*ânđel-e*	*ânđel-i*
L.	*ânđel-u*	*ânđel-ima*
I.	*ânđel-om*	*ânđel-ima*

VI. Imenice na ***-lac***

	Jednina	Množina
N.	*žȅte-lac*	*žȅteoc-i*
G.	*žȅteoc-a*	*žȅtelâc-â*
D.	*žȅteoc-u*	*žȅteoc-ima*
A.	*žȅteoc-a*	*žȅteoc-e*
V.	*žȅteoč-e*	*žȅteoc-i*
L.	*žȅteoc-u*	*žȅteoc-ima*
I.	*žȅteoc-em*	*žȅteoc-ima*

Napomene padežima

Jednina

§ 18. Nominativ. 1. U imenicâ muškoga roda jednak je nominativ osnovi, koja se dobiva od genitiva jednine odbivši nastavak *a: jèlen-a, pjeváč-a, junák-a.*

Ako se osnova svršuje na dva suglasnika, koji nijesu *st, zd, št, žd,* umeće se između njih u nominativu nepostojano *a.* Od genitiva *mòmk-a* postaje nominativ *mòmak,* od *lóvc-a lòva-c,* od *vjětr-a vjětar,* od *ps-ä päs.*

Nepostojano *a* u nominativu jednine uvijek je k r a t k o, u genitivu množine uvijek je dugo *ā: mòmākâ, lovácâ, vjětârâ, pásâ.*

Kad je u posljednjemu slogu u nominativu jedn. između dva suglasnika dugo *ā* ono ostaje u svim drugim padežima i zove se postojano *a*; *kòpâč, čùvâr, Hr̀vât.*

Samo u nekih je imenicâ i kratko *a* postojano: *läv* gen. *läv-a, čäs čäsa, siròmah siròmaha, mr̀tvac mrtvàca, mùdrac mudràca.*

2. Nepostojano *a* primaju i gdjekoje strane riječi, ako se svršavaju na dva suglasnika: *kòncerat, tàlenat, testàmenat,* ali one mogu biti i bez *a*: *kòncert, tàlent, testàment,*

3. Nominativi *ânđeo, pěpeo* postali su od osnove **anđel-, *pepel-,* jer se *l* na kraju riječi mijenja u *o.*

Tako su nastali nominativi imenica *stô, dô, vô, sòkô,* od **stoo, *doo, *voo, *sokoo,* prema osnovama **stol-, *dol-, *vol-, *sokol-.*

Imenica *kòtao, pòsao, òrao, ŭgao, pàkao,* imaju osnove na *-l,* koje se vide u genitivima *kòtl-a, pòsl-a, órl-a, ŭgl-a, pàkl-a.* Iz osnovâ *kotl-, posl-, orl-, ugl-, pakl-* razvili su se oblici *kotal, posal, oral, ugal, pakal* primivši nepostojano *a;* a od tih oblika nastali su nominativi *kòtao, pòsao, òrao, ŭgao, pàkao,* pošto se skrajnje *l* pretvorilo u *o.*

Nominativ *dìo* postao je od **djeo,* a ovo je od *dijel* genitiv *dijela.* Ispred *o* dolazi *i* mjesto *je. Dìo, dìjel* gen. *dìjela* stoji prema e k a v s k o m e: *dèo, dêl, dêla.*

Bilješke. Neke imenice ostavljaju u nominativu *l: àpostol, spŏl, vâl.*

4. Od *vládalac* genitiv je upravo **vladal-ca,* a od toga postaje *vládao-ca,* jer se *l* na kraju sloga mijenja u *o.* Prema genitivu *vladalc-a* osnova **vladalc-,* od koje nastaje nominativ *vladalač,* pošto se umetnulo nepostojano *a.*

Bilješka. Imenice od dva sloga obično se mijenjaju *l* i *o,* iako je na kraju sloga: *žàlac* ima genitiv *žâl-ca, tkálac tkálca, svílca svílac, pälac pâlca* (na ruci), ali *pàlac päoca* (u točku).

Tako pridržavaju *l* i neke trosložne imenice i vlastita imena: *anđélak anđélka, bijèlac bijèlca, Uzélac Uzélca, Kurélac Kurélca.*

5. Protiv pravila pišu se nominativi *mözak, drôzak,* gen. *mözga, drôzga.*

§ 19. Akuzativ. Koje imenice naznačuju ljude i životinje, imaju akuzativ jednak s genitivom: *jèlen* ima akuzativ *jèlena;* a koje imenice znače što neživo, imaju akuzativ jednak s nominativom: *kàmên* ima akuzativ *kàmên.*

Bilješka. Akuzativ jednak je s genitivom i u onih imenicâ, koje doduše znače što neživo, ali su negda značile nešto živo, ili ih mi uzimamo kao da znače što živo. Na pr. *Oplakujemo p o k o j n i k a. Čitam O s m a n a (pjesmu). Kupio sam d r v e n a k o n j a.*

§ 20. Vokativ. 1. Koje se imenice svršuju nenepčanim suglasnikom, imaju u vokativu nastavak *-e: gòlûbe, sîne, bräte, národe, òbraze, dòbrotvore;* a koje se imenice svršuju nepčanim suglasnikom, imaju nastavak *-u: mäču, krâlju, zmäju, mûžu, mlâdîću.*

Bilješka. Nepčani su suglasnici: *č, ž, š, ć, đ, žd, j, lj, nj,* svi s nekim znakom.

2. Imenice na drugo *-âr* mogu imati vokativ na *-u* i na *-e: glàvâru* i *glàvâre, čìzmâru* i *čìzmâre, pìsâru* i *pìsâre.*

Gospòdâr ima samo *gòspodâru,* a *cär* i *Läzâr* samo *cäre, Läzâre.*

Bilješka. Što imenice na *-âr* imaju u vokativu *-u,* to dolazi otuda, što je iza *-r* negda bilo *j: glàvâru* postalo je od **glavarju,* pošto je iza *r* otpalo *j.*

I *pàstîr* i *djèvêr* imaju jednaki vokativ: *pàstîre djèvere* i *pàstîru djèveru.*

3. Imenice na *-dak, -tak, -čak, -ćak, -sak, zak,* i *-čac* s nepostojanim *a* imaju vokativ ponajviše na *-u: hládak hlâtku, pétak pêtku, máčak mâčku, òplećak òplećku, ćásak ćâsku, mòzak mòzgu, stàràčac stàraču.*

Bilješka. *Tétak* ima vokativ *têče,* a imenice *stràh, kònjic, Fràncûz* imaju *stràhu, kònjicu, Fràncûzu.*

4. Suglasnici *k, g, h* ispred vokativnoga nastavka *-e* prelaze u *č, ž, š: čòvjek čòvječe, Bôg Bȍže, dȕh dȕše.*

I suglasnik *c* mijenja se ispred vokativnog nastavka *-e* u *č: strîc strîče, ȍtac ȍče* mjesto **otče, vládalac vládaoče, lážac lȁšče* mjesto **lažče.*

Imenice *knêz* i *vȉtêz* imaju vokativ *knêže* i *vȉtêže,* a u drugih imenicâ ostaje *z: mrȁze, ȍbraze, kalȕuze* (vodič na putu).

5. U vokativu su imenice vrlo često naglašene na prvome slogu visokim ̏ ili silaznim ^ naglaskom, iako je nominativ drukčije naglašen: *jùnāk jȕnāče, bjegúnac bjȇgūnče, tétak têče, gospòdâr gȍspodāru, máčak mȁčku.*

§ 21. **Lokativ.** Oblikom jednak je lokativ s dativom, ali u mnogih riječi razlikuje se od dativa naglaskom.

Imenice, koje znače nešto neživo, imaju u lokativu obično duboki ̀ ili uzlazni ́ naglasak na pretposljednjemu slogu. Na pr. *bȏj* ima dativ *bȍju,* a lokativ *u bòju, dȍgađāj* ima dativ *dȍgađāju,* a lokativ *u događáju.* Tako se govori samo u lokativu: *u govòru, u grádu, na kaménu, u mjeséću, po običáju, u obláku, po oblíku, u slučáju* i t. d. prema dativu: *gȍvoru, grȃdu, kȁmenu, mjȅsēcu, ȍbičāju, ȍblāku, ȍblīku, slȕčāju,* i t. d.

U imenicâ za živa bića između dativa i lokativa te razlike u naglasku nema. Na pr. *drûg* ima dativ *drûgu* i lokativ *ȍ drûgu* mjesto *o drûgu.* Tako su jednaki dativi i lokativi: *djȅveru, gȁvrānu, rìbāru, vûku, gȍstu* i t. d.

§ 22. **Instrumental.** 1. Imenice na nenepčan suglasnik imaju u instrumentalu nastavak *-om,* a imenice na nepčan suglasnik nastavak *-em: jȅlen-om, grâd-om, junák-om, mòmk-om,* ali: *oráč-em, mladić-em, nóž-em, plášt-em, krȁj-em,* i t. d.

I imenice na *-c* imaju u instrumentalu nastavak *-em: tr̀gôvc-em, stric-em, stârc-em.*

2. Imenice *jêž* i *zêc* glase u instrumentalu samo *jêž-om, zêc-om.*

Bilješka. Neke imenice tvore instrumental na *-om* i *-em: Béč-om* i *Béč-em, lúpež-om* i *lúpež-em, pàdež-om* i *pàdež-em, mjȅsêc-om* i *mjȅsêc-em.*

3. Imenice na dugo *-âr* grade instrumental na *-om* i *-em: glavár-om* i *glavár-em, pisár-om* i *pisár-em, gospodár-om* i *gospodár-em* i t. d.

Te imenice imaju obično i dvojaki vokativ. (§ 20. 2)

Riječ *cȁr* ima samo *cȁr-em,* a *ȍltâr* i *djȅvêr* samo *oltár-om* i *djȅver-om.*

4. Od imenice *pût* instrumental je *pút-em,* kad nema pred njime prijedloga, a *pút-om,* kad ima pred njime prijedlog. Na pr. *Idem svojim putem,* ali: *Livada je za putom.*

Množina

§ 23. **Nominativ.** 1. U nominativu množine dobivaju imenice muškoga roda ili nastavak *-i* ili nastavke *-ovi, -evi,: jȅlen-i, oráč-i, glavár-i, ùčitelj-i,* ali *tȍp-ovi, rȍb-ovi, králj-evi, mȁč-evi.*

Množina s nastavkom *-i,* zove se kratka, a množina s nastavkom *-ovi, -evi* zove se duga.

2. Suglasnici *k, g, h* u imenicâ s kratkom množinom prelaze ispred nastavaka *-i* u *c, z, s: jùnāk junác-i, bùbreg bùbrez-i, siròmah siròmas-i.*

3. Dugu množinu na *-ovi, evi* imaju ponajviše imenice od jednoga sloga. Imenice na nenepčan suglasnik primaju *-ovi,* a imenice na nepčan suglasnik *-evi: bôr bòr-ovi, pût pút-ovi* (ne *pút-evi*), *sȁn sȁn-ovi* i *sn-ȍvi, vô vȏl vȍl-ovi* i t. d., ali: *mûž mûž-evi, krȃj krȁj-evi, hrûšt hrúšt-evi* i t. d. *Cȁr* ima *cȁr-evi* poradi negdašnjega **carj-evi.*

Ima samo nekoliko jednosložnih imenica s kratkom množinom: *pȁs ps-ȉ, kȍnj kònj-i, rȁk rȁ-ci, mrâv mrâv-i, cȑv cȓv-i, pȓst pȓst-i vlâs vlâs-i, zûb zûb-i — Rȕs Rȕs-i, Gȑk Gȑc-i, Čȅh Čȅs-i, Vlȁh Vlȁs-i, Sȁs Sȁs-i, Prȕs Prȕs-i.*

4. Imenice od dva sloga obično imaju kratku množinu. Tu razlikujemo:

a) imenice s nepostojanim *a*; *kòsac, kȍsc-i, súdac súc-i;*

b) imenice bez nepostojanoga *a: národ národ-i, kòpāč kopáč-i.*

Ali u mnogih dvosložnih imenica obična je duga množina. I među ovima jesu:

a) imenice s nepostojanim *a: čvórak čvȍrk-ovi, lȁkt-ovi, ȍvn-ovi, vèpr-ovi, vjȅtr-ovi, tȍčk-ovi, rúčk-ovi, sájm-ovi, nájm-ovi, ćòsk-ovi, svȅkr-ovi — sûžanj sȕžnj-evi, žȑvnj-evi, čȅšlj-evi, bȕbnj-evi, glȅžnj-evi, ȍgnj-evi, rážnj-evi, tórnj-evi.*

Ovako imaju množinu i *ȕgao* od **ugal ȕgl-ovi, kȍtl-ovi, ȍrl-ovi, kȁbl-ovi, pȍsl-ovi.*

b) imenice bez nepostojanoga *a: djềvêr djềver-ovi, kȍlut-ovi, jȁblan-ovi, kȁmen-ovi, plȁmen-ovi, kȅsten-ovi* (stabla), a *kȅsten-i* (plod), *vȉtez-ovi, nȅrast-ovi, gȍlub-ovi, gȁvran-ovi, lȁbud-ovi, jȁstrijeb jȁstreb-ovi, gȁleb-ovi, sȍkô* iz *sòkol sokȍl-ovi, tȅtrijeb tȅtreb-ovi, pàunovi, slȕčaj-evi, lȉšaj-evi, tȅčaj-evi.*

Imenice od tri sloga i više njih imaju redovno kratku množinu: *tȑgovac tȑgôv-ci, siròmah siròmas-i, domòrodac domòroc-i* i t. d.

5. Imenice na *-c* imaju nastavak *-evi*: *strȋc strícevi, ȍtac ȍc-evi, zȇc zȅc-evi, pȁlac pȁlc-evi* (u točku).

Ispred *-evi* prelazi *c* često u *č: strič-evi, ȍčevi, zȅč-evi, jȁrac jȁrč-evi, šȁnac šȁnč-evi.*

Imenica *zȇc* ima i *zȅc-ovi.*

6. Imenice na *-z* dobivaju nastavak *-ovi: mrȁz mrȁz-ovi, vȉtéz vȉtez-ovi.*

Samo *knêz* ima množinu *knȅz-ovi* i *knȅž-evi.*

7. Prema nominativu množine govore se i drugi padeži ili s kratkom množinom ili s dugom: *národi* gen. *národâ* dat. *národima* i t. d , ali *gȍlubovi* gen. *golubóvâ* dat. *gȍlubovima* i t. d.

8. Imenice na *-in*, koje znače, kojega je tko staleža, kojega je naroda, koje je vjere, iz kojega je tko mjesta, odbacuju u množini nastavak *-in* i primaju nastavak *-i: grȁđan-in* ima množinu *grȁđân-i, dvòran-in dvòran-i, čòban-in čòban-i, Bȕgar-in Bȕgar-i, Sȓb-in Sȓb-i, kȑšćan-in kȑšćan-i, Tùrč-in* od **Turk-in Tûrc-i* od **Turk-i.*

Bilješka. 1. Općene imenice: *domàćin, tȕđin, pèrčin* i dr. ne odbacuju *in* pa imaju množinu: *domàćin-i, tȕđin-i,* i t. d.

2. *Gospòdin* i *vlastèlin* imaju mjesto prave množine zbirne oblike: *gospòda* i *vlastèla,* koji se sklanjaju kao obrazac *žèna.*

Ali *vlastèlin* može imati i pravilnu množinu odbacivši *-in: vlastèli* gen. *vlastélâ* i t. d.

§ **24. Genitiv.** 1. U genitivu množine je nastavak dugo *-â*, koje se prema nominativu množine navezuje ili na kratku ili na dugu množinu: *jèlén-â, nòžić-â, pjevác-â, junák-â, — stvòr-ôv-â, zmȁj-êv-â, grad-óv-â, muž-év-â.*

Bilješka. Kako se vidi iz navedenih primjera, u genitivu množine nije samo nastavak *-â* dug, već je dug i samoglasnik u pretposljednjemu slogu. bio on naglašen ili nenaglašen. Tako je svim deklinacijama, koje imaju gen. množ. na *â.*

2. Ako imenica u nominativu jednine ima nepostojano *a*, pridržava ga i u genitivu u kratkoj množini, samo je tu uvijek dugo *â: stȁrâc-â, vrȁbâ-câ, otác-â, lovác-â, vládalâc-â, pòtómâk-â.*

3. Često stoji genitiv u dugoj množini prema običnijoj kratkoj množini u nominativu: nom. *vûci* rjeđe *vȕkovi,* ali gen. samo *vukóvâ, znâci* rjeđe *znȁkovi* gen. *znakóvâ, zvûci* rjeđe *zvȕkovi* gen. *zvukóvâ.* Govori se: *drûzi* i *drȕgovi,* ali obično *drugóvâ, rȍzi* i *rȍgovi* gen. *rogóvâ, bȍzi* i *bȍgovi* gen. *bȍgóvâ* i dr.

4. Neke imenice, koje označuju koju mjeru, primaju u genitivu množine nastavak *-î* mjesto *â: dìnâr* gen. *dinárî, pâr párî, hvât hvátî, sât sátî, mjȅsēc mjesécî.*

Takav genitiv imaju još imenice: *cȓv cŕvî, mrâv mrávî, gôst gȍstî, pȓst pȑstî, nȍkat nȍktî.*

Bilješka. Pored toga govore se i genitivi: *pȑstijû, nȍktijû, gȍstijû,* a i *pȑstâ, nokátâ* i *dinárâ.*

§ **25. Dativ, lokativ i instrumental** oblikom su posve jednaki padeži i grade se prema nominativu množine. Ispred nastavka *-ima* mijenja se *k, g, h* u *c, z, s: jùnâk junáci junác-ima, bùbreg bùbrezi bùbrezima, siròmah siròmas-ima.*

§. **26. Vokativ.** Imenice u kratkoj množini imaju obično naglasak prema vokativu jednine: *jȕnâče jȕnâci, òrâču òrâči, gȍspodâru gȍspodâri* i t. d. A imenice s dugom množinom naglašene su prema nominativu množine: *sȋnovi, mìševi, válovi.*

Dvojina

§ **27.** S brojem *dva, oba, tri, četiri* stoji dvojina ili dual, i to u nominativu, akuzativu i vokativu. Dvojina muškoga roda jednaka je i oblikom i naglaskom genitivu jednine: *dvâ sîna, ȍba gospòdina, trî bjegúnca, čȅtiri vládaoca.*

Dodatak

§ **28.** 1. Imenica *brȁt* ima mjesto množine zbirni oblik *brȁća,* koji se sklanja po obrascu *žèna.*

2. Imenica *čòvjek* ima u množini:

N. V. *ljûdi*
G. *ljúdî*
D. L. I. *ljúdima* ili *ljúdma*
A. *ljûde*

3. Imenica *dân* sklanja se pravilno s kratkom množinom: *dâni*. Ali genitiv jednine ima i *dnê* (u datumu), a množina može biti i *dnĕvi*.

N. V. *dnĕvi*
G. *dnèvî* ili *dnévâ*
D. L. I. *dnĕvima*
A. *dnĕvi* ili *dnĕve*

4. Mjesto *vèčêr* govori se u N. A. V. *vèčê* bez *r*, ali G. *vèčera*, D. L. *vèčeru*, I. *vèčerom*. U obliku *vèčê* ta je imenica muškoga i srednjega roda: *dobàr vèčê* i *krâsno vèčê*, a množine nema.

Vèčêr sa *r* na kraju ženskoga je roda i sklanja se kao *stvâr* u jednini i množini: *lijèpa vèčêr* u množini *lijèpe vèčeri*.

Muška vlastita lična imena na *o* i *e*

§ 29. 1. Lična vlastita imena muška sklanjaju se po ovim obrascima:

I. Imena na *-o*	II. Imena na *-e*
N. *Jânk-o*	N. *Rădoj-e*
G. *Jânk-a*	G. *Rădoj-a*
D. *Jânk-u*	D. *Rădoj-u*
A. *Jânk-a*	A. *Rădoj-a*
V. *Jânk-o*	V. *Rădoj-e*
L. *Jânk-u*	L. *Rădoj-u*
I. *Jânk-om*	I. *Rădoj-em*

Kao *Jânko* sklanjaju se lična imena na *-o*: *Žîvko*, *Mârko*, *Dànilo*, *Mànójlo* — *Sòfoklo*, *Pàtroklo*, *Kădmo*, a i vlastita imena *Lĕmno*, *Lĕzbo* i dr. Tako i *brâjko*, *zèlênko*.

Kao *Rădoje* sklanjaju se lična imena na *-e*, ispred kojega stoji nepčan suglasnik: *Blăgoje*, *Mìloje*, *Đôrđe*, *Lîvije*, *Òvidije*, a i lična imena s nenepčanim suglasnikom ispred *-e*, kao što su *Pâvle*, *Rădule*, samo što je instrumental *Pâvl-om*, *Rădul-om*.

2. Lična vlastita imena od dva sloga na *-o* i na *-e* s uzlaznim naglaskom ʹ sklanjaju se po obrascu *žena* osim u nominativu.

Na pr.		ili	
	N. *Páv-o*		N. *Rád-e*
	G. *Páv-ê*		G. *Rád-ê*
	D. *Páv-i*		D. *Rád-i*
	A. *Páv-u*		A. *Rád-u*
	V. *Pâv-o*		V. *Râd-e*
	L. *Páv-i*		L. *Rád-i*
	I. *Páv-ôm*		I. *Rád-ôm*

Vokativ ima silazni naglasak ˆ.

Kao *Pávo* sklanjaju se imena: *Đúro*, *Máto*, *Péro*, *Váso*, *Bóžo*, *Fránjo*, *Grújo*, *Mićo*, *Mišo* i dr., kao da je nominativ *Đúra*, *Péra*, *Vása* i t. d. A tako se u istočnim krajevima neka od ovih imena i govore.

Bilješka. U nekim se krajevima čuju nominativi: *Đŭra*, *Măta*, *Mĭša* i prema tome se i sklanjaju kao *žena*, samo je vokativ jednak nominativu.

Imena *Mírko*, *Žárko* i još neka sa dva suglasnika ispred *o* sklanjaju se kao *Jânko*.

Kao *Pávo* sklanjaju se i slične dvosložne imenice na *-o*, koje se ponajviše govore od mila: *bábo*, *póbro*, *stríko*, *újo*, *ríđo*, *zlóćo*, *próto*.

Kao *Ráde* mogu se sklanjati i imèna: *Míle*, *Víde*, *Vúle*, ali imenice: *kále* (kaluđer), *tále* (otac), *brále* (brat) dobivaju običnije nastavke muške deklinacije: N. *brále*, G. *brála*, D. *brálu*, A. *brála*, V. *brâle*, L. *brálu*, I. *brálom*. A tako se mogu sklanjati i imena *Ráde*, *Míle*, *Víde*, *Vúle* i t. d.

Imenice ženskoga roda

§ 30. Za deklinaciju imenicâ ženskoga roda četiri su obrasca.

I. Imenice s nominativom na *-a*

	Jednina	Množina
N.	*rĭb-a*	*rĭb-e*
G.	*rĭb-ê*	*rĭb-â*
D.	*rĭb-i*	*rĭb-ama*
A.	*rĭb-u*	*rĭb-e*
V.	*rĭb-o*	*rĭb-e*
L.	*rĭb-i*	*rĭb-ama*
I.	*rĭb-ôm*	*rĭb-ama*

U toj se deklinaciji ne mijenjaju suglasnici *k, g, h* ispred *e* u *č, ž, š:* na pr. N. A. V. množ. *rûke, nöge, mûhe.* Tako isto se nastavci *-o, -ôm,* ne mijenjaju iza nepčanih suglasnikâ: *dûšo dúšôm, žèljo žèljôm.*

Amo pripadaju i one imenice na *-a,* koje znače muška lica: *kâlfa, mladòženja, pâpa, pòglavica, pòturica, slúga, starješina, vlàdika, vöjvoda.*

Nadalje idu ovamo zbirne imenice: *gospòda, vlastèla bràća, djèca.*

Napomene padežima

Jednina

§ **31. Nominativ.** Neka vlastita lična imena ženska i općene imenice imaju u južnim krajevima nominativ s nastavkom *-e* pored nastavka *-a: Káte* i *Káta, Máre* i *Mára, séle* i *séla* (sestra). One se sklanjaju kao *rïba,* samo u vokativu imaju *Kât-e* pored *Kât-o, Mâr-e* pored *Mâr-o, sêl-e* pored *sêl-o.*

§ **32. Dativ i lokativ.** 1. Imenice na *-ka, -ga, -ha* mijenjaju *k, g, h* ispred *-i* u *c, z, s: jäbuk-a jäbuc-i, mùk-a mùc-i* — *brïg-a brïz-i, slög-a slöz-i,* — *snàh-a snàs-i, svȑh-a svȑsi* i t. d.

Bilješka 1. Suglasnici *k, g, h* mijenjaju se u *c, z, s* ponajviše kad stoje bez drugoga suglasnika između dva samoglasnika.

Bilješka 2. Imenice *báka, kóka, séka, Bóga, àga* imaju dativ i lokativ: *báki, kóki, séki, Bógi, àgi.* A tako imaju obično i vlastita imena: *Líka Líki, Lûka Lûki, Pöžega Pöžegi.*

2. U mnogih, navlastito dvosložnih imenicâ, ne mijenjaju se suglasnici *k, g, h,* ako pred njima stoji *c, z, ć, č, t* — a kadšto je pred njima i *v, s, š: màzg-a màzg-i, köck-a köck-i, vöćk-a vöćk-i, töčk-a töčk-i, pätk-a pätk-i, tètk-a tètk-i, psövk-a psövk-i, kâvg-a kâvg-i, güsk-a güsk-i, ćušk-a ćušk-i,* i vlastita imena: *Zlätk-a Zlätk-i, Olg-a Olg-i, Pêrk-a Pêrk-i.*

3. Suglasnici *k, g, h* mogu se mijenjati i ne mijenjati, ako pred njima stoji koji drugi suglasnik osim navedenih, a kadšto je pred njima i *s, š, t* (u trosložnim riječima): *djèvôjka djèvôjci* i *djèvôjki, mâjka mâjci* i *mâjki, püška püšci* i *püški, dàska dàsci* i *dàski, vójska vójsci* i *vójski, zagònêtka zagònêci* i *zagònêtki, pripòvijetka pripòvijeci* i *pripòvijetki, kòlijevka kòlijevci* i *kòlijevki, Gràdiška Gràdiški* rjeđe *Gradišci* i t. d.

4. U nekih dvosložnih imenica razlikuje se dativ i lokativ po naglasku: u dativu su naglašene silaznim ^ ili visokim ", a u lokativu uzlaznim ' ili dubokim `. Imenice *dúša, gláva, rúka, mèđa, vòda, zèmlja* glase u dativu: *dûši, glâvi, rûci, mêđi, vôdi, zêmlji,* a u lokativu: *u dúši, u glávi, u rúci, na mèđi, po vòdi, na zèmlji.*

§ **22. Vokativ.** Imenice na *-ica,* koje imaju tri sloga ili više njih, dobivaju u vokativu nastavak *-e* mjesto *-o: bànica bànice, càrice, dànice, krâljice* — *djevòjčica djevòjčice, drugàrice, golùbice, gòspođice, bogòrodice* i dr.

Vlastita lična imena ženska na *-ica* mogu imati vokativ na *-ice* i na *-ica: Mïlice* i *Mïlica, Rùžice* i *Rùžica.*

Vlastita lična imena muška na *-ica* imaju vokativ uvijek jednak nominativu na *-ica: dragi Nòvica! mili Nìkolica!*

Neke imenice na *-ica* ponajviše od četiri sloga, koje ne naznačuju upravo žensku glavu, imaju obično vokativ na *-ico: bèsposlica bèsposlico, kùkavico, pôglavico, pòturico,* ali i: *mïšico.* Govori se i *kȑvnico, zàručnico* pored *kȑvnice, zàručnice.*

Ženska lična imena od dva sloga na *-a* s uzlaznim naglaskom ' imaju vokativ uvijek na *-o: Káta Kâto, Stána Stâno, Mára Mâro, Cvijèta Cvȉjeto* ekav. *Cvéta Cvêto.*

Uzlazni naglasak ' prelazi u silazni ^.

Ženska lična imena s kojim drugim naglaskom imaju obično vokativ jednak s nominativom: *drâgâ Olga, Mârta, Mïlka, Màrija.*

Muška lična imena na *-a* u vokativu uvijek su jednaka nominativu: *drâgî Lûka, Kösta, Nìkola, Àleksa.*

I neke općene imenice na *-a* imaju obično vokativ kao nominativ: *ȁga, tètka, ûjna, dèlija, mladòženja, starješina, vlàdika, hàrambaša, čïča.*

Množina

§ **33. Genitiv.** 1. Koje imenice imaju ispred *-a* u nominativu jednine dva suglasnika ili tri, one umeću u genitivu množine nepostojano dugo *ā: cȑkva* gen. *cȑkâvâ, dàska dasákâ, djèvojâkâ, gùsâkâ, krùšâkâ, pjȅsâmâ, mòlitâvâ, pripòvijedâkâ, pùšâkâ, sestárâ, žȑtâvâ.*

2. Nepostojano *ā* ne umeće se, ako su ispred *a* u nominativu jednine suglasnički skupovi *st, št, zd, žd, šč, šć: krȁsta* gen. *krâstâ, tȁšta* (punica) *tâštâ, zvijèzdâ, brázdâ, nûždâ, bâšćâ, gôšćâ.*

3. Imenice na *-ba* i *-nja* s kojim suglasnikom pred tim slogovima dobivaju u genitivu množine nastavak *-î* mjesto *-â* bez nepostojanoga *ā*: *bòr-ba* gen. *bòrb-î, mòlb-î, tùžb-î, slùžb-î, žènidb-î, svjèdodžb-î* — *ráđ-nja* gen. *rádnj-î, smútnj-î, gròžnj-î, vòžnj-î, pròšnj-î, šétnj-î.*

Ipak ima gen. mn. *náredâbâ, trȅšânjâ, vȉšânjâ* od *náredba, trȅšnja, vȉšnja.*

4. Genitiv na *-î* gradi se još od nekih drugih imenica sa dva suglasnika ispred *-a* u nominativu, između kojih bi bilo vrlo neobično nepostojano *ā*: *mâjka* gen. *mâjk-î* ne **mȁjâkâ, màzga màzg-î, vójska vójsk-î, nèprâvda nèprâvd-î.*

Imenice, koje ispred nominativnoga nastavka *-a* imaju suglasnik ili skupove *st, št, zd, žd, šč, šć*, tvore obično genitiv množine na *-a*: *lâđa* gen. *lâđâ, vŕsta vŕstâ, brázda brázdâ.*

5. Imenice *vjȅra, mjȅra, nȅdjelja* glase u genitivu množine: *vjêrâ, mjêrâ, nȅdjêljâ*, a ne **vȉjerâ, *mȉjerâ, *nȅdijeljâ.* (§ 4. 1.)

6. Riječi *nòga, rúka, slúga* imaju u gen. množ. i oblike *nògû, rùkû, slùgû*, a to su oblici stare dvojine.

II. Imenice s nominativom na *suglasnik*

§ 34.

	Jednina	Množina
N.	*stvâr*	*stvâr-i*
G.	*stvâr-i*	*stvár-î*
D.	*stvâr-i*	*stvár-ima*
A.	*stvâr*	*stvâr-i*
V.	*stvâr-i*	*stvâr-i*
L.	*stvár-i*	*stvár-ima*
I.	*stvâr-ju, stvâr-i*	*stvár-ima*

Napomene nekim padežima

Jednina

§ 35. Nominativ i akuzativ. Imenice na *-an* imaju u nominativu i akuzativu jednine nepostojano *a*: *bòjâz-an* genitiv *bòjâzni, plȉjesan plȉjesni, râv-an râvni, sȁblâz-an sȁblâzni.*

§ 36. Dativ i lokativ. U mnogih je imenica razlika između dativa i lokativa u naglasku; u dativu su naglašene silaznim ^ ili visokim ", a u lokativu uzlaznim ′ ili dubokim `: *stvâr* ima dat. *stvȁri* lok. *u stvári, kôst kosti na kòsti, lâž lȁži u lȁži, rȉječ riječi u rȉjèči, čâst časti po čȁsti, mâst mâsti na másti, zȁpovijest zȁpovijesti po zapovijèsti, bȍlêst bȍlesti u bolèsti, lȕdôst lȕdosti u ludòsti*, i tako imaju sve ženske imenice na *-ôst.*

§ 37. Instrumental. Združivanjem skrajnjega suglasnika s nastavkom *-ju* nastaju ove promjene suglasnikâ:

1. Skupovi *-dju, -tju* prelaze u *-đu -ću*: *zȁpovijed* ima *zȁpovijeđu* mjesto **zapovijed-ju, smȑt smȑću* mjesto **smrt-ju, bȍlêst bȍlešću* mjesto **bolest-ju.*

2. Skupovi *-bju, pju, -vju, -mju* prelaze u *-blju, plju, -vlju, mlju*: *zôb* ima *zôblju* mjesto **zob-ju, kâp kâplju* mjesto **kap-ju, kȓv kȓvlju* mjesto **krv-ju, ȍzîm* (zimski usjev) *ȍzîmlju* mjesto **ozim-ju.*

3. Iz skupova *-ćju, đju* ispada *j* i postaje *-ću, -đu*: *nôć* ima *nȍću* mjesto **noćju, čâđ čâđu* mjesto **čađ-ju.*

U svim drugim slučajevima ostaje *ju* bez promjene: *rȉječ* ima *rȉječju, lâž lâžju, kȍkôš kȍkošju, rȍsopás* (biljka) *rȍsopâsju, slûz slûzju.*

Plȉjesan ima instr. *plȉješnju* mjesto **plijesnju, bòjâzan bòjâžnju* mjesto **bojâznju.*

4. Mjesto oblika *stvâr-ju* može se uzeti instrumental *stvâr-i* ako pred njim stoji kakav prijedlog ili pridjevni atribut. *Priznajem sa žalosti. Ljubim vas hrvatskom ljubavi.* Stoji li instrumental bez prijedloga ili pridjevnoga atributa, onda se uzima samo oblik na *-ju*. *Mažem ga mašću*, ne *masti. Ugojio konja zoblju*, ne *zobi. Odlikuje se ljubavlju* (ne *ljubavi*) *prema narodu.*

Množina

§ 38. Genitiv. Imenice *kȍkôš, kôst, ûš* imaju gen. množine s nastavkom *-ijû*: *kokòš-ijû, kòst-ijû, ùš-ijû* pored pravilnih oblika na *-î*: *kokòš-î, kòst-î, ùš-î.* I *pȓsi* (samo u množini) ima gen. *pȓsî* i *pȓsijû.*

§ 39. Dativ, lokativ i instrumental. Imenice *stvâr, rȉječ* imaju u tim padežima pored pravilnih oblika *stvár-ima rijèč-ima* i oblike bez *i*: *stvár-ma, rijè-čma.*

A zbirne imenice na *-âd*, koje se sklanjaju po obrascu *stvâr*, imaju samo *teláđ-ma, zvjeráđ-ma* i t. d. Ne valjaju oblici: **teláđima, *momčádima, *zvjerádima.*

III. Imenice s nominativom na *-o* mjesto *-l*

§ 40.

	Jednina	Množina
N.	*mîs-a-o*	*mîsl-i*
G.	*mîsl-i*	*mísl-î*
D.	*mîsl-i*	*mísl-ima*
A.	*mîs-a-o*	*mîsl-i*
V.	*mîsl-i*	*mîsl-i*
L.	*mísl-i*	*mísl-ima*
I.	*mîšl-ju, mîsl-i*	*mísl-ima*

Napomene nekim padežima

§ 41. 1. **Nominativ i akuzativ.** Od osnove *misl-*, koja se vidi u genitivu, postao je nominativ, da se između dva skrajnja suglasnika umetnulo nepostojano *a*: *mis-a-l*, a *l* se na kraju riječi pretvorilo u *o*: *mis-a-o*.

Nepostojano *a* dolazi samo u nominativu i akuzativu jednine, u svim drugim padežima ispada ispred *l*.

Amo pripadaju imenice: *pȍgibao* gen. *pȍgîbl-i*, *smȓzao*, *smȓzl-i*, *ìzrâstao ìzrâsl-i* mjesto **izrastl-i* i *sô* od **soo* mjesto **sol* gen. *sȍl-i*.

2. **Instrumental.** Oblici *mîšlju*, *smȓžlju*, *ìzrâšlju* postali su od **misl-ju*, *smrzl-ju*, **izrasl-ju* mjesto **izrastl-ju*

IV. Imenice *mati i kći*

§ 42.

	Jednina	Množina
N.	*mȁt-i*	*mȁter-e*
G.	*mȁter-ê*	*mȁtêr-â*
D.	*mȁter-i*	*mȁter-ama*
A.	*mȁt-êr*	*mȁter-e*
V.	*mȁt-i*	*mȁter-e*
L.	*mȁter-i*	*mȁter-ama*
I.	*mȁter-ôm*	*mȁter-ama*

	Jednina	Množina
N.	*kćî*	*kćȅr-i*
G.	*kćȅr-i*	*kćȅr-î*
D.	*kćȅr-i*	*kćȅr-ima*
A.	*kćêr*	*kćȅr-i*
V.	*kćȅr-i*	*kćȅr-i*
L.	*kćèr-i*	*kćèr-ima*
I.	*kćêr-ju, kćȅr-i*	*kćȅr-ima*

Napomene

§ 43. 1. Imenica *mȁti* sklanja se po obrascu *rȉba*, kao da je nominativ jednine **matera*, samo ima osobite oblike u jednini za nominativ i vokativ: *mȁti* i za akuzativ: *mȁtêr*.

2. Imenica *kćî* sklanja se po obrascu *stvâr*, kao da je nominativ jednine *kćêr*.

Dvojina

§ 44. U ženskih imenica je dvojina, koja dolazi uz brojeve *dvȉje*, *ȍbje*, *trî*, *čȅtiri*, jednaka nominativu množine i oblikom i naglaskom: *dvȉje rûke*, *dvȉje djèvōjke*, *ȍbje mîsli*, *trî stvâri*, *čȅtiri mȁtere*.

Imenice srednjega roda

§ 45. Za imenice srednjega roda imamo tri obrasca.

I. Imenice na *-o*

	Jednina	Množina
N.	*sèl-o*	*sȅl-a*
G.	*sèl-a*	*sêl-â*
D.	*sèl-u*	*sȅl-ima*
A.	*sèl-o*	*sȅl-a*
V.	*sèl-o*	*sȅl-a*
L.	*sèl-u*	*sȅl-ima*
I.	*sèl-om*	*sȅl-ima*

II. Imenice na *-e* iza nepčanoga suglasnika:

	Jednina	Množina
N.	*pȍlj-e*	*polj-a*
G.	*pȍlj-a*	*pólj-â*
D.	*pȍlj-u*	*pòlj-ima*
A.	*pȍlj-e*	*pòlj-a*
V.	*pȍlj-e*	*pòlj-a*
L.	*pȍlj-u*	*pòlj-ima*
I.	*pȍlj-em*	*pòlj-ima*

Napomene nekim padežima

Jednina

§ 46. Nominativ, akuzativ i vokativ. Osnove na nenepčan suglasnik imaju u nominativu, akuzativu i vokativu nastavak ***o***: ***sȅl-o*** gen. ***sȅl-a, pȅr-o pȅr-a***, a osnove na nepčan suglasnik i na *c* imaju u tim padežima nastavak ***-e***: ***pȍlj-e*** gen. ***pȍlj-a, píć-e píć-a, líc-e líc-a***.

Instrumental. Imenice s nenepčanom osnovom dobivaju u instrumentalu nastavak ***om***: ***sȅl-om, pȅr-om***, a imenice s nepčanom osnovom i s osnovom na ***c*** dobivaju nastavak ***-em***: ***pȍlj-em, píć-em, líc-em***.

Množina

§ 47. Genitiv. 1. Ako se osnove svršuju na dva suglasnika, umeće se u genitivu množine između njih nepostojano dugo *ā*: *bŕvn-o* ima genitiv *bȑvân-â*, *klȕpk-o* mjesto *klub-ko *klubák-â*, *rȅbâr-â*, *pȉsâm-â*, *sedál-â*, *zvonác-â*.

2. I imenice *krìōce* od *krilce, *gȑoce* od *grl-ce, *sèōce* od *sel-ce, *sȓce* od *srd-ce, kojima su osnove *krilc-*, *grlc-*, *selc-*, *srdc-*, imaju gen. množ. s nepostojanim *ā*: *krilácâ*, *gȑlâcâ*, *selácâ*, *sȓdâcâ* pored *sȓcâ*.

3. Kojim se imenicama svršava osnova na ***st, zd, št, žđ***, one nemaju u gen. množine nepostojanoga *ā*: *mjȅsto* ima genitiv *mjêst-â*, *ògnjîšt-â*, *gnijèzd-â*, *gvóžđ-â*.

4. Imenice na ***-stvo, -štvo***, imaju gen. množ. sa nepostojanim ***a*** i bez njega: *čúvstvo* ima *čúvstâvâ* i *čúvstvâ*, *drúštvo drûštâvâ* i *drúštvâ*.

5. Imenice *djȅlo*, *ljȅto*, *mjȅsto* imaju genitiv *djêlâ*, *ljêtâ*, *mjêstâ*, a ne: *dȉjelâ, *lȉjetâ, *mȉjestâ. (§ 4. 1.)

§ 48. Imenice ***ȍko*** i ***ȕho*** sklanjaju se u jednini kao *sèlo*, a u množini su ženskoga roda i sklanjaju se po množini obrasca *stvâr*, samo što je običniji genitiv s nastavkom ***-ijû*** nego sa ***-î***.

N.	*ȍč-i*	*ȕš-i*
G.	*òč-ijû, òč-î*	*ùš-ijû, ùš-î*
D.	*òč-ima*	*ùš-ima*
A.	*ȍč-i*	*ȕš-i*
V.	*ȍč-i*	*ȕš-i*
L.	*òč-ima*	*ùš-ima*
I.	*òč-ima*	*ùš-ima.*

Tako se *oko* sklanja u množini, kad se misle oči u ljudi i životinja, a kad se misli ‚oko' na mostu, u žitnici, u jezeru, na jusi, onda je pravilna množina po obrascu *selo:*

N. A. V.	*ȍk-a*
G.	*ók-â*
D. L. I.	*òč-ima*

Uho ima uvijek u množini *ȕš-i*, bile to uši u čovjeka i životinja ili u lonca, čabra i t. d.

Uz brojeve ***dva, oba, tri, četiri*** stoji dvojina, koja je uvijek jednaka genitivu jednine. Treba dakle brojiti: *dvâ ȍka, ȍba ȍka, trî ȍka, čȅtiri ȍka* — *dvâ ȕha, ȍba ȕha, trî ȕha, čȅtiri ȕha.*

U pjesmi dolazi i: *dvȉje ȍči, ȍbje ȕši, trî ȍči, čȅtiri ȕši.*

§ 49. Imenice ***nȅbo, čȕdo, tȉjelo*** imaju u množini: *nebȅs-a nebés-â nebès-ima, čudès-a čudés-â čudès-ima, tjelès-a tjelésâ tjelès-ima* prema osnovama *nebes-, čudes-, tjeles-*. Taku množinu ima i ***kȍlo***: *kolès-a, kolés-â kolès-ima*, kad se misle točkovi, i ***ȕho***: *ušès-a ušés-â ušès-ima*.

Rjeđe se govori u množini *čȕd-a čȗd-â čȕd-ima, tȉjel-a tȉjel-â tȉjel-ima.*

O imenici ***drvo*** govori se u § 51. 11.

III. Imenice na *-e* iza nenepčanoga suglasnika

§ 50. U tome obrascu razlikujemo:

1. osnove na *n* — 2. osnove na *t*.

1. Osnove na *n*

	Jednina	Množina
N.	*ȉme*	*imèn-a*
G.	*ȉmen-a*	*imén-â*
D.	*ȉmen-u*	*imèn-ima*
A.	*ȉme*	*imèn-a*
V.	*ȉme*	*imèn-a*
L.	*ȉmen-u*	*imèn-ima*
I.	*ȉmen-om*	*imèn-ima*

2. Osnove na *t:*

	Jednina	Množina
N.	*táne*	*tanèt-a*
G.	*tánet-a*	*tanét-â*
D.	*tánet-u*	*tanèt-ima*
A.	*táne*	*tanèt-a*
V.	*táne*	*tanèt-a*
L.	*tánet-u*	*tanèt-ima*
I.	*tánet-om*	*tanèt-ima*

Napomene

§ 51. 1. Kad se odbije od genitiva jednine nastavak *-a,* ostaju osnove: *imen-, tanet-,* od kojih je postao nominativ jednine *ime, tane,* pošto je otpalo krajnje *n* i *t.*

Bilješka. Nominativ *tane* uistinu nije postao od *tanet,* jer je to turska riječ, koja nigda nije imala na kraju *t.* Ali ona se povela za hrvatskim riječima *pile pile-ta, tele tele-ta,* u kojih je zaista bilo na kraju *t* pa je otpalo.

2. Kao *ȉme* sklanjaju se imenice, koje se u nominativu jednine svršuju na *-me: brȅme, plȅme, rȁme, sjȅme, sljȅme, tjȅme, vȉme, vrijème* gen. *vrȅmena.* Sve te imenice dobivaju u nominativu množine duboki naglasak ` na pretposljednjem slogu, koji se *u* genitivu množ. mijenja u uzlazni ´: *brȅme,* gen. *brȅmena* množina *bremèna* gen. *breménâ, plȅme plȅmena plemèna pleménâ* i t. d. kao *ȉme.* U ostalim padežima je naglasak prema nominativu.

Samo *prèzime* ima u množini *prèzimena.*

3. Kao *táne* sklanjaju se:

a) imenice, koje znače mlado od ljudi i životinja: *dijète* gen. *djèteta, Tȕre, ùnuče, mȍmče, rȍpče, siròče, pastírče — ždrȉjebe* gen. *ždrȅbeta, tèle, jȁgnje, jȁre, pȉle, prȃse, júne, mȁče, ȍdȏjče, kljúse* i t. d.

b) mnoge stvarne riječi, navlastito turske, koje znače različne stvari: *dùgme, ćȅbe* (ponjava), *đȕbre, bȕre, párče, tèkne* (korito), *sȉrće, japùndže* (kabanica) i dr.

Bilješka. Iz primjerâ se vidi, da se po obrascu *tane* sklanjaju i mnoge imenice sa nepčanim suglasnikom ispred *e: jagnje, momče* i t. d.

4. Imenice, koje znače nešto živo mlado, mjesto množine upotrebljavaju zbirne imenice na *-âd,* koje postaju tako, da se od nominativa tih imenica odbije skrajnje *-e* i doda nastavak *-âd: tèl-e* ima *tȅl-âd, ždrȉjeb-e ždrȅb-âd, jȁr-âd, pȉl-âd, prȁs-âd, jȕn-âd, jȁgnj-âd — Tȕr-e Tȕr-âd, ùnuč-âd, mȍmč-âd, pàstirč-âd* i t. d.

5. Imenice turske za različite stvari imaju obično pravilnu množinu prema obrascu *táne* množ. *tanèta*: *dùgme dugmèta, ćȅbe ćebèta, tèkne teknèta,* i t. d., ali i od njih gdjekoje imenice mjesto prave množine mogu imati zbirne imeničke oblike na *-âd*: *bȕr-e bȕr-âd, párč-e pȁrč-âd* i t. d.

Bilješka. Imenice na *t* u pravoj množini imaju u nominativu duboki naglasak ` na pretposljednjem slogu, koji se u genitivu mijenja u uzlazni: *dùgme* množ. nom. *dugmèta* gen. *dugmétâ.* U ostalim padežima je naglasak prema nominativu.

5. Zbirne imenice na *-âd* ženskoga su roda i sklanjaju se po jednini obrasca *stvâr*:

N. A. *tȅlâd*
G. D. V. L. *tȅlâd-i*
I. *tȅlâđu*

Dativ, lokativ i instrumental imaju često oblik množine: *telâdma* bez *i,* ne *telâdima:* (§ 39.)

7. Imenice, koje znače mlado živinče, mogu imati i pravu množinu u muškome rodu: *tèle* ima množinu *tȅoc-i* od **tel-ci* gen. *tȅlâcâ, jȁgnje jȁgânjc-i* i *jȃnjc-i, júne júnc-i, prȃse prȁsc-i — jȁre jȁrić-i, pȉle pȉlići* i t. d. Ali ti su oblici građeni od osnova imenica na *-ac, -ić: tél-ac, jánj-ac, jún-ac, prás-ac — *jar-ić, *pil-ić* i t. d., od kojih se imenice na *-ić* u jednini i ne govore.

8. Kao *táne* sklanjaju se i imenice *úže* i *pȕce* od **putce,* gen. *úžeta, pȕceta,* množina: *užèta, pucèta,* gen. *užétâ, pucétâ* i t. d.

Rjeđe se te imenice sklanjaju kao *pȍlje: úže* gen. *úža* množ. *úža . . ., pȕce* gen. *pȕca* množ. *pȕca* gen. *pȕcâ* i *pȕtâcâ.*

9. Tako se sklanjaju u jednini i imenice *jáje, zvónce* gen. *jàjeta, zvònceta* i t. d., ali u množini imaju samo: *jája, zvónca* gen. *jájâ, zvonácâ* i t. d. kao *pȍlja, pȍljâ . . .*

Jáje i *zvónce* mogu se i u jednini sklanjati kao *pȍlje*: gen. *jája, zvónca* i t. d.

10. ***Psȅto*** ima gen. *psȅta,* rjeđe *psȅteta,* a množina je *psȉ.*

12. Imenica ***drvo*** ima u jednini: gen. *dȑveta* i *dȑva,* dat. *dȑvetu* i *dȑvu* i t. d. bez razlike u značenju. U množini se govori: *dr̀va, dŕvâ, dr̀vima . . .,* kad se misli d r v o i s j e č e n o za oganj ili građu; a kad se misli drvo, što iz zemlje raste sa stablom i granama, onda se kaže: *drvèta, drvétâ, drvètima* i t. d.

12. Riječ ***dijète*** gen. *djèteta* ima mjesto množine zbirnu imenicu ***djèca***, koja se sklanja kao *žena*: gen. *djècê,* dat. *djȅci,* akuz. *djȅcu,* vok. *djȅco.*

§ 52. Uz brojeve ***dva, oba, tri, četiri*** stoje imenice srednjega roda u d v o j i n i, koja je u svemu jednaka g e n i t i v u jednine: *dvâ tèleta, ȍba bȕreta, trî plȅmena, čètiri písma.*

Dodatak

§ 53. Imenica ***doba*** srednjega je roda i ne sklanja se: *doba je gluho, u to doba, od to doba* i *od toga doba, u svako doba.*

Kadšto je nepriličnо, da se *doba* ne smije sklanjati, onda valja upotrijebiti riječ *vrijeme: u tome vremenu, s tim vremenom.*

Pored *doba* govori se i *dôb* gen. *dȍbi,* kad se misli mladost ili starost ljudska; *jedne smo dobi* znači: *istih smo godina.*

Zamjenice ili pronomeni

§ 54. Zamjenice su riječi, koje zamjenjuju imenice ili pridjeve.

Zamjenice, koje stoje mjesto imenicâ, zovu se i m e n i č k e, a koje stoje mjesto pridjevâ, zovu se p r i d j e v n e. Imeničkim zamjenicama odgovaramo na pitanje ***tko? što?,*** a pridjevima na pitanje ***čiji? koji? kakav?*** *Tko je bio ovdje?* Odgovor: *Ja. N i t k o. — Kakav je to posao?* Odgovor: *N i k a k a v.*

Razdioba zamjenica

§ 55. Zamjenice možemo podijeliti u ovih s e d a m redova:

1. l i č n e ili personalne: *jâ, tî, ôn, mî, vî, ȍni;*
2. p o v r a t n a ili refleksivna: *sèbe;*
3. p o s v o j n e ili posesivne: *môj, tvôj njègov, njézin (njên); nȁš, vȁš, njȉhov; svôj.*

4. p o k a z n e ili demonstrativne: *ȍvâj, tâj ònâj; ovàkî, tàkî onàki; ovolìkî, tolìkî, onolìkî;*

Amo se mogu brojiti još pridjevi *ȉstî* i *sâm.*

5. u p i t n e ili interogativne:
   a) imeničke: *tkȍ? štȍ?*
   b) pridjevne: *kȍjî? kàkav? kȍlik? čȉjî?*
6. o d n o s n e ili relativne: *kòji, kàkav, kȍlik, čȉjî, tkȍ, štȍ.*
7. n e o d r e đ e n e ili indefinitne:

a) i m e n i č k e:		b) p r i d j e v n e:		
nȅtko	*nȅšto*	*nȅkî* (mj. **nȅkojî)*	*nȅkakav*	*nȅčijî*
nȉtko	*nȉšta*	*nȉkoji*	*nȉkakav*	*nȉčijî*
ȉtko	*ȉšto*	*ȉkoji*	*ȉkakav*	*ȉčijî*
svȁtko (svȁk)	*svȁšto*	*svȁkî* (mj. **svȁkojî)*	*svȁkakav*	*svȁčijî*
gdjȅtko	*gdjèšto*	*gdjèkojî*	—	—
kojetkȍ	*kojèšta*		*kojekàkav*	—
štòtko	*štȍšta*	*štȍkojî*	*štȍkakav*	*štȍčijî*
tkȍgod	*štȍgod*	*kòjîgȍd*	*kàkavgȍd*	*čȉjîgod*

Među neodređene zamjenice može se s t a v i t i još pridjev *sȁv.*

Sklanjanje i deklinacija zamjenica

§ 56. Zamjenice se sklanjaju po z a m j e n i č k o j ili p r o n o m i n a l n o j deklinaciji. Razlikujemo:

1. deklinaciju i m e n i č k i h z a m j e n i c a,
2. deklinaciju p r i d j e v n i h zamjenica.

Deklinacija imeničkih zamjenica
Lične zamjenice

§ 57. ***Jâ, tî*** imaju samo po jedan oblik za sva tri roda, a ***ôn, ȍna, ȍno*** ima za svaki rod osobite oblike.

Zamjenica *jâ*

	Jednina	Množina
N.	*jâ*	*mî*
G.	*mène, me*	*nâs, nas*
D.	*mèni, mi*	*nȁma, nam*
A.	*mène, me*	*nâs, nas*
V.	—	—
L.	*mèni*	*nȁma*
I.	*mnôm, mnóme*	*nȁma*

Zamjenica *tî*

	Jednina	Množina
N.	*tî*	*vî*
G.	*tèbe, te*	*vâs, vas*
D.	*tèbi, ti*	*vȁma, vam*
A.	*tèbe, te*	*vâs, vas*
V.	*tî*	*vî*
L.	*tèbi*	*vȁma*
I.	*tȍbôm*	*vȁma*

Zamjenica *ôn, ȍna, ȍno*

Jednina

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*ôn*	*ȍna*	*ȍno*
G.	*njèga, ga*	*njê, je*	*njèga, ga*
D.	*njèmu, mu*	*njȍj, joj*	*njèmu, mu*
A.	*njèga, ga, nj*	*njû, ju, je*	*njèga, ga, nj*
V.	—	—	—
L.	*njèmu*	*njȍj*	*njèmu*
I.	*njîm, njíme*	*njôm, njóme*	*njîm, njíme*

Množina

N.	*ȍni*	*ȍne*	*ȍna*
G.		*njîh, ih*	za sva tri roda
D.		*njȉma, im*	
A.		*njîh, ih*	
V.		—	
L.		*njȉma*	
I.		*njȉma*	

Povratna zamjenica

Jednina i množina

N.	—
G.	*sèbe,*
D.	*sèbi, (si)*
A.	*sèbe, se*
V.	—
L.	*sèbi*
I.	*sȍbôm*

Povratnom se zamjenicom naznačuje, da radnja neka ne prelazi na drugoga, već se povraća na rečenični subjekt u kojem mu drago licu. Na pr.

	ja branim sebe	*mi branimo sebe*
	ti braniš sebe	*vi branite sebe*
	on brani sebe	*oni brane sebe*
Ili:	*ja kupujem sebi*	*mi kupujemo sebi*
	ti kupuješ sebi	*vi kupujete sebi*
	on kupuje sebi	*oni kupuju sebi*

Napomene ličnim i povratnim zamjenicama

§. 58 1. U genitivu, dativu i akuzativu jednine i množine ima pored drugih oblika i kratkih: ***me mi, te ti, ga mu, je joj, nas nam, vas vam, ih im, se*** rijetko ***si,*** koji u rečenici nemaju svoga naglaska, već se naslanjaju na naglašenu riječ, što je pred njima, i zovu se enklitike.

2. Drugi su oblici naglašeni i upotrebljavaju se:

a) kad se koje lice osobito ističe. *Tko **tebe** poznaje, ne će to vjerovati.*

b) kad jedno lice stoji u protivštini prema drugome. ***Tebi** sam zapovjedio, a ne **njemu**.*

c) iza prijedloga. ***Bez njega** nema ništa.*

3. U akuzativu jednine mogu iza prijedlogâ stajati i kratki oblici: *pó me, zá te, ú se, prèdâ me, pȍdâ se.*

Kratki oblik *nj* u akuzativu jednine muškoga i srednjega roda od zamjenica *ôn* stoji samo iza prijedlogâ: *nâ nj, pô nj, prêdâ nj, pòdâ nj.*

Kratki akuzativi ženskoga roda i množine: *ju, je, ih* ne dolaze iza prijedlogâ.

Bilješka. Kako se vidi iz primjerâ, skrajnji su samoglasnici u prijedlogâ, ispred enklitičkih zamjeničkih oblika uvijek dugi, bili oni naglašeni ili nenaglašeni.

4. Akuzativ svih ličnih zamjenica u jednini i množini jednak je genitivu. Samo *on, ona, ono* ima u akuzativu jednine ženskoga roda pored kratkoga oblika *je* i obliku *nju, ju.* Enklitički akuzativ *ju* stoji samo, ako je za njim pomoćni glagol *je. On ju je vidio,* ali: *on je vidi.* Tako isto može *ju* stajati iza glagolskih oblika na *-je: čuje ju, miluje ju.*

5. Mjesto dativa *njêmu* i akuzativa *njêga* ne valja govoriti ni pisati *njêm, njêg.* I u lokativu je običnije *njêmu* nego *njêm.*

Oblici *njeg, njem* upotrebljevaju se samo u pjesmama.

6. U instrumentalu govori se i piše *mnôm,* kad stoji s prijedlogom, a *mnóme,* kad je bez prijedloga. *Pođi sa mnôm, stòjîš prêdâ mnôm,* ali: *Udri mnóme ò zemlju.*

Tako se i mjesto instrumentala *njîm, njôm* upotrebljava obično *njíme, njóme,* kad ti oblici stoje bez prijedloga. *Zadovoljan sam njime, oženio se njome.* A s prijedlogom stoje i jedni i drugi oblici.

Običajniji je dativ *sebi* nego *si. Kupi sebi lanen pojas.* Često je *si* uopće suvišno. *Uzmi (si) tu knjigu. Pomislimo (si) jednu točku. Zapamtite (si) to.*

Upitne zamjenice *tko? što?*

§ 59.	N.	*tkô*	*štô*
	G.	*k-ôga*	*č-èga, štâ*
	D.	*k-ôme, k-ômu*	*č-èmu*
	A.	*k-ôga*	*štô*
	V.	—	—
	L.	*k-ôme, k-ôm*	*č-èmu, č-êm*
	I.	*k-îm, k-íme*	*č-îm, č-íme*

Bilješka. Nominativ *tko* postao je premetanjem od *k-to,* a *što* od *č-to.* Osnova je dakle tim zamjenicama *k- č-,* kako se vidi u gen. *k-ôga, č-èga.*

Napomene

§ 60. 1. Upitne zamjenice *tko? što?* pripadaju među imeničke zamjenice, koje imaju samo oblik jednine, a njime se pita i za jedninu i za množinu.

Pored *što* govore i *šta,* a to je nastalo prema *ništa, štošta, koješta,* gdje je redovno zamjenica *šta.*

2. Mjesto genitiva i akuzativa *kôga čèga* i dativa *kôme čèmu* ne valja govoriti ni pisati *kôg čèg — kôm čêm.*

3. Ne valja u lokativu *kômu* mjesto *kôme.* Nije dobro: *Na komu je red?* već treba kazati: *Na kome je red?*

4. O instrumentalima *kîm kíme, čîm číme* vrijedi ono, što je kazano o oblicima *njîm njíme, njôm njóme.* (§ 58. 6.).

Mjesto *kîm, čîm* govori se dijalektički i *kìjem, čìjem.*

§ 61. 1. Kao *tko? što?* sklanjaju se sve neodređene imeničke zamjenice, koje su složene sa *tko* i *što (šta: nètko nèšto, nìtko nìšta, štòtko štòšta, tkògod štògod* i dr. (§ 55. 7.)

Sklanjaju se samo zamjenice *tko, što,* a njihovi drugi sastavni dijelovi *ne-, ni-, i-, -god* i t. d. ostaju nepromijenjeni: *nè-tko nè-koga, nì-šta nì-čemu, štò-tko štò-kome, tkò-god koga-gòd, štò-god čîm-god* i. t. d.

2. Kad zamjenice složene na *ni-* stoje s kojim prijedlogom, prijedlog se meće među sastavne dijelove njihove: *nìtko, nì od koga, nì s kîm* mjesto *od nìkoga, s nìkîm; nìšta, nì od čega, nì na čemu* mjesto *od nìčega, na nìčemu* i t. d.

Deklinacija pridjevnih zamjenica

A. Zamjenice s osnovom na nepčan suglasnik

1. Posvojne zamjenice

a) Obrazac *moj, moja, moje*

Jednina

§ 62.	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*môj*	*mòj-a*	*mòj-e*
G.	*mòj-ega, môga*	*mòj-ê*	*mòj-ega, môga*
D.	*mòj-emu, môme, mômu*	*mòj-ôj*	*mòj-emu, môme, mômu*
A.	*mòj-ega, môga, môj*	*mòj-u*	*mòj-e*
V.	*môj*	*mòj-a*	*mòj-e*
L.	*mòj-emu, môme, mòj-em, môm*	*mòj-ôj*	*mòj-emu, môme, mòj-em, môm*
I.	*mòj-îm*	*mòj-ôm*	*mòj-îm*

Množina

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod	
N.	*mòj-i*	*mòj-e*	*moj-a*	
G.		*mòj-îh*		za sva tri roda
D.		*mòj-ima, mòj-îm*		za sva tri roda
A.	*mòj-e*	*mòj-e*	*mòj-a*	
V.	*mòj-i*	*mòj-e*	*mòj-a*	
L.		*mòj-ima, mòj-îm*		za sva tri roda
I.		*mòj-ima, mòj-îm*		za sva tri roda

Kao ***môj*** sklanjaju se zamjenice ***tvôj*** i ***svôj***.

b) Obrazac ***naš, naša, naše.***

Jednina

§ 63.	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*nȁš*	*nȁš-a*	*nȁš-e*
G.	*nȁš-ega*	*nȁš-ê*	*nȁš-ega*
D.	*nȁš-emu*	*nȁš-ôj*	*nȁš-emu*
A.	*nȁš-ega* ili *nȁš*	*nȁš-u*	*nȁš-e*
V.	*nȁš*	*nȁš-a*	*nȁš-e*
L.	*nȁšemu, nȁš-em*	*nȁš-ôj*	*nȁš-emu, nȁš-em*
I.	*nȁš-îm*	*nȁš-ôm*	*nȁš-îm*

Množina

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod	
N.	*nȁš-i*	*nȁš-e*	*nȁš-a*	
G.		*nȁš-îh*		za sva tri roda
D.		*nȁš-ima, nȁš-îm*		za sva tri roda
A.	*nȁš-e*	*nȁš-e*	*nȁš-a*	
V.	*nȁš-i*	*nȁš-e*	*nȁš-a*	
L.		*nȁš-ima, nȁš-îm*		za sva tri roda
I.		*nȁš-ima, nȁš-îm*		za sva tri roda

Kao ***nȁš*** sklanja se zamjenica ***vȁš*** i pridjev ***sȁv svȁ svȅ.***

Sȁv je postalo premetanjem od ***vȁs***, koje se još danas govori u nom. jedn. muškoga roda. Za sve druge padeže osnova je ***sv-*** prema gen. ***sv-èga***, pošto je ispalo nepostojano ***a***. U gen. množine ima ***svíjû***, a u dat., lok. i instr. ***svjèma*** pored pravilnih oblika: ***svîh, svìma.***

Odnosne zamjenice

a) Obrazac ***kòjî, kòjâ, kòjê***

Jednina

§ 64.	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*kòj-î*	*kòj-â*	*kòj-ê*
G.	*kòj-ega, kôga*	*kòj-ê*	*kòj-ega, kôga*
D.	*kòj-emu, kôme, kômu*	*kòj-ôj*	*kòj-emu, kôme, kômu*
A.	*kòj-ega, kôga, kòj-î*	*kòj-û*	*kòj-ê*
V.	—	—	—
L.	*kòj-emu, kôme, kòj-em, kôm*	*kòj-ôj*	*kòj-emu, kôme, kòj-em, kôm*
I.	*kòj-îm*	*kòj-ôm*	*kòj-îm*

Množina

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod	
N.	*kòj-î*	*kòj-ê*	*kòj-â*	
G.		*kòj-îh*		za sva tri roda
D.		*kòj-ima, kòj-îm*		za sva tri roda
A.	*kòj-ê*	*kòj-ê*	*kòj-â*	
V.	—	—	—	
L.		*kòj-ima, kòj-îm*		za sva tri roda
I.		*kòj-ima, kòj-îm*		za sva tri roda

Tako se sklanja pridjevna upitna zamjenica ***kòjî? kòjâ? kòjê?*** i sve neodređene zamjenice, koje su složene sa ***kòjî***: *nȉkojî, ȉkojî, gdjèkojî, kòjîgȍd* i t. d. Sklanja se samo *kòjî*, a sastavni dijelovi *ni- i- gdje- -god* ostaju nepromijenjeni.

b) Obrazac ***čȉjî, čȉjâ, čȉjê***

Jednina

§ 65.	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*čȉj-î*	*čȉj-â*	*čȉj-ê*
G.	*čȉj-ega*	*čȉj-ê*	*čȉj-ega*
D.	*čȉj-emu*	*čȉj-ôj*	*čȉj-emu*
A.	*čȉj-ega* ili *čȉj-î*	*čȉj-û*	*čȉj-ê*
V.	—	—	—
L.	*čȉj-emu, čȉj-em*	*čȉj-ôj*	*čȉj-emu, čȉj-em*
I.	*čȉj-îm*	*čȉj-ôm*	*čȉj-îm*

Množina

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*čȉj-î*	*čȉj-ê*	*čȉj-â*
G.		*čȉj-îh* } za sva tri roda	
D.		*čȉj-ima, čȉj-îm* } za sva tri roda	
A.	*čȉj-ê*	*čȉj-ê*	*čȉj-â*
V.	—	—	—
L.		*čȉj-ima, čȉj-îm* } za sva tri roda.	
I.		*čȉj-ima, čȉj-îm* } za sva tri roda.	

Nominativ jedn. govori se i ***čȉj*** pored ***čȉjî***.

Tako se sklanja pridjevna upitna zamjenica ***čȉjî? čȉjâ? čȉjê?*** i sve neodređene zamjenice složene sa ***čȉjî***: *nȅčijî, nȉčijî, svȁčijî, štȍčijî, čȉjîgod*. Sklanja se samo ***čȉjî***, a *ne- ni- sva- što- -god* ostaje nepromijenjeno.

B. Zamjenice s osnovom na nenepčan suglasnik

1. Obrazac ***tâj, tâ, tô***

Jednina

§ 66.	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*t-âj*	*t-â*	*t-ô*
G.	*t-ȍgâ*	*t-ê*	*t-ȍgâ*
D.	*t-ȍmê, tȍmu*	*t-ôj*	*t-ȍmê, t-ȍmu*
A.	*t-ȍgâ* ili ***t-âj***	*t-û*	*t-ô*
V.	—	—	—
L.	*t-ȍmê, t-ȍm*	*t-ôj*	*t-ȍmê, t-ȍm*
I.	*t-îm, t-íme*	*t-ôm*	*t-îm, t-íme.*

Množina

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*t-î*	*t-ê*	*t-â*
G.		*t-îh* } za sva tri roda	
D.		*t-ȉma, t-îm* } za sva tri roda	
A.	*t-ê*	*t-ê*	*t-â*
V.		—	—
L.		*t-ȉma, t-îm* } za sva tri roda	
I.		*t-ȉma, t-îm* } za sva tri roda	

Tako se sklanjaju zamjenice ***ȍv-âj, ȍn-âj.***

2. Obrazac ***sâm, sáma, sámo***

Jednina

§ 67.	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*sâm*	*sám-a*	*sám-o*
G.	*sám-oga*	*sám-ê*	*sám-oga*
D.	*sám-ome, sám-omu*	*sám-ôj*	*sám-ome, sám-omu*
A.	*sám-oga* ili *sâm*	*sám-u*	*sám-o*
V.	*sâm*	*sám-a*	*sám-o*
L.	*sám-ome, sám-om*	*sám-ôj*	*sám-ome, sám-om*
I.	*sám-îm*	*sám-ôm*	*sám-îm.*

Množina

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N. V.	*sám-i*	*sám-e*	*sám-a*
G.		*sám-îh* } za sva tri roda	
D. L. I.		*sám-ima, sám-îm* } za sva tri roda	
A.	*sám-e*	*sám-e*	*sáma.*

Tako se sklanja *sâm*, kad znači ‚sâm glávôm', a ne ‚drugi mjesto njega', a kad znači ‚bez ikoga drugog', sklanja se kao neodređeni pridjevi. (§ 77. 8. b).

*

Napomene deklinaciji pridjevnih zamjenica

§ **68.** 1. Što zamjenice *kòjî kòjâ kòjê, čìjî čìjâ čìjê, tâj tâ tô* imaju u nominativu i akuzativu jednine i množine duge skrajnje samoglasnike, to se one povode za deklinacijom određenih pridjeva. (§ 72. § 73.)

Pored oblikâ *mòjega kòjega, mòjemu kòjemu, mòjem kòjem* govori se i piše *môga kôga, môme kôme* i *mômu kômu, môm kôm.* U tim padežima postalo je od *oje* jednačenjem *oo,* a sažimanjem *ô.*

3. Kratke oblike genitiva, dativa i akuzativa jednine *mòjeg môg, nàšeg, kòjeg kôg, čìjeg, tòg, — mòjem môm, nàšem, kòjem, kôm, čìjem, tòm* ne treba upotrebljavati, kad su sami uz imenicu ili bez imenice. *Podaj to* ***svojemu*** *(svome) sinu,* ne: ***svojem*** *(svom) sinu. Sjećam se* ***vašega*** *oca,* ne: ***vašeg*** *oca. Svoj* ***svojemu*** *(svome),* ne: ***svojem*** *(svom).*

Bilješka. Kad su ti oblici u društvu drugih pridjevnih genitiva, dativa i akuzativa, onda se i oni kadšto uzimaju. (§ 74. 5.)

4. Akuzativ pridjevnih zamjenica u jednini muškoga roda jednak je genitivu jednine, ako se odnosi na živo biće; odnosi li se na neživo biće, jednak je nominativu jednine. Na pr. *Vidiš li* ***mojega*** *brata?* Ali: *Vidiš li* ***moj*** *nož? To je učenik,* ***kojega*** *svi hvale. Rim je grad,* ***koji*** *zovemo vječnim.*

5. U lokativu jednine ne valja uzimati dativne oblike: *mômu, kômu, tòmu.*

6. Instrumental ***tíme*** obično se upotrebljava kao i ***njíme, njóme,*** kad je bez prijedloga i bez imenice. ***Tíme*** *potvrđujem, da je sve plaćeno.* Ali: ***S tim čovjekom*** *ne valja drugovati.*

Mjesto *mòjîm, nàšîm, kòjîm, tîm* govori se dijalektički u instrumentalu i: *mòjijem, nàšijem, kòjijem, tìjem.* — Zamjenica *čìjî* nema *čìjijem.*

7. U dativu, lokativu i instrumentalu množine govore se kratki oblici: ***mòjîm, nàšîm, kòjîm, čìjîm, tîm,*** kad stoje kao atributi pred imenicama. ***Tîm*** *se junacima divimo.* A drugi oblici: ***mòjima . . . . tìma*** uzimaju se, kad stoje bez imenice, a i iza imenice. ***Ovima*** *ne vjeruj. Zadovoljni smo učenicima* ***svojima.***

8. U množini se mjesto genitiva: *mòjîh, nàšîh, kòjîh, tîh* i mjesto dativa, lokativa i instrumentala: *mòjîm, nàšîm, kòjîm, tîm* govori i dilalektički: *mòjijeh, nàšijeh, kòjijeh, tìjeh — mòjijem, nàšijem, kòjijem, tìjem.* — Zamjenica *čìjî* nema oblikâ *čìjijeh, čìjijem.*

9. Kao neodređeni pridjevi sklanjaju se:

a) posvojne zamjenice: *njègov, njézin (njên), njìhov;*

b) upitne i odnosne zamjenice: *kàkav, kòlik;*

c) neodređene zamjenice s neodređenim oblikom: *nèkakav, nìkakav, kojekàkav, kakavgòd* i t. d. i pridjev *sâm,* kad znači „bez ikoga drugog."

Bilješka. Kad *nìkakav* stoji s prijedlogom, prijedlog se meće među *ni* i *kakav. Toga nema* ***ni*** *u* ***kakvu*** *gradu* mjesto: *u nikakvu gradu. Ne mislim* ***ni*** *na* ***kakvu*** *slavu* mjesto: *na nikakvu slavu.*

10. Kao određeni pridjevi sklanjaju se:

a) pokazne zamjenice: *ovàkî, tàkî, onàkî, ovolìkî, tolìkî, onolìkî.*

b) neodređene zamjenice s određenim oblikom: *nèkî, svàkî, nìkojî svàčijî* i t. d. (§ 72. i §. 73.)

Pridjevi ili adjektivi

Značenje pridjevâ

§ **69.** Po značenju razlikujemo tri vrste pridjevâ.

1. Pridjevi, koji naznačuju, kakvo je koje lice ili stvar, zovu se opisni pridjevi: *dobar učenik, lijepa ruža, zeleno polje, vruće gvožđe.*

2. Pridjevi, koji kazuju, od čega je što načinjeno, zovu se gradivni pridjevi: *zlatan pâs, kamenita zemlja, drveno oruđe.*

3. Pridjevi, koji naznačuju, čija je koja stvar ili lice, zovu se posvojni ili posesivni pridjevi: *bratov kaput, očev novac, majčino dijete.*

Posvojni pridjevi postaju redovno od imenica, što znače čovjeka ili životinju, nastavcima *-ov -ev* i *in,* ako se kazuje, da što pripada jednome vlasniku; ako se ipak misli više vlasnika, grade se od tih imenica pridjevi nastavima *-ski* i *-ji:*

susjed-ovo polje, kralj-ev dvor, sestr-ina zadaća — car-ska riječ, čovječ-ji dar.

Često se nastavci *-ski* i *-ji* dodaju posvojnim pridjevima na *-ov -ev -in: kraljev-ski, materin-ski, sinov-lji.*

Rod pridjevâ

§ 70. Pridjevi imaju za svaki rod osobit oblik.

Muški rod: *dȍbar, dȍbrî* — čòvjek.
Ženski rod: *dòbra, dȍbrâ* — žèna.
Srednji rod: *dòbro, dȍbrô* — dijète.

Određeni i neodređeni pridjevi

§ 71. Pridjevi mogu se dodati poznatu ili određenu licu ili stvari i nepoznatu ili neodređenu. Prema tome imaju oni dvojake oblike: određene i neodređene.

1. Određeni se oblik pridjevâ svršava u nominativu jednine:
u muškome rodu na *-î*: *dȍbr-î čovjek,*
u ženskome rodu na *-â*: *lȉjep-â rúža,*
u srednjemu rodu na *-ô* ili *-ê*: *zȅlen-ô pȍlje, vrûć-ê gvôžđe.*

Određenim se oblikom ne naznačuje samo, kakvo je koje lice ili stvar, već se ujedno i kazuje, koje je.

2. Neodređeni se oblik pridjevâ svršava u nominativu jednine:
u muškome rodu na suglasnik ili na *-o* (od *-l*): *dȍbar ùčenīk, mȉo brȁt,*
u ženskome rodu na *-a*: *lijèp-a rúža,*
u srednjemu rodu na *-o* ili *-e*: *zelèn-o pȍlje, vrúć-e gvôžđe.*

Neodređenim se oblikom naznačuje samo, kakvo je koje lice ili stvar, a ne kazuje se, koje je.

Deklinacija određenih pridjeva

1. Osnove na nenepčan suglasnik

Jednina

§ 72.	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*zȅlen-î* gâj	*zȅlen-â* šȕma	*zȅlen-ô* pȍlje
	zȅlen-î vûk		
G.	*zȅlen-ôga* gája	*zȅlen-ê* šȕmè	*zȅlen-ôga* pȍlja
D.	*zȅlen-ôme* gáju	*zȅlen-ôj* šȕmi	*zȅlen-ôme* pȍlju
A.	*zȅlen-î* gâj	*zȅlen-û* šȕmu	*zȅlen-ô* pȍlje
	zȅlen-ôga vûka		
V.	*zȅlen-î* gâju	*zȅlen-â* šȕmo	*zȅlen-ô* pȍlje
L.	*zȅlen-ôme* gáju	*zȅlen-ôj* šȕmi	*zȅlen-ôme* pȍlju
	zȅlen-ôm gáju		*zȅlen-ôm* pȍlju
I.	*zȅlen-îm* gájem	*zȅlen-ôm* šȕmôm	*zȅlen-îm* pȍljem

Množina

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*zȅlen-î* gájevi	*zȅlen-ê* šȕme	*zȅlen-â* pòlja
G.	*zȅlen-îh* gájêvâ	*zȅlen-îh* šûmâ	*zȅlen-îh* pólja
D.	*zȅlen-îm* gájevima	*zȅlen-îm* šȕmama	*zȅlen-îm* pòljima
A.	*zȅlen-ê* gájeve	*zȅlen-ê* šȕme	*zȅlen-â* pòlja
V.	*zȅlen-î* gájevi	*zȅlen-ê* šȕme	*zȅlen-â* pòlja
L.	*zȅlen-îm* gájevima	*zȅlen-îm* šȕmama	*zȅlen-îm* pòljima
I.	*zȅlen-îm* gájevima	*zȅlen-îm* šȕmama	*zȅlen-îm* pòljima

2. Osnove na nepčan suglasnik

Jednina

§ 73.	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*tûđ-î* zákon	*tûđ-â* zèmlja	*tûđ-ê* sèlo
	tûđ-î mòmak		
G.	*tûđ-êga* zákona	*tûđ-ê* zèmljê	*tûđ-êga* sèla
D.	*tûđ-êmu* zákonu	*tûđ-ôj* zȅmlji	*tûđ-êmu* sèlu
A.	*tûđ-î* zákon	*tûđ-û* zȅmlju	*tûđ-ê* sèlo
	tûđ-êga mòmka		
V.	*tûđ-î* zákone	*tûđ-â* zȅmljo	*tûđ-ê* sèlo
L.	*tûđ-êmu* zákonu	*tûđ-ôj* zèmlji	*tûđ-êmu* sèlu
	tûđ-êm zákonu		*tûđ-êm* sèlu
I.	*tûđ-îm* zákonom	*tûđô-m* zèmljôm	*tûđ-îm* sèlom

Množina

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*tûđ-î* zákoni	*tûđ-ê* zèmlje	*tûđ-â* sȅla
G.	*tûđ-îh* zákônâ	*tûđ-îh* zemáljâ	*tûđ-îh* sêlâ
D.	*tûđ-îm* zákonima	*tûđ-îm* zèmljama	*tûđ-îm* sȅlima
A.	*tûđ-ê* zákone	*tûđ-ê* zȅmlje	*tûđ-â* sȅla
V.	*tûđ-î* zákoni	*tûđ-ê* zȅmlje	*tûđ-â* sȅla
L.	*tûđ-îm* zákonima	*tûđ-îm* zèmljama	*tûđ-îm* sȅlima
I.	*tûđ-îm* zákonima	*tûđ-îm* zèmljama	*tûđ-îm* sȅlima

Napomene

§ 74. 1. Oblici određenih pridjeva podudaraju se u glavnome s oblicima pridjevnih zamjenica *tâj tâ tô* i *kòjî kòjâ kòjê.*

2. Razlika je između nenepčanih i nepčanih osnova, što se u muškomu i srednjemu rodu iza nepčanih suglasnika svako *o* mijenja u *e*: *zèlen-ôga,* ali: *tûđ-êga.*

3. U lokativu muškoga i srednjega roda ne smije se govoriti: u *zèlen-ômu gáju.*

4. Akuzativ jednine muškoga roda jednak je nominativu, kad se pridjev odnosi na imenicu stvari, a kad se odnosi na imenicu ljudi ili životinja, onda je akuzativ jednak genitivu: *zèlen-î gâj,* ali: *zèlen-ôga vûka.*

5. Dugi oblici genitiva, akuzativa, dativa i lokativa jednine uzimaju se redovno, kad stoji samo jedan pridjev ili jedna pridjevna zamjenica uz imenicu: *zèlen-ôga vûka, tûđ-êmu mòmku, o òv-ome čòvjeku.* Stoje li dva, tri ili više pridjeva ili pridjevnih zamjenica pred imenicom, onda obično samo prvi pridjev ili prva zamjenica ima dugi oblik, a svi drugi upotrebljavaju se u kratkim oblicima: *zèlen-ôg, zèlen-ôm, tûđ-êg, tûđ-êm.* Na pr. *Sjećam se zelenoga gaja. Divim se tuđemu selu. Bili smo na širokome polju.* Ali: *Sjećam se onoga zelenog polja. Divim se onome krasnom vrtu. Bili smo na onome zelenom polju. Pravdamo se zbog nečijega tuđeg lonca.*

Kad su na okupu pridjevi i zamjenice s nepčanim i nenepčanim osnovama, onda se uzimaju obično dugi oblici. *Svađe se zbog onoga tuđega lonca. O svemu tome danas se više ne govori.*

6. U dat., lok. i instr. množine imaju i pridjevi kao i zamjenice duge oblike na *-îma* i kratke na *-îm.*

Kratki oblici na *-îm* upotrebljavaju se, kad pridjevi i zamjenice stoje pred imenicom. *Bili smo u onim zelenim gajevima.* Stoje li pridjevi i pridjevne zamjenice bez imenice, uzimaju se oblici na *-îma. Blago gladnima i žednima pravde. To su zemlje, u kojima rodi dobro vino.* Pridjevi i pridjevne zamjenice iza imenice dobivaju i drugi i kratki nastavak. *Pogazit ću ga nogama svojima* i *svojim.*

7. U instrumentalu jednine muškoga i srednjega roda i u dat., lok. i instr. množine govore se dijalektički i oblici na *-ijem*: *u zelenijem gajevima, pred tuđijem ljudima.* Tako i gen. množ. *-ijeh* pored *-îh. Sjećamo se onijeh zȅlenijeh gájêvâ i tûđijeh póljâ.*

Deklinacija neodređenih pridjeva

1. Osnove na nenepčan suglasnik

§ 75.

Jednina

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*zȅle-n* gâj	*zelèn-a* šȕma	*zelèn-o* pȍlje
G.	*zelèn-a* gája	*zelèn-ê* šȕme	*zelèn-a* pȍlja
D.	*zelèn-u* gáju	*zelèn-ôj* šȕmi	*zelèn-u* pȍlju
A.	*zȅle-n* gâj / *zelèn-a* vûka	*zelèn-u* šȕmu	*zelèn-o* pȍlje
V.	*zȅle-n* gâju	*zelèn-a* šȕmo	*zelèn-o* pȍlje
L.	*zelèn-u* gáju	*zelèn-ôj* šȕmi	*zelèn-u* pȍlju
I.	*zelèn-îm* gájem	*zelèn-ôm* šȕmôm	*zelèn-îm* pȍljem

Množina

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	*zelèn-i* gájevi	*zelèn-e* šȕme	*zelèn-a* pòlja
G.	*zelèn-îh* gájêvâ	*zelèn-îh* šûmâ	*zelèn-îh* póljâ
D.	*zelèn-îm* gájevima	*zelèn-îm* šȕmama	*zelèn-îm* pòljima
A.	*zelèn-e* gájeve	*zelèn-e* šȕme	*zelèn-a* pòlja
V.	*zelèn-i* gájevi	*zelèn-e* šȕme	*zelèn-a* pòlja
L.	*zelèn-îm* gájevima	*zelèn-îm* šȕmama	*zelèn-îm* pòljima
I.	*zelèn-îm* gájevima	*zelèn-îm* šȕmama	*zelèn-îm* pòljima

2. Osnove na **nepčan** suglasnik

§ 76. **Jednina**

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	***tûđ*** zákon ***tûđ*** mòmak	***túđ-a*** šȕma	***túđ-e*** pȍlje
G.	***túđ-a*** zákona	***túđ-ê*** šȕmê	***túđ-a*** pȍlja
D.	***túđ-u*** zákonu	***túđ-ôj*** šȕmi	***túđ-u*** pȍlju
A.	***tûđ*** zákon ***túđ-a*** mòmka	***túđ-u*** šȕmu	***túđ-e*** pȍlje
V.	***tûđ*** zákone	***túđ-a*** šȕmo	***túđ-e*** pȍlje
L.	***túđ-u*** zákonu	***túđ-ôj*** šȕmi	***túđ-u*** pȍlju
I.	***túđ-îm*** zákonom	***túđ-ôm*** šȕmôm	***túđ-îm*** pȍljem

Množina

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N.	***túđ-i*** zákoni	***túđ-e*** šȕme	***túđ-a*** pòlja
G.	***túđ-îh*** zákônâ	***túđ-îh*** šûmâ	***túđ-îh*** póljâ
D.	***túđ-îm*** zákonima	***túđ-îm*** šȕmama	***túđ-îm*** pòljima
A.	***túđ-e*** zákone	***túđ-e*** šȕme	***túđ-a*** pòlja
V.	***túđ-i*** zákoni	***túđ-e*** šȕme	***túđ-a*** pòlja
L.	***túđ-îm*** zákonima	***túđ-îm*** šȕmama	***túđ-îm*** pòljima
I.	***túđ-îm*** zákonima	***túđ-îm*** šȕmama	***túđ-îm*** pòljima

Bilješka. Vokativi neodređenih pridjeva dolaze samo u pjesmi.

Napomene

§ 77. 1. Razlika između deklinacije određenih i neodređenih pridjeva stoji u tome, što su u neodređenoj deklinaciji mnogi padeži jednaki padežima imeničke deklinacije, i to:

a) nominativ, vokativ i akuzativ jednine i množine;

b) genitiv, dativ i lokativ u jednini muškoga i srednjega roda.

Svi ostali padeži jednaki su padežima određenih pridjeva.

2. U mnogih pridjeva drugi je naglasak u određenoj deklinaciji, a drugi u neodređenoj. Evo nekoliko primjera:

Određeni pridjevi.			Neodređeni pridjevi.		
lȉjepî	*lȉjepâ*	*lȉjepô*	*lȉjep*	*lijèpa*	*lijèpo*
dȍbrî	*dȍbrâ*	*dȍbrô*	*dȍbar*	*dòbra*	*dòbro*
bȉjelî	*bȉjela*	*bȉjelô*	*bȉo*	*bijèla*	*bijèlo*
nâglî	*nâglâ*	*nâglô*	*nâgao*	*nágla*	*náglo*
gȍlî	*gȍlâ*	*gȍlô*	*gô*	*gòla*	*gòlo.*

Ali u mnogih pridjeva te razlike nema. Tako se jednako naglašuje određeni pridjev ***mȉlî mȉlâ mȉlô*** i neodređeni ***mȉo mȉla mȉlo.***

3. Kad bi se nominativ jednine muškoga roda u neodređenoj deklinaciji imao da svršava na dva suglasnika, koja nijesu ***st št*** kao u ***čȉst vjȅšt***, onda se između njih umetne nepostojano ***a***:

dȍbar	***dòbra***	***dòbro***
ȍštar	***ȍštra***	***ȍštro***
rávan	***rávna***	***rávno***
krȇpak	***krȇpka***	***krȇpko.***

4. I u pridjevâ prelazi ***l*** na kraju riječi u ***o*** kao u imenicâ. Govori se ***mȉo*** mjesto ***mȉl***, ***vȅseo*** mjesto ***vȅsel***, ***zrȅo*** mjesto ***zrȅl***, ***cȉo*** mjesto ***cȉjel***, ***bȉo*** mjesto ***bȉjel***, *svȉjetao* mjesto ***svȉjetal***, ***gô*** mjesto ***gôl*** i t. d.

Ali ipak se govori *òhol*, ne **òhô*.

Na kraju sloga usred riječi ***l*** se obično ne mijenja u ***o***: *òbilan òbil-na òbil-no, zȁhvâlan zȁhvâl-na zȁhvâl-no, bȍlan ból-na ból-no.*

5. Grleni suglasnici ***k***, ***g***, ***h*** ne prelaze ni u jednoj deklinaciji pridjevâ u ***c***, ***z***, ***s*** ispred nastavaka ***-i***, ***-î***, ***-îh***, ***-îm***, ***-ima***, kao u imenica: ***jâk blâg tȉh*** imaju u množini ***jáki blági tȉhi***, ***jákîm blágîm tȉhima.***

6. Mjesto oblika na ***-îm*** u instr. jedn., u dat., lok. i instr. množ. i mjesto oblika na ***-îh*** u gen. množ. govore se dijalektički i u neodređenoj deklinaciji pridjeva oblici na ***-ijem -ijeh***: *zelènijem túđijem*, *zelènijeh túđijeh*.

7. Opisni i gradivni pridjevi imaju određene i neodređene oblike: *dòbrî* i *dȍbar, drâgî* i *drâg, zlâtnî* i *zlátan, gvȍzdenî* i *gvȍzden, zȅmljanî* i *zèmljan* i t. d.

8. Posvojni pridjevi imaju samo po jednu deklinaciju:

a) pridjevi na *-skî -jî* imaju samo određene oblike: *brȁtskî, cârskî, Bȍžjî, sinòvljî.*

Tako se sklanjaju još pridjevi: *dànašnjî, vȉšnjî, zȁdnjî, pòsljednjî, dȉvljî — dèsnî, lȉjevî, pòkôjnî — ȍpćî* i dr.

Ako su pridjevi na *-skî* postali vlastita imena, moraju se sklanjati kao određeni pridjevi, a ne valja ih sklanjati kao imenice. Na pr. *Zrînskî* ima gen. *Zrînskóga, Lisìnskî Lisìnskôga, Ràčkî Ràčkôga,* ne: *Zrinskija, Lisinskija, Račkija.*

To pravilo valja i za slična vlastita imena drugih slavenskih jezika: *Pȁlackî* gen. *Pȁlackôga, Slovàčkî Slovàčkôga, Žukòvskî Žukȍvskôga.*

Kao određeni pridjevi sklanjaju se i pokazne zamjenice: *ovàkî, tàkî, onàkî, ovolìkî, onolìkî,* i neodređene zamjenice: *nȅkî, svȁkî, nȉkojî* i t. d. (§ 68. 10.).

b) pridjevi na *-ov -en -in* imaju samo neodređene oblike: *brȁtov, cȁrev, mâjčin.*

Tako se sklanjaju i posvojne zamjenice na *-ov -in*: *njègov, njȉhov, njézin (njên),* zatim upitne i odnosne zamjenice: *kàkav, kòlik* i neodređene zamjenice: *nȅkakav, kakavgȍd* i dr.

I pridjev *sâm sáma sámo* sklanja se po neodređenoj deklinaciji, kad znači „bez ikoga drugog". (§ 68. 9.).

Tvorba stepena u pridjeva ili komparacija

§ 78. Opisni pridjevi imaju tri stepena.

1. Kad pridjev izriče svojstvo kojega lica ili koje stvari bez obzira na drugo lice ili stvar, ili kad kazuje, da koje lice ili stvar ima neko svojstvo u istoj mjeri kao i drugo koje lice ili stvar, onda pridjev stoji u prvome stepenu ili pozitivu. Na pr. *Marko je marljiv. Milica je smjerna kao ljubica.*

Ta se svojstva mogu i poricati. *Marko nije marljiv. Milica nije smjerna kao ljubica.*

2. Kad se dva lica ili dvije stvari upoređuju, pa se kazuje, da koje svojstvo jednome pripada u većoj mjeri nego

drugome, pridjev stoji u drugome stepenu ili komparativu. Na pr. *Marko je marljiviji nego Ivan. Milica je smjernija od Ljubice.*

Kojoj se imenici ili zamjenici pridodaje svojstvo u manjoj mjeri, pred njome stoji ili veznik ***nego*** ili prijedlog ***od.***

3. Kad se između tri lica ili stvari, a i više njih, pridodaje jednome koje svojstvo u najvećoj mjeri, onda stoji pridjev u trećemu stepenu ili superlativu. Na pr. *Od svih učenika Marko je najmarljiviji. Milica je najsmjernija između svih djevojčica. Pavao je najmlađi među apostolima.*

Imenica ili zamjenica uza superlativ stoji u genitivu s prijedlozima ***od, između*** ili u instrumentalu s prijedlogom ***među.***

Drugi stepen ili komparativ

§ 79. Komparativ postaje, kad se osnovi pridjevâ, koja se dobiva iz gen. jedn. muškoga roda, dodaju ovi nastavci:

1. *-jî -jâ -jê,*
2. *-ijî -ijâ -ijê,*
3. *-šî -šâ -šê.*

1. Nastavak *-jî -jâ -jê* primaju pridjevi od jednoga sloga sa silaznim naglaskom ⁀: *mlâd* ima komparativ *mlȁđî* iz **mlad-jî, ljût* ima *ljȕćî* iz **ljut-jî.*

U komparativu s nastavkom *-jî* promeće se silazni naglasak ⁀ pozitiva u visoki ̏.

Skrajnji suglasnici osnove združuju se s nastavkom *-jî -jâ -jê* ovako (§ 9.):

-djî -tjî prelazi u *đî-ćî: blȉjed bljȅđî* ekavski: *blêd blȅđî, tvȓd tvȑđî, — žût žȕćî, čêst čȅšćî* mjesto **češći.*

-gjî -kjî -hjî prelazi u: *-žî -čî -šî*: *drâg drȁžî — jâk jȁčî, prȉjek* (ekav. *prêk*) *prȅčî* mjesto **prèčî — sûh sȕšî.*

-bjî -pjî -vjî prolazi u *-bljî -pljî -vljî*: *grûb grȕbljî, skûp skȕpljî, žîv žȉvljî.*

-zjî -sjî prelazi u *-žî -šî*: *bȓz bȑžî.*

-lji -nji ostaje (na pismu) *-lji -nji bijel (bio) bjělji* ekavski: *bêl (běo) bělji*, *crn crnji*.

-ćji -đji -njji -rji -žji postaje

-ći -đi -nji -ri -ži, pošto je ispalo *j*: *vrûć vrûći* od *vrûć-ji*, *rîđ rîđi* od *riđ-ji*, *krnj krnji* od **krnj-ji*, *sûr sûri* od **sur-ji*.

Bilješka. Od toga pravila izuzimlju se neki jednosložni pridjevi sa silaznim naglaskom ^: *lijen* (ekavski *lên*), *pûst*, *gô* mjes'o *gôl*, *slân*, *svêt*, *nijem* ekav. *nêm*, koji dobivaju u komparativu nastavak *-iji*: *ljènijî* ekav. *lènijî*, *pùstijî*, *gòlijî*, *slànijî*, *svètijî*, *njèmijî* ekav. *nèmijî*

2. Nastavak *-jî -jâ -jê* dobivaju u komparativu i dvosložni pridjevi na *-ak -ok -ek* odbivši te nastavke. Time njihove osnove postaju jednosložne, kojima se skrajnji suglasnici združuju s nastavkom *-jî* kao u pravih jednosložnih pridjeva: *glâd-ak* ima komparativ *glađi* od **glad-ji*, *rijèd-ak* ekav. *réd-ak* *rjeđi* od **rjed-ji* — *plit-ak plići* od *plit-ji* — *niz-ak niži* od **niz-ji*, *ùz-ak ùži* od *uz-ji*, *též-ak teži* od **tež-ji*, *tàn-ak tànji* od **ta-nji* — *žèst-ok žešći* od **žest-ji*, *dùb-ok dùblji* od **dub-ji*, *vis-ok viši* od **vis-ji*, *šir-ok širi* od **šir-ji* — *dàl-ek dalji* od **dal-ji*.

Ovamo pripada' i jedan pridjev s osnovom na *el*: *deb-el* nominativ *dèbeo* ima komparativ *děblji* od **deb-ji*.

Gdjekoji dvosložni pridjevi na *-ak -an* tvore komparativ nastavkom *-jî -jâ -jê* od pridjevne osnove ne odbijajući *-ak -an*: *gór-ak* ima *gorči* od *gork-ji*, *krèp-ak krěpči* od **krepk-ji*, *lâs-an lašnji* od **lasn-ji*, *bijès-an bjěšnji* od **bjesn-ji*, *tijès-an tjěšn-ji* od **tjesn-ji*.

Ali ti isti pridjevi imaju komparativ i s nastavkom *-iji*: *gòrč-iji*, *krèpč-iji*, *làsn-iji*, *bjèsn-iji*, *tjèsn-iji*.

3. Nastavak *-ijî -ijâ -ijê* primaju osnove dvosložnih pridjeva: *slâvan slàvn-ijî múdar mùdr-ijî* i pridjevne osnove od dva sloga i od više slogova: *bògat bogàt-ijî*, *kòristan korìsn-ijî*, *čûdnovât čudnovàt-ijî*.

Bilješka. Nastavkom *-iji* tvore komparativ i neki pridjevi na *-ak* mijenjajući ispred *-iji* skrajnje *k* u *č*: *gìbak gìpč-iji* od **gibk-iji*, *ljûbak ljùpč-iji* od **ljubk-iji*. A neki pridjevi i ne mijenjaju *k* u *č*: *kròtak kròtk-iji*, *vìtak vitk-iji*, *klìzak klìsk-iji*.

4. Nastavak *-ijî -ijâ -ijê* dobivaju u komparativu i jednosložni pridjevi s visokim naglaskom ̏: *nȍv* ima *nòv-ijî*, *hrȍm hròm-ijî*, *sȉt sìt-ijî*, *strm stìm-ijî*, *vjȅšt vjèšt-ijî*, *rȁd ràd-ijî*, *čȉst čìst-ijî*.

Bilješka. Izuzimlju se pridjevi: *dûg*, *mrk*, *tîh*, koji primaju u komparativu *-j*: *duži* od **dug-ji*, *mrči* od *mrk-ji*, *tiši* od *tih-ji*.

Komparativi s nastavkom *-ijî -ijâ -ijê* imaju uvijek na trećemu slogu s kraja duboki naglasak `, kako se vidi iz sviju navedenih primjera.

5. Nastavak *-šî -šâ -šê* primaju u komparativu pridjevi: *lȁk*, *mȅk*, *lijep*, komparativ: *lȁk-šî*, *mȅk-šî*, *ljȅp-šî*.

Pozitiva nema prema kompar. *vòljî* i superl. *nâjvòljî*. A komparativa nema prema:

gôrnjî	—	*nâjgôrnjî*
dônjî	—	*nâjdônjî*
pȑvî	—	*nâjpȑvî*
pòsljednjî	—	*nâjpòsljednjî*
zȁdnjî	—	*nâjzadnjî*

Nepravilni komparativi

§ 80. Nepravilne komparative imaja pridjevi:

dȍbar	komparativ	*bȍljî*
zȁo	„	*gȍrî*
vèlik	„	*vȅćî*
màlen	„	*mȁnjî*

Prilog *mnȍgo* ima kompar. *vȉšē*.

Bilješka. Pridjevi *dûg*, *lȁk*, *mȅk* imaju *dùljî*, *lȁgljî*, *mȅkljî* pored *dùžî*, *lȁkšî*, *mȅkšî*.

Superlativ

§ 81. Superlativ postaje, kad se ispred komparativa metne riječca *nâj-*: *nâj-mlađî*, *nâj-ljepšî*, *nâj-zdràvijî*, *nâj-bogàtijî*.

Bilješka. Riječ *nâj-* uvijek je naglašena silaznim naglaskom ^. Iza *nâj-* gubi se visoki naglasak u komparativu na *-jî* i *-šî*: *nâjbržî*, *nâjtežî*, *nâjlakšî*, a u komparativu na *-ijî* ostaje duboki naglasak ` na trećemu slogu s kraja: *nâjnòvijî*, *nâjsvètijî*, *nâjplemenìtijî*.

Komparativ i superlativ sklanjaju se kao određeni pridjevi s osnovom na nepčan suglasnik po obrascu *tȕđi tȕđā tȕđē.*

Pridjevi posvojni, a i gradivni redovno nemaju ni komparativa ni superlativa.

Brojevi ili numeri

§ 82. Brojevi su riječi, koje kazuju, koliko je od kojega predmeta ili koji je koji predmet po redu među drugima.

Brojevi su 1. glavni ili kardinalni: *jèdan, trî, pêt* i t. d.
2. redni ili ordinalni: *pȑvī, trȅćī, pȇtī* i t. d.
3. dijelni ili distributivni: *po jèdan, pȍ trî, pȍ pêt . . .*
4. priložni ili adverbni: *jedàmpût, trípût, pétpût . . .*
5. umnožni ili multiplikativni: *jednòstruk, tròstruk, peteròstruk . . .*

Glavni brojevi

§ 83. Glavni su brojevi, kojima odgovaramo na pitanje koliko je čega?

Evo glavnih brojeva:

jèdan jèdna jèdno	*jedànaest*	*dvádesêt i jèdan jèdna jèdno*
dvâ dvȉje dvâ	*dvà-naest*	*dvádesêt ȉ dvâ dvije dvâ*
trî	*trí-naest*	*dvádesêt ȉ trî*
čètiri	*čètr̂-naest*	„ *i čètiri*
pêt	*pèt-naest*	„ *ȉ pêt*
šêst	*šès-naest*	„ *ȉ šêst*
sȅdam	*sedàm-naest*	„ *ȉ sedam*
ȍsam	*osàm-naest*	„ *ȉ osam*
dȅvêt	*devèt-naest*	„ *ȉ devét*
dȅsêt	*dvádesêt*	*trí-desêt*

trídesêt i jèdan	*stô ili stȍtina*
trídesêt ȉ dvâ	*stô i jèdan jèdna jèdno*
trídesêt ȉ trî	*stô ȉ dvâ dvije dvâ*
„ *i čètiri*	*stô ȉ desét*
„ *ȉ pêt*	*stô i dvádesêt ȉ pêt*
„ *ȉ šêst*	*dvȉje stȍtine* ili *dvjȅsta*
„ *ȉ sedam*	*trî stȍtine* ili *trȉsta*
„ *ȉ osam*	*čètiri stȍtine*
„ *ȉ devét*	*pêt stȍtînâ*
četr-dèsêt	*šêst stȍtînâ* i t. d.
pe-dèsêt od **pet-deset*	*tȉsuća* ili *hȉljada*
šez-dèsêt od **šest-deset*	*tȉsuća ȉ stô* ili *jedànaest stȍtînâ*
sedam-dèsêt	*dvȉje tȉsuće*
osam-dèsêt	*pêt tȉsûćâ*
deve-dèsêt od *devet-deset*	*stô tȉsûćâ*
	tȉsuću tȉsûćâ ili *milȉjûn.*

Napomene

§ 84. Broj ***jèdan jèdna jèdno*** ima u muškome rodu nepostojano *a* i sklanja se kao pridjev *sâm.*

Broj *jèdan jèdna jèdno* upotrebljava se u množini, kad znači *neki* ili *isti*, ili kad stoji u protivštini s množinom broja *drȕgī*. *Jedni vele, oda zla je rȍda. Jednih smo godina. Jedne žanju, druge snoplje vežu.*

Kao *jedan* sklanja se i ***nȉjedan.*** Kad stoji *nijedan* s prijedlogom, prijedlog se umeće između *ni* i *jedan. Nijesam čuo ni o jednome ništa.*

2. Broj ***dvâ*** sklanja se ovako:

	Muški rod	Ženski rod
N. A. V.	*dvâ* mòmka	*dvȉje* djèvôjke
G.	*dvájû* momákâ	*dvíjû* djèvojâkâ
D. L. I.	*dvjèma* mòmcima	*dvjèma* djèvôjkama

	Srednji rod
N. A. V.	*dvâ* plȅmena
G.	*dvájû* pleménâ
D. L. I.	*dvjèma* plemènima

Uz ***dvâ, dvȉje*** stoje imenice u nom., akuz. i vokativu u dvojini ili dualu, gdje su nastavci za muški i srednji rod *-a*, a za ženski *-e*.

Tako se sklanjaju uz broj ***dvâ, dvȉje*** i pridjevi i zamjenice, u nom., akuz. i vokativu. Na pr.

dva hrvatska junaka *dvije moje vrijedne učenice,*
dva malena sela.

U gen., dat., lok. i instr. uz oblike broja ***dvâ, dvȉje*** stoje imenice, pridjevi i zamjenice u množini: gen. ***dvájû hr̀vâtskīh junákâ, dvíjû vrȉjednīh ȕčenīcâ*** — dat., lok. i instr. ***dvjȅma hr̀vâtskîm junácima, dvjȅma mòjîm vrȉjednîm ȕčenicama.***

Kao ***dvâ*** sklanjaju se i brojevi ***ȍbadvâ*** i ***ȍba.***

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
N. A. V.	*ȍbadvâ ȍba*	*ȍbadvije ȍbje*	*ȍbadvâ ȍba*
G.	*obadvájû*	*obadvíjû*	*obadvájû*
D. L. I.	*obadvjȅma* i *ȍbjema* — za sva tri roda.		

Bilješka. Genitivi *obaju, obiju* dolaze rjeđe.

Uz *obadva* i *oba* sklanjaju se imenice, pridjevi i zamjenice kao uz *dva*.

3. Brojevi ***tri*** i ***četiri*** imaju po jedne oblike za sva tri roda i sklanjaju se ovako:

N. A. V. *trî čètiri*
G. *tríjû četiríjû*
D. L. I. *tríma čȅtirma* (mjesto *četirim*).

Imenice, pridjevi i zamjenice sklanjaju se uz *tri četiri* kao uz *dva: trî pjeváča, čètiri pjȅsme, sjećam se ònîh tríjû pjeváčâ i četiríjû pjȅsâmâ njȉhovîh* i t. d.

4. Brojevi ***dva tri četiri*** sklanjaju se, kad dolaze bez prijedloga, ali kad ti brojevi stoje iza prijedloga, oni ostaju zajedno s imenicama, zamjenicama i pridjevima, što su s njima združeni, uvijek u akuzativu, t. j. oni se ne sklanjaju. *Tražio sam ga kod dva brata, kod dvije sestre, u tri kuće. Ide na vojsku sa četiri sina. Bili su se među dva brda.*

5. Brojevi počevši od ***5 . . . . 100*** ne sklanjaju se, bili oni s prijedlogom ili bez njega, a imenice, zamjenice i pridjevi do njih stoje u genitivu množine. *Došli ljudi iz sedam gradóvâ pa posjedali pod petnaest sjȅnastīh lîpâ. Od sto glásâ glâsa čuti nije. Recite imena dvanaest àpostólâ.*

6. U brojeva složenih sa ***2, 3, 4*** kao 22, 23, 24, 32, 33, 34 i t. d., kad su bez prijedloga, sklanjaju se brojevi ***2, 3, 4***, a s njima i predmeti ili lica, kojima se kazuje broj. *To su polja dvadeset i četiriju seljákâ, a livade pedeset i triju njihovih sinóvâ.*

Stoje li takvi brojevi s prijedlogom, oni se ne sklanjaju. *Bili smo u dvadeset i tri sela.*

U brojeva složenih sa ***1*** kao u 21, 31 . . . . 91, 101 i t. d. broj *jedan* se uvijek sklanja, a s njime i predmet, kojemu se broj kazuje. *Dolazi svijet iz dvadeset i jednoga grada.*

7. Za ***100, 200, 300*** govori se ***stô, dvjȇsta, trȉsta*** u nominativu, akuzativu i vokativu i iza prijedloga. *Vidjesmo stô, dvjȇsta, trȉsta ljudi. Govorili smo sà stô, sà dvjesta, sà trista momaka.*

Ali tu se mogu uzeti i brojne imanice na ***-ina: stȍtina, dvȉje stȍtine, trî stȍtine,*** koje je dobro upotrebljavati, kad treba naznačiti koji drugi padež osim nom., akuz. i vokativa. *To su radnje dviju stotina ljudi. Igra se trima stotinama banaka.*

Od ***400*** dalje govori se samo *četiri stotine, pet stotinâ*, i t. d.

Ne valja *dvije sto, tri sto, četiri sto, pet sto* i t. d.

8. Za ***1000*** valja govoriti ***tisuća.***

9. Riječi ***stotina*** i ***tisuća*** mogu stajati uvijek u akuzativu mjesto drugih padeža. *Bilo mu je* ***stotinu*** *godina. Došao je sa* ***tisuću*** *momaka.*

§ 85 1. Mjesto brojeva ***2*** do ***99*** upotrebljavaju se brojne imenice na ***-ica: dvòjica, tròjica, četvòrica, petòrica*** . . . ., kad se broji muška čeljad. Te se imenice sklanjaju po obrascu *žena*, a predmet, kojemu se kazuje broj, stoji u genitivu množine. Sklanjanje je ovakvo:

N.	***dvòjica stȁrâcâ***	ili	***dvâ stârca***
G.	***dvòjicê***	„	***dvájû stȁrâcâ***
D. L.	***dvòjici***	„	***dvjȅma stârcima***
A.	***dvòjicu***	„	***dvâ stârca***
I.	***dvòjicôm***	„	***dvjȅma stârcima***

*

Bilješka. Kad su brojne imenice na *-ica* u nom. ili akuz., lične zamjenice stoje pred njima u genitivu množine. *Dolazimo nas dvojica. Poznajemo vas trojicu, njih četvoricu.* Kad brojne imenice na *-ica* stoje u drugome kojemu padežu, sklanjaju se s njima i lične zamjenice. *Stojimo pred vama trojicom. Govorimo o njima četvorici.*

Ne treba u nom. govoriti: *mi dvojica, vi četvorica.*

2. Brojne imenice ***dvojica, trojica, četvorica*** upotrebljavaju se mjesto glavnih brojeva *2, 3, 4* navlastito, kad stoje bez prijedloga, ali se one uzimaju i s prijedlozima. *Divimo se trojici junaka. Pobiše se sa trojicom Turaka.*

Imenice ***petorica, šestorica*** . . . . upravo treba upotrebljavati mjesto *pet, šest* . . . ., kad se ima naznačiti padež, a nema prijedloga. *To je râd petorice ljudi. Predaše se desetorici neprijatelja.*

Bilješka. Kad brojne imenice na *-ica* stoje same, onda naprosto znače odrasle muškarce. *Druga dvojica su došla.*

3. Brojnim imenicama na *-ca* određuje se katkad i broj životinjama. *Podaj onoj šestorici volova neka ližu soli.*

§ 86. Kad treba bez prijedloga odrediti padež brojevima počevši od *5* . . ., kojima se kazuje broj kojih stvari, onda se imenica te stvari sklanja. *Pokloniše se devet gradovima. Gospoduje pet stotinama vojnikâ. Izmučih se sedam poslovima.*

Tako biva i kad treba odrediti padež brojevima počevši od *5* . . . uz imenice životinja. *Podaj onim šest konjima zobi.*

Bilješka. To se govori uz *5* i dalje ća i kod ljudi. *Ne vjeruje devet vezirima.* Ali tako ne valja pisati, kad se može kazati: *devetorici vezirâ.*

§ 87. 1. Mjesto glavnih brojeva upotrebljavaju se brojne imenice srednjega roda: ***dvoje, troje, četvoro, petoro, desetoro*** . . ., kad se ne kazuje naprosto broj ljudima, životinjama, a kadšto i stvarima, već se misli označiti i njihova razlika u rodu, dobi, pasmini i vrsti. *Dvoje ljudi na zemlju padne,* t. j. jedno muško, drugo žensko, ili čovjek i dijete. Drugo je: *Dva čovjeka* — to su dva odrasla muškarca. — *Dvoje mladenaca* znači muško i žensko. — *Nas dvoje,* t. j. muž i žena, *a nas dva* ili *dvojica* znači dva muškarca, *nas dvije* jesu dvije ženske glave. — *Kupili smo osmoro konja,* t. j. osam konja različne dobi i vrste.

2. Brojne imenice srednjega roda uzimaju se navlastito uz zbirne imenice na *-a* i *-âd,* kojima jednina znači što mlado

ili uopće što živo: *dvoje djece, troje braće, četvoro jaradi.* Tu so može kazati i: *dva djeteta, tri brata, četiri jareta,* kad se ne misli i razlika u rodu, dobi i vrsti. Ali od pet dalje treba uvijek govoriti: *petoro djece, šestoro braće, sedmoro jaradi,* a ne bi bilo dobro: *pet djece, sedam jaradi.*

Ipak se govori *pet braće.*

Bilješka. Uz srednje brojne imenice stoji imenica, kojoj se broj određuje, u genitivu množine, a ako je to zbirna imenica, dolazi u genitivu jednine, kako se vidi iz navedenih primjera.

3. Brojne imenice ***dvoje*** . . . upotrebljavaju se same, kad se misle ljudi. *Gdje dvoje govori* (t. j. muško i žensko), *treći je kost u grlu.*

Same se uzimaju te imenice i onda, kad se kazuje broj neodređenim stvarima ili se naznačuju dijelovi čega. *Tu valja troje pamtiti,* t. j. tri stvari. *Bojno koplje prebi na sedmoro,* t. j. na sedam komada.

4. Srednje brojne imenice sklanjaju se ovako:

N. A. V.	*dvȍje djȅcē*	*pȅtoro gȍvēdâ*
G.	*dvóga* „	*petórga* „
D. L. I.	*dvóma* „	*petórma* „

Kao ***dvoje*** sklanja se ***oboje, obadvoje, troje.***
Kao ***petoro*** sklanjaju se brojne imenice na *-ro.*

Bilješka 1. Oblici *dvóga, dvóma* postali su jednačenjem i sažimanjem od **dvojega *dvooga, *dvojemu *dvoomu *dvoome* kao *môga, môme* (§ 68. 2.). Mjesto *dvóme* je *dvóma* prema *dvjèma.*

Bilješka 2. Oblici *petórga petórma* postali su od **petor(o)ga petór(o)ma* izbacivši *o* ispred *-ga* i *-ma.*

Primjeri. *To su čizme četvórga djece. Podaj trave petórma govedâ.*

5. Kad je prijedlog uz srednje brojne imenice, one se ne sklanjaju kao ni glavni brojevi, već stoje uvijek u akuzativu. *Ostade udovica sa sedmoro djece.*

6. Uz nom., akuz. i vokativ srednjih brojnih imenica lične zamjenice stoje pred njima u genitivu množine. *Dođosmo nas troje, vidjesmo njih petoro.* Kad su te imenice bez prijedloga u kojemu drugome padežu, dolaze i lične zamjenice u isti padež. *Vjerujemo vama dvóma. Govorimo njima tróma.* Ali uz brojne imenice s prijedlogom zamjenice su u genitivu. *Putovali smo s njih petoro. Kod njih šestoro majka kuka.*

§ 88. 1. Prema brojnim imenicama srednjega roda ima brojnih pridjeva, koji se upotrebljavaju samo u množini:

dvȍji *dvȍje* *dvȍja*
trȍji *trȍje* *trȍja*
čȅtvori *čȅtvore* *čȅtvora* i t. d.

i:

jèdni *jèdne* *jèdna*

2. Brojni pridjevi upotrebljavaju se kao atributi:

a) uz imenice, koje se govore samo u množini (pluralia tantum):

***jedni** ljudi, **dvoje** gusle, **petora** vrata;*

b) uz imenice, koje u množini imaju drugo značenje:

***dvoji** Duhovi* (blagdan), ***troja** kola;*

c) uz imenice u množini, kad se njima naznačuju parovi ili skupovi jednakih predmeta i bića, a ti se parovi ili skupovi uzimaju kao cjelina: ***jedni** opanci*, t. j. jedan par opanaka, ***dvoji** opanci*, t. j. dva para, ***troje** čarape, **četvore** rukavice — **troji** svatovi*, t. j. svatovi jednoga, drugoga i trećega mladoženje jesu oni skupovi svatovskih gostiju, što se uzimaju kao cjeline; drugo znači: ***tri** svata. **Petore** zadaće* t. j. iz pet razreda kupovi zadaća, a drugo je: ***pet** zadaća*.

3. Ti se brojni pridjevi sklanjaju kao *moj* i *sam*.

N. V.	*dvȍji* učenici	*pȅtore* knjige
G.	*dvȍjîh* učenikâ	*pȅtorîh* knjigâ
D. L. I.	*dvȍjîm* učenicima	*pȅtorîm* knjigama
A.	*dvȍje* učenike	*pȅtore* knjige

N. V.	*dȅvetora* kola
G.	*dȅvetorîh* kôlâ
D. L. I.	*dȅvetorîm* kolima
A.	*dȅvetora* kola

Bilješka. Mjesto *čȅtvori, pȅtori* . . . govori se rjeđe i *čȅtveri, pȅteri* . . . a tako i *čȅtvero, pȅtero* . . .

Redni brojevi

§ 89. **Rednim brojevima** odgovaramo na pitanje **koji po redu?**

Redni brojevi postaju od glavnih primajući nastavke za muški rod *-î*, za ženski *-â*, za srednji *-ô* (*-ê*). Od toga pravila izuzimlju se redni brojevi: *pȓvî, drȕgî, trȅćî, čètvȓtî, stôtî, tȉsućî* (*hȉljaditî*) i *milȉjûntî*.

Broji se ovako:

pȓvî	*pêt-î*	*dvádesêt-î*	*trídesêt-î*
drȕgî	*šêst-î*	*dvádesêt ȉ pȓvî*	*četrdèsêt-î*
trȅćî	*sêdm-î*[1])	„ „ *drugî*	i t. d.
čètvȓtî	*ôsm-î*[2])	i t. d.	
	dèvêt-î		
	dèsêt-î		
	jedànaest-î i t. d.		

stôtî	*tȉsućî*
stô ȉ pȓvî	*tȉsuća ȉ pȓvî* i t. d.
stô ȉ drugî i t. d.	*milȉjûntî*
	milȉjûn ȉ pȓvî i t. d.

Redni se brojevi sklanjaju kao određeni pridjevi: *zèlenî* i *tûđî*.

Bilješka. Kad se redni brojevi pišu brojkama, za njima se bilježi točka, a ne piše se točka iza glavnih brojeva. *Godine* **1667.** *na Veliku srijedu između* **8** *i* **9** *sati izjutra bio je veliki potres u Dubrovniku.*

Dijelni brojevi

§ 90. **Dijelnim brojevima** odgovaramo na pitanje **po koliko puta?** Oni postaju, kad se pred glavne brojeve metne prijedlog ***po**: **po** jèdan, **pȍ** dvâ, **pȍ** pêt, **pȍ** stô* i t. d.

Priložni brojevi

§ 91. **Priložnim brojevima** odgovaramo na pitanje **koliko puta?** Oni postaju, ako se glavnim ili rednim broje-

[1]) [2]) Ispalo nepostojano *a*.

vima prida riječ *pût: jedàmpût, dvápût, trípût, pétpût stópût — pȓvî pût, drȕgî pût, pêtî pût, stôtî pût.*

Množni brojevi

§ 92. Množnim brojevima odgovaramo na pitanje kolikostruk? Oni postaju dodavanjem nastavka *-struk* ponajviše od srednjih brojnih imenica:

jednȍstruk	*četvorȍstruk*
dvȍstruk	*petorȍstruk*
trȍstruk	i t. d.

Govori se i *jednȍgub, dvȍgub, trȍgub, četverȍgub* i t. d.

dovde

Glagoli ili verbi

Glagoli su riječi, kojima se kazuje, da tko što radi, da što biva ili da se što nalazi u kojem stanju. *Pjevam. Rastem. Stojim.*

§ 93. U glagolâ možemo razlikovati dva lika: tvorni ili aktiv i trpni ili pasiv. Tvorni lik kazuje, da sam subjekt u rečenici vrši koju radnju. *Učenik čita. Dječaci skaču.* Trpni lik naznačuje, da koja radnja odrugud dolazi, a na subjektu se vrši. *Učenik biva pohvaljen* (od učitelja). *Djeca bivaju kažnjena* (od roditelja).

§ 94. Tvorni ili aktivni se glagoli dijele u prelazne ili tranzitivne, neprelazne ili intranzitivne i povratne ili refleksivne.

1. **Prelazni** su glagoli, koji imaju uza se riječ u akuzativu, na koju prelazi glagolska radnja. Ta se riječ u akuzativu zove predmet ili objekt i stoji na pitanje koga? što? *Ljubimo domovinu. Roditelji hrane djecu. Vojska nas brani.*

2. **Neprelazni** su glagoli, koji nemaju uza se riječi u akuzativu, na koju bi prelazila glagolska radnja. *Idem. Padate. Spavamo.*

Ima neprelaznih glagola, koji imaju uza se riječ u kojemu drugome padežu, ne u akuzativu. *Tko zlima oprašta, dobrima škodi. Kralj vlada zemljom.*

Uz mnoge neprelazne glagole stoje i riječi u padežima s prijedlozima. *Mislimo na prijatelje. Govorimo o njima.* To su prijedložni objekti.

3. **Povratni** su glagoli, koji imaju uza se povratnu zamjenicu *se: brinem se, čudim se, nadam se.* I uz povratne glagole mogu stajati objekti. *Brinem se sirotama. Boj se Boga.*

§ 95. Glagolska radnja može duže vremena trajati, može se svršiti u jedan čas, a može se i ponavljati. Prema tome su glagoli;

1. trajni	ili	durativni,
2. svršeni	„	perfektivni,
3. učestali	„	iterativni.

1. **Durativni** glagoli pokazuju radnju, koja traje bez prekida; *čìtâm, ìdêm, plȁčêm, kȍpâm, lèžîm, mȉslîm.*

Bilješka. Durativni se glagoli poznaju 1. po tome, što njima odgovaramo na pitanje: *Što radiš?* Odgovor: *Kopam, čitam;* 2. po tome, što su oni obično prosti, t. j. nijesu složeni s prijedlogom.

2. **Perfektivni** glagoli izriču radnju, koja se svršila. Oni mogu biti:

a) početno svršeni ili ingresivni glagoli, koji pokazuju samo početak koje radnje; *póći, pȍčēti, polèćjeti, zàplakati, zàpjevati . . .*

b) dočetno svršeni ili efektivni glagoli, koji pokazuju samo svršetak koje radnje: *dóći, dolètjeti, dȍnijeti, prepísati, pročìtati, smȉsliti . . .*

c) trenutni ili momentani glagoli; oni pokazuju radnju koja se svršila u onome trenutku, kako se započela: *dȁti, lèći, pȁsti, rèći, stȁti, sjȅsti — dȉgnuti, dȉći, stȉgnuti, stȉći, mȁknuti, mȁći — báciti, vrátiti, skȍčiti, kúpiti, lȕpiti, plátiti, pȕstiti, jáviti, stȁviti, prȍstiti, rȍditi, ùdariti* i dr.

Samo trenutni glagoli su prosti, t. j. bez prijedloga, a svi ostali svršeni glagoli složeni su od glagola durativnih i prijedloga.

Bilješka. Perfektivni se glagoli poznaju po tome, što njima ne možemo odgovarati na pitanje: *Što radiš?* Ne valjaju odgovori: *lȅgnêm, pȍčnêm zadaću, pročìtâm knjigu* i t. d.

3. **Iterativni** glagoli naznačuju radnju, koja se prekida pa ponavlja: *zabádati, pòčinjati, proricati, pomíšljati, dopúnjati, ponúđati — zapletávati, nametávati, uništávati, izmišljávati — zapisívati, skraćívati, primamljívati, posvećívati* i t. d.

Bilješka 1. I iterativnim se glagolima odgovara na pitanje: ***Što radiš?*** Odgovor: *zàbâdâm, zaplètâvâm.*

Bilješka 2. Svi su navedeni iterativni glagoli izvedeni iz složenih perfektivnih glagola nastavcima ***-ati, -avati, -ivati.*** Glagoli na ***-ati*** osim toga često imaju prijevojnu promjenu korjenitih samoglasnika, po kojoj ***e*** postaje ***i*** ili ***je***, ***o*** postaje ***a***, ***u — i***, ***je — ije***, ***a — i***: *proricati* stoji prema *prorèći, pòtjecati* prema *potèći, zabádati: zabòsti, nadímati se: nàduti se, zadijèvati: zàdjeti, zàticati: zatàći,* ali *zapletávati: zaplèsti, posvećívati: posvétiti.* Nekoji glagoli imaju dvojake iterativne oblike: *zakápati* i *zakopávati, poglédati* i *pogledívati.*

Bilješka 3. Prema trenutnim glagolima: *dàti, lèći, pàsti, sjèsti, màknuti, báciti, vrátiti, plátiti, jáviti* i t. d. stoje i iterativni nesloženi glagoli, t. j. bez predloga: *dávati, lijègati, pàdati, sjèdati, mìcati, bàcati, vràćati, plaćati, jávljati* i t. d.

Bilješka 4. Malo ima iterativnih glagola bez prijedloga, koji stoje prema kojemu durativnome glagolu: *šìljati: slàti, bírati: bràti, lijètati: lètjeti.*

4. Kad se durativni glagoli slože s prijedlogom, postaju oni perfektivni. Na pr. *plèsti* dur.: *zaplèsti* perf. A kad se iterativni glagol združi s prijedlogom, on postane durativan. Na pr. *bírati* iter.: *sàbirati* dur., *šìljati* iter.: *pòšiljati* dur.

Kadšto je iterativni glagol složen s prijedlogom perfektivan; *lijègati — polijègati, sjèdati — pòsjedati.*

I glagoli *vòditi, nòsiti, vòziti, gòniti* upravo su iterativni glagoli, koji se upotrebljavaju kao durativni mjesto: **vèsti *vèdêm, *nèsti, *nèsêm, *vèsti *vèzêm, gnàti žènêm;* zato i jesu njihove složenice *prevoditi, donositi, izvoziti, progoniti* glagoli durativni.

Bilješka 1. Zvjezdica (*) znači, da se oblici za njome ne upotrebljavaju.

Bilješka 2. Radnja durativnih glagola može se pomisliti kao pravac ______ radnja perfektivnih kao crtica —, a radnja iterativnih kao niz crtica - - - - -, koje nam predočuju, kako je iterativna radnja složena od perfektivnih radnji, t. j. kako iterativni glagoli redovno postaju od perfektivnih.

5. Kako iterativni glagoli svojim ponavljanjem označuju neko trajanje radnje kao i durativni, to se durativni i iterativni glagoli nazivlju jednim imenom nesvršeni ili imperfektivni glagoli za razliku od svršenih ili perfektivnih.

Glagolski oblici

Sprezanje ili konjugacija

§ 96. Mijenjanje glagolskih oblika zove se sprezanje ili konjugacija.

Glagoli se mijenjaju po licima, vremenima, načinima i likovima.

1. **Lica** ima tri u jednini: ***jâ, tî, ôn*** i tri u množini: ***mî, vî, ônî.***

2. **Vremèna** su oblici, kojima se izriče, kad koja radnja biva. Vremena su prosta ili složena.

Prosta su vremena oblici od jedne riječi:

a) sadašnje vrijeme ili prezent: *trésêm,*

b) pređašnje trajno vrijeme ili imperfekt; *trésijâh,*

c) pređašnje svršeno vrijeme ili aorist: *strésoh.*

Složena su vremena oblici od dvije ili tri riječi:

a) prošlo vrijeme ili perfekt: *trêsao sam,*

b) prošlo svršeno vrijeme ili pluskvamperfekt: *bìjâh trêsao,*

c) buduće vrijeme ili futur: *trést ću,*

d) buduće svršeno vrijeme ili futur eksaktni: *bùdêm trêsao.*

3. **Načini** su ovi:

a) izjavni način ili indikativ, kojim se kazuje, da se koja radnja zaista vrši ili ne vrši: *pjềvâm, nè pjevasmo, pjềvao sam, né ćemo pjềvati.* U izjavnome načinu mogu stajati sva vremena;

b) pogodbeni način ili kondicional, kojim se izriče, da je poželjno ili moguće, da se koja radnja radi ili ne radi. Dva su pogodbena načina:

1. sadašnji: *ljúbio bih, nè bih ljúbio;*
2. prošli: *bìo bih ljúbio nè bih bio ljúbio;*

c) zapovjedni način ili imperativ. Njime se kazuje kakva zapovijed ili zabrana: *glềdâj glềdâjmo glềdâjte, ne kùpûj ne kùpûjmo ne kùpûjte;*

d) želјni način ili optativ. *Živio, junáče! Dobro došli, mili gosti!*

4. **Lik glagolski** je 1. tvorni ili aktiv, 2. trpni ili pasiv (§ 93.).

§ 97. U svim vremenima, načinima i likovima razabira se određeno lice, koje radnju vrši, zato se svi ti oblici zovu lični ili finitni. Ali ima glagolskih oblika bez ikakva lica, a ti se zovu bezlični ili infinitni.

Bezlični su glagolski oblici:

1. glagolski pridjevi ili participi, i to:
   a) tvorni ili aktivni: *trêsao trésla tréslo*,
   b) trpni ili pasivni: *trésen trésena tréseno*;
2. glagolski prilozi ili adverbi, i to:
   a) prilog trajni ili prezentni: *trésûći*,
   b) prilog svršeni ili perfektni: *strésâvši*;
3. neodređeni oblik ili infinitiv: *trésti*.

Bilješka. Bezlično je i 3. lice jednine u svim vremenima i u pasivu, kad uza nj nema subjekta: *sȉjevâ, gȑmjelo je, čînî se.*

Tvorba glagolskih oblika

Prosti oblici

Za sprezanje glagolâ treba prvo znati, kako se tvori infinitiv i prezent.

Neodređeni oblik ili infinitiv

§ 98. U infinitivu razlikujemo dva dijela: infinitivnu osnovu i infinitivni nastavak *-ti*. Odbivši nastavak *-ti* dobijemo infinitivnu osnovu, koja je

ili sâm glagolski korijen: *trés-ti, čȕ-ti*,

ili osnova s osnovnim nastavcima:

-nu- -je- -i- -a- -ova-
-eva-
-iva-

Na pr. *dig-nu-ti, vid-je-ti, hval-i-ti, kop-a-ti, put-ova-ti*
voj-eva-ti
dar-iva-ti

Sadašnje vrijeme ili prezent

§ 99. U prezentu razabiremo dva dijela: prezentsku osnovu i prezentske nastavke. Prema prezentskim nastavcima razlikujemo četiri obrasca za tvorbu prezenta.

Prezentski nastavci jesu za:

		1. obrazac		2. obrazac	
Jednina.	1. lice.	*-êm*	*trés-êm*	*-jêm*	*čȕ-jêm*
„	2. „	*-êš*	*trés-êš*	*-jêš*	*čȕ-jêš*
„	3. „	*-ê*	*trés-ê*	*-jê*	*čȕ-jê*
Množina.	1 lice.	*-êmo*	*trés-êmo*	*-jêmo*	*čȕ-jêmo*
„	2. „	*-ête*	*trés-ête*	*-jête*	*čȕ-jête*
„	3. „	*-û*	*trés-û*	*-jû*	*čȕ-jû.*

		3. obrazac		4. obrazac.	
Jednina.	1. lice	*-îm*	*mȍl-îm*	*-âm*	*glȅd-âm*
„	2. „	*-îš*	*mȍl-îš*	*-âš*	*glȅd-âš*
„	3. „	*-î*	*mȍl-î*	*-â*	*glȅd-â*
Množina.	1. lice	*-îmo*	*mȍl-îmo*	*-âmo*	*glȅd-âmo*
„	2. „	*-îte*	*mȍl-îte*	*-âte*	*glȅd-âte*
„	3. „	*-ê*	*mȍl-ê*	*-ajû*	*glȅd-ajû.*

Odbivši od 1. lica jednine nastavak dobivamo prezentsku osnovu.

U 1. 3. i 4. obrascu svršava se prezentska osnova na suglasnik; ***trés**-êm, **mȍl**-îm, **glȅd**-âm*, a u 2. obrascu na samoglasnik; ***čȕ**-jêm.* Ali po 2. obrascu ima i prezentskih osnova na suglasnik. Na pr. *glȍđêm* postaje iz **glod-jem*, *krèćêm* iz **kret-jem*, *skâčêm* iz **skak-jem*, *lâžêm* iz **lag-jem*, a prema tome glasi i 3. lice množine: *glȍđû, krèćû, skâčû, lâžû* iz **glod-ju* **kret-ju*, **skak-ju*, **lag-ju*.

U prezentu dakle razlikujemo osnove na suglasnik ili konsonantske osnove i osnove na samoglasnik ili vokalne osnove.

Prezent imaju imperfektivni i perfektivni glagoli.

Razdioba glagolâ

§ **100.** Po infinitivnoj osnovi dijelimo glagole u šest vrsta.

U I. vrstu idu glagoli, kojima je infinitivna osnova sâm *glagolski korijen: trés-ti.*

U II. vrstu idu glagoli, kojima se infinitivna osnova svršava na *-nu-: dȉg-nu-ti.*

U III. vrstu idu glagoli, kojima se infinitivna osnova svršava na *-je-: vȉd-je-ti.*

U IV. vrstu idu glagoli, kojima se infinitivna osnova svršava na *-i-; nȍs-i-ti.*

U V. vrstu idu glagoli, kojima se infinitivna osnova svršava na *-a-; kȍp-a-ti.*

U VI. vrstu idu glagoli, kojima se infinitivna osnova svršava na *-ova-: put-ȍva-ti*
-eva-: voj-èva-ti
-iva-: dar-iva-ti.

Samo u I. vrsti ima infinitivnih osnova na suglasnik (konsonantske osnove), inače se sve infinitivne osnove svršavaju na samoglasnik (vokalne osnove).

I. vrsta

§ **101.** Odbivši od infinitiva nastavak *-ti* ostaje glagolski korijen kao osnova, koja se svršava na različne suglasnike ili samoglasnike.

Glagoli I. vrste tvore prezent nastavkom *-êm* ili *-jêm: plèt-êm, pȑ-jêm.* Odbivši te nastavke dobivamo prezentsku osnovu, koja je jednaka infinitivnoj.

Bilješka. Ako se zbog glasovnih promjena ne vidi čista osnova u infinitivu, ona se može uhvatiti u prezentu, i to najbolje u 3. licu množine, kad se odbiju nastavci: *-û -jû: rèk-û mel-jû.*

Prema posljednjemu glasu infinitivne osnove dijelimo glagole I. vrste u sedam razreda.

1. razred. Osnove na *s, z:*
inf. *trés-êm trés-û*
inf. *grȉs-ti*
od
**griz-ti* prez. *gríz-êm gríz-û*

2. razred. Osnove na *t, d:*
inf. *plès-ti*
od
**plet-ti* prez. *plèt-êm plèt-û*
inf. *krȁs-ti*
od
**krad-ti* prez. *kráđ-êm kráđ-û*

Bilješka. Ispred *-ti* mijenja se *d t* u *s.*

3. razred. Osnove na *p, b, v:*
inf. *tèp-s-ti*
od
**tep-ti* prez. *tèp-êm tèp-û*
inf. *grèp-s-ti*
od
greb-ti prez. *grèb-êm grèb-û*
inf. *živ-s-ti* (mjesto običnijega *živjeti*)
od
**živ-ti* prez. *žív-êm žív-û.*

Bilješka. Između *p, b, v* i *-ti* umeće se *s.*

4. razred. Osnove na *k, g, h:*
inf. *pèći*
od
**pek-ti* prez. *pèč-êm*
od
**pek-em pèk-û*
inf. *žèći*
od
**žeg-ti* prez. *žèž-êm*
od
**žeg-em žèg-û*
inf. *vŕći*
od
**vrh-ti* prez. *vŕšêm*
od
**vrh-em vŕh-û.*

Bilješka. 1. *kt, gt, ht* postaje *ć.*
2. *k, g, h* ispred *e* prelaze u *č, ž, š.*

5. razred. Osnove na ***m, n:***

inf. *ùz-ê-ti*
od
**uz-em-ti* prez: *ȕz-m-êm* *ȕz-m-û*

inf. *pò-čê-ti*
od
**po-čen-ti* prez. *pȍ-čn-êm* *pȍ-čn-û.*

Bilješka. Mjesto *uz-em-ti po-čen-ti* govorilo se u davnini: *uze*^{n}*ti, poče*^{n}*ti* t. j. ***em, en*** izgovaralo se kroz nos kao *e*^{n}, u starom ćirilovskom pismu ѧ, a otuda je u hrvatskome jeziku nastao izgovor *ùzêti, pȍčêti;* ali u prez. *ȕz-**m**-êm, pȍ-čn-êm* vidi se ***m, n,*** samo što tu nema ***e*** ispred ***m, n.***

Znanost uči, da je *uzѧti, počѧti* postalo od **uz-m-ti, *po-čn-ti.* U pradavno vrijeme govorilo se naime ***m, n*** kao nosni samoglasnik između dva suglasnika, kao što se govori još danas ***r*** kao samoglasnik u riječi *vrt.* I *vuk* postalo je od **vlk.*

6. razred. Osnove na ***r, l:***

inf. *drijè-ti* mjesto **drēti*
od
****der-ti*** prez. ***dȅr-êm dȅr-û***

inf. *mljȅ-ti* mjesto **mlēti*
od
****mel-ti*** prez. ***mȅl-jêm mȅl-jû.***

Bilješka. Mjesto **der-ti *mel-ti* govorilo se u davnini: *drē-ti, mlē-ti.* U ekavskome govori se još i danas *dréti,* ali *mlȅti,* a prema tome je ijekavsko *drijèti* i *mljȅti.* — U *mȅljêm* je prezentski nastavak *-jêm.*

7. razred. Osnove na samoglasnike ***i, u, je, a:***

inf.	*lȉ-ti*	prez.	*lȉ-jêm*	*lȉ-jû*
„	*čȕ-ti*	„	*čȕ-jêm*	*čȕ-jû*
„	*smjȅ-ti*	„	*smȉ-jêm*	*smȉ-jû*
„	*stȁ-ti*	„	*stȁ-nêm*	*stȁ-nû.*

Bilješka. Osnove na samoglasnike imaju u prezentu nastavak *-jêm.* *Stȁ-ti* ima *stȁ-**nêm*** po II. vrsti.

II. vrsta

§ 102. Infinitivna se osnova svršava na *-nu-:* ***dignu-ti.*** Odbivši od infinitiva *dignuti* skrajnje ***-uti*** dobiva se prezentska osnova ***dign-,*** od koje se tvori prezent nastavkom ***-êm*** : ***dȉgn-êm.***

Prezentska se dakle osnova svršava na suglasnik *n-:* ***dign-,*** a infinitivna na *nu-:* ***dignu-.***

III. vrsta

§ 103. Prema infinitivnoj osnovi III. se vrsta dijeli u dva razreda.

1. razred. Infinitivna se osnova svršava na ***-je-:*** ***vȉd-je-ti.*** Odbivši od infinitiva *vȉd-jeti* skrajnje ***-jeti*** dobiva se prezentska osnova ***vid-,*** od koje se tvori prezent nastavkom ***-îm:*** ***vȉd-îm.***

2. razred. Infinitivna se osnova svršava na ***-a-:*** ***lèž-a-ti.*** Odbivši od infinitiva *lèž-ati* skrajnje ***-ati*** ostaje prezentska osnova ***lež-,*** od koje se također tvori prezent nastavkom ***-îm:*** ***lèž-îm.***

IV. vrsta

§ 104. Infinitivna se osnova svršava na ***-i-:*** ***nȍs-i-ti.*** Odbivši od *nos-iti* skrajnje ***-iti*** ostaje prezentska osnova, kojoj se dodaje u prezentu nastavak ***-îm:*** ***nȍs-îm.***

V. vrsta

§ 105. Infinitivna se osnova svršava na ***-a-:*** ***kȍp-a-ti, brȁ-ti, véz-ati, brȉj-ati.***

Prema tvorbi prezenta V. se vrsta dijeli u četiri razreda.

1. razred. Odbacivši od infinitiva *kop-ati* skrajnje ***-ati*** ostaje prezentska osnova ***kop-,*** od koje se tvori prezent nastavkom ***-âm:*** ***kȍp-âm.***

2. razred. Infinitiv *br-ȁti* postao je od **ber-ati.* Odbivši od **ber-ati* ***-ati*** dobiva se prezentska osnova ***ber-,*** od koje postaje prezent nastavkom ***-êm:*** ***bȅr-êm.***

Bilješka. U infinitivu nije se nigda govorilo *ber-ati.*

3. razred. Od *véz-ati,* kad se odbaci skrajnje ***-ati,*** ostane prezentska osnova ***vez-,*** od koje se tvori prezent nastavkom ***-jêm*** : ***vȇžêm*** od ****vezjem.***

4. razred. Infinitivna se osnova ovdje svršava na ***-ja-, -va:*** ***brȉ-ja-ti, dá-va-ti.*** Odbivši od tih infinitiva skrajnje ***-jati, -vati*** dobivaju se prezentske osnove na samoglasnik: ***bri-, da-.*** od kojih se tvori prezent nastavkom ***-jêm:*** ***brȉ-jêm, dȁ-jêm.***

VI. vrsta

§ **106.** Infinitivna se osnova svršava na

-ova-: put-òva-ti
-eva-: voj-èva-ti
-iva-: dar-íva-ti.

Kad se od *putòv-ati*, *vojèv-ati*, *darív-ati* odbije skrajnje ***-ati,*** dobivaju se prezentske osnove *putov-*, *vojev-*, *dariv-*. Od tih osnova postaje prezent nastavkom ***-jêm,*** pred kojim se slogovi ***ov, ev, iv*** mijenjaju u samoglasnik ***u: pùtu-jêm, vòju-jêm, dàru-jêm.***

Zapovjedni način ili imperativ

§ **107.** Imperativ ima samo 2. lice jednine i množine i 1. lice množine.

Za imperativ imamo dva obrasca.

Nastavci za

1. obrazac

Jednina.	2. lice:	***-i***	*plèt-**i***	*nòs-**i***
Množina.	1. lice:	***-imo***	*plèt-**imo***	*nòs-**imo***
„	2. lice:	***-ite***	*plèt-**ite***	*nòs-**ite***

2. obrazac

Jednina.	2. lice:	***-j***	*čû-**j***	*glèdâ-**j***
Množina.	1. lice:	***-jmo***	*čû-**jmo***	*glèdâ-**jmo***
„	2. lice:	***-jte***	*čû-**jte***	*glèdâ-**jte***

Po 1. obrascu na ***-i*** tvore imperativ glagoli s prezentom na ***-êm, -îm*** i oni glagoli s prezentom na ***-jêm,*** kojima je prezentska osnova konsonantska: ***trés-i, dîgn-i, nòs-i, mèlj-i*** prez. ***mèl-jêm***, ***glòđ-i*** prez. ***glòđêm*** od ****glod-jem.***

Po 2. obrascu na ***-j*** imaju imperativ glagoli s prezentom na ***-âm*** i oni glagoli s prezentom na ***-jêm,*** kojima je prezentska osnova vokalna; ***čùvâ-j, spâvâ-j, pî-j,*** prez. ***pî-jêm, kùpû-j*** prez. ***kùpu-jêm.***

Bilješka. Izuzimlju se imperativi *brôj stôj* i t. d. (§ **143.** 1.).

Imperativ tvore imperfektivni i perfektivni glagoli.

Pored ovoga prostog imperativa ima i složeni imperativ (**§ 121.**).

Pređašnje trajno vrijeme ili imperfekt

§ **108.** Imperfekt pokazuje radnju, koja je u prošlosti duže vremena trajala ili se ponavljala. Prema tome taj oblik tvore samo durativni i iterativni glagoli.

Za imperfekt imamo tri obrasca.

Nastavci za

1. obrazac

Jednina	1. lice:	***-ijâh***	*plèt-**ijâh***
„	2. „	***-ijâše***	*plèt-**ijâše***
„	3. „	***-ijâše***	*plèt-**ijâše***
Množina	1. lice:	***-ijâsmo***	*plèt-**ijâsmo***
„	2. „	***-ijâste***	*plèt-**ijâste***
„	3. „	***-ijâhu***	*plèt-**ijâhu***

2. obrazac

Jednina.	1. lice:	***-jâh***	*gìn-**jâh***
„	2. „	***-jâše***	*gìn-**jâše***
„	3. „	***-jâše***	*gìn-**jâše***
Množina.	1. lice:	***-jâsmo***	*gìn-**jâsmo***
„	2. „	***-jâste***	*gìn-**jâste***
„	3. „	***-jâhu***	*gìn-**jâhu***

3. obrazac

Jednina.	1. lice:	***-âh***	*glèd-**âh***
„	2. „	***-âše***	*glèd-**âše***
„	3. „	***-âše***	*glèd-**âše***
Množina.	1. lice:	***-âsmo***	*glèd-**âsmo***
„	2. „	***-âste***	*glèd-**âste***
„	3. „	***-âhu***	*glèd-**âhu***

Imperfekt 1. i 2. obrasca tvori se od prenzentskih osnova, a imperfekt 3. obrasca od infinitivnih.

Po 1. obrascu na ***-ijâh*** tvore imperfekt gotovo svi glagoli I. vrste s prezentom na ***-êm*** odbivši prezentski nastavak ***-êm*** ili nastavak 3. lica množine ***-û.***

Prezent:	*trés-êm*	*plèt-êm*	*grèb-êm*
Imperfekt:	*trés-ijâh*	*plèt-ijâh*	*grèb-ijâh*
Prezent:	*pèč-êm*	*pèk-û*	*kùn-êm*
Imperfekt:		*pèc-ijâh*	*kùn-ijâh*
		od	
		**pek-ijah*	

Po 2. obrascu na ***-jâh*** prave imperfekt glagoli I. vrste s prezentom na ***-jêm***, zatim svi glagoli II., III[1]. i IV. vrste odbivši prezentske nastavke ***-jêm***, ***-êm***, ***-îm***.

Prezent:	*mȅl-jêm*	*čȕ-jêm*	*gȉn-êm*	*vȉd-îm*	*nȍs-îm*
Imperfekt:	*mȅl-jâh*	*čȕ-jâh*	*gȉn-jâh*	*vȉđ-âh*	*nȍš-âh*
				od	od
				**vid-jah*	**nos-jah*

Bilješka. O združivanju skupova ***dj***, ***tj***, ***zj*** i t. d. govori se u **§ 9.** i **§ 145.** 2.

Po obrascu na ***-âh*** tvore imperfekt glagoli s infinitivom na ***-ati***, ***-ovati***, ***-evati***, ***-ivati*** odbivši od infinitiva nastavak ***-ti***, a to su glagoli III[2]., V. i VI. vrste.

Infinitiv:	***lèža**-ti*	***čúva**-ti*	***véza**-ti*
Imperfekt:	*lèž**âh***	*čûv-**âh***	*vêz**âh***
	od	od	od
	**leža-ah*	**čuva-ah*	**veza-ah*
Infinitiv:	***brȁ**-ti*	***brȉja**-ti*	***putòva**-ti*
Imperfekt:	*br**âh***	*brȉj**âh***	*pùtov**âh***
	od	od	od
	**bra-ah*	**brija-ah*	**putova-ah.*

Kako ima imperfekata na ***-âh*** najviše, za njima se povode imperfekti na ***-ijâh***, kojih ima najmanje, pa se govori i *trés-**âh***, *plèt-**âh***, *grèb-**âh***, *pèč-**âh***, *dȅr-**âh***, *mr**âh*** i t. d.

U imperfektu je isti naglasak, koji i u prezentu.

Pređašnje svršeno vrijeme ili aorist

§ 109. Aorist pokazuje radnju, koja se u prošlosti svršila. Aorist imaju redovno glagoli perfektivni. Tvori se od infinitivne osnove.

Za aorist imamo dva obrasca.

Nastavci za

			1. obrazac	2. obrazac	
Jednina·	1. lice:	***-oh***	*sjȅd-**oh***	***-h***	*čȕ-**h***
	2. „	***-e***	*sjȅd-**e***	—	*čȕ*
	3. „	***-e***	*sjȅd-**e***	—	*čȕ*
Množina.	1. lice:	***-osmo***	*sjȅd-**osmo***	***-smo***	*čȕ-**smo***
	2. „	***-oste***	*sjȅd-**oste***	***-ste***	*čȕ-**ste***
	3. „	***-oše***	*sjȅd-**oše***	***-še***	*čȕ-**še***

Po 1. obrascu na ***-oh*** tvore aorist svi glagoli I. vrste s infinitivnom osnovom na suglasnik:

Infinitiv:	***strés**-ti*	***zaplès**-ti* od **zaplet-ti*
Aorist:	*strés--**oh***	*zaplèt-**oh.***
Infinitiv:	***ogrèp**-s-ti od *ogreb-ti*	***ispèć**-i od *ispek-ti*
Aorist:	*ogrèb-**oh***	*ispèk-**oh**.*

Po 2. obrascu na ***-h*** tvore aorist svi glagoli s infinitivnom osnovom na samoglasnik:

Infinitiv:	***pòčê**-ti*	***ùli**-ti*	***pòginu**-ti*	***pretŕpje**-ti*
Aorist:	*pòčê-**h***	*ùli-**h***	*pòginu-**h***	*pretŕpje-**h.***
Infinitiv:	***pohváli-ti***	***sačúva**-ti*	***nakupòva**-ti*	
Aorist:	*pohváli-**h***	*sačúva-**h***	*nakupòva-**h***	

U aoristu je naglas, koji je i u infinitivu; samo je 2. i 3. lice jednine obično drukčije naglašeno.

Glagolski prilozi ili adverbi

Prilog trajni ili adverb prezentni

§ 110. Prilog trajni imaju samo glagoli imperfektivni, a tvori se tako, da se 3. licu množine prezenta dodaje nastavak ***-ći***: ***plètû-ći***, ***nȍsê-ći***, ***glȅdajû-ći***, ***véžû-ći.***

Bilješka. 1. Kraće oblike *pletuć*, *noseć*, i t. d ne valja upotrebljavati.

Bilješka. 2. Prilozi *dojdući*, *rekući* ne valjaju, jer su glagoli perfektivni. Samo perfektivni glagol *budem* ima trajni prilog ***budúći.*** Pogrešno je govoriti: *Ti si **tako rekuć** prosjak.* Treba kazati: *Ti si **tako rekavši*** ili ***tako reći*** ili *da **tako rečem** prosjak.* Ne valja: ***dojduće*** *nedjelje bit će svatovi*, već je dobro: ***buduće** nedjelje.*

Trajni se prilog ne sklanja. Ne valja: *Nađoh Milicu kuhajuću*, već treba kazati: *Nađoh Milicu, gdje kuha.*

Trajni prilog pokazuje, da koja radnja traje, dok druga teče. *Idemo govoreći* ili *idući govorimo*, t. j. *idemo i govorimo.*

Prilog svršeni ili adverb perfektni

§ 111. Prilog svršeni imaju obično samo glagoli perfektivni, a tvori se tako, da se infinitivnoj osnovi doda nastavak ***-âvši*** ili ***-vši.***

Rjeđe se tvori prilog svršeni od trajnih glagola. *Oni ne marivši otidoše. Govorivši riječ Gospodnju vratiše se.*

Infinitivne osnove na suglasnik primaju ***-âvši,*** a osnove na samoglasnik ***-vši: splèt-âvši, ispèk-âvši, zabòd-âvši,*** — ***pòčê-vši, čû-vši, vȉdjê-vši, pògledâ-vši.***

Bilješka. Svršeni se prilog ne sklanja. Ne valja: *Učitelj je pohvalio učenike naučivše pjesmu,* već treba kazati: *Učitelj je pohvalio učenike, koji su naučili pjesmu.*

Kratke oblike *spletav, vidjev* ne treba upotrebljavati. Svršenim se prilogom kazuje, da se koja radnja svršila prije koje druge radnje. *Pogledavši ga sav se strese,* t. j. *pogledao ga je pa se stresao. Napisavši zadaću igrat ćeš se,* t. j. *napisat ćeš zadaću, onda ćeš se igrati.*

Glagolski pridjevi ili participi

Glagolski se pridjevi tvore od perfektivnih i imperfektivnih glagola.

Glagolski pridjev tvorni ili particip aktivni

§ 112. Tvorni pridjev postaje tako, da se infinitivnoj osnovi doda:

za muški rod ***l-*** koje se na kraju sloga mijenja u ***o:***
čȕ-o od **čȕ-l,*
za ženski rod ***-la:*** *čȕ-la,*
za srednji rod ***-lo;*** *čȕ-lo.*

Infinitivne osnove na suglasnik primaju u muškome rodu nepostojano ***a*** ispred nastavka ***-l,*** koje prelazi u ***-o.*** U drugim rodovima i u množini nema nepostojanoga ***a.*** Prema tome je:

muški rod: *três-a-o* od **tres-a-l* množ. *trés-li*
ženski rod: *trés-la* — *trés-le*
srednji rod: *trés-lo* — *trés-la.*

Tako je: *grȅb-a-o* od **greb-a-l grèb-la grèb-lo, rȅk-a-o* od **rek-a-l rèk-la rèk-lo.*

Suglasnici ***d, t*** ispred ***l*** ispadaju, zato imaju osnove na ***d, t*** tvorni pridjev bez nepostojanoga ***a:***

plȅ-o od **ple-l,* a to od **plet-l plè-la plè-lo*
krȁ-o od **kra-l,* a to od **krad-l krȁ-la krȁ-lo.*

Infinitivne osnove na samoglasnik nemaju dašto nepostojanoga ***a:***

dȁ-ti: dȁ-o dá-la dá-lo, kléti: klȅ-o klé-la klé-lo, dȉgnu-ti: dȉgnu-o dȉgnu-la dȉgnu-lo, nòsi-ti: nòsi-o nòsi-la nòsi-lo, glȅda-ti: glȅda-o glȅda-la glȅda-lo, vȉdje-ti: vȉdi-o vȉdje-la vȉdje-lo, tŕpje-ti: tȓpi-o tŕpje-la tŕpje-lo.

Glagolskome tvornom pridjevu jednak je oblikom optativ. *Živio kralj!*

Glagolski pridjev trpni ili particip pasivni

§ 113. Pridjev trpni imaju samo glagoli prelazni. Tvori se od infinitivne osnove.

Za pridjev trpni tri su obrasca.

Nastavci za

1. obrazac	2. obrazac
-en -ena -eno	***-n -na -no***
plèt-en plet-èna plet-èno	*kȍpâ-n kȍpâ-na kȍpâ-no*

3. obrazac
-t -ta -to
dȉgnû-t dȉgnû-ta dȉgnû-to.

1. Nastavak ***-en -ena -eno*** primaju
   a) glagoli I. vrste s osnovom na suglasnik;
   trés-en trés-ena trés-eno
   pèč-en peč-èna peč-èno
   b) glagoli I. vrste s osnovom na samoglasnik umećući između osnove i nastavka ***j*** ili ***v:***
   bȉ-j-en bi-j-èna bi-j-èno
   čȕ-v-en ču-v-èna ču-v-èno.

Bilješka. Umetnuti suglasnici *j*, *v* ukidaju t. zv. zijev ili hijat, koji nastaje, kad dođu dva vokala jedan za drugim.

c) glagoli IV. vrste mijenjajući osnovni samoglasnik *i* u *j*:

nȍ-šen postaje od ****nosj-en***, a to od ****nosi-en***
vȍž-en postaje od ****vozj-en***, a to od ****vozi-en***
vȍđ-en postaje od ****vodj-en***, a to od ****vodi-en*** i t. d.

Za glagolima IV. vrste poveli su se glagoli III. vrste: ***vȉdje-ti***, ***tȑpje-ti*** . . ., od kojih je trpni pridjev ***vȉđ-en***, ***tȑplj-en*** . . ., kao da im je infinitiv ***vidi-ti***, ***trpi-ti*** . . .

Bilješka. Tu valja znati nauk o združivanju suglasnikâ sa *j* (§ 9.)

2. Nastavak ***-n***, ***-na***, ***-no*** primaju sve infintivne osnove na ***-a***, ***-ova***, ***-eva***, ***-iva***:

Infinitiv:	***brȁ-ti***	***klȁ-ti***	***čúva-ti***	***kupȍva-ti***
Pridjev trpni:	***brâ-n***	***klâ-n***	***čûvâ-n***	***kȕpovâ-n***.

Bilješka. Samoglasnik *a* ispred nastavaka ***-n***, ***-na***, ***-no*** uvijek je dug.

3. Nastavak ***-t***, ***-ta***, ***-to*** primaju

a) glagoli I. vrste s vokalnom infinitivnom osnovom, a konsonantskom prezentskom:

Infinitiv:	***pȍčê-ti***	***prȍklê-ti***	***zȁtr-ti***, a i:	***krȉ-ti***	***lȉ-ti***	***pȉ-ti***
Pridjev trpni:	***pȍčê-t***	***prȍklê-t***	***zȁtȓ-t***	***krî-t***	***lî-t***	***pî-t***;

b) svi glagoli II. vrste i gdjekoji glagoli s infinitivnom osnovom na ***-a***, ***-ova***, ***-eva***, ***-iva***:

Infinitiv:	***dȉgnu-ti***	***tȁknu-ti***	***kȍpa-ti***	***čúva-ti***	***kupȍva-ti***
Pridjev trpni:	***dȉgnû-t***	***tȁknû-t***	***kȍpâ-t***	***čûvâ-t***	***kȕpovâ-t***.

Bilješka. Samoglasnik ispred ***-t***, ***-ta***, ***-to*** uvijek je dug.

Oblici pomoćnih glagola *hotjeti* i *biti*

Pomoćni glagol *hotjeti*

§ 114. Infinitiv je ***hȍtjeti*** i ***htjȅti***.

Prezent

Jednina.	1. lice:	***hȍću***	ili	***ću***
	2. „	***hȍćêš***	ili	***ćeš***
	3. „	***hȍćê***	ili	***će***.
Množina.	1. lice:	***hȍćemo***	ili	***ćemo***
	2. „	***hȍćete***	ili	***ćete***
	3. „	***hȍćê***	ili	***ćê***

Uz *ne* govori se samo *né ću*, *nê ćeš*, *nê ćê*, *né ćemo*, *né ćete*, *né ćê*.

Bilješka. Ostali se oblici glagola *htjeti* ne upotrebljavaju u složenim vremenima, zato se ovdje ne navode, već je o njima govor kod nepravilnih glagola (§ 152. 2.).

Pomoćni glagol *biti*

1. Prezent

§ 115. Dva su oblika.

Jednina. 1. lice: a) ***jȅsam*** ili ***sam*** b) ***bȕdêm***.

Bilješka. Oblici glagola ***biti*** vide se u Pristupu str. V.

Jesam ima trajno značenje, a *budem* svršeno.

U složenim glagolskim oblicima uzimaju se redovno kratki ili enklitički oblici: *sam*, *si*, *je*, *smo*, *ste*, *su*.

Jesam, kad je zanijekano, treba govoriti i pisati:

nijȅsam *nijȅsi* *nȉje*
nijȅsmo *nijȅste* *nijȅsu*.

Bolje je pisati *nijesam* nego *nisam*.

2. Imperativ

a) prosti

Jednina.	2. lice:	***bȕdi***
Množina.	1. „	***bȕdimo***
	2. „	***bȕdite***

b) složeni

Jednina.	3. lice:	***nȅka bȕdê***
Množina.	3. „	***nȅka bȕdû***.

3 Imperfekt

Dva su oblika.

Jednina. 1. lice a) ***bȉjâh*** b) ***bjȅh***.

4. Aorist

Jednina.	1. lice:	***bȉh***	Množina.	1. lice:	***bȉsmo***
	2. „	***bî***		2. „	***bȉste***
	3. „	***bî***		3. „	***bȉše***.

5. Glagolski prilozi

a) prilog trajni: ***budúći*** b) Prilog svršeni: ***bȋvši.***

Bilješka. Oba se priloga mogu sklanjati kao pridjevi.

6. Glagolski pridjevi

a) Pridjev tvorni: ***bȉo, bíla, bílo.*** b) Pridjev trpni: nema

7. Perfekt

Jedn. 1. lice: ***jâ sam bȉo*** *(bíla, bílo)* ili ***bȉo*** *(bíla, bílo)* ***sam.***
Množ. 1. lice: ***mî smo bíli*** *(bíle, bíla)* ili ***bíli*** *(bíle, bíla)* ***smo.***

8. Pluskvamperfekt

Bilješka. Mjesto pluskvamperfekta uzimamo perfekt.

9 Futur

Jednina. 1. lice: ***jâ ću bȉti*** ili ***bȉt ću***
Množina. 1. lice: ***mî ćemo bȉti*** ili ***bȉt ćemo***

Mjesto ***bȉt ću*** . . . pišu gdjekoji ***bȉću, bȉćeš*** . . .

10 Futur eksaktni

Bilješka. Mjesto futura eksaktnoga uzimamo prezent ***bȕdêm.***

11. Kondicional

Jednina. 1. lice: ***jâ bih bȉo*** *(bíla, bílo).*
Množina. 1. lice: ***mî bismo bíli*** *(bíle, bíla).*

Ili:

Jednina. 1. lice: ***bȉo*** *(bíla, bílo)* ***bih.***
Množina. 1. lice: ***bíli*** *(bíle bíla)* ***bismo.***

Bilješka. Ovaj kondicional služi za sadašnjost i prošlost.

Složeni oblici

Složenih glagolskih oblika ima u aktivu i pasivu.

U svakoga složenog oblika razlikujemo sâm glagol u kojemu glagolskome pridjevu ili infinitivu i oblik pomoćnoga glagola.

Složeni oblici u aktivu

Prošlo vrijeme ili perfekt

§ 116. Perfekt postaje od sveze tvornoga glagolskog pridjeva na ***-o, -la, -lo*** s enklitičkim prezentskim oblicima pomoćnoga glagola ***biti: sam, si, je, smo, ste, su.***

Jednina. 1. lice ***jâ sam trêsao*** *(trésla, tréslo).*
Množina. 1. lice ***mî smo trésli*** *(trésle, trésla).*

Ili:

Jednina. 1. lice: ***trêsao*** *(trésla, tréslo)* ***sam.***
Množina. 1. lice: ***trésli*** *(trésla, tréslo)* ***smo.***

Perfekt tvore glagoli imperfektivni i perfektivni.

Perfekt od imperfektivnih glagola ima značenje imperfekta:

trêsao sam = trésijâh,

a perfekt od perfektivnih glagola može imati značenje ariosta:

trêsao sam = strésoh.

Bilješka 1. Dugi oblici *jesam, jesi, jesmo, jeste, jesu* upotrebljavaju se samo u pitanjima ispred upitnoga veznika ***li.*** ***Jeste*** *li tresli?* Odgovor: *Jesmo.* Ali u 3. licu jednine pita se: ***Je*** *li tresao?* Odgovor: *Jest.*

Bilješka 2. U perfektu povratnih glagola dolazi ***je*** iza ***se.*** *Ivo se je stidio.* Ali iza ***se*** obično nestaje ***je.*** *Ivo se stidio.*

Enklitički oblici ***je*** i ***su*** izostavljaju, se kad se glagoli u rečenici brzo odmjenjuju *Bilo pa prošlo. Došli ljudi pa odnijeli blago.*

Prošlo svršeno vrijeme ili pluskvamperfekt

§ 117. Pluskvamperfekt postaje od sveze tvornoga pridjeva i imperfekta ili perfekta pomoćnoga glagola ***biti: bȉjâh, bjȅh*** ili ***bȉo sam*** i znači, da se koja radnja svršila u prošlosti prije koje druge prošle radnje, zato se on i tvori obično od glagola svršenih.

Jedn. 1. lice: ***bȉjâh*** ili ***bjȅh strêsao*** *(strésla, stréslo).*
Množ. 1. lice: ***bȉjâsmo*** ili ***bjȅsmo strésli*** *(strésle, strésla).*

Ili:

Jedn. 1. lice: ***bȉo*** *(bíla bílo)* ***sam strêsao*** *(strésla, stréslo).*
Množ. 1. lice: ***bíli*** *(bíle, bíla)* ***smo strésli*** *(strésle, strésla).*

Buduće vrijeme ili futur

§ **118.** Futur postaje od sveze neodređenega oblika s enklitičkim oblicima prezenta pomoćnoga glagola ***htjeti: ću, ćeš, će, ćemo, ćete, ćê.*** Futur imaju imperfektivni i perfektivni glagoli.

Jednina. 1. lice: ***jâ ću trésti*** ili ***trést ću.***
Množina. 1. lice: ***mî ćemo trésti*** ili ***trést ćemo.***
3. lice: ***òni, òne, òna*** ***ćê trésti*** ili ***trést ćê.***

Bilješka. 1. Dugi oblici: *hoću, hoćeš . . .* upotrebljavaju se u pitanjima ispred upitnoga veznika ***li***. ***Hoćeš** li tresti?* Odgovor: *Hoću.*

Bilješka. 2. Gdjekoji mjesto *trést ću* pišu ***tréšću.*** Tako i *plèšću, vìdjeću, kòpaću,* ali *dóći ću, reći ću.*

Buduće svršeno vrijeme ili futur eksaktni

§ **119.** Futur eksaktni postaje od sveze tvornoga pridjeva s pomoćnim glagolom ***bȕdêm*** i pokazuje radnju, koja će se dogoditi u budućnosti prije koje druge buduće radnje. Obično se tvori iz imperfektivnih glagola i dolazi samo u sporednim rečenicama.

Jednina. 1. lice: ***bȕdêm trêsao** (trésla, tréslo).*
Množina. 1. lice: ***bȕdêmo trésli** (trésle, trésla).*

Bilješka. 1. Taj bi se futur morao graditi upravo od perfektivnih glagola, ali mjesto futura eksaktnoga od perfektivnih glagola stoji redovno p r e z e n t perfektivnih glagola. Mjesto: *Kad b u d e š d o š a o, kazat ću ti sve,* treba kazati: *Kad d o đ e š, kazat ću ti sve.*

Bilješka. 2. Futur eksaktni ne smije se upotrebljavati u glavnim rečenicama. Ne valja: *Ja te b u d e m h v a l i o* ili *p o h v a l i o,* već treba: *ja ću te h v a l i t i* ili *p o h v a l i t i.*

Pogodbeni način ili kondicional

§ **120.** Dva su kondicionala: s a d a š n j i i p r o š l i.

Kondicional s a d a š n j i složen je od tvornoga pridjeva i aorista pomoćnoga glagola ***biti: bih, bi, bi, bismo, biste,*** samo u 3 licu množine uzima se ***bi,*** a ne *biše.* — Kondicional prošli postaje od sveze tvornoga pridjeva sa kondicionalom glagola ***biti: bio bih, bio bi . . .***

Kondicional maiju imperfektivni i perfektivni glagoli.

a) K o n d i c i o n a l s a d a š n j i

Jednina. 1. lice: ***jâ bih trêsao*** *(trésla, tréslo).*
Množina. 1. lice: ***mî bismo trésli*** *(trésle, trésla).*
Ili:
Jednina. 1. lice: ***trêsao*** *(trésla, tréslo)* ***bih.***
Množina. 1. lice: ***trésli*** *(trésle, trésla)* ***bismo.***

b) K o n d i c i o n a l p r o š l i

Jedn. 1. lice: ***jâ bih bȉo*** *(bíla, bílo)* ***trêsao*** *(trésla, tréslo).*
Množ. 1. lice: ***mî bismo bíli*** *(bíle, bíla)* ***trésli*** *(trésle, trésla).*
Ili:
Jedn. 1. lice: ***bȉo*** *(bíla, bílo)* ***bih trêsao*** *(trésla, tréslo).*
Množ. 1. lice; ***bíli*** *(bíle, bíla)* ***bismo trésli*** *(trésle, trésla).*

Bilješka 1. U upitnim rečenicama pomoćni glagol *bih, bi, bi* stoji ispred upitnoga veznika ***li***. ***Bi** li znao* ili ***biste** li znali štogod pričati?* Odgovor: *Bih, bismo.*

Bilješka. 2. Mjesto *bismo, biste* ne valja govoriti ni pisati *bi.*

Zapovjedni način ili imperativ

§. **121**. Za 3. lice jednine i množine ima imperativ oblike, koji su složeni od riječi ***nȅka*** ili ***nȅk*** i 3. lica prezenta.

Jednina. 3. lice: ***nȅka trésê***
Množina. 3. lice: ***nȅka trésû.***

Ali i 1. lice jednine i množine može biti složeno od 1. lica prezenta i veznika ***da*** ili ***nȅka***: ***dà** čujêm,* ***dà** vidîmo* — ***nȅka** ȕmrêm,* ***nȅka** pròpadnêmo.*

Kad se izriče zabrana, stoji pred prostim imperativom ***ne:*** ***ne** trési,* ***ne** trésite;* ali se može reći i ovako:

Jednina. 2. lice: ***nèmôj trésti***
Množina. 1. lice: ***nèmôjmo trésti***
2. lice: ***nèmôjte trésti.***

Složeni oblici u pasivu

§. **122.** Trpni ili pasivni oblici postaju od sveze trpnoga glagolskog pridjeva s oblicima pomoćnih glagola ***bivati*** i ***biti.***

Trpne oblike imaju samo glagoli prelazni, i to imperfektivni i perfektivni.

1. Prezent

Za prezent imamo dva glavna obrasca.

1. Obrazac za imperfektivne radnje

Jednina. 1. lice: **bîvâm hvâljen -a -o** ili **pòhvâljen -a -o**.
Množina. 1. lice: **bîvâmo hvâljeni -e -a** ili **pòhvâljeni -e -a**.

2. Obrazac za perfektivne radnje

Jednina. 1. lice: **bȕdêm pòhvâljen -a -o**
Množina. 1. lice: **bȕdêmo pòhvâljeni -e -a**.

Bilješka 1. Oblikom *bivam hvaljen* naznačuje se durativna radnja, kao da se kaže: *hvale me*, a oblikom *bivam pohvaljen* kazuje se radnja iterativna, kao da se kaže: *pohvaljuju me.*

Bilješka 2. Uz *bivati* obično stoji glagolski pridjev svršenih glagóla.

Bilješka 3. Oblik *budem pohvaljen* znači radnju uopće svršenu. *Tko se uzobijesti, bude ponižen,* t. j. *onoga ponize.*

2. Imperativ

Jedn.	2. lice:	**bȕdi**	**hvâljen -a -o** ili	**pòhvâljen -a -o**
	3. lice:	**nȅka bȕdê**	**hvâljen -a -o** ili	**pòhvâljen -a -o**
Množ.	1. lice:	**bȕdimo**	**hvâljeni -e -a** ili	**pòhvâljeni -e -a**
	2. lice:	**bȕdite**	**hvâljeni -e -a** ili	**pòhvâljeni -e -a**
	3. lice:	**nȅka bȕdû**	**hvâljeni -e -a** ili	**pòhvâljeni -e -a**

3. Imperfekt

1. obrazac

Jednina: **bîvâh** ili **bívao** (*bívala, bívalo*) **sam hvâljen -a -o** ili **pòhvâljen -a -o**.
Množina: **bîvâsmo** ili **bívali** (*bívale, bívala*) **smo hvâljeni -e -a** ili **pòhvâljeni -e -a**.

Bilješka. Oblici sa *hvaljen* znače isto, što i *hvaljahu me*, a oblici sa *pohvaljen* isto, što i *pohvaljuju me. Lažljivac je bivao osramoćen, a lupež kažnjen. Gospod onu noć, u koju bivaše predan, uze hljeb.*

2. obrazac

Jedn. **bȉjâh, bjȇh** ili **bȉo** (*bíla, bílo*) **sam hvâljen -a -o**
Množ. **bȉjâsmo, bjȇsmo** ili **bíli** (*bíle, bíla*) **smo hvâljeni -e -a.**

Bilješka. Taj se oblik tvori samo od glagola durativnih ili iterativnih — pa prema tome i znači ili *hvaljahu me* ili *pohvaljivahu me. U to vrijeme bi, jaše crkva žestoko gonjena.*

4. Aorist

Jednina. 1. lice: **jâ bȉh pòhvâljen -a -o.**
Množina. 1. lice: **mî bȉsmo pòhvâljeni -e -a.**
3. lice; **ȍni / ȍne / ȍna bȉše pòhvâljeni -e -a.**

Bilješka. Mjesto aorista rado se upotrebljava *budem pohvaljen. Enoh i Ilija živi biše preneseni* ili: *budu preneseni na nebesa.*

5. Perfekt

Jednina. **jâ sam hvâljen -a -o** ili **pòhvâljen -a -o.**
Množina. **mî smo hvâljeni -e -a** ili **pòhvâljeni -e -a.**

Bilješka. Oblik *ja sam hvaljen* znači radnju sada gotovu. *Sav grad je iskićen,* t. j. iskitili su sav grad, a sada je iskićen. *Poradi toga doveden sam na sud,* t. j. evo me na sudu.

6. Pluskvamperfekt

Jednina. **bȉjah bjȇh** ili **bȉo** (*bíla, bílo*) **sam pòhvâljen -a -o.**
Množina. **bȉjâsmo bjȇsmo** ili **bíli** (*bíle, bíla* **smo) pòhvâljeni -e -a.**

Pokloni bjehu isprošeni u cara. Poradi grijeha je praotac naš Adam bio izagnan iz raja.

7. Futur

Jednina. 1. lice: **jâ ću bȉti** ili **bȉt ću hvâljen -a -o** ili **pòhvâljen -a -o.**
Množina. 1. lice: **mî ćemo bȉti** ili **bȉt ćemo hvâljeni -e -a** ili **pòhvâljeni -e -a.**
3. lice: **ȍni / ȍne / ȍna ćê bȉti** ili **bȉt ćê hvâljeni -e -a.** ili **pòhvâljeni -e -a.**

Ne osuđujte i ne ćete biti osuđeni.

8. Futur eksaktni

Jednina. ***bȕdêm hvâljen -a -o*** ili ***pȍhvâljen -a -o***
Množina. ***bȕdêmo hvâljeni -e -a*** ili ***pȍhvâljeni -e -a.***

Kad bude kuća popravljena, mi ćemo se u nju useliti. Ako nam bude suđeno, vidjet ćemo se opet.

9. Kondicional

a) sadašnji: ***bȉo (bíla, bílo) bih hvâljen -a -o*** ili ***pȍhvâljen -a -o.***

b) prošli: ***bȉo (bíla, bílo) bih hvâljen -a -o*** ili ***pȍhvâljen -a -o bȉo (bíla, bílo).***

Bio bih izgubljen, da tebe ne bude.

10. Optativ

Jednina. ***bȉo** (bíla, bílo) (ja, ti, on, ona, ono) **hvâljen -a -o*** ili ***pȍhvâljen -a -o.***

Množina. ***bíli** (bíle, bíla) (mi, vi, oni, one, ono) **hvâljeni -e -a*** ili ***pȍhvâljeni -e -a.***

Bio proklet izdajica.

11. Glagolski prilozi

Prilog trajni: ***hvâljen -a -o budúći.***
Prilog prošli: ***hvâljen -a -o*** ili ***pȍhvâljen -a -o bȋvši.***

Glagolski oblici po vrstama

I. vrsta

§ **133.** Prosti glagoli I. vrste ponajviše su durativni, samo nekoliko je perfektivnih.

1. razred. Osnova na *s, z*

Infinitiv: ***trés-ti.*** **Prezent:** ***trés-êm.***

		Prezent	Imperativ
Jednina.	1. lice:	*trés-**êm***	—
	2. „	*trés-**êš***	*trés-**i***
	3. „	*trés-**ê***	*nȅka trés-**ê***
Množina.	1. „	*trés-**êmo***	*trés-**imo***
	2. „	*trés-**ête***	*trés-**ite***
	3. „	*trés-**û***	*nȅka trés-**û***

		Imperfekt	Aorist
Jednina.	1. lice:	*trés-**ijâh***	*strés-**oh***
	2. „	*trés-**ijâše***	*strês-**e***
	3. „	*trés-**ijâše***	*strês-**e***
Množina.	1. lice:	*trés-**ijâsmo***	*strés-**osmo***
	2. „	*trés-**ijâste***	*strés-**oste***
	3. „	*trés-**ijâhu***	*strés-**oše***

Prilog trajni: *trésû-**ći.***
Prilog svršeni: *strés-**âvši.***
Pridjev tvorni: *três-**a-o** trés-**la** trés-**lo.***
Pridjev trpni: *trés-**en** trés-**ena** trés-**eno.***

Amo pripadaju glagoli: *nèsti nèsêm, pȁsti pásêm, spȁsti spásêm, gȑsti grízêm, mȕsti múzêm, vŕsti se vŕzêm se, ljȅsti ljȅzêm,* (obično složen: *ùljesti ùljezêm, ìzljesti ìzljezêm), vésti vézêm, vèsti vèzêm* (samo složen: *dovèsti dovèzêm, prevèsti prevèzêm* i t. d.).

Napomene

§ **124.** 1. Glagoli 1. razreda mogu imati imperfekt i na ***-âh:*** *trés-**âh**, múz-**âh**, pás-**âh*** i t. d.

2. ***nèsti*** dolazi najviše u složenicama: *donèsti, raznèsti, ponèsti* i t. d.

Prema tome infinitivu tvore se pravilno svi oblici. Ali običniji je infinitiv *dònijeti, ràznijeti, pònijeti* i t. d., a prema tome ima:

a) aorist:		b) pridjev tvorni:
dònije-h		***dȍni-o***
dȍnes-e	samo od	***dȍnije-la***
dȍnes-e	donès-ti	***dȍnije-lo***
dònije-smo	c) pridjev trpni:	***dȍnije-t***
dònije-ste		***dȍnije-ta***
dònije-še		***dȍnije-to.***

Bilješka. U trpnome pridjevu ne valja govoriti: *donešen, rastrešen, ugrižen, odvežen,* već treba: *donèsen, rastrésen, ȕgrizen, odvèzen.*

2. razred. Osnove na *t, d*

§ 125. **Infinitiv:** ***plès-ti*** od ****plet-ti.*** **Prezent:** ***plèt-êm.***

		Prezent	Imperativ
Jednina.	1. lica:	*plèt-**êm***	—
	2. „	*plèt-**êš***	*plèt-**i***
	3. „	*plèt-**tê***	*nȅka plèt-**ê***
Množina.	1. lice:	*plèt-**êmo*** ili *plet-**émo***	*plèt-**imo***
	2. „	*plèt-**ête*** ili *plet-**éte***	*plèt-**ite***
	3. „	*plèt-**û***	*nȅka plèt-**û***

		Imperfekt	Aorist
Jednina.	1. lice:	*plèt-**ijâh***	*splèt-**oh***
	2. „	*plèt-**ijâše***	*splȅt-**e***
	3. „	*plèt-**ijâše***	*splȅt-**e***
Množina.	1. lice:	*plèt-**ijâsmo***	*splèt-**osmo***
	2. „	*plèt-**ijâste***	*splèt-**oste***
	3. „	*plèt-**ijâhu***	*splèt-**oše***

Prilog trajni: *plètû-**ći.***
Prilog svršeni: *splèt-**âvši.***
Pridjev tvorni: *plȅ-**o*** *plè-**la*** *plè-**lo.***
Pridjev trpni: *plèt-**en*** *plet-**èna*** *plet-**èno.***

Amo pripadaju glagoli: *cvàsti cvàtêm, gnjèsti gnjètêm, mèsti* (metlom) *mètêm, mésti* (miješati) *métêm* (osobito složeno: *smésti* [smutiti] *smésti se), srȅsti srètêm, rásti rástêm, krȁsti krádêm, prȅsti prédêm, bòsti bòdêm, jȅsti jȅdêm, sjȅsti sjȅdêm, grésti grédêm, -vèsti -vèdêm* (samo složeno: *dovèsti, povèsti* i t. d.), *pȁsti pȁdnêm.*

Napomene

§ **126.** 1. Glagoli II. razreda mogu imati imperfekt i na *âh:* ***plèt-âh, gnjèt-âh, mèt-âh** — **kràd-âh, préd-âh, bòd-âh*** i t. d.

2. Perfektivni glagoli ***srȅsti, sjȅsti*** imaju obično prezent po II. vrsti: *sjȅdnêm, srȅtnêm,* a ***pȁsti*** ima samo *pȁdnêm.* A i druge oblike mogu ti glagoli tvoriti po obrascu *dȉg-nu-ti : sjȅdnu-h, sjȅdn-i, sjȅdnu-o, sjȅdnû-vši sjȅd-nu-ti — srȅtnuh, srȅtni — pȁdnuh, pȁdnuo* , . . pored pravilnih *sjȅdoh . . . srȅtoh . . . pȁdoh . . .*

Bilješka. U drugoj su vrsti pretežno glagoli perfektivni, zato se za njima povode gotovo svi perfektivni glagoli I. vrste.

Prema ***pȁsti, sjȅsti, srȅsti*** stoje iterativni glagoli: ***pȁdati, sjȅdati, srȅtati.***

Pȁsti ima prezent *pȁdnêm,* imperativ *pȁdni* i prilog *pȁdnûvši* samo po II. vrsti, sve druge oblike može imati i po I. i po II. vrsti.

Samo tvorni pridjev obično glasi: *pȁo pȁla pȁlo, sjȅo (sȉo) sjȅla sjȅlo, srȅo (srȉo) srȅla srȅlo.*

3. ***jȅsti*** ima u imperfektu *jèdâh,* a još je običnije *jȅđâh,* ali nema **jedijah.*

U tvornome pridjevu govori se *jȅo,* rjeđe *ȉo.*

U prezentu ima pored *jȅdêm . . . jȅdû* i kratkih oblika:

jêm	ili	*ȉjem*
jêš	ili	*ȉješ*
jê	ili	*ȉje*
jémo	ili	*ȉjemo*
jéte	ili	*ȉjete*
jédû	ili	*ȉjû*

I aorist ima dvojako:

	pòjedoh . . .	*pòjedoše*
i:	*pòjeh*	*pòjesmo*
	pòje	*pòjeste*
	pòje	*pòješe*

4. ***rásti*** postalo je od **rast-ti,* prez. *rást-êm.* Pridjev je tvorni: *râstao rásla ráslo.*

Ne valja govoriti ni pisati *rasao* mjesto *rastao.*

Bilješka. Muški rod *râstao* postao je od **rast-l* umetnuvši nepostojano *a*: **rast-a-l rast-a-o.* U *rasla raslo* od **rast-la *rast-lo* ispalo je *t* između dva suglasnika.

5. ***grésti*** ima prezent *grédêm, grédêš . . .* ili *grêm, grêš, grê, grémo, gréte, grédû.* Upotrebljavaju se samo još oblici: *grédijâh, grédijâše . . .* i *grédûći.*

4. razred. Osnove na *p b, v*

§ 127. **Infinitiv:** *grèp-s-ti* od **grèb-s-ti.* **Prezent:** *grèb-êm.*

		Prezent	Imperativ
Jednina.	1. lice:	*grèb-êm*	—
	2. „	*grèb-êš*	*grèb-i*
	3. „	*grèb-ê*	*nȅka grèb-ê*
Množina.	1. lice:	*grèb-êmo* ili *greb-émo*	*grèb-imo*
	2. „	*grèb-ête* ili *greb-éte*	*grèb-ite*
	3. „	*grèb-û*	*nȅka grèb-û*

		Imperfekt	Aorist
Jednina.	1. lice:	*grèb-ijâh*	*zagrèb-oh*
	2. „	*grèb-ijâše*	*zȁgreb-e*
	3. „	*grèb-ijaše*	*zȁgreb-e*
Množina.	1. lice:	*grèb-ijâsmo*	*zagrèb-osmo*
	2. „	*grèb-ijâste*	*zagrèb-oste*
	3. „	*grèb-ijâhu*	*zagrèb-oše*

Prilog trajni: *grèbû-ći*
Prilog svršeni: *zagrèb-âvši*
Pridjev tvorni: *grȅb-a-o grèb-la grèb-lo.*
Pridjev trpni: *grèb-en greb-èna greb-èno.*

Amo pripadaju glagoli: *cŕpsti cŕpêm, tèpsti se tèpêm se, ùsûti ȕspêm, dúpsti dúbêm, zépsti zébêm, skúpsti skúbêm* (bradu), *žívsti žívêm, pljȅti* od **pljev-ti plijèvêm* (luk).

Napomene

§ 128. 1. U nekih je glagola običniji imperfekt na *-âh*: *cŕp-âh, grèb-âh, dúb-âh, skúb-âh, zéb-âh.*

2. Infinitiv je ***pljȅti*** i ***plijèvsti.*** *Pljȅ-ti* postalo je od *pljev-ti*, pošto je ***v*** ispred ***t*** ispalo; zato i nije umetnuto ***s.***

Prema inf. ***pljȅti*** aorist je *ȍpljeh*, prilog *ȍpljévši* i pridjev *pljȅo*, a prema inf. ***plijèvsti*** je prezent *plijèvêm*, imperativ *plijèvi*, prilog *plijèvûći* i pridjev *plijèven.*

Taj glagol ide i po IV. vrsti: *plijèviti* imperf. *plijèvljâh.*

3. ***nà-sû-ti, pȍ-sûti, ȕ-sûti*** složeni su glagoli, a postali su od **na-sup-ti, *po-sup-ti, *u-sup-ti,* pošto je ***p*** ispalo ispred ***t.***

Prema infinitivu stoje oblici: ***nà-sû-h, nȁ-su-o, nȁ-sû-la, nà-sû-vši, nȁ-sû-t.***

Prezent je *nȁ-sp-êm, pȍ-sp-êm, ȕ-sp-êm,* gdje se učuvalo korjenito ***p***, ali bez ***u.*** Prema prezentu je imperativ ***nà-sp-i, pȍ-sp-i, ȕ-sp-i.***

4. ***žívsti*** ima samo prezent *žív-êm, žív-êš . . . žív-û* i prilog *žívú-ći.* Običniji su oblici glagola *žívjeti* prez. *žívîm* po III. vrsti.

4. razred. Osnove na *k, g, h*

§ 129. **Infinitiv:** *pèći* od **pek-ti.* **Prezent:** *pèč-êm* od **pek-em.*

		Prezent	Imperativ
Jednina.	1. lice:	*pèč-êm*	—
	2. „	*pèč-êš*	*pèc-i*
	3. „	*pèč-ê*	*nȅka pèč-ê*
Množina.	1. lice:	*pèč-êmo* ili *peč-émo*	*pèc-imo*
	2. „	*pèč-ête* ili *peč-éte*	*pèc-ite*
	3 „	*pèk-û*	*nȅka pèk-û.*

		Imperfekt	Aorist
Jednina.	1. lice:	*pèc-ijâh*	*ispèk-oh*
	2. „	*pèc-ijâše*	*ȉspeč-e*
	3. „	*pèc-ijâše*	*ȉspeč-e*
Množina.	1. lice:	*pèc-ijâsmo*	*ispèk-osmo*
	2. „	*pèc-ijâste*	*ispèk-oste*
	3. „	*pèc-ijâhu*	*ispèk-oše*

Prilog trajni: *pèkû-ći.*
Prilog svršeni: *ispèk-âvši.*
Pridjev tvorni: *pȅk-a-o pèk-la pèk-lo.*
Pridjev trpni: *pèč-en peč-èna peč-èno.*

Amo pripadaju glagoli: *rèći rèčêm, sjèći sijèčêm, tèći tèčêm, vúći vúčêm, túći túčêm, žèći žèžêm, strìći strížêm, lèći lèžêm, léći léžêm, mòći mògu, vŕći* ili *vrijèći vŕšêm.*

Napomene

§ **130.** 1. a) ***kt, gt, ht*** postaje ***ć: *vuk-ti vući, *žeg-ti že-ći, *vrh-ti vr-ći;***

b) ***k, g, h*** prelazi ispred ***e*** u ***č, ž, š,*** a ispred ***i*** u ***c, z, s:***

prezent:	***vúč-êm,***	***žèž-êm,***	***vŕš-êm,***
imperativ:	***vúc-i***	***žez-i***	***vŕs-i,***
imperfekt:	***vúc-ijâh,***	***žez-ijâh,***	***vŕs-ijâh***

Bilješka. Čista se osnova u ovome razredu najbolje vidi u 3. licu množine prezenta: ***vúk-û, žèg-û, vŕh-û.***

2. U imperfektu uzimaju se često oblici na ***-âh,*** i to prema prezentima: ***pèč-êm pèč-âh, sijèč-êm sijèč-âh, tèč-êm tèč-âh, túč-êm túč-âh, stríž-êm stríž-âh, žèž-êm žèž-âh, vŕš-êm vŕš-âh.***

3. ***mòći*** ima u prezentu: ***mògu mȍžêš mȍžê***
mȍžêmo mȍžête mògû,

ali ***pomòći*** ima u 1. licu jednine samo ***pòmožêm*** ili po II. vrsti ***pòmognêm.***

Samo po II. vrsti tvore prezent *iznemòći, zanemòći: iznèmognêm, zanèmognêm,* a i samo *mòći* ima ***mȍgnêm,*** kad se upotrijebi kao perfektivan glagol.

Imperativ je ***pomòzi,*** ali: ***iznemògni, zanemògni.***

Imperfekt od *mòći* glasi ***mȍgâh.***

Bilješka 1. Mjesto *mȍžêš . . . mȍžête* čuje se u narodu i ***mȍrêš mȍrête,*** ali se ne govori: *pòmorêš.*

Bilješka 2. Kao *mògu* govori se danas još ***hòću,*** a i ***vèlju, vìđu*** u 1. licu jednine. U davnini imali su u hrvatskome jeziku i drugi glagoli u 1. licu jednine nastavak ***-u:*** **pletu *nošu *gledaju.***

4. ***lèći*** ima prezent ***lèžêm*** i ***lègnêm*** i imperativ ***lèzi i lègni,*** jer je perfektivan glagol (§ **126.** 2.). Ostali se oblici grade po I. vrsti.

I ***rèći*** ima prezent ***rèčêm*** i ***rèknêm,*** jer je glagol perfektan, ali svi drugi oblici idu po I. vrsti.

5. ***vŕći*** postalo je od ****vrh-ti.*** Prema osnovi ***-vrh*** svi su oblici pravilni: ***vŕš-êm . . . vŕh-û, vŕs-i, ovŕh-oh*** i t. d.

Bilješka. Pored *vŕći* govori se i ***vrijèći,*** a to je postalo od **verh-ti,* što prelazi premetanjem u **vrēh-ti* ekav. *vréći.*

6. Perfektivni glagoli: *dìći, stìći, vȑći, pòbjeći, zapréći, doséći — màći, klìći, klèći, cȑći, nìći, pùći, nàvići, natàći* imaju infinitiv t a k o đ e r po II. vrsti: *dìgnuti, stìgnuti . . . màknuti, klìknuti . . .*

Prema dvojakome infinitivu dvojaki su im i neki oblici:

1. aorist	***dìgoh***	***dìgnuh . . .***	***màkoh***	***màknuh . . .***
2. prilog svršeni:	***dìgâvši***	***dìgnûvši . . .***	***màkâvši***	***màknûvši . . .***
3. pridjev tvorni:	***dìgao***	***dìgnuo . . .***	***mȁkao***	***màknuo . . .***

Samo po II. vrsti imaju ti glagoli:

1. prezent:	***dìgnêm . . .***	***mȁknêm***
2. imperativ:	***dìgni . . .***	***màkni***
3. pridjev trpni:	***dìgnût . . .***	***mȁknût***

Bilješka. Glagol ***vȑći*** ima imperativ ***vȑzi, pòvrzite.***

5. razred. Osnove na *n, m*

§ **131.** **Infinitiv:** ***klé-ti*** od ****klen-ti*** **Prezent:** ***kùnêm*** od ****kln-êm.***

		Prezent	**Imperativ**
Jednina.	1. lice:	***kùn-êm***	—
	2. „	***kùn-êš***	***kùn-i***
	3. „	***kùn-ê***	***nèka kùn-ê***
Množina:	1. lice:	***kùn-êmo*** ili ***kun-émo***	***kùn-imo***
	2. „	***kùn-ête*** ili ***kun-éte***	***kùn-ite***
	3. „	***kùn-û***	***nèka kùn-û***

	Imperfekt	Aorist
Jednina. 1. lice:	*kùn-ijâh*	*zàklê-h*
2. „	*kùn-ijâše*	*zàklê*
3. „	*kùn-ijâše*	*zàklê*
Množina. 1. lice:	*kùn-ijâsmo*	*zàklê-smo*
2. „	*kùn-ijâste*	*zàklê-ste*
3. „	*kùn-ijâhu*	*zàklê-še.*

Prilog trajni: *kùnû-ći.*

Prilog svršeni: *zàklê-vši.*

Pridjev tvorni: *klê-o klé-la klé-lo.*

Pridjev trpni: *klê-t klê-ta klê-to.*

Amo pripadaju ponajviše složeni glagoli: *pòčêti pòčnêm, péti pènjêm, nàpêti nàpnêm, žèti žnjêm — òtêti òtmêm, ùzêti ùzmêm, žéti* (stiskati) *žmêm.*

Napomene

§ 132. 1. Korjeniti suglasnici ***n, m*** nestaju pred nastavcima, koji se počinju suglasnikom: od ****klen-ti*** postaje ***klé-ti*** od **uz-em-ti ùz-ê-ti.*

Pred nastavcima, koji se počinju samoglasnikom, ostaju korjeniti suglasnici ***n, m,*** ali korjenitoga samoglasnika ispred ***n, m*** nema. Tako je postalo ****kln-êm,*** *ùz-m-êm.*

Između dva suglasnika ***l*** postaje ***u,*** dakle od ****klnem*** postaje *kùn-êm.*

2. ***pòčêti, nàčêti*** imaju prezent *pòčn-êm, nàčn-êm,* prema kojima stoje iterativni oblici: ***pòčinjêm pòčinjati, nàčinjêm nàčinjati.***

Bilješka. Prezent *pòčmêm, zàčmêm* u hrvatskom književnom jeziku ne valja, a ne valja ni prilog ***počamši,*** već je dobro i pravilno samo ***pòčêvši.*** I glagol *ùzêti* ima svršeni prilog *ùzêvši,* ne ***uzamši.***

3. ***péti*** ima u prezentu nastavak ***-jêm: pèn-jêm,*** prema kojemu je nastao infinitiv ***pènjati*** po V. vrsti.

U *pènjêm* korjenito ***e*** ostaje.

Tako mogu imati i složeni glagoli *ìspêti, pòpêti* prezent: *ìspenjêm, pòpenjêm,* a prema tome i imperativ: *ispènji, popènji.*

Ali složenice glagola *péti* običnije imaju prezent na ***-êm: ìspn-êm, pòpn-êm, pròpn-êm;*** imperativ: ***ìspni, pòpni,*** u kojih oblika nema korjenitoga samoglasnika.

Iterativni su glagoli: *ìspinjati, pòpinjati, pròpinjati.*

4. ***žèti*** (srpom) ima prezent s nastavkom ***-jêm: žn-jêm,*** imperativ *žnjî,* prilog trajni ***žnjûći,*** imperfekt ***žnjâh,*** ali su običniji oblici s umetnutim ***a: žànjêm, žànji, žànjûći, žànjâh.***

Prema prezentu ***žnjêm*** govori se i infinitiv ***žnjèti,*** aorist *žnjèh,* tvorni pridjev *žnjèo . . .*

Složenice glagola *žèti* imaju obično oblike bez umetnutoga ***a:*** *pòžeti pòžnjêm, nàžnjeti nàžnjêm* i t. d., ali se govori i *pòžanjêm i nàžanjêm.*

5. ***žéti*** (stiskati) ima prezent ***žmêm,*** imperativ ***žmì,*** imperfekt ***žmâh,*** aorist *sàžêh* i t. d. Tako se sprežu i složenice: *sàžêti sàžmêm, sàžmi . . ., òžêti, òžmêm òžmi . . .*

Iterativni su glagoli *sažímati, ožímati.*

6. ***nàduti se*** ima prezent ***nàdmêm se.*** Taj glagol ima osnove ***du*** i ***dm.*** Osnova ***du*** dolazi ispred nastavaka s početnim suglasnikom: *nà-du-h se, nà-dû-t, nà-du-o* iz ****na-du-l se,*** *nà-dû-vši se.* A osnova ***dm*** dolazi ispred nastavaka s početnim samoglasnikom: *nà-dm-i se, nà-dm-êm se.*

Pored glagolskoga pridjeva *nàdût* ima i *nadùven.*

Iterativni je glagol *nadímati se.*

Upotrebljava se i nesloženi glagol *dùti se* u značenju „nadimati se“, a taj se spreže kao *čuti* po 7. razredu: *dùjêm se.*

Bilješka. Infinitiv *dùti* postao je upravo od ****dom-ti, *do***[n]***-ti,*** koje se ***o*** govorilo kroz nos. ****Dom-ti *do***[n]***-ti*** stoji prema ***nà-dmêm*** kao ***uz-em-ti uz-e-ti*** prema ***ùz-m êm*** (§ **101.** 5.)

6. razred. Osnove na *r, l*

§. 133. **Infinitiv: *mrijèti.*** **Prezent: *mr-êm.***
od **mer-ti,* od **mer-em.*

		Prezent	Imperativ
Jednina,	1. lice:	*mr-êm*	—
	2. „	*mr-êš*	*mr-ȉ*
	3. „	*mr-ê*	*nȅka mr-ê*
Množina.	1. lice:	*mr-émo*	*mr-ȉmo*
	2. „	*mr-éte*	*mr-ȉte*
	3. „	*mr-û*	*nȅka mr-û*

		Imperfekt	Aorist
Jednina.	1. lice:	*mr-âh*	*ùmrije-h*
	2. „	*mr-âše*	*ȕmrije*
	3. „	*mr-âše*	*ȕmrije*
Množina.	1. lice:	*mr-âsmo*	*ùmrije-smo*
	2. „	*mr-âste*	*ùmrije-ste*
	3. „	*mr-âhu*	*ùmrije-še*

Prilog trajni: *mrú-ći.*

Prilog svršeni: *ùmr̂-vši.*

Pridjev tvorni: *mȑ-o mŕ-la mŕ-lo.*

Pridjev trpni: nema, jer je neprelazan glagol, ali ima *drijèti: dȓ-t dȓ-ta dȓ-to*

Amo pripadaju glagoli: *drijèti dȅrêm, ždrijèti ždȅrêm* i *ždrêm, -strijeti* samo u složenicama: *prȍstrijeti prȍstrêm, zȁstrijeti zȁstrêm, -prijeti* samo u složenicama: *ùprijeti ȕprêm, zàprijeti zȁprêm, podùprijeti pòduprêm, zrȅti* (gledati) u složenicama: *obàzreti se ȍbazrêm se, nàzreti nȁzrêm* (vidjeti kao izdaleka), *zrȅti* (zreo bivati) *zrêm, tȑti trêm* i *tȁrêm, mljȅti mȅljêm* i *klȁti kȍljêm.*

Napomene

§ 134. 1. Infinitiv *mrijèti* ekav. *mré-ti* postaje od **mer-ti* prema glasovnome pojavu, po kojemu ***er, el*** između dva suglasnika, ako drugi nije ***j,*** prelazi u ekavskome govoru u ***-rē-, -lē-,*** a u ijekavskome u ***-rije-, -lije-***. Tako postaje od ****mer-ti*** ***mré-ti*** i ***mrijè-ti,*** od ****der-ti*** ***dré-ti*** i ***drijè-ti,*** od ***mel-ti*** ***mlē-ti,*** poslije kratko ***mle-ti*** i prema tome ***mljȅ-ti.***

Bilješka. U staroj ćirilovici pisali su se ti glagoli sa slovom ѣ, t. j. j a t o m, koji se izgovarao kao *ȩ*.

U prezentu i drugim oblicima, u kojih se nastavci počinju s a m o g l a s n i k o m, jedni glagoli nemaju korjenitoga samoglasnika ispred ***r,*** a drugi ga imaju. U ***mr-êm*** nema korjenitoga samoglasnika, a u ***dȅr-êm*** ga ima. U s l o ž e n i h glagola obično korjenitoga samoglasnika nema: ***prȍ-dr-êm.***

Prilog *ùmr̂-vši* i pridjev ***dȓ-t*** građeni su od osnove bez korjenitoga samoglasnika Tako i pridjev tvorni: ***mȑ-o mŕ-la, dȑ-o dŕ-la.***

Imperfekt imaju glagoli ovoga razreda na ***-âh: dȅr-âh, stȅr-âh, ždȅr-âh, tr-âh.***

2. ***drijèti*** u složenicama *ràzdrijeti, zàdrijeti* ima prezent *rȁzdr-êm, zȁdr-êm;* imperativ *ràzdr-i, zàdr-i,* a i: *ràzder-êm . . . razdȅr-i . . .*

Mjesto *drijèti* obično se govori *dèrati* i spreže se po V³. vrsti, a prema tome se sprežu i složnice: *razdèrati zadèrati* i t. d.

Iterativni su glagoli *ràzdirati, zàdirati.*

3. ***ždrijèti*** dolazi gotovo samo u složenicama: *prȍždrijeti* prezent ***prȍždr-êm*** i ***prȍžder-êm,*** imperativ ***prȍždr-i*** i ***proždȅr-i.***

Mjesti *ždrijèti* govori se obično *ždèrati* i u složenicama *proždèrati, naždèrati se* i spreže se po vrsti V³.

Iterativni su glagoli *prȍždirati, nȁždirati se.*

4. ***-strijeti*** dolazi samo složeno *prȍstrijeti, zȁstrijeti,* prezent ***prȍstrêm, zȁstrêm.***

Nesloženo *-strijeti* ne upotrebljava se, već se govori samo *stèrati stȅrêm* po V³. vrsti.

Iterativni su glagoli *prȍstirati, zȁstirati.*

Bilješka. Prezenti *dȅrêm, ždȅrêm, stȅrêm* upravo su pravilni oblici prema *dèrati, ždèrati, stèrati* po V³. vrsti.

5. ***ùprijeti,*** *zàprijeti, podùprijeti* dolaze samo kao složenice.

Iterativni su glagoli *ùpirati, zàpirati, podùpirati.*

6. ***zrȅti*** (gledati) govori se samo složeno: *nàzreti, obàzreti se* i t. d. i oblici su pravilni kao u *mrijeti,* samo se govori i piše: *nàzrêvši, nàzreo, nȁzrêt.*

Iterativni su glagoli *nàzirati, obàzirati se.*

7. ***zrȅti*** (zoriti) dolazi prosto i složeno: *dòzreti, sàzreti.*

Prezent je pravilan:

zrêm . . . *zrû*, ali može biti i po III¹. vrsti:

zrîm zrȋš zrȋ zrímo zríte, ali uvijek: *zrû*,

a prema tome i *zrú-ći*.

Pridjev tvorni je *zrȅo* i *zrȉo*. Iterativno je *dozrijèvati*.

Bilješka. U davnini glagoli su *zrȅti* glasili **zrēti*, tek pošto se *ē* u korijenu skratilo, postalo je u ekavskome *zrȅti*, a u ijekavskome **zrjeti*. No kako iza ***r*** ispada ***j***, govori se i u ijekavskome samo *zrȅti*.

8. ***tȑti*** postalo je od osnove ***tr-***, od koje se svi oblici tvore: ***trêm*** . . . ***trȉ*** . . . ***trȃh*** . . . ***ùtrh ùtr ùtr ùtrsmo*** . . . ***trúći*** . . . ***ùtrvši*** . . . ***tȑo*** . . . ***tȓt trȅn tȑven.***

Tako se *tȑti* spreže navlastito u složenicama: ***sȁtrêm***... ***sàtri***... Nesloženo *tȑti* ima običniji prezent ***tȁrêm tȁrêš***... ***tȁrû***, imperativ ***tàri*** . . . prilog tvorni ***tȁrûći***.

U *tȑ-v-en* ukida ***v*** zijev ili hijat.

Iterativno je *sàtirati*, *ùtirati*.

9. ***mljȅti*** postaje od ****mel-ti***. Prezent se tvori nastavkom ***-jêm***: *mȅl-**jêm***... *mȅl-**jû***, a prema tome je: ***mèlji***... ***mȅljȃh***... ***mȅljûći***. Ostali su oblici prema inf. ***mljȅ-ti***: ***sàmljeh sȁmlje*** . . . *sàmljêvši* . . . *mljȅo* ili *mlȉo* . . . *mljèven*.

U *mlje-v-en* ukida ***v*** zijev ili hijat.

Iterativno je *domílati dòmîlâm*.

10. ***klȁti*** postaje od ****kol-ti*** prema glasovnome pojavu, po kojemu ***-ol-*** između dva suglasnika prelazi u ***la-***. Od osnove ***kol-*** tvori se prezent nastavkom ***-jêm***: ***kȍl-jêm*** . . . ***kȍl-jû***, a prema tome je: ***kòlji*** . . . ***kȍljȃh*** . . ***kȍljûći***. Ostali su oblici od osnove ***kla-*** prema ***klȁ-ti***: ***zàklah zàkla*** . . . ***zàklâvši*** . . . *klȁo* . . . *klân* i *klât*; imperfekt ima i od infinitivne osnove: ***klâh*** . . . *klâhu*.

7. razred. Osnove na samoglasnike: *u, i, je, a*

§ 135. Infinitiv: *čȕ-ti*. Prezent: *čȕ-jêm*.

		Prezent	Imperativ
Jednina.	1. lice:	*čȕ-jêm*	—
	2. „	*čȕ-jêš*	*čû-j*
	3. „	*čȕ-jê*	*nȅka čȕ-jê*
Množina.	1. lice:	*čȕ-jêmo*	*čû-jmo*
	2. „	*čȕ-jête*	*čû-jte*
	3. „	*čȕ-jû*	*nȅka čȕ-jû*

		Imperfekt	Aorist
Jednina.	1. lice:	*čȕ-jâh*	*čȕ-h*
	2. „	*čȕ-jâše*	*čȕ*
	3. „	*čȕ-jâše*	*čȕ*
Množina.	1. lice:	*čȕ-jâsmo*	*čȕ-smo*
	2. „	*čȕ-jâste*	*čȕ-ste*
	3. „	*čȕ-jâhu*	*čȕ-še*

Prilog trajni: *čùjû-ći*.

Prilog svršeni: *čû-vši*.

Pridjev tvorni: *čȕ-o* *čȕ-la* *čȕ-lo*.

Pridjev trpni: *čȕ-v-en* *ču-v-èna* *ču-v-èno*.

Amo pripadaju:

1. osnove na ***u-***: *dȕti* (duhati) i *dȕti se dȕjêm*, *ȉzuti ȉzujêm*, *òbuti ȍbujêm*.
2. osnove na ***i-***: *bȉti bȉjêm*, *gnjȉti gnjȉjêm*, *krȉti*, *lȉti*, *mȉti*, *pȉti*, *plȉti*, *rȉti* (kopati), *šȉti*, *tȉti* (postajati tust), *vàpiti* ili *ùpiti*, *vȉti*, *ȉti* i *bȉti (jèsam)*.
3. osnove na ***je-***: *smjȅti smȉjêm* od **smjejem*, *ùmjeti ùmijêm*, *dòspjeti dòspijêm*, *bdjȅti bdȉjêm* i *djȅti djȅnêm*.
4. osnova na ***a-***: *stȁti stȁnêm*.

Napomene

§ 136. 1. Prelazni glagoli s osnovom na ***u-***, ***i-*** imaju pridjev trpni na ***-t*** ili ***-en***: *nȁdût*, *ȉzût*, *ȍbût*, ***nadȕven***, ***izȕven***,

ùven — ***bît, pît, vît, krît, lît, mît, šît*** i ***bìjen, pìjen, vìjen lìven, krìven, mìven, šìven.***

U obliku na ***-en*** ukida ***j*** ili ***v*** zijev (hijat).

2. ***ùmjeti*** i složenice ***razùmjeti, izùmjeti*** imaju pravilne oblike: *ùmijêm . . . ùmîj . . . ùmijâh . . . izùmjeh . . . ùmijûći . . . izùmjêvši . . . ùmio ùmjela . . . ìzumljen.*

Tako se spreže i *prìspjeti, dòspjeti.* Kad *dòspjeti* znači „vršiti", glasi pridjev trpni *dospjèven.*

3. ***smjȅti*** pravilno se spreže, samo aorist ima pored *smjȅh smjȅ . . .* i:

*smjȅ-**d**-oh*	*smjȅ-**d**-osmo*
*smjȅ-**d**-e*	*smjȅ-**d**-oste*
*smjȅ-**d**-e*	*smjȅ-**d**-oše.*

Bilješka. Tako ***d*** primaju mnoge osnove na ***a, i, je*** ne samo u aoristu, već i u drugim oblicima i time postaju nove osnove na ***d***.

Imperfekt je *smjȅ-**d**-ijâh* pored *smìjâh.*

4. ***djȅti*** je perfektivan glagol, zato ima po II. vrsti prezent *djȅnêm . . . djȅnû* imperativ *djȅni.* Ostali su mu oblici po I. vrsti: *djȅh . . . djȅvši . . . dìo* mjesto **djeo djȅla . . . djèven.* Tako se sprežu i složenice *zàdjeti, dòdjeti se* (dodirnuti se).

Infinitiv je i ***djȅnuti*** i prema njemu mogu biti svi oblici po II. vrsti; *djȅnuh . . . djȅnûvši . . . djȅnuo . . . djȅnût.*

Prema proširenoj osnovi ***djed-*** glasi infinitiv i *djȅs-ti* (kao od *pad- pas-ti*) i prezent *djȅd-êm . . .* aorist *djȅd-oh . . .*

Kad je *djȅti* složeno, može imati sve oblike kao *umjeti: zàdijêm . . . zàdîj . . . zàdjeh . . .*

Iterativno je *zadijèvati, dodijèvati se . . .*

5. ***bdjȅti*** ima sve oblike kao *umjeti: bdìjêm . . . bdîj . . . bdìjâh . . . pròbdjeh . . .*, ali su običniji oblici po III[1]. vrsti: *bdîm . . .* (§ 141. 4.) Prilog trajni je samo *bdéći.*

6. ***stȁti*** je perfektivan glagol i ima po II. vrsti prezent *stȁnêm . . . stȁnû,* imperativ *stȁni.* Drugi su oblici po I. vrsti: *stȁh* ili *stȁdoh . . . stâvši . . . stȁo . . .*

Durativno je *stàjati stòjîm,* iterativno *stȁjati stȁjêm.*

7. ***bȉti (jesam)*** i ***ìti*** pripadaju među nepravilne glagole. (§ 152. 1. i 4.).

II vrsta

§ 137. Infinitiv: *tònu-ti.* Prezent: *tȍn-êm.*

		Prezent	Imperativ
Jednina.	1. lice:	*tȍn-êm*	—
	2. „	*tȍn-êš*	*tȍn-i*
	3. „	*tȍn-ê*	*nȅka tȍn-ê*
Množina.	1. lice:	*tȍn-êmo*	*tȍn-imo*
	2. „	*tȍn-ête*	*tȍn-ite*
	3. „	*tȍn-û*	*nȅka tȍn-û.*

		Imperfekt	Aorist
Jednina.	1. lice:	*tȍn-jâh*	*potònu-h*
	2. „	*tȍn-jâše*	*pȍtonû*
	3. „	*tȍn-jâše*	*pȍtonû*
Množina.	1. lice:	*tȍn-jâsmo*	*potònu-smo*
	2. „	*tȍn-jâste*	*potònu-ste*
	3. „	*tȍn-jâhu*	*potònu-še*

Prilog trajni: *tònû-ći.*
Prilog svršeni: *potònû-vši.*
Pridjev tvorni: *tònu-o tònu-la tònu-lo.*
Pridjev trpni: nema, jer je neprelazan glagol, ali ima *dȉgnû-t dȉgnû-ta dȉgnû-to.*

Napomene

§ 138. 1. Prosti glagoli II. vrste ponajviše su perfektivni a ima i durativnih.

2. U mnogih glagola ispali su skrajni suglasnici glagolskoga korijena ***d, t, b, p*** ispred nastavka ***nu***: *skȉ-nu-ti* postalo je od **skid-nu-ti, kré-nu-ti* od **kret-nu-ti, gȉ-nu-ti* od **gib-nu-ti, tȍ-nu-ti* od **top-nu-ti.*

I suglasnici ***g, k*** ispadaju, ako je pred njima, ***z, s***: *zvȉz-nu-ti* od **zvizg-nu-ti, tȉs-nu-ti* od *tisk-nu-ti.*

3. Mnogi perfektivni glagoli II. vrste tvore neke oblike i po I. vrsti odbivši nastavak ***nu.*** U tome događaju povraćaju se ispali suglasnici ***d, t. b, g, k.*** To biva navlastito u aoristu:

tr̀gnuti	ima	aorist	*tr̀gnu-h*	i	*tr̀-goh*	*tr̀ž-e . . .*
klȅknuti	„	„	*klȅknu-h*	„	*klȅk-oh*	*klȅč-e . .*
ìščeznuti	„	„	*ìščeznu-h*	„	*ìščez-oh*	*ìščez-e . .*
pòkisnuti	„	„	*pòkisnu-h*	„	*pòkis-oh*	*pòkis-e . .*
skȉnuti	„	„	*skȉnu-h*	„	*skȉdo-h*	*skȉd-e . .*
krénuti	„	„	*krénu-h*	„	*krȇt-oh*	*krȇt-e . . .*
pòginuti	„	„	*pòginu-h*	„	*pògib-oh*	*pògib-e . .*
stȉsnuti	„	„	*stȉsnu-h*	„	*stȉsk oh*	*stȉšt-e . . .*
prȁsnuti	„	„	*prȁsnu-h*	„	*prȁsk-oh*	*prȁšt-e . .*

Bilješka. Oblici 2. i 3. lica *stȉšte, prȁšte* postali su od **stȉšče, prȁšče,* jer se skup *šč* t. j *štš* razjednačivanjem ili disimilacijom mijenja u *št.*

4. Pomenuti glagoli imaju i tvorni pridjev po II. i I. vrsti: ***tr̀gnuo*** i ***tr̀gao, klȅknuo*** i ***klȅkao, prìtisnuo*** i ***prìtiskao*** *prìtisla* od **pritisk-la, **prȁsnuo*** i ***prȁskao*** *prȁsla* od **prask-la.*

Glagoli, u kojih je ispalo ***d, t,*** grade tvorni pridjev samo po II. vrsti: ***skȉnuo, krénuo.***

5. Prilog svršeni obično se tvori po II. vrsti: ***ùskrsnû-vši, skȉnû-vši,*** rjeđe po I.: ***ùskrs-âvši.***

Dvojaki je prilog u svih glagola, koji imaju infinitiv po II. i I. vrsti: *klȅknuti klȅći* ima *klȅknûvši* i *klȅkâvši, dȉgnuti dȉći* ima *dȉgnûvši* i *dȉgâvši.*

III. vrsta

§ 139. Prema infinitivnoj osnovi razlikujemo u III. vrsti dva razreda:

1. Infinitiv: ***vȉd-je-ti.*** Prezent: ***vȉd-îm.***
2. „ ***bjȅž-a-ti.*** „ ***bjȅž-îm.***

Bilješka 1. U davnini govorilo se **vidēti.* Pošto se osnovno *ē*, t. j. staro ćirilovsko ѣ (jat), skratilo u ***e***, govori se u ekavskome *vȉde-ti*, a u ijekavskome *vidje-ti.*

Bilješka 2. Tako se u pradavno vrijeme kazivalo i **klek-ē-ti, bēg-ē-ti.* Ispred *ē* mora se ***k, g*** mijenjati u ***č, ž:*** **kleč-ē-ti, *bēž-ē-ti,* a iza ***č, ž*** prešlo je *ē* u ***a:*** *kleč-a-ti, bēž-a-ti.*

Od *bēž-a-ti* postalo je u ekav. *bȅž-ati*, u ijekav. *bjež-ati*, pošto se korjenito *ē* skratilo; u ikav. je *biž-a-ti.*

I *zuj-a-ti* nastalo je od **zuj-ē ti.*

Prema tome mogu pripadati u 2. razred III. vrste samo glagoli, koji u infinitivu ispred ***-ati*** imaju nepčane suglasnike: ***č, ž, j, št, žd.***

Ali mnogi takvi glagoli idu u V. vrstu: ***ručati, pružati, brijati, praštati.***

1. razred

§ 140. Infinitiv: *vȉd-je-ti.* **Prezent: *vȉd-îm.***

		Prezent	Imperativ
Jednina:	1. lice:	*vȉd-îm*	—
	2. „	*vȉd-îš*	*vȉd-i*
	3. „	*vȉd-î*	*nȅka vȉd-î*
Množina:	1. lice:	*vȉd-îmo*	*vȉd-imo*
	2. „	*vȉd-îte*	*vȉd-ite*
	3. „	*vȉd-ê.*	*nȅka vȉd-ê.*

		Imperfekt	Aorist
Jednina.	1. lice:	*vȉđ-âh*	*vȉdje-h*
	2. „	*vȉđ-âše*	*vȉdje*
	3. „	*vȉđ-âše*	*vȉdje*
Množina:	1. lice:	*vȉđ-âsmo*	*vȉdje-smo*
	2. „	*vȉđ-âste*	*vȉdje-ste*
	3. „	*vȉđ-âhu.*	*vȉdje-še.*

Prilog trajni: *vȉdê-ći.*
Prilog svršeni: *vȉdjêv-ši.*
Pridjev tvorni: *vȉdi-o vȉdje-la vȉdje-lo.*
Pridjev trpni: *vȉđ-en vȉđ-ena vȉđ-eno.*

Amo pripadaju još ovi glagoli: *blijèdjeti, dogŕdjeti, zarúdjeti, polúdjeti, sijèdjeti, sjèdjeti, smr̀djeti, stídjeti se — bùktjeti, žútjeti, lètjeti, opústjeti, osiròtjeti, plàmtjeti, ćútjeti, hítjeti, hòtjeti, šútjeti — kípjeti, poskúpjeti, slijèpjeti, tr̀pjeti, — gr̀mjeti, nijèmjeti — vŕvjeti, obudòvjeti — gòrjeti, stàrjeti — bijèljeti, — vòljeti, žèljeti, odòljeti, òmiljeti, cvíljeti — bjèsnjeti, žèdnjeti, zelènjeti, porumènjeti, pocrvènjeti, pocŕnjeti, támnjeti, hládnjeti.*

Gotovo svi ovi glagoli znače, da netko ili nešto postaje ono, što kazuje korijen glagola, na pr. *sijèdjeti* znači ‚postajati sijed‘.

Ne valja govoriti ni pisati: *viditi, letiti, trpiti,* a ne valja ni *viđeti, lećeti, trpljeti.*

Napomene

§ **141.** 1. Imperfekt se tvori od prezentske osnove nastavkom ***-jâh***: ****vȉd-jâh,*** a od toga postaje združivanjem ***vȉđâh.***

Pridjev trpni vrlo je rijedak, jer su u tome razredu gotovo sami neprelazni glagoli. Zato se taj oblik i tvori prema glagolima IV. vrste od osnove ***vidi-,*** kao da je infinitiv ***vidi-ti***, nastavkom ***en***: ****vidi-en;*** od toga postaje **vidj-en*, a združivanjem ***vȉđ-en.***

2. Kod tvorbe imperfekta i trpnoga pridjeva opet se javljaju pravila o združivanju suglasnika sa ***j*** ili pravila o jotovanju (§ 9.).

štéd-jeti:	imperfekt:	*štéđâh*	pridjev trpni:	*uštéđen*
vŕt-jeti:	„	*vŕćâh,*	„	*vŕćen*
svŕb-jeti:	„	*svŕbljâh,*	„	neprelazno
tŕp-jeti:	„	*tŕpljâh,*	„	*pretŕpljen*
gȑm-jeti:	„	*gȑmljâh,*	„	neprelazno
žȅl--jeti:	„	*žȅljâh,*	„	*žȅljen*
bȍl-jeti:	„	*bȍljâše,*	„	neprelazno i t. d.

3. ***vrȅti*** ima prezent: ***vrîm vrîš vrî vrímo vríte,*** ali: ***vrû*** i ***vrûći,*** imperativ ***vrȉ*** . . . imperfekt ***vrâh*** . . . aorist ***zàvreh*** . . . pridjev ***vrȅo*** i ***vrȉo vrȅla*** . . .

Vrȅti je postalo od **vrjeti*

4. ***bdjȅti*** se spreže: ***bdîm*** . . . ***bdê, bdéći*** . . . ***bdȉ*** . . . ***bđâh*** . . . ***prȍbdjeh*** . . . ***bdȉo bdjȅla*** . . . (§ **136.** 5.)

5. ***vèlîm*** ili ***vèlju vèlîš*** . . . ***vèljâh*** . . . ***veléći*** . . . Drugih oblika nema.

6. ***vȉdîm*** ima i ***vȉđû*** u 1. licu jednine.

7. ***hòtjeti*** je nepravilan glagol. (§ **152.** 2.)

2. razred

§ **142.** **infinitiv:** ***bjèža-ti.*** **Prezent:** ***bjež-îm.***

		Prezent	**Imperativ**
Jednina.	1. lice:	*bjèž-**îm***	—
	2. „	*bjèž-**îš***	*bjȅž-**i***
	3. „	*bjèž-**î***	*nȅka bjèž-**î***
Množina.	1. lice:	*bjèž-**îmo*** ili *bjež-**ímo***	*bjȅž-**imo***
	2. „	*bjèž-**îte*** ili *bjež-**íte***	*bjȅž-**ite***
	3. „	*bjèž-**ê***	*nȅka bjèž-**ê***

		Imperfekt	**Aorist**
Jednina.	1. lice:	*bjèž-**âh***	*dobjèža-**h***
	2. „	*bjèž-**âše***	*dȍbježâ*
	3. „	*bjèž-**âše***	*dȍbježâ*
Množina.	1. „	*bjèž-**âsmo***	*dobjèža-**smo***
	2. „	*bjèž-**âste***	*dobjèža-**ste***
	3. „	*bjèž-**âhu***	*dobjèža-**še***

Prilog trajni: *bježé-**ći**.*

Prilog svršeni: *dobjèžâ-**vši.***

Pridjev tvorni: *bjȅža-**o** bjȅžâ-**la** bjȅžâ-**lo**.*

Pridjev trpni: nema, jer je neprelazan glagol, ali *dȑžati* ima *dȑžâ-**n** dȑžâ-**na** dȑžâ-**no**.*

Amo pripadaju glagoli:

dȑžati, lèžati, réžati,
búčati, véčati (koza veči), *dréčati, jéčati,*
kléčati, kríčati, múčati, tȑčati, cíčati, cvŕčati i dr.
bléjati, bòjati se, bújati, zújati, sjájati se,
újati, stàjati i dr.
tíštati, pljúštati, píštati, vríštati, zvíždati,
dréždati (stajati pa čekati).

Bilješka. Oblik *tištati* postao je razjednačivanjem ili disimilacijom od *tiščati* t. j. **tištšati*, a to od **tiskēti*; tako isto postaje *zvíždati* od **zviždžati*, a to od **zvizgēti.*

Napomene

1. Glagoli na ***-jati*** tvore pravilno imperativ: ***bléji, búji, zúji;*** samo ako je ***o*** ispred ***j,*** govori se: ***bôj se, stôj*** mjesto **boji se, *stoji,* a tako i ***bôjte se, stôjte.***

*

2. ***stàjati*** ima u korijenu ispred *j* uvijek ***a***, ako je ***a*** i u nastavku iza *j*: ***stàjâh*** . . . ***stàjao*** . . . ***stàjâvši***; ako je u nastavku koji drugi samoglasnik, stoji u korijenu ispred *j* samoglasnik ***o***: ***stòjîm*** . . . ***stôjte***.

IV. vrsta

§ 143. Infinitiv: *hváli-ti.* Prezent: *hvâlîm.*

		Prezent	Imperativ
Jednina.	1. lice:	*hvâl-**îm***	—
	2. „	*hvâl-**îš***	*hvál-**i***
	3. „	*hvâl-**î***	*nȅka hvâl-**î***
Množina.	1. lice:	*hvâl-**îmo***	*hvál-**îmo***
	2. „	*hvâl-**îte***	*hvál-**ite***
	3. „	*hvâl-**ê***	*nȅka hvâl-**ê***

		Imperfekt	Aorist
Jednina.	1. lice:	*hvâl-**jâh***	*pohváli-**h***
	2. „	*hvâl-**jâše***	*pȍhvâli*
	3. „	*hvâl-**jâše***	*pȍhvâli*
Množina.	1. lice:	*hvâl-**jâsmo***	*pohváli-**smo***
	2. „	*hvâl-**jâste***	*pohváli-**ste***
	3. „	*hvâl-**jâhu***	*pohváli-**še**.*

Prilog trajni: *hválê-**ći**.*
Prilog svršeni: *pohvâlî-**vši**.*
Pridjev tvorni: *hváli-**o*** *hváli-**la*** *hváli-**lo**.*
Pridjev trpni: *hvâlj-**en*** *hvâlj-**ena*** *hvâlj-**eno**.*

Napomene

1. Prosti glagoli IV. vrste ponajviše su durativni.

Perfektivni su: *báciti, vrátiti, kúpiti, lȁtiti se, lȕpiti, plátiti, pȕstiti, rȁniti, ròditi, stúpiti, jáviti, pròstiti.*

2. Imperfekt se tvori od prezentske osnove nastavkom ***-jâh***: ***nȍšâh*** od ****nos-jâh***. A pridjev trpni postaje od infinitivne osnove primajući nastavak ***-en***: ***nȍšen*** od ****nosj-en***, a to od ****nosi-en***.

Tu valja znati pravila o združivanju suglasnikâ sa *j*: ***dj, tj = đ, ć***: ****vod-jâh*** ****mut-jâh*** postaje *vȍđâh* *mûćâh*

****vodj-en*** ****mutj-en*** „ *vȍđen* *mûćen*

bj, pj, vj, mj = blj, plj, vlj, mlj:

	**ljub-jâh*	**kup-jâh*	**lom-jâh*	**slav-jâh*
postaje:	*ljûbljâh*	*kȕpljâh*	*lȍmljâh*	*slȁvljâh*
	**ljubj-en*	**kupj-en*	**lomj-en*	**slavj-en*
postaje:	*ljûbljen*	*kȕpljen*	*lȍmljen*	*slȁvljen*

zj, sj, cj, = ž, š, č:

	**voz-jâh*	**nos-jâh*	**vozj-en*	**nosj-en*	**bacj-en*
postaje:	*vȍžâh*	*nȍšâh*	*vȍžen*	*nȍšen*	*bâčen*

Iza nepčanih ***ž, š, č, št, žd, ć, đ, j, lj, nj*** i iza ***r*** ispada *j*:

slûžâh	*slûžen*	mjesto	**služ-jâh*	**služj-en*
sûšâh	*sûšen*	„	**suš-jâh*	**sušj-en*
ljûštâh	*ljûšten*	„	**ljušt-jâh*	**ljuštj-en*
smožditi	*smoždlen*	„	—	**smoždj-en*
mòrâh	*mȍren*	„	**mor-jâh*	**morj-en.*

Drugi primjeri: *vȁditi, gŕditi, sáditi, súditi, kȉtiti, krátiti — gȁziti, pȁziti, gásiti, kòsiti — dròbiti, lúpiti, lòviti, mámiti — ȕčiti, trážiti, rȕšiti, bròjiti, dúljiti, tánjiti, tvòriti* i t. d.

Skup ***šć*** kadšto se razjednjačuje: *kȑšten, pȕšten,* mjesto *kršćen, pušćen,* ali se govori nerazjednjačeno: *gȍšćen čȁšćen, gòšćâh čȁšćâh.*

3. Imperativ je pravilan u ***páji***, *táji* od *pájiti, tájiti*, ali kad je u korijenu ***o*** ispred ***j***, onda iza *j* nema nastavka ***i***: ***brôj brôjte, krôj krôjte, pôj, spôj, gôj, dôj, gnôj, znôj*** se i t. d. od *bròjiti, kròjiti, pòjiti, spòjiti, gòjiti, dòjiti, gnòjiti, znòjiti* ***se*** i t. d.

V. vrsta

§ 144. Infinitivi: 1. ***kòpa-ti,*** 2. ***brȁ-ti,*** 3. ***véza-ti,*** 4. ***brì-ja-ti.***

Prema tvorbi prezenta dijele se glagoli V. vrste u četiri razreda. Glagoli su ove vrsti koje durativni koje iterativni.

1. razred

Infinitiv: *kòpa-ti* **Prezent:** *kȍp-âm.*

		Prezent	**Imperativ**
Jednina:	1. lice:	*kȍp-âm*	—
	2. „	*kȍp-âš*	*kòpâ-j*
	3. „	*kȍp-â*	*nȅka kȍp-â*
Množina:	1. lice:	*kȍp-âmo*	*kòpâ-jmo*
	2. „	*kȍp-âte*	*kòpâ-jte*
	3. „	*kòp-ajû*	*nȅka kòp-ajû*

		Imperativ	**Aorist**
Jednina.	1. lice:	*kȍp-âh*	*zakòpa-h*
	2. „	*kȍp-âše*	*zàkopâ*
	3. „	*kȍp-âše*	*zàkopâ*
Množina.	1. lice:	*kȍp-âsmo*	*zakòpa-smo*
	2. „	*kȍp-âste*	*zakòpa-ste*
	3. „	*kȍp-âhu*	*zakòpa-še*

Prilog trajni:	*kòpajû-ći.*		
Prilog svršeni:	*zakòpâ-vši.*		
Pridjev tvorni:	*kòpa-o*	*kòpa-la*	*kòpa-lo*
Pridjev trpni:	*kȍpâ-n*	*kȍpâ-na*	*kȍpâ-no*
	i *kȍpâ-t*	*kȍpâ-ta*	*kȍpâ-to*

Amo pripadaju glagoli: *tȑzati, klízati se, prȅzati, dȑmati, sprémati, pȉpati, drápati, mȉgati, tkȁti, kíhati, ȕžgati, sàzdati, bírati, kúsati, čèšljati, bȑbljati, klȉjati, zȉjati* i *zjȁti, sȉjati* (sunce sìjâ) i *sjȁti, ubíjati, povíjati, dobíjati, víjati* (tjerati), *pogrijèvati, razumijèvati, pobolijèvati* i dr.

Zatim idu ovamo glagoli na ***-ivati,*** ako ono prvo ***i*** u ***-ivati*** pripada glagolskome korijenu: ***bív-a-ti, snív-a-ti, počív-a-ti, prežív-a-ti, okív-a-ti, zašív-a-ti, pokrív-a-ti, prolív-a-ti, umív-a-ti,*** i dr.

Ovako se sprežu i glagoli na ***-avati,*** ako ono prvo ***i*** u ***-avati*** ne pripada korijenu glagolskome: *pogled-**áva**-ti, svlad-**áva**-ti, strad-**áva**-ti, obeć-**áva**-ti* i t. d.

Napomene

§ 145. 1. Odbivši od infinitiva ***-ati*** dobiva se prezentska osnova ***kop-***, od koje se tvori prezent nastavkom ***-am: kȍp-âm.***

2. ***dȁti*** je perfektivan glagol i spreže se: prez. *dâm, dâš, dâ, dámo, dáte, dádû*, aor. *dȁh, dȁ . . . dȁše.* Pored toga ima *da-ti* oblike od proširene osnove na ***d***, dakle od ***dad-:*** prez. ***dádêm***, *dádêš . . .* ***dádû***, aor. ***dȁdoh, dȁde . . . dȁdoše.***

3. ***znȁti*** ima kao *dati* dvojake oblike: ***znâm*** i ***znádêm . . . znȁjû*** i ***znádû***, imperfekt ***znâh znàdijâh*** i ***znȁđâh . . .***

4. ***ìmati*** tvori također dvojake oblike: ***ìmâm*** i ***imádêm ìmajû*** i ***imádû, ìmâh imàdijâh*** i ***ìmađâh . . ., ìmadoh . . .***

5. Od ***ȕžgati*** i ***tkȁti*** ne valja upotrebljavati prezente *ȕžgêm, tkêm*, već treba ***ȕžgâm, tkâm.***

2. razred

§ 146. Infinitiv: ***brȁ-ti.*** **Prezent:** ***bȅ-rêm.***

		Prezent	**Imperativ**
Jednina.	1. lice:	*bȅr-êm*	—
	2. „	*bȅr-êš*	*bèr-i*
	3. „	*bȅr-ê*	*nȅka bȅr-ê*
Množina.	1. lice:	*bȅrêmo*	*bèr-imo*
	2. „	*bȅr-ête*	*bèr-ite*
	3. „	*bȅr-û*	*nȅka bȅr-û*

		Imperfekt	**Aorist**
Jednina.	1. lice:	*br-âh*	*ȍbra-h*
	2. „	*br-âše*	*ȍbrâ*
	3. „	*br-âše*	*ȍbrâ*
Množina.	1. lice:	*br-âsmo*	*ȍbra-smo*
	2. „	*br-âste*	*ȍbra-ste*
	3. „	*br-âhu*	*ȍbra-še*

Prilog trajni:	*bèrû-ći.*		
Prilog svršeni:	*ȍbrâ-vši.*		
Pridjev tvorni:	*brȁ-o*	*brá-la*	*brá-lo*
Pridjev trpni:	*brâ-n*	*brâ-na*	*brâ-no*
	ili *brâ-t*	*brâ-ta*	*brâ-to.*

Amo pripadaju glagoli: *prăti pȅrêm, r̀vati se* (ne valja *hrvati se) r̀vêm se, rèvati rèvêm* (vikati kao magarac), *gnăti žȅnêm* od *gȅnêm, *zvăti zȍvêm.*

Napomene

1. U infinitivu u nekih glagola ima korjeniti samoglasnik, a u nekih ga nema: ***rèv-ati rèv-êm,*** ali ***br-ăti bȅrêm.***

2. Imperfekt se tvori od infinitivne osnove nastavkom ***-âh: prâh, gnâh, zvâh,*** ali neki ga glagoli imaju, iako rjeđe, i od prezentske osnove s nastavkom ***-ijâh:*** *zòv-ijâh, pȅr-ijâh, bȅr-ijâh,* i s nastavkom ***-âh:*** *pȅr-âh, bȅr-âh.*

3. ***gnati*** ima prezent ***žȅnêm . . . žȅnû,*** imperativ ***žȅni . . .*** prilog ***žȅnûći . . .,*** ali može biti i: ***gnâm . . . gnăjû gnăj . . . gnăjûći.***

Složenice kao *ìzgnati, prògnati* imaju prezent: ***ìždenêm, pròždenêm . . . iždèni, proždèni . . .*** ali imaju i ***prògnâm, ìzgnâm*** i ***izàgnâm*** prema *izàgnati.*

Amo pripada i prezent ***čêm*** iz *tč-em, *tk-em, ***čêš, čê, čémo, čéte, tkû*** pored *tkâm . . . tkăjû* prema ***tkati.***

2. Razred.

§ 147. Infinitiv: *véza-ti.* Prezent: *vêž-êm.*

		Prezent	Imperativ
Jednina.	1. lice:	*vêž-êm*	—
	2. „	*vêž-êš*	*véž-i*
	3. „	*vêž-ê*	*nȅka vêž-ê*
Množina.	1. lice.	*vêž-êmo*	*véž-imo*
	2. „	*vêž-ête*	*véž-ite*
	3. „	*vêž-û*	*nȅka vêž-û*

		Imperfekt	Aorist
Jednina.	1. lice:	*vêz-âh*	*povéza-h*
	2. „	*vêz-âše*	*povéza*
	3. „	*vêz-âše*	*povéza*
Množina.	1. lice:	*vêz-âsmo*	*povéza-smo*
	2. „	*vêz-âste*	*povéza-ste*
	3. „	*vêz-âhu*	*povéza-še.*

Prilog trajni:	***véž-ûći.***
Prilog svršeni:	***povézâ-vši.***
Pridjev tvorni:	***véza-o véza-la véza-lo.***
Pridjev trpni:	***vêz-ân vêzâ-na vêzâ-no.***
ili	***vêzâ-t vêz-âta vêz-âto.***

Amo pripadaju glagoli: ***glòdati glȍđêm, krétati krêćêm,*** *lijètati, mètati, ùpletati, svȉtati, šàptati, klȉktati, sr̀tati* — ***làgati lȁžêm*** *slágati, lijègati, pomágati, strúgati* — ***plăkati plȁčêm,*** *víkati, tŕkati, hŕkati* — ***díhati dȋšêm,*** *jàhati, máhati,* — ***mȉcati mȉčêm,*** *narícati, tícati, ùtjecati* — ***zòbati zȍbljêm,*** *kàpati, hrámati* — ***gmȉzati gmȉžêm,*** *màzati pùzati, prézati, r̀zati, sȉ-zati* — ***brȉsati brȉšêm,*** *r̀gosati, pàsati* — ***kàšljati kȁšljêm*** — ***pènjati pȅnjêm,*** *zàklinjati zàpinjati, pòčinjati, stènjati* — ***čèsati čȅšêm*** — ***vèrati se vȅrêm se,*** *ìzvirati, dèrati, zàdirati, ždèrati, pròždirati, nàzirati, ùmirati, zàpirati, stèrati, zàstirati, zàtirati, òrati.*

Napomene

§ 148. 1. Odbivši od infinitiva *vezati* ***-ati*** dobije se prezentska osnova na suglasnik ***vez-,*** od koje se tvori prezent nastavkom ***-jêm:*** *vezjêm, a od toga postaje združivanjem suglasnika ***z*** sa ***j vêžêm.***

Tu valja znati pravilo o združivanju suglasnikâ sa *j* (§ 9.)

2. Ima glagola, koji tvore svoje oblike po 1. razredu i po 3.: ***gȋbâm gȋbljêm, drȉjemâm drȉjemljêm, kȗpâm kȗpljêm, pljȅskâm pljȅštêm,*** mjesto *pljȅščêm, ***sȉpâm sȉpljêm, sȉsâm sȉšêm, skȋtâm se, skȋćêm se, zȋdam zȋđêm, dozȋvâm dozȋvljêm ùzimâm ùzimljêm, šètâm se šèćêm se, njȉhâm njȉšêm, pȗhâm pȗšêm, dȗhâm dȗšêm.***

3. ***slăti*** ima prezent ***šȁljêm,*** rjeđe ***šljêm*** od *sl-jem. Složenice imaju obično ***-šljêm:*** *pȍšljêm,* ali i *pȍšaljêm.* Iterativno je *šȉljati šȉljêm.*

1. ***ìskati*** ima prezent ***ȉštêm,*** koji je postao od *išćem razjednačivanjem.

5. ***dàhtati*** i ***dȑhtati*** imaju prezent ***dȁšćêm*** i ***dȑšćêm,***

6. Prezenti ***dȅrêm, ždȅrêm, ȍrêm . . .*** postaju od *derjem, *žderjem, *orjem . . . Iza ***r*** otpada ***j.***

4. razred

§ 149. Infinitiv: *brìja-ti* Prezent: *brȉ-jêm.*

		Prezent	Imperativ
Jednina.	1. lice.	*brȉ-jêm*	—
	2. „	*brȉ-jêš*	*brî-j*
	3. „	*brȉ-jê*	*nèka brȉ-jê*
Množina.	1. lice.	*brȉ-jêmo*	*brî-jmo*
	2. „	*brȉ-jête*	*brî-jte*
	3. „	*brȉ-jû*	*nèka brȉ-jû*

		Imperfekt	Aorist
Jednina.	1. lice.	*brȉj-âh*	*obrìja-h*
	2. „	*brȉj-âše*	*ȍbrijâ*
	3. „	*brȉj-âše*	*ȍbrijâ*
Množina.	1. lice.	*brȉj-âsmo*	*obrìja-smo*
	2. „	*brȉj-âste*	*obrìja-ste*
	3. „	*brȉj-âhu*	*obrìja-še*

Prilog trajni: *brìjû-ći.*
Prilog svršeni: *obrìjâ-vši.*
Pridjev tvorni: *brìja-o brìjâ-la brìjâ-lo.*
Pridjev trpni: *brìjâ-n brìjâ-na brìjâ-no.*

Amo pripadaju glagoli: *vìjati* (snijeg vije, a i vuk vije), *grìjati, smijati se, sìjati* (žito) — *bàjati, kàjati, gràjati, tràjati, hàjati, stàjati* iter. (drugo je dur. *stàjati stȍjîm)* — *pòjati* — *bljùvati, kljùvati, pljùvati* — *dávati* i njegove složenice *zadávati* . . ., *poznávati* i druge složenice prema tome glagolu.

Bilješka. U skrajnjem skupu *-avati* u *da-vati* prvo *a* pripada korijenu: *da-, zna-,* zato ti glagoli ne idu u 1. razred.

Napomene

§ 150. 1. Infinitiv morao bi glasiti ***bri-ati, *ba-ati, *klju-ati, *da-ati,** ali da ne bude zijeva ili hijata, umeće se između dva samoglasnika ***j*** ili ***v,*** koje ne pripada ni glagolskome korijenu ni nastavku ***-ati.***

Odbivši od infinitiva ***-jati, -vati*** dobiva se prezentska osnova na samoglasnik, od koje se tvori prezent nastavkom ***-jem:*** ***brȉ-jêm, bȁ-jêm, kljȕ-jêm, dâ-jêm.***

2. ***dávati*** ima imperativ: *dáji dájimo dájite* mjesto *dâj dâjmo dâjte,* valjada zato da bude razlike od imperativa perfektivnoga glagola *dati.* Pored prezenta *dâjêm* ima i *dâvâm,* imperativ *dâvâj,* a pored *pòznâjem* je prezent *pòznâvâm,* imperativ *pȍznâvâj.*

VI. vrsta

§ 151. Infinitiv: *kupȍva-ti.* Prezent: *kȕpu-jêm.*

		Prezent	Imperativ
Jednina.	1. lice:	*kȕpu-jêm*	—
	2. „	*kȕpu-jêš*	*kȕpû-j*
	3. „	*kȕpu-jê*	*nèka kȕpu-jê*
Množina.	1. lice:	*kȕpu-jêmo*	*kȕpû-jmo*
	2. „	*kȕpu-jête*	*kȕpû-jte*
	3. „	*kȕpu-jû.*	*nèka kȕpu-jû*

		Imperfekt	Aorist
Jednina.	1. lice:	*kȕpov-âh*	*nakupȍva-h*
	2. „	*kȕpov-âše*	*nȁkupovâ*
	3. „	*kȕpov-âše*	*nȁkupovâ*
Množina.	1. lice:	*kȕpov-âsmo*	*nakupòva-smo*
	2. „	*kȕpov-âste*	*nakupȍva-ste*
	3. „	*kȕpov-âhu*	*nakupȍva-še*

Prilog trajni: *kȕpujû-ći.*
Prilog svršeni: *nakupòvâ-vši.*
Pridjev tvorni: *kȕpovâ-o kȕpovâ-la kȕpov-âlo.*
Pridjev trpni: *kȕpov-ân kȕpovâ-na kȕpovâ-no*
ili *kȕpovâ-t kȕpovâ-ta kȕpovâ-to.*

Amo pripadaju:

1. glagoli na ***-ovati:*** *kȍvati, psȍvati, snȍvati, štȍvati, trȍvati, darȍvati, mȉlovati, trgȍvati, vjȅrovati, vjekȍvati, mladȍvati, cȁrovati* i dr.

2. glagoli na *-evati* iza nepčanih suglasnika: *kraljèvati, vojèvati, sužnjèvati.* Sve druge nepčane osnove vole nastavak ***-ovati:*** ***bičòvati, božićòvati, prijateljòvati, učiteljòvati*** i dr. mjesto pravilnih oblika: ***bičèvati***, ***prijateljèvati*** i t. d.

3. glagoli na ***-ivati,*** ako im ono prvo ***i*** u ***-ivati*** ne pripada glagolskome korijenu: ***dar-íva-ti***, ***dovikíva-ti***, ***noć-íva-ti***, ***osuđ-íva-ti***, ***zabranj-íva-ti***, ***dosađ-íva-ti*** i dr.

Napomene

1. Odbivši od infinitiva *kupòvati*, *vojèvati*, *darívati* skrajnje ***-ati*** dobivaju se prezentske osnove *kupov-*, *vojev-*, *dariv-*, od kojih postaje prezent tako, da se skrajnje ***ov-***, ***ev-***, ***iv-*** mijenja u ***u-:*** *kupu-*, *voju-*, *daru-*, i dodaje nastavak ***-jêm:*** ***kùpujêm***, ***vòju-jêm***, ***dàru-jêm.***

3. Glagoli VI. vrste jesu durativni i iterativni.

Nepravilni glagoli

§ **152.** Nepravilni su glagoli: ***biti***, ***htjeti***, ***spati***, ***ići.***

1. ***biti.*** O oblicima glagola *biti* bilo je već govora (§ **116.**) Dugi oblici ***jèsam***, ***jèsi***, ***jȇst*** ili ***jȇste***, ***jèsmo***, ***jèste***, ***jèsu***, upotrebljavaju se:

a) kad se ističu: *Dana* ***jesmo***, *sutra nijesmo*;

b) na početku rečenice: ***Jeste*** *vojska u Turaka.* To biva navlastito pred upitnim veznikom ***li:*** ***Jesmo*** *li svi?* Odgovor: ***Jesmo.*** — ***Jesi*** *li marljiv?* Odgovor: ***Jesam.***

Samo u 3. licu jednine pita se *je li?* a ne: *jest li? Je li Pero marljiv?* Odgovor: ***Jest.***

Bilješka. ***Je li*** smije se upotrebljavati samo, kad je ***je*** kopula ili dio složenoga glagolskog oblika. Dobro je rečeno: ***Je li*** *Zvonko marljiv?* ***Je li*** *Zvonko izradio zadaću?* Odgovor: ***Jest*** ili ***nije.*** Ali ne valja: ***Je li*** *Zvonko* ***radi*** *zadaću?* jer ovdje ***je*** nije ni kopula ni dio oblika ***radi.*** Tu treba kazati: ***Da li*** *Zvonko* ***radi*** *zadaću?* ***Radi li*** *Zvonko zadaću?* Odgovor: ***Radi.***

Ne valja ni: ***Je li je*** *Zvonko marljiv?* jer je tu drugo ***je*** suvišno.

c) Dugi se oblici ***jèsam . . .*** upotrebljavaju na početku zaglavne rečenice i na početku onoga dijela rečenice, što stoji iza uklopljene rečenice. *Ljudi, što su onomadne stradali,* ***jesu***

Hrvati. Neprijatelj, što je posijao kukolj, ***jest*** *đavao. Koji ulazi na vrata,* ***jest*** *pastir ovcama.*

d) Drugi se oblici uzimaju iza veznika: ***a***, ***i***, ***ako*** ***i.*** *Veliš, da nijesi gladan, a* ***jesi.*** *Ako i* ***jest*** *siromah, ali je pošten.*

2. ***hòtjeti*** ili ***htjȇti.*** Prezent: ***hòću hȍćêš . . . hòćê*** ili ***ću***, ***ćeš . . . ćê.*** Zanijekano: ***né ću nê ćêš . . . né ćê.*** Imperfekt: *hòtijâh htȉjâh* i *hòćâh . . .*, aorist: *htjȅh* i *htjȅdoh . . .*, prilog trajni: *hòtêći*, prilog svršeni: *hòtjêvši* ili *htjêvši*, pridjev tvorni: *htȉo htjȅla . . .*

Bilješka. Pred upitnim veznikom ***li*** stoje samo dugi oblici: ***Hoće*** *li doći brat?* Odgovor: ***Hoće.***

3. ***spȁti*** ima prezent po III^2. vrsti: ***spîm***, ***spîš***, ***spî***, ***spímo***, ***spíte***, ***spê***, imperativ: *spȉ*, *spȉte*, prilog trajni: *spêći.* Ostali se oblici tvore od osnove ***spa-*** po V^1. vrsti. Obično se govori *spávati*, *spâvâm . . .*

4. ***ȉti*** običnije ***ȉći.*** Oblici toga glagola grade se koje od osnove ***id-***, koje od osnove ***iš-.***

Od osnove ***id-*** postaje 1. prezent: ***ȉdêm***, ***ȉdêš***, ***ȉdê***, ***ȉdêmo***, ***ȉdête***, ***ȉdû.*** 2. imperativ: ***ìdi . . .***, 3. imperfekt: ***ȉđâh . . .***, 4. prilog: ***ȉdûći***, 5. aorist: ***otídoh***, ***otíde . . .*** Taki mogu biti oblici, i kad je ***iti*** složeno s prijedlogom na suglasnik: ***ȉz-ȉdêm***, ***ȍt-ȉdêm...*** ***iz-ídi***, ***ot-ídi...*** ***-iz-ídoh***, ***ot-ídoh . . .*** Ali kad je ***ȉti*** složeno s prijedlogom na samoglasnik: ****na-iti***, ****po-iti***, ****pro-iti . . .***, onda ***i*** ispred ***ti*** prelazi u ***j:*** ****na-jti***, ****po-jti***, ****pro-jti . . .***, a ***jt*** združuje se kao i ***tj*** u ***ć:*** ***náći***, ***póći***, ***próći.***

Tako su prema ****na-idem***, ****po-idem***, ****pro-idem*** postali dijalektni prezenti: *na-jdem*, *po-jdem*, *pro-jdem*, od kojih se razviše u književnome jeziku oblici: *nâđêm*, *pôđêm*, *prôđêm*, jer se ***jd*** kao i ***dj*** združuje u ***đ.*** Prema tome prezentu stoje onda i drugi oblici: *náđi*, *póđi*, *próđi . . .*, *náđoh*, *próđoh . . .*

Prema infinitivima ***ná-ći***, ***pó-ći*** govori se i ***ot-ići***, ***iz-ići***, ***ob-ići***, ***s-ići*** i samo ***ȉći***, premda tu nema razloga za ***ć.*** Dobri su i infinitivi: *izáći*, *obáći*, *sáći.* Tako se isto govori: ***ȍt-ȉđêm***, ***ȉz-ȉđêm . . . ot-íđi***, ***iz-íđi***, ***iz-áđi . . . ot-íđoh***, ***iz-íđoh . . .*** prema ***nâ-đêm***, ***pô-đêm . . .*** *ná-đi*, *pó-đi . . . ná-đoh*, *pó-đoh . . .*

Mjesto *òtîdêm . . . otídoh . . .* ima i *ȍdêm . . . ȍdû*, *òdoh ȍde . . . òdoše.*

Od osnove ***iš***- postaje:

1. pridjev tvorni: ***ìšao ìšla ìšlo.***

Bilješka. Oblik ***ìšao*** postao je od **iš-a-l* s nepostojanim ***a***, a taj od *i-š-l.*

2. prilog svršeni: ***ìš-âvši.***

Tako tvore te oblike i složenice s prijedlogom na suglasnik: *ot-ìšao*, *iz-ìšao* . . . *ot-ìšâvši*, *iz-ìšâvši* . . .

Složenice s prijedlogom na samoglasnik gube ***i*** od osnove ***iš:*** ***dȍ***-*šao*, ***nȁ***-*šao* . . . ***dȍ***-*šâvši*, ***nȁ***-*šâvši*, a prema *izáći*, *obáći* ima: *izà-šao*, *obà-šao* . . . *izà-šâvši*, *obà-šâvši.*

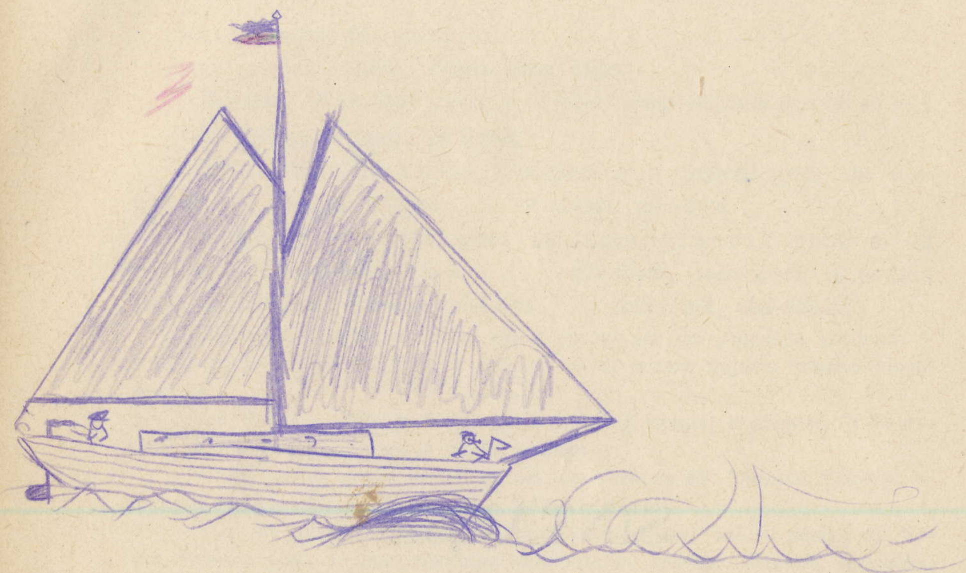
Bilješka. U oblicima *išao*, *išavši* upravo su dva glagolska korijena: *i-* i ***šd-***, što je postalo od **šed*, a ovo od **hed*, prema kojemu imamo glagol ***hod***-*iti.*

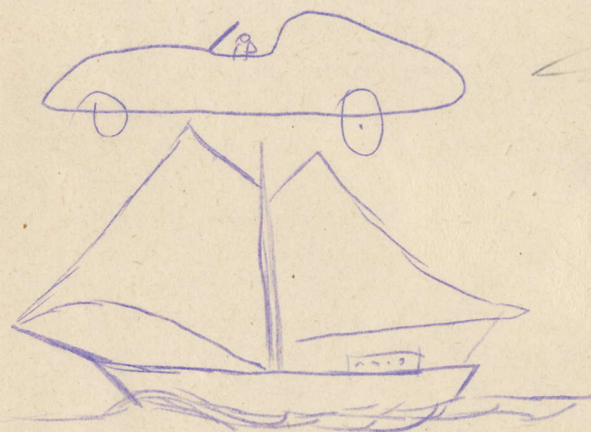
Od **i-šd-l* postalo je **i-š-l,* jer ***d*** ispred ***l*** ispada, a primivši **i-š-l* nepostojano ***a*** postaje **i-š-a-l*, a od toga ***išao.***

Oblici *nàšao*, *dòšao* postali su od same osnove ***šd***: **na-šd-l*, **do-šd-l* — **na-š-l*, *do-š-l* — **naš-a-l*, *doš-a-l* — ***nàšao, dòšao.***

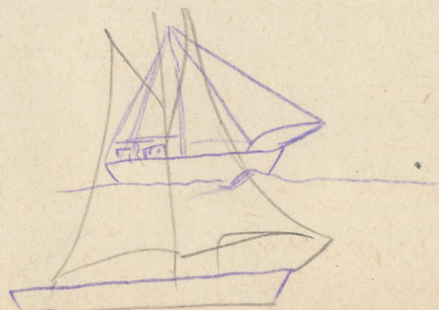
Tako se imaju tumačiti i oblici *izà-šao*, *obà-šao;* oni su postali od **iz-šao*, **ob-šao*, pošto se iza prijedloga umetnulo ***a***: *izȁ-šao*, *obȁ-šao*, *izȁ-šâvši*, *obȁ-šâvši*, a prema tim oblicima nastali su i drugi; *izáći*, *obáći*, *ìzâđêm*, *òbâđêm.*

SINTAKSA

Treći dio

Sintaksa

§ 153. Sintaksa nas uči, kako se grade rečenice i kako se upotrebljavaju dijelovi govora i oblici njihovi.

Sintaksa rečenice

§ 154. Rečenica je misao iskazana govorom ili pismom.

Glavni su dijelovi rečenice subjekt ili podmet i predikat ili prirok.

Sunce grije. Ljudi se vesele. Bog je blag.

Subjekt je riječ, koja znači ono, o čemu se u rečenici govori.

Predikat je riječ, koja znači ono, što se o subjektu u rečenici kazuje.

§ 155. 1. Rečenicama se ponajviše štogod priča ili se kazuje, da što jest ili nije, da što može biti ili ne može biti. *Bog je dobar. Ljudi bi morali bolji biti. Siromaštvo nije sramotno. Marko ne bi tako govorio.* Te se rečenice zovu pripovjedne ili izjavne — narativne ili diktivne.

2. Rečenicom se može za što pitati. *Je li učenica marljiva? Tko je bolestan? Zar ne će učitelj doći?* To su rečenice upitne ili interogativne.

3. Rečenicom se može izreći zapovijed ili zabrana. *Budi pošten! Ne ukradi! Nemojte bježati!* To su rečenice zapovjedne ili imperativne.

4. Rečenicom se može štogod željeti. *Živio kralj! Da Bog dâ! Ne bilo uroka!* To su rečenice željne ili optativne.

5. Rečenicom se često kazuje čuđenje i uzbuđeno osjećanje. *Ao Bože, da velji si, sveti, ao svijete, da lijep si, kleti! Ama malo ne pogiboh!* To su rečenice uzvične ili eksklamativne.

Sve pomenute rečenice, kako se vidi iz primjerâ, mogu biti jesne ili afirmativne, kad se njima što tvrdi, i niječne ili negativne, kad se njima što poriče.

Bilješka. Upitne rečenice imaju na kraju upitnik ?, zapovjedne, željne i uzvične ponajviše uzvičnik !, a pripovjedne ili izjavne uvijek točku.

§ 156. 1. *Trava raste. Noć je gusta. Slava je naša. Tko viče? Netko dolazi. Ja pjevam. On čita. Vi spavate.*

Subjekt je u rečenici obično imenica ili imenička zamjenica.

Bilješka. Ako je subjekt lična koja zamjenica *ja, ti, on, mi, vi, oni,* obično se ona ne govori, ako se ne ističe. Tu se subjekt vidi u ličnome nastavku. *Pjevam* (ja). *Čitaj* (ti). *Doći ćemo* (mi). *Vidjeli su* (oni). *Zadovoljni smo* (mi). *Budite mirni* (vi).

Često se izostavlja subjekt *ljudi. Kažu* (ljudi). *Pripovijedaju* (ljudi).

2. *Sit gladnu ne vjeruje. Bogati nađe dosta prijateljâ. Jedan govori drugi kûsâ. Za domovinu umrijeti je dično. Pletući je glagolski prilog, A je veznik. Dobar dan! je pozdrav. Pisano je: Ne živi čovjek o samom hljebu.*

Subjekti mogu biti i pridjevi, brojevi, infinitivi, glagolski prilozi, svaka nepromjenljiva riječ i cijele rečenice.

Bilješka. Pridjev kao subjekt može stajati u određenom i neodređenom obliku.

3. Subjekt stoji redovno u nominativu i zove se gramatički subjekt.

4. Ali subjekt kadšto stoji u kojemu drugomu padežu:

a) u genitivu uz glagole ***biti, nemati, nestati.*** *Bit će snijega. Bilo je govora. Bez muke nema nauke. Nesta blaga, nesta prijateljâ. Nestalo je groznice;*

b) u dativu. *Svima je umrijeti = svi moraju umrijeti. Tebi se drijema = ti hoćeš da drijemaš. Meni se ne će = ja ne ću;*

c) u akuzativu. *Stid me je = stidim se. Strah nas je = bojimo se.*

To su subjekti po smislu ili logički subjekti, uz koje stoji predikat u 3. licu jednine i u srednjemu rodu, gdje to može biti.

5. Ima rečenica, kojima se kazuje samo radnja, bivanje, stanje, a ne kazuje se nikako subjekt. *Grmi. Vedri se. Oblači se. Sviće. Smrklo se. Ide se. Svanulo se. Jede se. Govori se.* To su rečenice bez subjekta.

Bilješka. U narodnoj pjesmi stoji subjekt i u vokativu. *Knjigu piše Kraljeviću Marko.*

Predikat

§ 157. 1. Predikat je u rečenici ili glagol sam ili koje ime s nesamostalnim glagolom. Kad je predikat glagol sam, zove se glagolski ili verbni predikat, a kad je predikat ime s nesamostalnim glagolom, zove se imenski ili nomenski predikat.

Glagolski su predikati u rečenicama: *Ptica pjeva. Sestra je zaspala. Otac će doći.*

Imenski su predikati u rečenicama: *Štuka je riba. Godina će biti rodna. Kuća je bila moja.*

2. Imenice, pridjevi, zamjenice, brojevi u imenskome predikatu zovu se predikatne imenice, predikatni pridjevi, predikatne zamjenice, predikatni brojevi.

Bilješka. I glagolski pridjevi u složenim glagolskim oblicima jesu predikatni pridjevi. *Učenik nije učio. Učenica bi pohvaljena.*

3. Nesamostalni glagol u imenskome predikatu zove se predikatni glagol ili spona — kopula. Najobičnija je spona glagol ***biti*** u svim ličnim oblicima. Ali spone mogu biti i glagoli: ***postati, ostati, činiti se, zvati se, pokazivati se*** i dr. *Ranko posta gospodin. Sestra osta gladna. Licemjerac čini se pobožan. Mi se zovemo učitelji. Miloš se pokaza junak.*

4. Predikat može biti imenica, i to:

a) u nominativu. *San je laža, a Bog je istina. Učenici postaju učitelji;*

b) u instrumentalu. *Ne čini se ovcom. Domovina naša Hrvatskom se zove;*

c) u genitivu s pridjevnim dodatkom. *Livada je lijepe Mare. Ljudi su čudnovate ćudi;*

d) u kojemu padežu s prijedlogom. *Stolovi su od kamena. Pravda je u Boga.*

*

5. Predikat može biti pridjev. *Noć je tiha. Licemjer se čini pobožan.*

Bilješka. Pridjev kao predikat stoji redovno u neodređenom obliku, a u određenom samo onda, ako pridjev nema neodređenoga. *Rajko je ponizan. Ti si divlji.*

Predikat može biti broj. *Dva i dva su četiri. Vlatko je deveti.*

Predikat može biti prilog. *Bog je visoko. Crkva je blizu.*

Predikat može biti infinitiv. *Majka stade besjediti. Car se stane razgovarati. Nemojte lagati. To se ne zove raditi. Noram ići. Ne mogu raditi. Ne smiješ klevetati.*

Bilješka. Glagoli *stati, nemoj, zove se, morati, moci, smjeti* uzimlju se uz infinitiv kao spone.

6. Oblici glagola ***jesam*** često se izostavljaju zaradi kraćega i življega govora, navlastito u poslovicama. *Oteto* (je) *prokleto. Starost* (je) *slabost, mladost* (je) *ludost. Došli* (su) *ljudi pa* (su) *odnijeli blago. Hvala Bogu* (budi!)

I glagolski se predikati tako izostavljaju. *Krsti vuka, a on u goru* (bježi). *S Bogom* (ostaj)! *Ja tamo* (dođoh), *a on ni riječi* (ne reče). *Drugi pijetli u polju Cetinjskom* (zapjevaše), *a Novica pade na Cetinje.*

Take se rečenice zovu krnje ili eliptične.

Prosta rečenica

§ 158. 1. *Učenik radi.* Rečenica, koja ima samo jedan subjekt i jedan predikat zove se ***osnovna prosta rečenica.***

2. *Vrijedan učenik marljivo radi zadaću.* Osim subjekta i predikata može biti u rečenici i drugih riječi, koje se dodaju ili subjektu ili predikatu.

Dodavši riječi *vrijedan, marljivo, zadaću* mi smo rečenicu *učenik radi* raširili brojem riječî, i zato se ona zove ***raširena prosta rečenica.***

3. Riječi, koje se dodaju subjektu, zovu se atributi ili dodaci. *Marljiv učenik radi.*

Riječi, koje se dodaju predikatu, imaju dvojaku službu:

1. one dopunjavaju značenje glagola, pa se zovu objekti ili predmeti. *Učenik radi zadaću.*

2. One označuju predikatu mjesto, gdje što biva, vrijeme, kad što biva, način, kako što biva, i uzrok, zašto nešto biva, pa se zovu adverbne ili priložne oznake mjesne ili lokalne, vremenske ili temporalne, načinske ili modalne i uzročne ili kauzalne. *Učenik svaki dan marljivo radi zadaću u školi nauke radi.*

Atributi, objekti i adverbne oznake zovu se sporedni dijelovi rečenice.

Bilješka. Atributi se ne pridjevaju samo subjektu, već uopće svakoj imenici i imeničnoj zamjenici u rečenici. Oko jedne imenice može biti i više atributa, kao što može biti uz predikat više objekata i više adverbnih oznaka.

Prosta rečenica sa jednakim rečeničnim dijelovima

§ 159. U prostoj rečenici redovno je samo jedan subjekt i jedan predikat. Ali ima rečenica, u kojima ima i po dva subjekta i po više njih, a samo jedan predikat. *Brat i sestra plaču.* U rečenici mogu biti i po dva predikata i po više njih, a subjekt bude samo jedan. *Brat plače i nariče.* A mogu biti u rečenici i po dva subjekta i po dva predikata i po više jednih i drugih. *Brat i sestra plaču i nariču.*

U prostim rečenicama sa jednakim rečeničnim dijelovima može biti i više objekata, više atributa i više istovrsnih adverbnih oznaka.

Atribut ili dodatak

§ 160. 1. Atributom se izbliže označuje imenica ili imenička zamjenica.

2. Atributi su ponajviše pridjevi ili pridjevne zamjenice, a mogu biti i brojevi i brojni pridjevi.

Blago sunce grije našu zemlju. Svaki početak je težak. Taj će govor njega sokoliti. Rádimo za svoj narod. I mene jadnoga ogrijat će sunce. Ja sam pastir dobri. Zlatan ključić gvozdena vrata otvara. U stidljiva slijepca prazna torba. Prvi učenik najbolje uči. Pala su dva junaka. Idu dvoji svatovi.

Atributni pridjevi stoje na pitanje ***koji?*** u određenom obliku, a na pitanje ***kakav?*** u neodređenome, ako pridjev ima oba oblika.

Atribut se slaže sa svojom imenicom u rodu, broju i padežu.

Atributni pridjev obično stoji ispred imenice, ali ponajviše iza zamjenice.

3. Jedan se atribut može odnositi na više imenica i onda se slaže s najbližom. Ako su imenice različna roda, može se atribut i ponavljati. *Ja obidoh mnoge gore, mnoga vrela.* Ali bi moglo biti i ovako: *Ja obidoh mnoge gore i vrela.*

4. Imenice muškoga roda na *a: vojvoda, starješina, vladika*, i dr., kad su u jednini, imaju svoj atribut u muškome rodu: *dobar sluga*, a kad su u množini, imaju atribut u ženskome rodu: *dobre sluge.*

Neke muške imenice na *-a* imaju i u jednini atribut u ženskome rodu: *velika budala, turska uhoda, jaka ljudina, grdna varalica.*

Bilješka. U narodnoj pjesmi stoji uza sve muške imenice na *a* atribut u ženskome rodu: *vjerna sluga, pašina katana.*

5. Kad pridjev kao atribut kazuje neko stalno svojstvo ili kakvoću kojoj imenici i s njome zajedno čini jedan pojam, zove se pridjevni ili adjektivni atribut. *Pošten čovjek ne laže.*

Ali pridjev pristupa često imenici i imeničkoj zamjenici kao atribut, koji izriče tek slučajno i prolazno stanje kojoj imenici ili zamjenici. *Ode Rade žalostan. Pade junak trudan na postelju. Nemoj ljude mláde pogubiti. Digoše ga mrtva. Tko će pametan sve vjerovati. Ne ćemo ih otpustiti gladne. Što me ovdje ostaviste sama? Došao si prvi, a otišao posljednji.*

Ti se atributi zovu predikatni ili priročni atributi.

6. Često se pridjev dodaje imenici samo zbog ukrasa; *bijela ruka, crna zemlja, hladna voda, jarko sunce, ravno polje, rujno vino, sivi sòkô, studen kamen, gora zelena* i t. d.

Ti se atributi zovu ukrasni pridjevi ili epiteti.

Mjesto ukrasnih pridjeva dolaze u pjesmi često ukrasne imenice. *Boga moli ljepota* (= lijepa) *djevojka. Konj zelenko* (= zelen) *rosnu travu pase. Uranila Kosovka* (= kosovska) *djevojka.*

7. Atributi su i nadimci vlastitim imenima. *Crni Đorđe. Ivan Grozni. Petar Veliki. Napoleon Treći.*

Ti se pridjevi kao nadimci pišu velikim početnim slovom.

8. Atributi mogu biti i imenice u genitivu, kad se njima kazuje, da kome što pripada ili se kome ili čemu izriče svojstvo ili naznačuje cjelina kojemu dijelu. To su atributni genitivi pripadanja (posesivni genitiv), svojstva (kvalitativni genitiv) i cjeline (partitivni genitiv). *Osman je djelo Ivana Gundulića. Uze glavu svetoga Ivana. Sila vatre je užasna. Dođe momče crna oka. Ja sam čovjek blage ćudi. Oženio se djevojkom roda gospodskoga. Doletjelo jato sokolova. Zbor zborilo osam vezirova. Odvedoše dvoje djece mlade.*

Atributni genitiv može biti i s prijedlogom. *Pusti Gospod s neba dažd od sumpora i ognja. Nijesam tikva bez korijena. Ona sačini tri od zlata trpeze.*

Bilješka. Atributni genitiv pripadanja, kad je bez dodatka, može se često zamijeniti zgodnim pridjevom. *Uze glavu Ivanovu. Sačini tri zlatne trpeze.*

Apozicija

§ **161.** Osobita je vrsta atributa apozicija.

1. *Rijeka Korana istječe iz Plitvičkih jezera. Blagoslovio vas Gospod Bog. Slijedi pjesma Zrinovića bana. Žali Šarac tebe gospodara. Ban Mažuranić, veliki pjesnik hrvatski, rodio se godine 1814. Ruža, kraljica cvijeća, veoma se cijeni. Slavni naš glazbenik Lisinski umr'o je u velikoj bijedi.* Apozicija je imenica, koja izbliže označuje drugu imenicu ili imeničku zamjenicu i s njome se slaže u padežu, a i u rodu, ako može biti.

Bilješka. Kad je apozicija sama imenica bez atributa, ona stoji ispred svoje imenice ili iza nje, a redovno dolazi iza zamjenice. Ima li apozicija koji atribut uza se, ona može stajati pred imenicom, ali obično stoji iza imenice i odvaja se zarezom sprijeda i straga.

Objekt ili predmet

§ **162.** Objekt ili predmet je riječ, kojom se dopunjava značenje glagola.

1. Prelazni glagoli imaju uza se objekt u akuzativu na pitanje ***koga?*** ili ***što?*** *Oro gnijezdo vrh timora vije. Kuj mi sablju, Novače kovaču! Otvorit ću dvore javorove.*

Objektu se pridijevaju atributi kao i subjektu.

Iza prelaznih glagola može objekt stajati i u genitivu, kad se ne misli cijelo, već dio onoga, što objekt znači. *Vòdê pîše, hljeba založiše. Novaca nam dajte.*

Objekt može stajati u genitivu mjesto u akuzativu, kad je prelazni glagol zanijekan. *Jedna lasta ne čini proljeća. Konja dajte, oružja ne dajte.*

2. Uz neprelazne i povratne glagole može također stajati objekt, ali u kojemu drugome padežu, i to:

u genitivu	na pitanje	**koga? čega?**
u dativu	„ „	**kome? čemu?**
u instrumentalu	„ „	**kime? čime?**

Svoje sam se sjetio sestrice. Ne stidi se cara ni cesara. Djeca se čude svačemu, ljudi ničemu. Ruka ruci sudi. Osu se nebo zvjezdama i ravno polje ovcama. Neka Osman zlobom diše.

Objekt može biti i padež s prijedlogom. *Svi će narodi omrznuti na nas. Znade li svaki za Boga i za ime Božje? Od vješta lovca lisica se plaši. Vojvode se samo o vojsci staraju.*

Bilješka. Objekti u padežu s prijedlogom zovu se prijedložni objekti.

3. Mnogi se prelazni glagoli dopunjavaju sa dva padeža, i to sa dva akuzativa ili akuzativom i instrumentalom. *Učinit ću djecu janjičare. Ti je moraš učiniti srećnu i čestitu. Postavih te oca mnogim narodima. Srebrno sedlo ne čini konja dobra. — Tuđu majku majkom zoveš, tuđeg oca ocem zoveš. Tko je mene postavio sudijom nad vama? Što me zoveš blágim? Proglasit ćete ga kraljem.*

Dva padeža stoje uz glagole: *učiniti, stvoriti, staviti, držati, zvati, imenovati, proglasiti* i t. d.

Prvi akuzativ je objekt, a drugi akuzativ ili instrumental zove se objektov predikat.

Bilješka. Kad se ove aktivne rečenice pretvore u pasivne, onda objekt aktivne postaje subjekt pasivne, a objektov predikat u aktivnoj rečenici postaje subjektov predikat u pasivnoj. Aktivno: *Proglasit će te kraljem.* Pasivno: *Ti ćeš biti proglašen kraljem.*

4. I značenje mnogih pridjeva dopunjava se različitim padežima. *Radnik je dostojan svoje plate. Djela vaša suncu su ravna. Hrvatska je vinom rodna. Tuđa koza puna loja. Vješt je dora boju i mejdanu.*

Taki se padeži zovu pridjevne dopune.

Adverbne ili priložne oznake

§ **163.** Adverbne ili priložne oznake dodaju se rečeničnome predikatu, da se njima odredi vrijeme, mjesto, uzrok i način. Te se oznake kazuju prilozima (adverbima) ili imenicama u različnim padežima s prijedlogom ili bez prijedloga.

1. Vremenske ili temporalne oznake dolaze na pitanja: **kada? otkad? dokad? kako dugo?** *Bog ne plaća svake subote. Čovjek se uči do smrti. Želi ljudi pšenicu od jutra do mraka.*

2. Mjesne ili lokalne oznake dolaze na pitanja: **gdje? odakle? kamo? otkuda? kuda? dokle?** *Puče puška iz gore zelene. U vodi se riba ne pogađa. Pala magla na livadu. Novak bježi kroz goru zelenu.*

3. Uzročne ili kauzalne oznake stoje na pitanja: **zašto? čemu? u koju svrhu? unatoč čemu? uz koji uvjet?** *Zbog nerada veliki umovi propadoše. Za muku smo sazdani. Bez zdravlja nema bogatstva. Teško nogama pod ludom glavom. Izobilan sam radošću pored svih briga.*

4. Načinske ili modalne oznake stoje na pitanja: **kako? čime? s kime? sa čim? koliko? koliko puta? kao tko** ili **što? nego tko** ili **što? od koga** ili **čega?** (uz komparativ). *Ljubi Gospodina Boga svojega svim srcem svojim. Mnogi Slavonci starinom su Bošnjaci. Vatra se slamom ne gasi. Platit ćete svojom glavom. Otac ide sa sinom. Mnogi narod slušaše ga s radošću. S pomoću vašom sve će dobro proći. Pršte drvo na dvoje na troje. Dvaput mjeri, trećom kroj. Leti kao munja. Rijekom* (= kao rijeka) *krvca poljem teče. Došao si nama gostom* (= kao gost). *Nevjestom je sad vidite. Bolji je dobar glas nego zlatan pas. Jezik će gore poseći, nego mač. Šire je nebo od mora, duže je more od polja. Stupa četa tiho, gluho.*

Sročnost subjekta i predikata

Sročnost ili kongruencija je slaganje riječî u rečenici prema licu, rodu, broju i padežu.

Sročnost s jednim subjektom

§ 164. 1. Glagolski predikat slaže sa subjektom u licu i broju. *Učitelj poučava, a mi učimo.*

2. Kad je predikat pridjevna riječ sa sponom, spona se slaže sa subjektom kao i glagolski predikat u licu i broju, a pridjevna riječ u broju, rodu i padežu. *Psi su vjerni. Milica bješe treća. Vi ste marljive. Carstvo bit će njegovo.*

Takva je sročnost i onih glagolskih oblika, koji su složeni od glagolskih pridjeva. *Ružice su ocvale. Nitko nije vjerovao. Vi biste se začudili. Mnogi su zvani.*

Bilješka. Pridjevne su riječi, koje imaju sva tri roda: pridjevi, glagolski pridjevi, pridjevne zamjenice i brojni pridjevi.

3. Kad je predikat imenica, ona se slaže sa subjektom obično u broju, a u rodu samo onda, ako ima zasebne oblike za muški i ženski rod od iste osnove. *Orao je kralj ptica, a ružica je kraljica cvijeća.* Ali: *San je laža, a Bog je istina.*

Bilješka. Ako je subjekt u jednini, a predikatna imenica u množini, onda se spona slaže s predikatnom imenicom. *Trećina vas neka budu vojnici. Sav narod nijesu hajduci. Junaku su dobar konjic krila.*

§ 165. Kad su subjekti muške imenice na *-a: sluga, starješina, vojvoda, vladika* i dr., onda predikatni pridjevi stoje u jednini u muškome rodu, a u množini u ženskome. *Sluga je vjeran*, ali: *sluge su vjerne. To je sam vojvoda morao učiniti. To su same vojvode morale učiniti.*

Slaganje: *Sluga je vjeran* zove se sročnost po smislu ili logična kongruencija, a slaganje: *Sluge su vjerne* nazivlje se sročnost po obliku ili gramatična kongruencija.

Bilješka. S imenicama *laža* i *luda*, kad znače muško čeljade, predikatni se pridjev redovno slaže po smislu u jednini i množini. *Nekakav laža odgovorio caru. Zašto ga lude nijesu poveli sa sobom?*

Neke pak muške imenice na *-a* vole u jednini i u množini sročnost po obliku. *Neka budala amo nas je dovela. Uhode su prevarile straže.* Taka je sročnost i u narodnim pjesmama. *Uhoda je uhodila divno.*

§ 166. Kad se na mušku imenicu na *-a* odnosi predikatni pridjev ili uopće koja pridjevna riječ iz druge potonje rečenice, onda je sročnost redovno po smislu ne samo u jednini već i u množini. *Vojvode se zakunu Kara-Đorđiju, da će mu biti vjerni. Paše su tako vjerne svome caru, da su među njima vrlo rijetki, koji bi život svoj branili protiv carske volje i zapovijedi. Sudije moraju suditi po zakonu, zato su među njima oni najbolji, koji najbolje poznaju zakone.* Tako i ovo: *Oficiri su carske sluge, koji su danas ovdje, a sjutra bogzna gdje.*

§ 167. 1. Uz zbirne imenice *braća, djeca, gospoda, vlastela — čeljad, momčad, telad* i dr. glagolski predikat gotovo svagda stoji u množini (logična sročnost). *I braća se svade. Djeca muče, ništa ne govore. Čeljad jedu. Momčad stanu pjevati.*

2. Ako je tim zbirnim imenicama predikat pridjevna riječ, spona stoji u množini (logična sročnost), a pridjevna riječ u jednini ženskoga roda (gramatična sročnost). *Još su braća sestri besjedila. Djeca su zaspala. Doista su dubrovačka vlastela ljubila svoj jezik. Čeljad su marljiva. Otprije su išla momčad uoči Božića od kuće do kuće te pjevala pjesme. Gospoda su me lijepo dočekala.*

3. Ako je uz te zbirne imenice predikat imenica, koja znači živo biće, ona stoji u množini ženskoga roda. *Čeljad ona, koja za mrtvima žale i nariču, zovu se pokajnice.* Inače takve predikatne imenice stoje u jednini, ali spona je uvijek u množini. *Djeca su nam velika radost, a i velika žalost.*

4. Ako se na ovakve zbirne imenice odnosne predikatni pridjevi i druge pridjevne riječi drugih potonjih rečenica, one stoje u množini muškoga roda (logična sročnost). *Hrvatska gospoda sakupila su se u Zadru i tu su očekivali dolazak mladoga Ladislava. On je i djeci svojoj ostavio zavjet, da budu vjerni sultanu. Mlada su momčad rado išla na otmicu i često su nudili jedan drugoga: hajdemo u otmicu. — Josip pozna braću svoju, ali oni nijesu njega poznavali. Nađe njihovu momčad te ih odvede. Čeljad izjedu pun kazan jela, pa im je i to još malo.*

Bilješka. Kako se vidi iz posljednjih primjera, i zamjenica *on* stoji u potonjim rečenicama u množini.

§ 168. S imenicama *momče, djevojče* slaže se predikat u istoj rečenici po obliku. *Kaži materi, što ti je djevojče (momče) kazalo.* Ako se na te imenice odnosi pridjevna riječ

ili zamjenica *on* iz druge potonje rečenice, slaganje biva redovno po smislu. *Kad to čuje momče, stane plakati i moliti se, da on to ne može učiniti. Djevojče pristane za njim i stane ga moliti, da joj kaže.*

§ 169. 1. Uz brojeve **dva, oba, obadva, tri, četiri** glagolski predikat stoji u množini. *Dva trećega ne čekaju. Sva četiri knjige pišu. U dvoru mu tri kola igraju.*

2. Predikatni pridjevi dolaze uz *2, 3, 4* u dvojinu, a spona stoji u množini. *Dva su bora naporedo rasla. Tri su ptice polje proletjele. Kod mene su danas bila četiri seljaka.*

Dvojina u muškom i srednjem rodu jednaka je genitivu jednine, a u ženskome nominativu množine.

3. Ako se na brojeve *2, 3, 4* odnose predikatni pridjevi drugih daljih rečenica, oni stoje u množini muškoga roda. *Bila tri brata, pa na svijetu ništa nijesu imali do jednu krušku.*

§ 170. 1. Uz brojeve *5, 6, 7 . . . 100, 200, 300 . . . 1000* i priloge *koliko, toliko, nekoliko, malo, mnogo, manje, više* i t. d. pa uz imenice količine glagolski predikat stoji obično u jednini. *Sedam paša udari na kneza. Na njemu je rânâ sedamnaest. Sto misli duga ne plaća. Koliko se ljudi muči oko toga posla. Pade ih u jedan dan dvadeset i dvije hiljade.*

2. Uz *5, 6, 7 . . .* i uz pomenute priloge i imenice količine stoje predikatni pridjevi obično u jednini srednjega roda. *Ustalo je trideset momaka. Već je prošlo devet godinica. Poginulo dvije stotine drúgâ. Sila* (= mnogo) *se naroda sabralo. Pola je posla gotovo. Ovuda je prošlo nekoliko ljudi. Na pismu je potpisano mnogo svjedoka.*

3. Ali uz brojeve *5, 6, 7 . . .* može glagolski predikat i spona stajati u množini, a predikativni pridjev stoji onda u množini onoga roda, kojega je imenica, što je udružena s pomenutim brojevima ili prilozima (logična sročnost). *Vino piju trideset Senjana. Devet se svjedoka zakleše. Prođoše zimus sto godina. Više ljudi više uraditi mogu. Najviše naših književnika tako pišu. Uz njega su svih šest kapetana. Njih nekolicina razlete se kao odabrani bravi. To slušali trideset serdara. Od tih djevojaka pet bijahu mudre, a pet lude. Dotle su me*

nekoliko moje braće pratili. Tri stotine Turaka bili načinili šanac i čuvali ga. Nekoliko ljudi mogli su pisati kojekako.

4. Uz brojeve *5, 6, 7 . . .* obično je u prvoj rečenici sročnost gramatična, a u drugim daljim rečenicama logična. *Iz rijeke iziđe sedam krava debelih i lijepih te stadoše pasti po obali. Iz Vidina podigne se nekoliko stotina Turaka i pođu na njega.*

§ 171. 1. Uz brojne imenice **dvojica, trojica, petorica**... glagolski je predikat svagda u množini (logična sročnost). *Obojica otrčaše u šumu. Devetorica braće otidoše, da kupe žita.*

2. Kad brojne imenice **dvojica . . .** stoje samo bez ikakva atributa, predikatni pridjev stoji u jednini ženskoga roda, a spona u množini. *Tako su obojica otpuštena bila. Trojica su ostala kod kuće. Na ta dva pisma potpisana su obojica.*

3. Stoje li brojne imenice **dvojica . . .** s kojom zamjenicom, predikatni je pridjev u množini muškoga roda. *Mi smo obojica jahali na magarcu. Vi ste obojica lijepi i pošteni. Nas trojica smo došli jutros. Njih su dvojica zadali jedan drugome vjeru, da se ne izdadu. Ova su trojica bili otišli, da ga otmu. Sva četvorica su pohvatani.*

Bilješka. Takova može biti sročnost i bez zamjenica *mi, vi: Obojica smo jahali. Obojica ste lijepi.*

4. Uz brojne imenice **petorica, šestorica** i dalje, ako do njih stoji atributni genitiv, predikatni pridjev stoji u jednini, srednjega roda i spona je u jednini, kao da su subjekti brojevi *pet, šest . . . Došlo je petorica Turaka. Desetorica njih je palo.*

§ 172. 1. Uz brojne imenice **dvoje, troje, četvero**..., kad su same bez atributa, stoji glagolski predikat obično u jednini, a predikatni je pridjev u jednini srednjega roda. *Gdje dvoje govori, tu je treći kost u grlu. A oboje sad počiva. Oboje se teško oznojilo.*

2. Stoje li brojne imenice **dvoje . . .** s kojim atributom, kojim se označuju ljudi, glagolski je predikat obično u množini, a predikatni pridjev stoji u množini muškoga roda. *Vjenčaju se njih dvoje. Oboje mrtvi na zemlju padoše. Njih su dvoje sinoć besjedili.*

3. Kad uz brojne imenice **dvoje . . .** stoje imenice, koje znače životinje ili stvari, predikatni je pridjev u jednini srednjega roda i spona je u jednini. *Prodato je osmoro goveda. Ne bi ga nadlajalo devetoro pasa.*

§ **173.** 1. Ako je subjekt zamjenica ***to, ovo, ono,*** spona se slaže s predikatnom imenicom. *To nijesu novci toga trgovca. Ovo su vaše knjige.*

2. Ako je subjekt *Vi* (2. počasno lice), onda stoji predikatni pridjev uvijek u množini muškoga roda, bilo da se govori o muškarcu bilo o ženi. *Vi ste rekli, gospodine. Ne budite srditi, gospođice.*

3. Uz riječi ***jedan drugoga, jedan drugome, jedno drugome*** i t. d. predikat stoji obično u množini. *Laž govore jedan drugome.* Ali predikat može biti i u jednini. *Tad ukori jedan drugoga.*

§ **174.** Ako je subjekt infinitiv, glagolski predikat stoji u jednini, a predikatni pridjev u srednjemu rodu. *Ne treba lagati. Sramno je lagati. Govoriti je lako, tvoriti je teško.*

§ **175.** U rečenicama s logičkim subjektom i u rečenicima bez subjekta stoji glagolski predikat u jednini, a predikatni pridjev u srednjemu rodu (§ 156. 4.). *Bez muke nema nauke. Nestalo je grijeha. Tebe nije bilo. Strah nas je bilo. Magli se. Grmjelo je.*

Sročnost sa dva subjekta i sa više njih

§ **176.** 1. Ako u rečenici ima više od jednoga subjekta, a svi su subjekti u jednini, glagolski predikat može stajati u množini i u jednini. *Nega zagrle car i carica kao svoga sina. Siromaštvo i kašalj ne dadu se sakriti. Orao i lisica učine među sobom društvo. Tuga i nevolja straše čovjeka i navaljuju na nj. — Vino pije Novak i Radivoj. Pravda i istina mora nadvladati. U pohode ide nevjestin otac, mati, brat i rođak.*

2. Ako su svi subjekti u jednini jednoga roda, i to ili muškoga ili ženskoga, i predikatni pridjev stoji u tome rodu u množini ili u jednini. *Djed i otac su umrli. Mati i kći su došle. Priroda i vrlina su poštovane. Ribar i čun su izbačeni talasima na obalu. Žena i kuća su nerazdvojne. — Žetvu žela vila i djevojka. Zadrhtala gora i planina. Trepet i strah ga je osvojio. Ovo je sve ovako pripovijedao i Petar i Mladen. Ostade i čovjek i konj mu i pas mrtav.*

3. Ako su svi subjekti srednjega roda u jednini, predikatni pridjev stoji ili u množini muškoga roda ili u jednini srednjega. *Voljeli su se momče i djevojče. Kuče i mače igrali su se pred kućom. Nebo i more bjehu mirni. Dijete i proljeće su slični. — Tu je raslo smilje i kovilje.*

4. Ako su svi subjekti u jednini, ali različna su roda, predikatni pridjev stoji ili u množini muškoga roda, pa ne bio ni jedan subjekt muškoga roda, ili u jednini onoga roda, kojega je najbliža imenica. *Čovjek i žena bili su za večerom. Ovuda su prošli čovjek, žena i dijete. Skoro su mi umrli žena i dijete. Grob i kolijevka su slični. Mili su mi poštenje i duša. Život, čast i imanje bjehu pošteđeni. Sava i Dunav opasali su Beograd sa tri strane. — Knezovima se vlast i gospodstvo umalilo. Bila je velika kiša i vjetar, a i pomrčina. Uzrujalo se polje i ravnica, zadrhtala gora i planina. Doletio vilenik i vila. Tvoj je sin mrtav i tvoja snaha.*

§ **177.** 1. Ako su svi ti subjekti u množini, i glagolski predikat stoji dašto u množini. *Krave i ovce i svinje mnogo ljudma koriste.*

2. Ako su svi ti subjekti u množini, a jednoga su roda, predikatni pridjev stoji u množini toga roda. *Bogataši i siromasi pred Bogom su jednaki. Polja i sela bjehu opustošena.* Tako i u dvojini: *Zaklana su dva jagnjeta i dva jareta.*

3. Ako su svi subjekti u množini, a različna su roda, predikatni pridjev stoji u množini onoga roda, kojega je najbliža imenica. *U starih su ljetopisa godine i imena iskvarena. Pod velike manastire negdje su se stavljali drugi manastiri i crkve. Tim pismima potvrđivana su prava i slobode naroda. U staro su vrijeme manji dalmatinski gradovi i ostrva stajala pod svojim glavnim gradom.*

4. Predikatni pridjev često stoji u množini muškoga roda, ako je prvi od subjekata u množini muškoga roda. *Pjevači i*

pjevačice odnijeli su sa sobom svoje pjesme. Manastiri su i crkve bili slobodni od državnih dužnosti.

§ 178. 1. Kad su subjekti različna broja i različna róda, glagolski se predikat u broju slaže s najbližim subjektom. *Tada se smrzne baba i njezini jarići. Kadšto knez i seoske poglavice zovu hajduke na predaju.*

2. Predikatni pridjevi upravljaju se u rodu po najbližem subjektu. *Jučer je kod nas bio Stanko i njegove sestre. Dosadila im je bila glad i ostale nevolje. Ni brat ni sestre tvoje nijesu došle.*

3. Predikatni pridjev često stoji u množini muškoga roda, ako je prvi od subjekata u množini muškoga roda. *Fišeci i kremenje uredno su se vojsci razdavali. Zanati i trgovina još ne bijahu dosta razviti.*

§ 179. 1. Kad su subjekti različnih lica, predikat stoji:

a) u 1. licu množine, ako je jedan subjekt u 1. licu. Prvo je lice pretežnije od 2. i 3. *Ja i ti se svađamo. Ja i on smo prijatelji. Ja i moja kuća služit ćemo Gospodu. Mi i vi zajedno putovasmo. Da izginemo ovdje i mi i stoka naša.*

b) u 2. licu množine, ako su u rečenici samo subjekti 2. i 3. lica. Drugo je lice pretežnije od 3. *Ti i dom oca tvojega poginut ćete. I vi i sinovi vaši odvratiste se od mene.*

2. Kadšto se predikat i u licu i u broju slaže s prvim subjektom, ako stoji tik do njega. *Onu si kuću ti vidio i ja. U kući ostane Jugović i ja. Da ne izginu i oni i vi.*

3. Predikatni se pridjevi upravljaju po pravilima o sročnosti, kad su subjekti različna roda u jednini i množini (§ 176. 4. i § 177. 3.) *Ja* (muško) *i sestra smo zdravi. Sestra je zdrava i ja. Mi* (matere) *i sinovi naši mnogo smo zaradili. Mi* (matere) *smo mnogo zaradile i sinovi naši.*

Bilješka. Često stoji predikat tik do prvoga subjekta i s njime se slaže, kako se vidi iz navedenih primjera.

Složena rečenica

§ 180. Kad se dvije ili više prostih rečenica, od kojih svaka ima svoj subjekt i predikat, slože u jednu cjelinu, postaje ***složena rečenica.***

Bilješka. U složenu rečenicu pristaju samo onakve proste rečenice, koje su po svome sadržaju jedna s drugom u kojoj svezi.

1. Proste se rečenice mogu složiti u jednu složenu tako, da je svaka rečenica samostalna i nezavisna od druge rečenice i da svaka za se ima potpun smisao.

Strašno riče zapad vjetar, tresak mlati bor i hrast. Tu su dvije samostalne i nezavisne proste rečenice složene u jednu cjelinu. Tako sastavljene rečenice zovu se ***nezavisno složene rečenice.***

2. U nezavisno složenoj rečenici sve su proste rečenice glavne, ako nijesu vezane veznicima. *Danak prođe, noćca dođe.* Ako su pak rečenice vezane veznicima, onda je jedna glavna, a one s veznicima zovu se usporedne ili koordinirane. *San je laža, a Bog je istina.*

Bilješka. Nezavisno složenu rečenicu bez veznika zovu i rečeničnim nizom.

3. Proste se rečenice mogu složiti u složenu rečenicu i tako, da je jedna rečenica zavisna od druge, t. j. da jedna rečenica točnije određuje i dopunjuje drugu.

Imaše jedan car jedinka sina, koji mu već do oružja dorastao bješe.

4. Rečenica, koja drugu dopunjuje, zove se zavisna ili subordinirana rečenica, a rečenica, koju zavisna rečenica dopunjuje, zove se glavna.

Tako složene rečenice nazivlju se ***zavisno složene rečenice.***

Bilješka. Kako zavisne rečenice točnije određuju ili dopunjuju glavnu rečenicu, one vrše službu kojega rečeničnoga dijela glavne rečenice: subjekta, predikata, objekta, atributa i adverbnih oznaka. Zato one same za sebe bez glavne rečenice i nemaju smisla, već samo zajedno s glavnom rečenicom. U istinu postale su zavisne rečenice od nezavisnih glavnih. Zbog sadržajne zavisnosti svoje postale su one s vremenom i svojim oblikom zavisne, tako da su se određenim zamjenicama ili veznicima vezivale uz svoju glavnu. Navedeni primjer glasio je prvobitno: *Imaše jedan car jedinka sina; on ili taj mu već do oružja dorastao bješe.* Zavisnost druge rečenice danas označuje odnosna zamjenica *koji*. U nekih zavisnih rečenica i danas se vidi prvobitna nezavisnost. Govori se: *Vjeruj mi, ne znam,* a pored toga: *Vjeruj mi, da ne znam.* Veznik *da* je spoljašnji znak zavisnosti. Ili: *Želiš li biti zadovoljan? Budi pošten!* Pored toga: *Ako želiš biti zadovoljan, budi pošten.*

§ 181. Složena rečenica, koja je sastavljena samo od dvije proste rečenice, zove se ***prosto složena rečenica,*** a koja je

složena rečenica sastavljena od tri i više rečenica, ona se zove ***mnogostruko složena rečenica*** ili ***rečenični sklop***.

Rečenični su sklopovi ove složene rečenice: *Sinu zora, dan prevali, a ja u lov pođoh. — Narod naš misli, da je svakome suđeno, što će mu se u svijetu dogoditi.*

Bilješka. Pojedine proste rečenice u složenoj rečenici nazivlju se članovima složene rečenice.

Nezavisno složena rečenica

§ **182.** U nezavisno složenoj rečenici mogu biti rečenice:

1. sastavne ili kopulativne, kojima se misli jedna do druge naprosto ređaju ili sastavljaju. *Dan osvanu i ogranu sunce.*

2. rastavne ili disjunktivne, koje kazuju, da misao jedne rečenice isključuje misao druge rečenice. *Ili kupi alat ili ostavi zanat.*

3. suprotne ili adverzativne, koje kazuju, da je misao jedne rečenice suprotna misli druge rečenice. *Gost će otići, ali će ostati domaćin.*

4. zaključne ili konkluzivne, koje kazuju posljedicu onome, što je u prvoj rečenici kazano kao uzrok. *Dimnjaka nema po selima, zato se puši po kućama.*

5. izuzetne ili ekskluzivne, koje kazuju, da se nešto izuzima od onoga, što je u prvoj rečenici kazano. *Sve ću učiniti, samo ga ne ću opomenuti.*

§ **183.** U nezavisno složenu rečenicu mogu se sastaviti rečenice na dva načina:

1. veznicima: *Sad jaja kákoćû, a kokoši šute.* To je sindetsko vezanje.

2. bez veznika: *Oči vode, noge nose.* To je asindetsko vezanje.

Bilješka. Starije je slaganje rečenicâ bez veznika. Misaona se sveza između pojedinih rečenica isprva samo pomišljala, tek kasnije se ona veznicima označivala. Danas se još rečenice slažu bez veznika, kad se kratkim rečenicama nešto živo pripovijeda ili kad tko želi osobito da istakne suprotnosti.

§ **184.** Veznici, kojima se vežu rečenice u nezavisno složenoj rečenici, zovu se nezavisni veznici. Prema rečenicama, koje se tim veznicima vežu, razlikujemo pet vrsta nezavisnih veznika: 1. sastavne, 2. rastavne, 3. suprotne, 4. zaključne, 5. izuzetne.

Sastavne ili kopulativne rečenice

§ **186.** 1. *Prihvati punicu za ruku, i pusti je groznica. I opanci joj se poderu, i štap se prebije. Bio jedan čovjek pa imao jedinca sina. Ispeci pak reci. Otide svome gospodaru te mu sve po istini kaže. Ne jedi hljeba ni pij vode. Ne ću vam vjerovati niti ću se dati varati. Ni vrijednu teci ni malo vrijednu ostavi. Niti grmi, nit' se zemlja trese, nit' udara more o bregove.* Sastavne se rečenice vežu sastavnim veznicima: ***i, i—i, pa, pak, te, ni, niti, ni—ni, niti—niti, također.***

Kad se druga rečenica osobito ističe, veže se ona veznikom ***također***. *Jakov Nenadović i Milan Obrenović opkole Užice, oko Sokola također se postave straže.*

Bilješka 1. Veznik *i* uzima se često u značenju ***također***. *Dođite sjutra, i mi ćemo doći.*

Bilješka 2. U rečeničnome sklopu dobro je upotrebljavati sastavne veznike naizmjence. *Probudiš me pa pratiš i goniš po vas dan.*

Bilješka 3. Na rečenicu sa zanijekanim glagolom navezuje se druga zanijekana rečenica sa ***i ne***. *Ne lažite i ne varajte bližnjega svoga.* U takvu slučaju u drugoj rečenici često stoji ***ni*** ili ***niti*** mjesto ***i ne***, ali onda glagol druge rečenice nema negacije ***ne***. *Ne jedi hljeba ni pij vode. Oni ne vide ni čuju, niti jedu ni mirišu. Ne ću vjerovati tim ljudima niti ću se dati varati.* Ako pak prva rečenica nije zanijekana, onda se druga zanijekana navezuje sa ***i ne***, sasma rijetko sa ***ni*** ili ***niti***. Nije dobro: *Marko je svoje glave niti sluša svoje roditelje,* već je dobro: *i ne sluša svoje roditelje.*

Bilješka 4. Kad su rečenice sastavljene sa ***ni — ni, niti — niti***, njihovi glagoli nemaju negacije ***ne***. *Nit' se razbi čaša, nit' se proli vino. Đavo ni ore ni kopa, već sve o zlu misli.*

2. *Sad im plamen ukazuje stazu, sad je otme noćca mrka.* Službu sastavnih veznika imaju i neke priložne riječi: ***koje — koje, dijelom — dijelom, s jedne strane — s druge strane, u jednu ruku — u drugu ruku, čas — čas, sad — sad.***

3. *Prije svega spahije uzmu desetak, potome se izvadi sjeme, pa onda dijele po pogodbi. Prvo sam se namučio oko toga posla, drugo sam potrošio mnogo novaca, najzad mi se svijet narugao.* Red i vrijeme, kojim teku radnje pojedinih rečenica, označuje se priložnim riječima: ***prvo — drugo — treće — najzad, prije svega — potome — pa onda.***

4. *Ide vrijeme, nosi breme. Izmiče ga iz te mnoge krvce, umiva ga hlađahnom vodicom. Duša mi se razigrala, sreća mi je propje-*

vala. Nadanjem se veselite, u nevolji trpite, u molitvi budite jednako. Sastavne se rečenice mogu ređati jedna do druge bez sastavnih veznika.

Rastavne ili disjunktivne rečenice

§ **186.** *Sjutra će padati kiša ili će duhati vjetar. Ili grmi, il' se zemlja trese? Jali otmi, jal' za blago kupi. Volja ga čekati, volja otići.* Rastavne se rečenice vežu rastavnim veznicima: ***ili, ili — ili, jali — jali, volja — volja.***

Bilješka. U narodnome govoru dolazi i rastavni veznik *ja — ja*: *Ja kuj, ja ne mrči gaća. Ja je pčela, ja je brus, ja od motike štene* (rekao Hercegovac za raka).

Suprotne ili adverzativne rečenice

§ **187.** 1. *San je laža, a Bog je istina. Nerado govorim o smrti, ali bez straha očekujem posljednje veče svoga života. Sve si dobro učinio, ma to nije trebalo. Nije meni moja rana teška, već je meni na srdašcu teško. Ne resi ga ni srebro ni zlato, nego krepost i mantija crna. Sakup ovaj na zlo ne priliči, no na radost roda kršćanskoga. Dva se dana s aždajom bori, pa mu ništa ne naudi. Prodat ćemo ga makar za groš, pa opet smo na dobitku. Udri koliko ti drago, samo nemoj kosti prebiti. Tko je vjera, tko li nevjera?* Suprotne se rečenice vežu suprotnim veznicima: ***a, ali, ma, već, nego, no, pa, pak, opet, pa opet, samo, li.***

Bilješka 1. Veznik ***a*** pojačava se sa ***to*** i ***ono***, kad se kakav iznenadni suprotni događaj kazuje. *Anđeo prekrsti vodu, a to mjesto vode poteče vino. Ja mislim, da je kod kuće, a ono ga nema.*

Bilješka 2. I zavisni vremenski veznici ***dok, kad*** mogu biti suprotni veznici. *U nas pjevaju dodolske pjesme, dok* (= a) *toga običaja drugdje nema. Onako ih opravi Roksanda, kad* (= ali) *eto ti đakona Ivana.*

2. *Božić dođe, zima prođe. Zemlja je tvrda, nebo je visoko. Oči vode, noge nose.* Suprotne se rečenice osobito rado sastavljaju bez suprotnih veznika.

Zaključne ili konkluzivne rečenice

§ **188.** 1. *Moja krava, dakle je moje i tele. Roditelji nijesu bili bogati, zato ih ova velika cijena poplaši.* Zaključne se rečenice vežu zaključnim veznikom ***dakle*** i prilozima ***zato, stoga.***

2. *Nesta blaga, nesta prijateljâ. Igraju se magarci, bit će kiše. Snijeg pada već peti dan, zatrpani su putovi i staze, ljudi ne mogu nikamo.* I zaključne se rečenice često sastavljaju bez veznika.

Izuzetne ili ekskluzivne rečenice

§ **189.** *Sasjekoše hajduke, samo ostadoše dvije djevojke. Sve ću učiniti, tek što ga ne ću opomenuti.*

Izuzetne se rečenice vežu izuzetnim veznicima: ***samo, tek, tek što.***

Nezavisno složena rečenica sa zajedničkim rečeničnim dijelovima

§ **190.** *Vol se veže za rogove, a čovjek za jezik. I sunce je ohladnjelo, jedva sipa zrak. A sad čuješ lelek mučenika, jauk, pisku, teško uzdisanje. Ne resi ga ni srebro ni zlato, nego krepost i mantija crna. Bolesnik malo jede, ali mnogo troši.*

Pojedine rečenice u nezavisno složenoj rečenici mogu imati zajednički subjekt ili zajednički predikat ili koji drugi zajednički rečenični dio. Time dobiva nezavisno složena rečenica oblik proste rečenice sa jednakim rečeničnim dijelovima.

Rado se tako slažu sastavne i suprotne rečenice, ali i druge nezavisno složene rečenice.

Skraćivanje nezavisno složenih rečenica

§ **191.** *Pred njim i za njim iđahu govoreći* (= i govorahu). *Sjedne držeći* (= i držaše) *klobuk u ruci. Stojša legne u hlad pokrivši se* (= i pokrije se) *po licu maramom. Izdat ću tu knjigu kazavši* (= i kazat ću) *u predgovoru, da ste mi mnogo pomogli.*

Sastavne rečenice s veznikom ***i*** mogu se skratiti, ako je u njima isti subjekt u nominativu. Skraćivanje biva tako, da se veznik ***i*** izostavi, a usporedna se rečenica metne u trajni glagolski prilog, ako je radnja trajna i suvremena s glavnom rečenicom: ako je radnja usporedne rečenice svršena, glagol dolazi u svršeni glagolski prilog.

Dodatak o zarezu

§ 192. 1. Ako su rečenice u nezavisno složenoj rečenici sastavljene bez veznika, među njima se piše zarez. *I narodi podigoše se, biše krepki, biše slavni.*

2. Ako su rečenice vezane veznicima, pred njima stoji zarez. *Knjigu piše Žura Vukašine, tajno piše, a tajno ju šalje.* Od toga se pravila izuzimlju sastavni veznici ***i, pa, pak, te, ni, niti*** i rastavni veznik ***ili.*** Pred njima se ne piše zarez, kad oni vežu složene rečenice sa zajedničkim rečeničnim dijelovima. *Dijete jedva dočeka i pođe s njime. Rasrdi se mlađahni Nenade pak udari na trideset junaka. A sluge s batinama stoje te brane. Ni gòrē posijeci ni bez dȑvâ doma dođi. Ne jedi hljeba ni pij vode niti se vraćaj istim putem. Il' me ljubi il' me se okani.*

Ali zarez treba pisati i pred tim veznicima, kad se njima vežu potpune rečenice. *Dođite sjutra, i mi ćemo doći. Dat će Bog, pak će biti dobro. Niti kisne, nit' ga sunce žeže. Il' ga ubij, il' će ubit tebe.*

Zavisno složena rečenica

§ 193. Zavisno složena rečenica sastavljena je od glavne i zavisne rečenice.

Zavisna rečenica može stajati:

1. ispred glavne rečenice. *Tko rano rani, dvije sreće grabi.*

To je antecesivna ili prethodna zavisna rečenica.

2. iza glavne rečenice. *Vidi hodža, da se prevario.*

To je supsekutivna ili zaglavna zavisna rečenica.

3. između dijelova glavne rečenice. *Svu zemlju, što vidiš, tebi ću dati.*

To je koincidentna ili uklopljena zavisna rečenica.

Bilješka. Gdjekoje zavisne rečenice vole stajati ispred glavne, gdjekoje iza glavne, a gdjekoje se rado uklapaju u glavnu. Ima zavisnih rečenica, koje mogu biti i prethodne i zaglavne i uklopljene, a to okretnu piscu dobro poslužuje.

§ 194. Zavisne se rečenice mogu vezati za glavnu:

1. odnosnim ili relativnim zamjenicama: ***koji, čiji, tko, što, kakav, kolik*** i odnosnim prilozima: ***gdje, kako, koliko, kamo, kuda.***

2. upitnim ili interogativnim zamjenicama: ***koji? čiji? tko? što? kakav? kolik?*** i upitnim prilozima: ***gdje? kako? kamo? kuda?***

3. zavisnim veznicima ili konjunkcijama: ***da, e, eda, kako, li, da li, čim, dok, kad, pošto, gdje, nego, budući da, jer, što, ako, ako i, premda*** i t. d.

Prema tome spoljašnjemu obilježju zavisne se rečenice zovu:

1. odnosne ili relativne, 2. upitne ili interogativne, 3. vezničke ili konjunkcijske.

Bilješka. Između glavnih i zavisnih rečenica stoji zarez; ako je zavisna rečenica uklopljena, zarez je pred njome i za njome.

O odnosnim ili relativnim rečenicama

§ 195. 1. *Riječi, koje vam ja rekoh, duh su i život moj. Blago čovjeku, u čijemu duhu nema lukavstva. Ja vidim, da ti ovome, što se nama dogodi, nijesi bio rad. On je sebi našao djevojku, kakvu svaka zemlja nema. Teško zemlji, kuda vojska prođe. Careva brada valja* (toliko), *koliko tri kiše ljetne.*

Odnosna rečenica treba da stoji što bliže imenici ili zamjenici, na koju se odnosi. Zamjenica odnosna slaže se sa svojim imenom u rodu i broju, a padež se udešava prema predikatu zavisne rečenice.

2. *Učenik, koji uvijek pazi i uči, ne treba se bojati loše svjedodžbe.* Bolje je: *Koji učenik uvijek pazi i uči, ne treba se bojati loše svjedodžbe. Ruku, koja može posjeći, valja cjelivati.* Ljepše je: *Koja ruka može posjeći, nju valja cjelivati. Drvo, s kojega samo voće pada, ne valja tresti.* Bolje je: *S kojega drveta samo voće pada, ne valja ga tresti* ili: *to ne valja tresti.*

Ako se rečenica počinje imenicom, na koju se odnosi odnosna rečenica sa ***koji,*** dobro je staviti odnosnu zamjenicu na čelo rečenice složivši s njome u padežu imenicu, što je bila pred njom. Izgubljeni se padež imenice onda naknađava u glavnoj rečenici istim padežom zamjenica ***on, taj, ovaj, onaj.***

3. *U tome narodu nema gotovo čovjeka, da* (= koji) *ne zna čitati ni pisati. Gledaj, brate, na doratu junaka, te* (= koji) *je na nas zagon* (juriš) *učinio.*

Mjesto zamjenica ***koji, što*** stoje kadšto veznici ***da, te.***

Bilješka. Ti su primjeri naočigled posljedične rečenice, pa otuda veznici ***te, da.*** Treba naime znati, da odnosne rečenice mogu imati i značenje posljedičnih, pogodbenih, a i drugih zavisnih rečenica. *Nema čovjeka, koji bi to učinio.* (Posljedična rečenica). *Što bi dao onome, koji bi ti živa kazao Marka?* (Pogodbena rečenica.) § **213. 4.**

4. *Našao je crkvu, g d j e* (= u kojoj) *se Bog moli. Jedanaest učenika otidoše u goru, k u d a* (= u koju) *im je kazao Isus. U povijesti moramo paziti na mjesto, g d j e* (= na kojemu) *se što dogodilo. Ima vrijeme, k a d* (= u kojemu) *se rađa, i vrijeme k a d* (= u kojemu) *se umire.*

Odnosne se rečenice mogu vezati i odnosnim prilozima ***gdje, kuda, kad*** i t. d. To biva, kad se odnosne rečenice odnose na kakvu s t v a r.

5. *Srest ćeš čovjeka, g d j e nosi ribu. Vidi majku, g d j e plače* ili: *k a k o plače.*

Mjesto ***koji*** upotrebljavaju se prilozi ***gdje*** i ***kako,*** kad se n e naznačuje kakvo svojstvo ili stanje koje imenice, već kakva radnja, u kojoj nekoga ili nešto o p a ž a m o, v i d i m o, č u j e m o.

O upitnim ili interogativnim rečenicama

§ **196.** 1. Upitne rečenice mogu biti u p r a v n e ili direktne i n e u p r a v n e ili indirektne.

Kad se navodi pitanje, kako ga je tko rekao, ono je u p r a v n o: *Što ste uradili?* A kad se takva upitna rečenica učini zavisnom o drugoj rečenici, ona se zove zavisno ili n e u p r a v n o p i t a n j e: *Kažite nam, š t o s t e u r a d i l i.*

Bilješka 1. Budući da su odnosne i upitne zamjenice i prilozi jednaki, teško je razlikovati odnosne i zavisne upitne rečenice. Razlika je u tome, što se odnosne rečenice uvijek odnose na koju i m e n i c u ili z a m j e n i c u u glavnoj rečenici: *Sad će biti* (ono), *što će biti,* dok zavisne upitne rečenice uvijek zavise o kojemu glagolu i mogu se bez onoga glagola izreći kao upravno pitanje.

Neupravno je pitanje: *Svatko pita, š t o ć e b i t i.* Upravno je: *Što će biti?*

Bilješka 2. Upitne su i rečenice s upitnim veznicima ***li, da li.*** Neupravno je pitanje: *Pa mi reci, g o v o r i m l i p r a v o.* Upravno je: *Govorim li pravo?* Za označivanje takvih zavisnih pitanja često se uzimaju veznici ***da li.*** *Pa mi reci, d a l i govorim pravo.* Još bolje je označena zavisnost upitne rečenice, ako se promijeni i lice upravnoga pitanja. Upravno je: *Pitala me Milica: „H o ć e š l i d o ć i?“* Neupravno je: *Pitala me Milica, h o ć u l i d o ć i* ili: *d a l i ć u d o ć i.*

Bilješka 3. Rastavne upitne rečenice složene su od dvije upitne rečenice, od kojih se druga veže rastavnim veznikom ***ili,*** a prva se uvodi upitnim veznicima ***li, da li.*** I rastavna pitanja mogu biti upravna i neupravna. Upravno je: *J e l i bolja pravda i l i krivda?* Neupravno je: *K a ž i m i, j e l i bolja pravda i l i krivda* ili: *d a l i j e bolja pravda i l i krivda.* Upravno: *Pitala me mati: „Hoćeš li sa mnom i l i ćeš ostati?“* Neupravno: *Pitala me mati, hoću li s njome ili ću ostati* ili: *d a l i ću s njome i l i ću ostati.*

2. Na kraju upravnoga pitanja stoji upitnik **?,** a na kraju neupravnoga pitanja nema upitnika. Ispred upravnoga pitanja iza pripovjedačevih riječi stoji dvotočje **:**, a upravno se pitanje meće među navodnike **„ “**. Na pr. *Mati me pita: „Hoćeš li sa mnom?“* Ispred neupravnoga pitanja iza pripovjedačevih riječi stoji zarez. Na pr. *Mati me pita, hoću li s njome* ili: *Mati me pita, da li ću s njome.*

O vezničkim ili konjunkcijskim rečenicama

§ **197.** 1. *Starci pripovijedaju, da se nekad lakše živjelo. Z b o r i mlada, e ih doma nema. Z n a o s i, d a j a ž a n j e m, gdje nijesam sijao. N e v j e r u j e m, da će bolje biti. O p a z i vatru, da se sjaji. Ona m i s l i, e joj ide bégo. Č i n i s e, da je ovdje bio nekad veliki grad. P r i p o v i j e d a s e, da je u Pešti nekakav Bačvanin nagazio na veliko tane.*

Zavisne rečenice s veznicima ***da, e,*** koje zavise o glagolima i z r i c a n j a, m i š l j e n j a, i o s j e ć a n j a kao što su glagoli: ***govoriti, misliti, vjerovati, znati, sjećati se, zaboravljati, slušati, vidjeti*** i t. d., zovu se i z r i č n e ili d e k l a r a t i v n e rečenice.

2. a) *Dao si mi v j e r u, d a m e n e ć e š o s t a v i t i. Sad je najzgodnije v r i j e m e, d a s e u d a r i n a n e p r i j a t e l j a.*

Zavisne rečenice s veznikom ***da,*** kojima se objašnjuje kakva imenica, zovu se o b j a s n i d b e n e ili e k s p l i k a t i v n e rečenice.

b) *B o l j e j e, da ostanete kod kuće. I s t i n a j e, d a na zemlji nitko nije srećan. M o ž e b i t i, da ste to već čuli.*

Eksplikativne su i one rečenice sa ***da,*** što dolaze uz bezlične riječi: ***dobro je, sramotno je, lažno je, istina je, može biti*** i t. d.

c) *Svi smo spremni, da pođemo u boj. On je podoban, da to brzo svrši.*

Eksplikativne rečenice služe i za objašnjenje gdjekojih pridjeva.

d) *Dočekao sam, da me i to zlo bije. Južni vjetar znači, da će biti kiše.*

Eksplikativne rečenice služe i za objašnjenje gdjekojih glagola.

3. Među vezničke rečenice pripadaju gotovo sve adverbne rečenice, o kojima se govori u §§ **206.—214.**

O službi zavisnih rečenica

§ **198.** Zavisna rečenica izbliže određuje ili dopunjuje svoju glavnu baš tako, kao pojedini rečenični dijelovi što određuju ili dopunjuju misao proste rečenice. Zavisne rečenice mogu vršiti službu subjekta, atributa, objekta i adverbnih oznaka. Prema tome razlikujemo:

1. subjektne rečenice. *Tko brzo sudi, brzo se kaje.* Subjektne rečenice stoje mjesto subjekta glavne rečenice.

2. atributne rečenice. *Čovjek, koji je pošten, ne može se povampiriti* (postati vukodlak). Atributne rečenice stoje mjesto kojega atributa glavne rečenice.

3. objektne rečenice. *Vidi momče, da je prevareno.* Objektne rečenice stoje mjesto kojega objekta glavne rečenice.

4. adverbne rečenice. *Kad je neko vrijeme prošlo, sretoše se ona dva brata.* Adverbne rečenice stoje mjesto koje adverbne oznake glavne rečenice.

Predikatnih rečenica nema.

Bilješka. Zavisne rečenice obično je teško zamjenjivati zgodnim rečeničnim dijelovina. One se i nijesu razvile iz rečeničnih dijelova, već iz nezavisnih rečenica, koje su s vremenom na se uzimale službu, što je imaju dijelovi proste rečenice. Negda se valjada govorilo: *On brzo sudi, on se brzo kaje. Neko je vrijeme prošlo, ona se dva brata sretoše.*

Subjektne rečenice

§ **199.** Subjektne rečenice kazuju subjekt glavne rečenice na pitanje ***tko?*** ili ***što?*** i vežu se za svoju glavnu:

1. odnosnim zamjenicama ***tko, što, koji.*** *Tko pita, rado ne daje. Što visoko leti, na nisko pada. Koji mnogo prijeti, slabo osvećuje.* To su odnosne rečenice.

Bilješka. U glavnoj rečenici dolaze često zamjenice ***onaj, taj, on.*** *Tko se rodi, onaj će i umrijeti. Tko se ne namuči, taj se ne nauči. Tko svašto za zlo prima, on među ljude nek ne ide.*

2. upitnim zamjenicama ***tko? što? koji? kakav?*** i upitnim prilozima ***kako? kuda? gdje? kamo?*** *Vidjet će se, tko je junak. Ne zna se, što će sjutra biti. Izjutra se vidi, kakav će biti dan. Pripovijeda se, kako je nekakav car došao u zemlju.* To su zavisne ili neupravne upitne rečenice.

3. veznicima ***da, li, da li, kad, gdje, kako.***

Primjeri: a) *Pripovijeda se, da je bio neki car. Misli se, da će biti rata. Čini se, da je ovdje bio nekad veliki grad. Vidi se, da je bolestan.*

Bilješka. Rečenice s veznikom *da*, koje su zavisne od glagola *govoriti, vidjeti, slušati, misliti, znati, sjećati se, zaboraviti* i dr., zovu se izrične ili deklarativne (§ **197.** 1.). Kad su ti glagoli u pasivu, izrična je rečenica subjektna.

b) *Bolje je, da ostanete kod kuće. Grehota je, da tako činite. Pravo nam je, da ste nam pisali. Istina je, da na ovoj zemlji nitko nije srećan.*

Bilješka. Rečenice sa *da*, što stoje iza ovakovih bezličnih izraza, zovu se objasnidbene ili eksplikativne (§ **197.** 2. b).

c) *Ne zna se, da li će tko doći. Sad se pita, jesi li bio čestit.* To su zavisne ili neupravne upitne rečenice.

Atributne rečenice

§ **200.** 1. *Čovjeka, koji je pravedan i pošten, svi cijene. Svu zemlju, što vidiš, tebi ću dati. Gdje mu je oružje, što ga je pasao, gdje mu je konj, što ga je jahao? Onaj, koji vas je stvorio, održava vas. Sreća je ono, što ljudi za sreću drže. Onaj, što ide za mnom, jači je od mene. Koga Bog miluje, onoga i kara. Tko gudi istinu, gudalom ga po prstima biju. Čije june, onoga i uže. Blago čovjeku, u čijemu duhu nema lukavstva. Tu je ono dvoje, što sam ti o njima pripovijedao.*

Atributne rečenice kazuju atribut kojoj imenici, zamjenici ili broju u glavnoj rečenici na pitanje ***kakav? koji? čiji?*** i vežu se odnosnim zamjenicama ***koji, što, čiji.***

Bilješka. Sve su to oblikom odnosne rečenice.

2. *Dao si mi vjeru, da me ne ćeš ostaviti. Dođe zapovijest od cara, da svaki ide na vojsku. Pukne glas, da je bolesna careva kći. Sad je najzgodnije vrijeme, da se na njih udari. Ovo je znak, da ćemo se danas veseliti.*

Atributne se rečenice mogu vezati i veznikom ***da*** uz određene imenice, o kojima se kazuje, kakvo im je značenje ili određenje.

Te se rečenice zovu objasnidbene ili eksplikativne. Njima odgovaramo na pitanje ***kakav?*** — ***kakva*** *vjera?* ***kakva*** *zapovijest?* i t. d.

3. Eksplikativne atributne rečenice mogu se vezati i upitnim zamjenicama ***koji? tko? što?*** i upitnim veznicima ***li? da li? kako? gdje?*** *Među sobom vijeće učinile, kojom će ga smrću umoriti. Za me je znamenito pitanje, da li ću svršiti svoj posao i kako ću ga dovršiti.*

Objektne rečenice

§ 201. Objektne rečenice pokazuju kakav objekt glavne rečenice i zavise redovno o kojemu glagolu kao objekti sami. One se vežu uz glavnu rečenicu:

1. upitnim zamjenicama ***tko? što? koji?*** *Vidjet ćemo, tko je vjera, a tko je nevjera. Zna, što je car večerao. Mi ćemo im kazati, na koga smo se podigli. Znam ja dobro, u koju nogu hramljem.* — *Zavisna pitanja.*

2. upitnim prilozima ***kad? kako? gdje? kamo? kuda, zašto?*** i veznicima ***li? da li? eda li?*** *Sve znam, ma ne znam, kad ću umrijeti. Zapitali ga, gdje mu je kuća. Bog ne trubi, zašto čovjeka ubi. — Pa mi reci, govorim li pravo. Bog zna, jesam li toliko zaslužio. Car zaželi doznati, da li zaista više zna. — Zavisna pitanja.*

3. Veznicima ***da, e*** i prilozima ***kako, gdje*** vežu se objektne rečenice, kad zavise

a) o pripovjednim glagolima: ***reći, govoriti, kazati, pričati, obećati*** i dr. — Glagoli narativni.

b) o glagolima mišljenja: ***misliti, znati, vjerovati, zaboravljati, sjećati se, nadati se, sumnjati*** i dr. — Glagoli sentitivni.

c) o glagolima osjećanja: ***čuti, vidjeti, slušati*** i dr. — Glagoli senzitivni.

Kažu ljudi, da će biti suše. Priznajem, da sam sagriješio. Pripovijedaju, kako je nekakav car pitao, koje zlo je najveće. Bi li rekao, e sam ženska glava. Kaže ona, kako ima dva brata i kako hoće da se žene. — Mislim, da nema nikoga kod kuće. Nadam se, da ćete ozdraviti. Sumnjam, da je otac došao (= mislim, da nije došao). Sumnjam, da otac nije došao (= držim, da je došao). — Da l' ne vidiš, gdje si poginuo. Čujem, da ti je otac umr'o.

Iza navedenih glagola sve se rečenice zovu izrične ili deklarativne.

4. Iza glagola ***čuti, vidjeti, opaziti, gledati, naći, sresti*** dolaze objektne rečenice sa ***gdje*** i ***kako,*** kojima se kazuje radnja, što je neposredno opažamo. *Čujem, gdje govore ljudi, kako bježe Turci.* Tu se može kazati ovako: *Čujem ljude gdje govore. Opazili Srbi Turke kako bježe.* Subjekt zavisne rečenice postao je objekt glavne, prema kojemu sada zavisna rečenica stoji kao atributna, ispred koje ne treba zareza. (§ **195.** 5.)

5. Često biva, da se iz izrične rečenice koja riječ metne u glavnu. *Svi misle, da je tu knjigu teško razumjeti.* Ili: *O toj knjizi svi misle da ju je teško razumjeti. Kažu, da je Marko Kraljević živio u vrijeme kneza Lazara.* Ili: *Za Marka Kraljevića kažu da je živio u vrijeme kneza Lazara.* U tom se slučaju ispred ***da*** ne piše zarez.

6. Kao što ima dopunâ ili objekata uz neke pridjeve, tako ima i objektnih rečenica uza te pridjeve. *Njedra otadžbine i prostrana su i gotova svakad, da dadu mjesta svim čestitim sinovima svojim.*

Bilješka. Takve rečenice stoje obično mjesto infinitiva.

Upravni i neupravni govor

§ 202. Među izrične rečenice ide i neupravni govor.

1. Kad se neka rečenica upravo tako navodi, kako ju je tko rekao ili zamislio, ona se nazivlje upravni govor, a kad se takva rečenica učini zavisnom o jednome od pomenutih glagola, ona se zove neupravni govor.

Upravni je govor u rečenici:

Narodna poslovica kaže: „Bog nikome dužan ne ostaje“.

Osobita je vrsta neupravnoga govora neupravno pitanje. (**§ 196.** 1.).

2. Kao u neupravnome pitanju tako se i u neupravnome govoru zavisnost njegova osobito označuje, ako se u njemu promijeni lice upravnoga govora.

Upravno je: *Luka zna reći: „**Ja** se ne dam lako prevariti“.*

Neupravno je: *Luka zna reći, da se **on** ne da lako prevariti.*

U neupravnom govoru ostat će isto lice, koje je u upravnome govoru, ako je stajalište pripovjedača istovetno sa stajalištem onoga, od kojega upravni govor potječe, a promijenit će se lice upravnoga govora u neupravnome govoru, ako je njihovo stajalište različno.

Primjeri

1. *Gospod reče* (tebi): *„Poštuj oca i mater“.*	*Gospod reče, da poštuješ oca i mater.*

Bilješka. I Gospod i pripovjedač upravlja riječi tebi, dakle je u obojice istovetno stajalište prema tebi.

2. *Marko reče* (tebi): *„Ti si zahvalna kći“.*	*Marko reče, da si ti zahvalna kći.*
3. *Učitelj reče* (za me): *„On je dobar učenik“.*	*Učitelj reče, da sam ja dobar učenik.*

Bilješka. Učitelj govori o meni ***on***, a ja pripovjedač govorim o sebi ***ja***. Dakle je različno stajalište učiteljevo i moje.

4. *Otac moj mi reče: „Ti si nezahvalan sin“.*	*Otac moj mi reče, da sam ja nezahvalan sin.*

5. *Još i danas mislim: „To je bila sreća za nas i naše prijatelje“.*	*Još i danas mislim, da je to bila sreća za nas i naše prijatelje.*
6. *Neki ljudi misle: „To je bila sreća za nas i naše prijatelje“.*	*Neki ljudi misle, da je to bila sreća za njih i njihove prijatelje.*

Bilješka. Ljudi govore sebi ***mi***, a pripovjedač ***oni***.

7. *Svatko misli* (za vas): *„To je njihova zasluga“.*	*Svatko misli* (za vas), *da je to vaša zasluga.*

Upravno pitanje	Neupravno pitanje
8. *Pitam te: „Hoćeš li doći na ples?“*	*Pitam te, da li ćeš doći na ples?*
9. *Pitali nas: „Gdje je vaša domovina?“*	*Pitali nas, gdje je naša domovina?*

Bilješka. Ljudi rekoše ***vaša***, a mi pripovjedači velimo ***naša** domovina.*

3. Ispred upravnoga govora kao i ispred upravnoga pitanja stoji dvotočje :, ako je pripovjedačeva rečenica prethodna. *Solomun reče: „Strah je božji početak mudrosti“. Putnik ga zapita: „Gdje je tvoja domovina?“* Ako je pripovjedačeva rečenica uklopljena, pred njom i za njom stoji zarez. *„Strah je Božji“, reče Solomun, „početak mudrosti“.* A kad je pripovjedačeva rečenica zaglavna, stoji pred njom zarez iza upravnoga govora, a iza upravnoga pitanja stoji upitnik, za kojim se ne bilježi zarez. *„Strah je Božji početak mudrosti“, reče Solomun. „Gdje je tvoja domovina?“ putnik ga zapita.*

Upravni se govor i pitanje kao i česti njihove označuju sprijeda i straga navodnicima. Ispred neupravnoga govora kao i ispred neupravnoga pitanja piše se zarez.

Adverbne rečenice

§ 203. Adverbne rečenice označuju mjesto, vrijeme, poređenje, posljedicu, uzrok, namjeru, pogodbu i dopuštanje.

Prema tome razlikujemo

1. mjesne ili lokalne rečenice: *Gdje velika zvona zvone, tu se mala ne čuju.*
2. vremenske ili temporalne rečenice: *Kad mačka kod kuće nije, onda se miši vesele.*
3. poredne ili komparativne rečenice: *Kako posiješ, onako ćeš i žeti.*
4. posljedične ili konsekutivne rečenice: *Učaše ih Isus po zbornicama njihovim tako, da mu se divljahu.*
5. uzročne ili kauzalne rečenice: *Volim dati konja na razmjenu, jer ne mogu pješke putovati.*
6. namjerne ili finalne rečenice: *Makni srpom, da ti vidim ruku.*
7. pogodbene ili kondicionalne rečenice: *Ako meni do nevolje bude, ja ću lasno koplje okrenuti.*
8. dopusne ili koncesivne rečenice: *Iako sam bio u tamnici, dosta si me vinom napojio.*

Mjesne ili lokalne rečenice

§ **204**. *Gdje velika zvona zvone, tu se mala ne čuju. Kuda vojska prolazi, tud se trava ne nalazi. Otkud sam se nadao suncu, odonud me led bije. Gdje se gusle u kući ne čuju, tu je mrtva i kuća i ljudi.*

Mjesne rečenice kazuju prostor ili mjesto, na kojemu se vrši radnja glavne rečenice. One odgovaraju na pitanje ***gdje? kamo? kuda?*** i vežu se prilozima ***gdje, kamo, kuda,*** prema kojima u glavnoj rečenici mogu stajati prilozi ***ondje, onamo, tuda, onuda.***

Bilješka. Prilog ***gdje*** označuje u prostoru mirovanje, ***kamo,*** obično cilj, a ***kuda*** smjer.

Bilješka. Po obliku mjesne su rečenice jednake odnosnim i upitnim rečenicama sa ***gdje, kamo, kuda.*** Razlikuju se ovako. Odnosne se rečenice odnose na koju imenicu i prilozi mogu se zamijeniti odnosnom zamjenicom. *Našao je crkvu, gdje* (= u kojoj) *se Bog moli.*

Upitne rečenice obično zavise o kojemu glagolu i mogu se obrnuti u nezavisna pitanja. *Svatko znade, gdje se Bog moli.*

Mjesne se rečenice odnose na mjesni prilog u glavnoj rečenici i one se ne mogu počinjati odnosnom zamjenicom. *Gdje se Bog moli, tu je blagoslova.*

Vremenske ili temporalne rečenice

§ **205.** Vremenske rečenice kazuju vrijeme, kad se radnja glavne rečenice vršila.

1. *Kad mačka kod kuće nije, onda se miši vesele. Dok si srećan, imat ćeš dosta prijatelja. Istom* (= dok) *oni tako besjeđahu, al' eto ti sluge Milutina. Dokle prosi, zlatna usta nosi.*

Radnja vremenske rečenice može teći suvremeno s radnjom glavne rečenice. Suvremene vremenske rečenice odgovaraju na pitanje ***kad?*** i počinju se s veznicima ***kad, dok, dokle, dogod, istom.*** U glavnoj rečenici mogu stajati prilozi ***onda, dotle.***

Ovamo idu i rečenice na pitanje ***za koliko vremena?*** s veznicima ***kako, otkako.*** *Evo ima četiri godine, kako s tobom, care, vojujemo. Otkako ovaj grad stoji, još ovake galije nije bilo.*

U glavnoj i suvremenoj rečenici stoje redovno glagoli imperfektni.

2. *Pošto se umiju, zapale svatovi lule. Pošto kaluđer sve to vidje, ukloni se za jedno drvo. Kad Vukašin izgubi život, onda stupi na prijestol srpski knez Lazar. Kako je došao, prizove sebi kneza i sve kmetove. Tek sokolu prvo perje nikne, on ne može više mirovati. Tek što uljeze u kuću, djeca skoče oko njega. Istom smo legli, a netko zakuca na vrata. Čim ga vidje Musiću Stevane, čim ga vidje, tim ga i poznade. — Dok meni veselje prođe, obojicu hoću objesiti. Vile ne će nikomu zla učiniti, dok ih tko ne uvrijedi. Nikome ne kazujte, dok sin čovječji iz mrtvih ne ustane.*

Radnja vremenske rečenice može se svršiti **prije radnje glavne rečenice**. Svršena vremenska rečenica počinje se veznicima ***pošto, kako, tek, tek što, kad, istom, čim, dokle*** i ***dok ne*** (uz negativnu glavnu rečenicu). U glavnoj rečenici mogu stajati prilozi ***tad, onda, tim.***

U svršenoj vremenskoj rečenici stoje oblici perfektivnih glagola i naznačuju svršenu radnju u prošlosti ili u sadašnjosti ili u budućnosti prema tome, da li je u glavnoj rečenici prošlo ili sadašnje ili buduće vrijeme.

Bilješka 1. ***Dok ne*** naznačuje, da se radnja vremenske rečenice svršila prije radnje glavne rečenice, ako je u ovoj negacija ***ne.***

Bilješka 2. ***Pošto*** ima samo vremensko značenje i ne valja ga upotrebljavati kao uzročni veznik.

Bilješka 3. Prema ***kad, dok, kako, tek*** često stoji u glavnoj rečenici ***a, a to, al' eto.*** *Kad se vrati kući, a to se onaj kamen pretvorio u zlato.*

Ovamo pripadaju i rečenice na pitanje ***otkad?*** s veznikom ***otkako.*** *Otkako si dvore sagradio, ljepši svati nijesu projezdili. Otkako se oslobodi, odonda se osramoti.*

3. *Sunce će se pretvoriti u tamu i mjesec u krv, **prije nego** dođe veliki i slavni dan Gospodnji. Možeš jesti grožđa po volji, dok se nasitiš. Ode pravo preko Bosne slavne, dokle stiže Drini valovitoj. Ići ćemo carskim putem, **dok ne** prijeđemo među. Sa znojem lica svojega jest ćeš hljeb, **dok se** ne vratiš u zemlju, od koje si uzet.*

Radnja vremenske rečenice može se dogoditi **poslije radnje glavne rečenice**. Te se vremenske rečenice vežu veznicima ***prije nego (što), prije no (što), dok, dokle, dok ne*** (uz jesnu glavnu rečenicu). U takvim vremenskim rečenicama dolaze oblici perfektivnih glagola.

Bilješka 1. Uz jesnu glavnu rečenicu stoji ***dok ne,*** ali može može biti i ***dok*** u istome značenju.

Bilješka 2. Često se iznenadni događaj, koji se zbio poslije radnje glavne rečenice, veže veznikom ***kad, kadli.*** *Pođe put one gore, kad u njoj nađe rijeku. Dođu u onu goru, kadli nađu djevojku više mrtvu nego živu.*

Poredne ili komparativne rečenice

§ 206. 1. *Narod prije 500 godina nije govorio, **kao mi danas što** govorimo. Svatko radi, kako misli. Kao što se*

pjesme po narodu različito pjevaju, tako se i pripovijetke različito pripovijedaju. Kako posiješ, onako ćeš i požeti. Koliko je selâ, toliko je navičaja. Kakav otac, takav sin, kakva mati, takva kći. Što više ljubavi vraćaš, više ćeš je primiti. Što je veća ptica, veće joj gnijezdo treba. Što tko više ima, to se više steže. Što se bliže suncu teče, sve to manje zrak mu peče.

Poredne rečenice kazuju **jednakost** koje radnje s radnjom glavne rečenice i počinju se veznicima ili prilozima ***kao što, kako*** ili je vezanje dvojako: ***kao što — tako, kako — tako (onako), koliko — toliko, koliki — toliki, kakav — takav*** i t. d., a uz dvojaki komparativ uzima se ***što, što — to (sve to).***

Bilješka 1. ***Kao što*** obično se rastavlja tako, da ***što*** dođe tik pred glagol. *Nije govorio, kao mi danas što govorimo.*

Bilješka 2. ***Kao što*** veže samo rečenice, a ***kao*** pojedine riječi kao oznaku načina. *Hladan je **kao** led,* ne *kao što led.* Ispred ***kao*** u takvu se slučaju ne piše zarez.

2. *Više um zamisli, nego more ponese. Taj će sad još više znati, nego što je znao. Ljepše govori nego piše. Volim te no svu zemlju našu carevinu. Ti si to ljepše izradio negoli sam se ja nadao. Tako narodu opet postane miliji rat negoli taki mir.*

Poredne rečenice kazuju **nejednakost** koje radnje s radnjom glavne rečenice, ako je u ovoj komparativ ili koja slična riječ, i vežu se veznicima ***nego, no, nego što, negoli.***

Bilješka. Potpune rečenice veže i ***nego*** i ***nego što,*** a pojedine dijelove rečenice i pojedine riječi veže samo ***nego*** i ***no.*** *Nađe djevojku više mrtvu nego živu.* U tome se slučaju ispred ***nego, no*** ne piše zarez kao ni ispred ***kao.***

3. Po *selima su Srbi ne samo za male krivice, nego i (već i) za glavu sudili.*

Porednim se rečenicama može kazivati neko **pojačavanje** prema radnji glavne rečenice, pa se vežu dvojakim veznicima ***ne samo — nego i (već i).***

Bilješka. Mjesto ***ne samo*** govori se i ***ne samo što, ne samo da.*** *Ne samo da ću kupiti knjigu, nego ću je i pročitati.*

4. *Ne mogaše temelj podignuti, a kamoli sagraditi grada. Bratac braca poznat ne mogaše, kamoli će Turčin*

kaurina. Sila otme zemlju i gradove, kamol' meni konja otet ne će. Dosadio studenu kamenu, a nekmoli caru Sulejmanu.

Poređenje može biti i takvo, te se u glavnoj rečenici kazuje nešto teže, veće, a u porednoj se rečenici dodaje nešto lakše, manje i obrnuto. Takve se poredne rečenice vežu veznicima ***kamoli, a kamoli, nekmoli, a nekmoli.***

Bilješka. Ako je glavna rečenica zanijekana, ona kazuje, što je lakše i manje, a poredna, što je teže i veće, a obrnuto je, ako glavna rečenica nije zanijekana.

5. *Nebo je crveno, kao da je krvlju obliveno. Kada igra, kanda paun šeće, kad govori, kanda golub guče, kad se smije, kanda sunce grije. Ali laže sebi u oči, mjesto da prizna svoje bezakonje.*

Poredne rečenice često kazuju samo pomišljenu radnju, koja se upoređuje s radnjom glavne rečenice. Takve se rečenice zovu nestvarne ili irealne poredne rečenice i vežu se veznicima ***kao da, kanda, mjesto da.***

Posljedične ili konsekutivne rečenice

§ 207. *Učaše ih po zbornicama njihovim tako, da mu se divljahu. Ima dvanaest konja* (takvih), *da ne znaš, koji je od kojega ljepši. I tu majka tvrda srca bila, da od srca suze ne pustila. Što sam braći zgriješila, te me braća pohoditi ne će? Već mu malaksaše ruke, te ne može više kopati. Možeš li popiti ovu čašu, da ne predušiš? Komad hljeba ne bi zaiskao, da zla ne pomisli. Veliki mu napori narušiše zdravlje, tako da je dugo bolovao od pluće.*

Posljedične rečenice kazuju posljedice onome, što je u glavnoj rečenici kazano, i počinju se veznicima ***da, te, tako da, da ne.*** U glavnoj rečenici stoje ili se mogu pomisliti pokazne zamjenice ***takav, toliki*** i njihovi prilozi ***tako, toliko.***

Bilješka. Posljedične rečenice stoje i poslije nekih bezličnih izraza: ***biva, dogodi se, običaj je.*** *Poslije nekoga vremena dogodi se, da Kajin prinese Gospodu žrtvu.*

Uzročne ili kauzalne rečenice

§ 208. *Budući da ga nijesam poznavao, sve sam mu vjerovao. Kako je sad lijepo vrijeme, mogli bismo što raditi. Blago tebi, kad imaš dva veselja. Sad se obraduje, gdje je ubio zlatoruna ovna. Volim dati konja na razmjenu, jer ne mogu pješke putovati. Bog nije kriv, što ljudi zlo čine. Ne mogu ti pravo reći, zašto ni sam pravo ne znam. Car hoćaše ljubu pogubiti, e mu ljuba mnogo sakrivila.*

Uzročne rečenice kazuju uzrok radnji glavne rečenice i počinju se veznicima ***budući da, kako, kad, gdje, e, jer, što, zašto.***

Bilješka 1. Može biti i dvojako vezanje: ***budući da — to, zato: jer — zato; kad — to.*** *Budući da sam bolestan, to ne mogu doći. Budući da je bila još zima, zato Miloš odloži početak. Zato ste nastradali, jer nijeste mene slušali. Kad je tako, to ćemo mi učiniti, da on ostane.*

Bilješka 2. ***Pošto*** ne valja upotrebljavati kao uzročni veznik; njegovo je značenje samo vremensko. Ne valja: *Pošto nije učio, dobit će drugi red,* već treba: *Budući da (jer) nije učio . . .*

Namjerne ili finalne rečenice

§ 209. 1. *Makni srpom, da ti vidim ruku. Da bismo to bolje razumjeli, spomenut ćemo još nešto. Stane je psovati i biti, samo da bi ženi ugodio. Pošljite mu list knjige bijele, neka dođe gradu Vučitrnu. Potkuj i mene, mladi junače, neka bih konjem u goru utekla. Primakne se, e da bi štogod ulovio. Naumi, da se združi s aždajom, kako će više zla učiniti. Farizeji učiniše vijeće o njemu, kako bi ga pogubili. On prodade devet vinograda, ne bi li se odužio duga.*

Namjerne rečenice kazuju namjeru radnji u glavnoj rečenici na pitanje ***zašto?*** i počinju se veznicima ***da, samo da, neka (nek), eda bi, kako bi, ne bi li.*** U glavnoj se rečenici obično mogu pomišljati riječi: ***zato, u tu svrhu*** i t. d.

Bilješka. Iako uz neke namjerne veznike stoji prezent ili futur, ipak u namjernim rečenicama preteže kondicional.

Gledaj, ne bi li kako to učinio. Molit ćemo Boga istinoga, nek nam dade ključe od nebesa. Zapovjedi, da se utvrdi grob, da ga kako učenici njegovi ne ukradu.

Namjerne su rečenice i poslije glagola ***brinuti se, gledati (= truditi se), željeti, moliti, zahtijevati, zapovijedati, opominjati, savjetovati, dopustiti.***

Bilješka. Među namjerne rečenice pripadaju i rečenice poslije glagola ***govoriti, reći, pitati,*** kad kazuju kakvo zahtijevanje. *Zapitaše ga, da im kaže, ali je bolja pravda, ali krivda. Reci bratu mome, da podijeli baštinu sa mnom.*

Uzalud se protive, da ne plate, što su dužni. Ovi nam ljudi smetaju, da ne učimo. Bilo mu je zabranjeno, da ne navraća ljude na takvo djelo. Ali i: *Zabranjujem ti, da ideš.*

Namjerne su rečenice i poslije glagola ***smetati, zabraniti, zapriječiti se, protiviti se.*** One su ponajviše zanijekane (zališna ili pleonastička negacija).

Bilješka. Rečenice u 2. i 3. točki upravo izriču želju, zapovijed i zabranu. S obzirom na glagole, o kojima zavise, mogu se uzeti i kao rečenice objektne, i to izrične, a neke i kao rečenice eksplikativne, tek po svojemu željnome i zapovjednome sadržaju one dobivaju službu namjernih rečenica.

4. *Bojim se, da ne ćeš ozdraviti* (= želim, da ozdraviš). *Bojim se, da nam ne ćeš natrag doći. Bojim se, da će otac doći* (= želim, da ne dođe). *Bojim se, da ćeš natrag doći.*

Namjerne su rečenice poslije glagola ***bojati se*** i poslije izraza ***strah me je, žao mi je.*** Kad se kazuje želja, da što bude, stoji u zavisnoj rečenici zanijekan glagol u futuru, a kad je želja, da što ne bude, glagol je zavisne rečenice u futuru bez negacije.

Bojim se, da te ne uhvate (= želim, da te ne uhvate). *Strah ga je, da se ne utopi. Poplaši se vojvoda, da ne bi vojska u tim vrletima propala. Ja se bojim, da ti nijesi pobjegao. Bojao se, da ga Kara-Đorđe ondje ne bi ostavio za upravitelja.*

Stoji li u zavisnoj rečenici koji drugi glagolski oblik s negacijom, onda je izrečena želja, da što ne bude.

Bilješka. Zavisna rečenica s glagolom u futuru može biti i bez veznika ***da.*** *Bojim se, ne ćeš ozdraviti. Bojim se, doći će otac.*

Pogodbene ili kondicionalne rečenice

§ 210. Pogodbene rečenice kazuju pogodbu, uz koju može ili ne može biti ono, što se u glavnoj rečenici kazuje kao posljedica pogodbi.

Pogodbene su rečenice trojake.

1. *Ako slijepac slijepca vodi, obadva će u jamu pasti. Ako misliš Božji biti, čini dobro za života. Ako meni do nevolje bude, ja ću lasno koplje okrenuti. Pravi hajduk ne će nikad ubiti čovjeka, koji mu ništa ne čini, već ako ga tko nagovori. Kad ne ćeš živjeti, a ti umri.*

Pogodbene su rečenice stvarne ili realne, kad se pogodba i posljedica njezina zamišljaju kao istinite ili stvarne. Takve se pogodbene rečenice počinju veznicima ***ako, već ako, osim ako, akoli, kad.*** U pogodbenoj rečenici stoji obično prezent, a u glavnoj futur ili imperativ.

Misliš li me mrtva požaliti, požali me, dok sam u životu. Vidiš li samo priličan način, da možeš pobjeći, bježi.

Stvarne pogodbene rečenice mogu imati oblik upitne rečenice s veznikom ***li.***

I sam imperativ stoji kadšto mjesto stvarne pogodbene rečenice. *Učini čovjeku sto puta dobro, a jedamput ne učini, sve je zaboravljeno.*

Bilješka. Prema vezniku ***ako*** može u glavnoj rečenici stajati ***a, to, onda, tada.*** *Ako ne možemo, kako hoćemo, a mi ćemo, kako možemo. Ako ti dođeš, to će i on doći. Bacit ću ovaj novčić u vodu, pa ako potone, onda si ga zaslužio. Ako tu bukvu možeš iščupati iz zemlje, onda ću te pustiti. Ako tebi ponestane blaga, a ti dođi poočimu svome.*

2. *Ako bi te Ivan štogod pitao, reci mu, da ne znaš. Ako bi se zametnula kavga, teško onom, tko j' najbliže Marku. Ako bi mu i to malo bilo, bijelu bih mu učinio kulu. Kad biste mi to učinili, bio bih vam uvelike zahvalan. Bilo bi mi vrlo milo, kad bi mi još tko poslao pjesama.*

Pogodbene su rečenice moguće ili potencijalne, kad se pogodba i njena posljedica zamišljaju kao moguće (obično u budućnosti). One se počinju veznicima ***ako, kad,*** a glagol im je u kondicionalu. U glavnoj rečenici stoji kondicional, imperativ ili futur.

3. *Da imam novca, kupio bih kuću.* Time je rečeno, da nemam novaca. *Da sam imao novaca, kupio bih kuću.* Time je rečeno, da nijesam imao novaca. *Da se jadna za zelen bor hvatim, i on bi se zelen osušio. Da ga zemlja ne vuče k sebi, poletio bi. I to bi se zaista dogodilo, da nijesmo zarana čuli i utekli. Da sam jučer umr'o, ne bih to danas čuo.*

Pogodbene su rečenice nestvarne ili irealne, kad se pogodba i njena posljedica zamišljaju kao neistinite ili protivne istini. Nestvarna se pogodbena rečenica počinje veznikom ***da***, a glagol joj stoji u prezentu za sadašnjost ili u perfektu za prošlost. U glavnoj rečenici uvijek je kondicional sadašnji za sadašnjost i za prošlost.

Kad biste znali mene, znali biste i oca mojega. Kad on ne bi bio zločinac, ne bismo ga predali tebi. Kad bi trgovac svagda dobivao, ne bi se zvao trgovac nego dobivalac.

Nestvarne pogodbene rečenice za sadašnjost rado se počinju veznikom ***kad***, a glagol stoji u sadašnjemu kondicionalu u pogodbenoj rečenici i u glavnoj.

Bilješka. Prema veznicima ***da*** i ***kad*** može biti u glavnoj rečenici ***onda, tada***. *Da su pjesme ove preštampane vjerno, onda ja to ne bih ni spominjao. Kad bih ja ljudma ugađao, onda ne bih bio sluga Hristov.*

4. *Tko bi mene vode napojio, tko li bi mi hladak načinio, taj bi duši mjesto uhvatio.* Mjesto: *Ako bi me tko vode napojio . . . Što bi dao onome, koji ti bi živa kazao Marka?*

Odnosne rečenice sa zamjenicama ***tko, što, koji*** često su po značenju moguće pogodbene rečenice i u njima dolazi kondicional.

Dopusne ili koncesivne rečenice

§ 211. 1. *Ako je i najgore dijete, opet je roditeljima milo. Iako sam bio u tamnici, dosta si me vinom napojio. Idem, da bih se i ne vratio. Iako je Turgenjev malo tendenciozan, ali je njegova tendencija prikrita. Ne bih to učinila, i da odmah poginem. Kaže, da će učiniti, makar glavu izgubio. Ma da sam to obećao, da ću doći, ipak ne ću moći. Premda je bio opak, opet promisli, hoće li dati svoju dušu.*

Dopusne rečenice kazuju radnju, protiv koje se vrši radnja u glavnoj rečenici (protivna pogodba). One se počinju veznicima ***ako i, iako, da i, i da, makar, ma da, premda.*** U glavnoj rečenici stoji obično ***opet, ipak, ili.***

2. *Ali i neka sve tako bude, nemojte, braćo, da ropćete na svoga kralja. Bud' mi zakla konja na livadi zašt' mi zakla čedo u kolijevci?*

Dopusne rečenice mogu imati oblik zapovjedne rečenice sa ***neka*** i ***bud(i)***.

3. *Dobro živi, zlo živi, mre se. Govori ti, koliko ti drago, tako ipak nikad biti ne će.*

I sam imperativ uzima se kao dopusna rečenica.

Bilješka. Dopusne su rečenice i ovoga oblika: *Kakav si, da si i gdje si, da si, on ište te ište.*

4. *Izgubit ćeš život bez svake milosti, i koji bio da bio. Jeo ne jeo, pio ne pio, tjerao ne tjerao, ne ćeš ga stići.*

Dopusne rečenice mogu imati oblik željne rečenice s glagolom u tvornome glagolskom pridjevu. Glagolski su pridjevi rado udvojeni i vežu se sa ***da*** ili ***ne***.

Rečenični sklop

§ 212. 1. Rečenični sklop ili mnogostruko složena rečenica postaje, kad se tri rečenice ili više njih bilo prostih bilo složenih slože u jednu cjelinu.

Rečenični sklop može biti složen od samih glavnih i zavisnih rečenica. *Sinu zora, dan prevali, a ja u lov pođoh.*

2. Rečenični sklop može biti složen od jedne glavne i dvije ili više zavisnih rečenica. Sve zavisne rečenice mogu zavisjeti o samoj glavnoj. *Kad nastane jesen, ostavljaju nas ptice, da se sklone u toplije krajeve.* Kad su zavisne rečenice od iste vrste, one su jedna prema drugoj usporedne (usporedne zavisne rečenice). *Dok si srećan i dok imaš srčanost, svatko te poštuje.*

3. Od glavne rečenice može zavisjeti samo jedna zavisna rečenica, a od te zavisne mogu zavisjeti opet druge zavisne. *Gdjekoji misle, da je mòra djevojka, koja će postati vještica, dok se uda.* Zavisna rečenica zavisna od glavne zove se zavisna rečenica 1. reda, a od nje zavisna je zavisna rečenica 2. reda i t. d.

Skraćivanje zavisno složenih rečenica

§ 213. Od davnine glagolski prilozi i atributi stojeći za svojom imenicom ili zamjenicom vrše često službu, koju imaju zavisne rečenice. Stoga se ti prilozi i atributi dadu razvezati u zavisne rečenice i obrnuto mnoge se zavisne rečenice mogu s pomoću glagolskih priloga i atributa ukraće izreći ili skratiti.

Skraćivanje odnosnih rečenica

§ **214.** 1. *Knjigu piše Žura Vukašine Vidosavi, ljubi Momčilovoj = koja je bila ljuba Momčilova. Pozdravi mi kralja, tasta moga. Mi siromasi nosimo im kolače.*

Odnosne rečenice, u kojima je predikat imenica, mogu se skratiti, ako im je odnosna zamjenica ***koji*** ili ***što*** u nominativu. Skraćuju se tako, da se zamjenica i spona izostavi, a predikatna se imenica sa svim svojim oznakama dodaje riječi, na koju se odnosila odnosna zamjenica, i slaže se s njome kao apozicija u padežu.

Bilješka. Ako tada apozicija ima više od jedne riječi, onda se odjeljuje zarezima od glavne rečenice.

2. *Ja se mlada boljemu dobru nadam = Ja, koja sam mlada, boljemu se dobru nadam. Dođe momak lijep i mlad. Miloje silan i bijesan nije gledao Petra da ublaži. Prolijte krv njihovu na njihovu oltaru nakićenu cvijećem. Pa udare preko livade skoro pokošene. Imaše nekakav car jedinka sina dorasla do oružja.*

Ako je u odnosnoj rečenici predikat pridjevna riječ, ona se dodaje riječi, na koju se odnosila odnosna zamjenica, kao predikatni atribut i slaže se s njome u rodu, broju i padežu.

Bilješka. Ispred takvih predikatnih atributa ne treba pisati zarez.

3. Gdjekoje se odnosne rečenice skraćuju kao adverbne.

Skraćivanje adverbnih rečenica

§ **215.** Adverbne se rečenice mogu skratiti, kad je zavisnoj i glavnoj rečenici isti subjekt ili kad se subjekt zavisne rečenice dajbudi odnosi na koji padež glavne rečenice. One se skraćuju tako, da se veznik izostavi, a glagol se meće u koji glagolski prilog.

Tako se skraćuju:

1. Vremenske rečenice. *Putujući (= kad putovaše) na jednu vodu i idući (= kad iđaše) pokraj te vode sretne se s jednim čovjekom u zelenim haljinama. Momak brijući cara opazi, da su u njega kozje uši. To rekavši (= pošto to rekne) baci novčić u potok. Hajduci ušavši unutra posjedaju i blago podijele. Sv. Pavlu idući (= kad je išao) u Rim razbila se lađa.*

U suvremenoj je vremenskoj rečenici glagol u prilogu trajnome, a u svršenoj u prilogu svršenom.

2. Poredne rečenice sa ***kao da***. *Oni oboje kao stideći se (= kao da su se stidjeli) ne poslušaju ga. Žene to govore kao pjevajući (= kao da pjevaju), kad uspavljuju djecu.*

U njima se izostavlja samo veznik ***da***.

3. Posljedične rečenice sa ***da ne***. *Ona je išla ne znajući (= da nije znala) ni sama kuda. Otišli smo ne rekavši (= da nijesmo rekli) nikome ni laku noć!*

Veznik ***da*** se izostavlja.

4. Uzročne rečenice. *Pepeljuga ne imajući (= budući da nije imala) kad tražiti papuču pobjegne bosonoga. Ne mogavši (= budući da nijesu mogli) prijeći preko vode vrate se natrag. Njemu se dosadilo sjedeći besposlen (= što je sjedio besposlen).*

5. Pogodbene rečenice. *Teško vuku ne jedući (= ako ne jede) mesa, a junaku ne pijući (= ako ne pije) vina. Lašnje ćeš se obuti sjedeći (= ako sjediš) nego stojeći (= ako stojiš).*

6. Dopusne rečenice. *Zato im govorim u pričama, jer gledajući (= premda gledaju) ne vide i čujući (= premda čuju) ne čuju. Nikad mu ništa na žao ne učinivši (= premda nijesam učinio) dosta sam prepatio od njega.*

7. I gdjekoje se odnosne rečenice datu skratiti kao adverbne izostavivši odnosnu zamjenicu ***koji***. *Ti čovjek budući (= koji si čovjek) gradiš se Bog. Nađe brata plačući (= gdje plače).*

§ **216.** Skraćene adverbne rečenice mogu biti sasvim samostalne imajući svoj subjekt, na koji se u glavnoj rečenici pokazuje tek kojom zamjenicom ili upravo ničim. *Ćaja-paša došavši (= Ćaja-paša kad je došao) s vojskom onamo dođe mu narod i donese hranu. Irod vidjevši (= kad je vidio) Isusa bi mu vrlo milo. Uzevši (= kad je uzeo) on mene u kola odvezemo se kući. Tako oni tiho govoreći (= dok su govorili) puče puška iz kaurske vojske.*

§ **217.** Samostalne su i onake skraćene adverbne rečenice, koje niti imaju uza se kakav subjekt niti se odnose na koji padež u glavnoj rečenici. *Sudeći po nekim slovima to je pisao Živko = Ako sudimo* (ili *sudiš* ili *se sudi) po nekim slo-*

vina, to je pisao Živko. Od crkve k jugoistoku pošavši ima ȕ pô brda jedan kamen. Upravo uzevši ovaj vinograd ništa ne vrijedi.

Bilješka. Ove samostalne skraćene adverbne rečenice možemo nazvati apsolutnim adverbnim konstrukcijama, a prema njima su pređašnje relativne adverbne konstrukcije. A o svim tim adverbnim konstrukcijama treba držati na umu, da su one tako stare, kao i adverbne rečenice što su, i nijesu postale skraćivanjem adverbnih rečenica Pravila o ‚tobožnjemu skraćivanju‘ imaju tek da pokažu, kako se mogu kadšto jedne s drugima zgodno izmijeniti, a to vještu piscu dobro poslužuje.

Katkad je upravo teško kazati, koja adverbna rečenica odgovara kojoj adverbnoj konstrukciji. Na pr. *Dosadit će ti se čitajući ove pjesme.*

Adverbne se konstrukcije ne odvajaju od glavne rečenice zarezom.

§ 218. Oblik skraćenih rečenica imaju i rečenice deklarativne, eksplikativne i finalne, kad se zamijene infinitivom. *Obriču ne činiti nam zla = Obriču, da nam ne će činiti zla. Rekao sam ti sestru pokloniti (= da ću pokloniti). Ne dajte me uzidati (= da me uziđu) mladu i zelenu. Sin čovječji ima vlast opraštati (= da oprašta) grijehe. Tko se snizi rosnoj travi sankom krijepit' (= da krijepi) snagu tijela. Idem, care, u Kosovo ravno za krst časni krvcu prolijevati (= da prolijevam). Prvi nam je posao skupiti (= da skupimo) dosta novaca.*

Bilješka 1. Tako se mogu shvatiti i infinitivi: *hoću doći (= da dođem), moram putovati (= da putujem), ne mogu kazati (= da kažem).*

Bilješka 2. Kad se ovaki infinitivi razvežu u zavisne rečenice, treba da stoji veznik *da* što bliže glagolu, a pred njime se ne piše zarez. *Glavna mu misao bješe narod svoj da oslobodi. Nijesu kadri ovo da razumiju.*

Period

§ 219. 1. Period je opsežan vješto složen rečenični sklop. U periodu su dva glavna dijela. Prvi u nama probuđuje nestrpljivost i zove se prednjak ili protaza; drugi tu nestrpljivost zadovoljava i zove se zadnjak ili apodoza. Glavna je misao u apodozi, a njoj je podređena misao u protazi.

2. I prednjak i zadnjak ima bar po jednu složenu rečenicu, ali obično je prednjak i zadnjak sastavljen od rečeničnih sklopova, u kojima su rečenice koje usporedne koje zavisne.

3. Prednjak i zadnjak treba da su otprilike jednako dugi. Mjesto, gdje se oni dodiruju, zove se prekret perioda i tu se rastavljaju dvotočjem :. U prednjaku ponajviše su sklopovi zavisnih rečenica. Prema tim rečenicama u prednjaku periodi se zovu pogodbeni, poredni, dopusni, odnosni i t. d.

Primjeri

Ako svatovi misle, da je mladoženjin rod znatniji od djevojčina (protaza): *onda djeveri čuvaju, da se ona ne bi obrnula* (apodoza). *Da čovjek ubije zmiju prije Blagovijesti, i u njezinu glavu da usadi česno luka, da nikne do Blagovijesti, pa da ga zadjene za kapu na Blagovijest, kad pođe u crkvu* (proteza): *onda bi poznao sve žene, koje su vještice; sve bi se kupile oko njega, da mu otmu i ukradu ono česno* (apodoza).

Red riječî

§ 220. Red je riječî u rečenici dvojak:

1. Redovan ili gramatički.
2. Obrnut ili govornički (retorički).

Redovan je red riječî u običnome govoru, gdje riječi namještamo onako, kako po gramatičnome i sintaksnom sklopu treba da dođu. Obrnut je red onda, kad čovjek hoće u govoru da istakne znatnije riječi od manje znatnih, pa ih zato meće na ona mjesta, koja se u rečenici naglaskom osobito ističu. Istaknuta su mjesta početak i svršetak rečenica, a sredina je slabije istaknuta.

Bilješka. Namještanje riječi u hrvatskom je jeziku uopće dosta slobodno. Zato nema mnogo stalnih pravila ni za redovni red riječi, a još manje ih ima za obrnuti.

Namještaj subjekta i predikata

§ 221. 1. Subjekt je najznatnija riječ u rečenici i stoji po redovnome redu na prvome mjestu, a predikat na drugome (S. P.). Ako je imenski predikat, ime dolazi na kraj, a predikatni glagol stoji u sredini između subjekta i predikata (S. sp. P.)[1]. *Bog vidi. Kiša ide. Marko će biti zadovoljan.*

2. Ako je do toga, da se ili subjekt ili predikat osobito istakne, on se pomjeri sa svoga mjesta i tako nastaje obrnut red riječî (P. S.) *Vidi Bog. Ide kiša. Zadovoljan će biti Marko. Bit će zadovoljan Marko.*

[1]) S. sp. P. znači: *subjekt, spona, predikat.*

Obrnut red subjekta i predikata imaju:

a) zapovjedne, željne i upitne rečenice s veznikom ***li***. *Spasi Bog! Živio Ban! Prokleto mu pleme i koljeno! Čuje li Marko?*

b) rečenice, kojima se predikat ističe. *Razljuti se Kraljeviću Marko.*

c) rečenice, kojima se počinje kakovo pričanje. *Bio čovjek i žena, pa imali tri sin. Pričaju ljudi, da je u stara vremena bio nekakav silan čovjek.*

d) rečenica, za koje subjekt je vezana odnosna rečenica. *Vidi onaj koji vedri i oblači.*

3. Ako u rečenici sa dva subjekta ili više njih predikat stoji u množini, red je obično redovan; ako je predikat u jednini, red je obrnut. *Život, čast i imanje bjehu pošteđeni. Prosula se krvca, a iz nje se diže škola, crkva, vjera, blago najmilije.*

4. U zavisnim je rečenicama redovan red, samo zbog isticanja može biti i obrnut. *Namjesti se u onoj istoj kući, gdje je srpski senat bio.* Ali: *I kazaše, da je junak Marko.*

Namještaj objekta

§ 222. 1. Po sintaksnoj službi objekt je redovno više istaknut nego predikat, zato po redovnome redu objekt stoji iza glagola (S. P. O.). *Strah čuva vinogradare. Bio jedan car, pa imao tri sina i jednu kćer. Ne vjeruje svojim očima.*

Takav je namještaj objekta, kad se na nj proteže odnosna rečenica. *I primao druge prihode, koji bi se otkuda dogodili.*

2. Ali objekt može stajati i ispred glagola, kad je do toga, da se predikat istakne na posljednjem mjestu (S. O. P.). *Tade Marko caru progovara. Knjige gleda, grozne suze roni. Ni tuđega uzmi, ni svojega pusti.*

3. Treba li osobito istaknuti objekt, on je na prvome mjestu (O. S. P.). *Musu bijela pjena popanula, Kraljevića bijela i krvava. Za zlato rđa ne prianja.*

§ 223. 1. Kad su dva objekta, po redovnome redu onaj u akuzativu stoji iza glagola, a onaj u drugome kojemu padežu ispred glagola. *Ja umrijeh, vama dobih carstvo.*

2. Kad treba objekt istaknuti u genitivu, dativu, instrumentalu, onda on stoji iza glagola, a objekt u akuzativu jest ispred

glagola. *Kako je Bog raju preporučio caru, tako je car preporučio njemu.*

3. I oba subjekta mogu stajati ispred glagola, kad nijesu istaknuti, a iza njega stoje, kad su istaknuti. *Maksimu si sreću izgubio. Broji vuku zube.*

Namještaj apozicije i atributa

§ 224. 1. Apozicije i predikatni atributi stoje iza riječi, na koju se odnose. *Pozdravi mi kralja, tasta moga. Na Timoku, zlatnome potoku. Ne bi l' brata živa zatekao.*

2. Kad su atributi pridjevi opisni i gradivni, pokazne zamjenice ***ovaj, taj, onaj***, brojevi i atributne imenice, po redovnome redu oni stoje ispred svoje imenice. *Srebrno sedlo ne čini konja dobra. Konj zelenko rosnu travu pase. Ova je knjiga vrlo znatna. Tri djevojke pošle drumom. Polegla je bjelica pšenica.*

3. Kad je koji od tih atributa istaknut, on stoji često iza svoje imenice (obrnut red). *Narod prosti nije znao, što se radi. I ja sam član društva toga.*

§ 225. 1. Posvojni pridjevi na ***-ov, -ev, -in, -ski, -ji*** i posvojne zamjenice ***moj, tvoj, svoj, njegov, njezin, naš, vaš, njihov*** u običnom se govoru ne ističu naglaskom i stoje redovno iza svojih imenica. *U ustima drži grančicu lovorikovu. Po smrti očevoj prođe neko vrijeme. Pobjegne u dubinu morsku. Narod je hrvatski dičan. Uzalud prođoše dani naši. Gospodo moja!*

2. Kad su ti pridjevi istaknuti, oni stoje ispred svoje imenice (obrnut red). *Jesi li vidio mojega brata? Gospodareve oči konja goje. A upravo su kod njegove kuće čuvali i svoje glave.*

§ 226. Kad su atributi pokazna zamjenica ili broj s kojim opisnim pridjevom ili dva opisna pridjeva, oni stoje redovno ispred imenice. *Uzeo kaluđer malo muško dijete. Otkud ova britka sablja? I nađu ti tri bijela grada. Tako prođe do petnaest bijelih dana.*

Bilješka 1. Kad su atributi pokazna zamjenica i broj, zamjenica stoji pred brojem. *Onih pet golubova nema.*

Bilješka 2. Imenica kadšto stoji i između svojih atributa, navlastito u pjesmi: *Oj Cetino, tiha v o d o hladna. Otidoše dva č a u š a mlada. Pa ga baci u t o m o r e sinje.*

§ 227. Ako je od dva atributa jedan posvojni pridjev ili posvojna zamjenica, njima je mjesto iza imenice (redovni red). *Po tome taj prijatelj n j e g o v otide. Lijepo si primio prvo pismo m o j e. Gdjekoji se čovjek otpadi od o b i č n o g a društva l j u d s k o g a. To su bili posljednji dani z e m a l j s k o g a života H r i s t o v a. U m i l o m e domu o č e v u.*

Bilješka. Na taj red valja osobito paziti, gdje je različan oblik posvojnoga pridjeva od oblika drugih pridjevnih riječi. Bolje je rečeno: *U krasnome gradu n j i h o v u* nego: *U n j i h o v u k r a s n o m e gradu.*

Ako te razlike u oblicima pridjeva nema, i tu mogu oba atributa stajati ispred imenice. U tome slučaju posvojna zamjenica ili posvojni pridjev stoji obično na drugome mjestu. *Ugostit ću ga kao n a j b o l j e g a s v o g a prijatelja. Poslanici se dogovarahu s v e l i k o m t u r s k o m g o s p o d o m.*

§ 228. Kad su tri ili četiri atributa, oni mogu stajati svi ispred imenice (redovni red), ili jedan od njih stoji iza imenice (obrnut red), a ako je među njima jedan p o s v o j n i p r i d j e v ili zamjenica, ona r e d o v n o stoji i z a i m e n i c e. *Svršio sam d r u g e r a z l i č n e n a r o d n e poslove. A kod o v e t r i vojvode m l a d e. To se vidi iz o v o g a p r v o g k n j i ž e v n o g rada n j e g o v a.*

Namještaj odnosne zamjenice

§ 229. 1. Odnosna zamjenica treba da stoji tik do one riječi, na koju se proteže. *Idi u drugu z e m l j u, k o j u ću ti pokazati.*

2. Odnosna zamjenica može biti i odvojena od svoje riječi, ali između njih ne smije biti nijedna riječ istoga roda ili broja, jer bi nastala sumnja. *Nađu nekoliko stotina l j u d i po dvorištu i oko kuće, k o j i su bili došli s različnim poglavicama.* Ne valja: *Opazih čovjeka s crnim klobukom na glavi, k o j i mi se činjaše poznat.* Tko je poznat? Čovjek ili klobuk?

3. Odnosna zamjenica u genitivu stoji između prijedloga i imenice, od koje odnosna zamjenica zavisi. *To su Crnogorci, o k o j i h o b i č a j i m a ćemo govoriti,* ne: *o o b i č a j i m a k o j i h ćemo govoriti.*

4. Kad odnosna zamjenica u genitivu i dativu zavisi od imenice bez prijedloga, zamjenica treba da stoji p r e d t o m i m e n i c o m, ne za njome. *To je stablo, k o j e g a* (ili *k o j e m u*) *s e g r a n e polomiše,* ne: *g r a n e k o j e g a se polomiše.*

Namještaj adverbnih oznaka

§ 230. 1. Adverbne se oznake u običnome govoru ne ističu i stoje redovno ispred glagola. *Naši se vojnici h r a b r o borahu. I guska k a t k a d na ledu posrne.* Naglašene adverbne oznake dolaze iza glagola. *Tada se Mojsije rasrdi v r l o. Brzo ode na gornje čardake. Ruke sklopiše b r a t u o k o v r a t a.*

I s t a k n u t e adverbne oznake stoje dašto na prvome mjestu rečenice. *P o d n o ć tikve cvjetaju. I s t i h a se pečenica peče. D o r a m e n a odsiječe mu glavu.*

2. Ako je više n e i s t a k n u t i h adverbnih oznaka, one sve stoje ispred glagola, a ako je među njima i n e i s t a k n u t o b j e k t, njemu je mjesto ispred oznaka. *Majka M a r u p r e k o m o r a zvala. Mara m a j c i p l a h o odgovara.*

Bilješka. Ako su adverbne oznake razmjerno jače naglašene od objekta, one stoje pred njim. *Lako je s p u n i m t r b u h o m p o s t hvaliti.*

3. Ako je više i s t a k n u t i h adverbnih oznaka, one stoje iza glagola; ako je među njima i s t a k n u t o b j e k t, on je na posljednjemu mjestu. *Sveza Marku naopako ruke.*

4. ***Ne*** stoji ispred ličnoga glagolskoga oblika. *Tko se ljudi ne stidi, ni Boga se ne boji. Malo u oko ne udari.* Ne valja: *M a l o n e s v i građani mišljahu,* već treba reći: *G o t o v o s v i građani mišljahu. Malo n i j e s a m potrošio toliko, koliko i ti.* Ne valja: *Potrošio sam malo ne toliko, koliko i ti.*

Bilješka. Kad je infinitiv ili tvorni glagolski pridjev zanijekan, ***ne*** stoji pred njima. *Ja ću ići, makar ću n e d o ć i. Al' da bi me n e r o d l a majka!*

Namještaj enklitika

§ 231. 1. Enklitike su:

a) glagoli: ***sam, si, je, smo, ste, su — ću, ćeš, će, ćemo, ćete, će — bih, bi, bi, bismo, biste, bi.***

b) zamjenice: ***me, te, se, nas, vas, ga, ju, je, ih — mi, ti, (si), nam, vam, mu, joj, im.***

c) veznik: ***li.***

Po redovnome redu stoje enklitike iza p r v e i s t a k n u t e riječi u rečenici. *Tvoji su zubi biser sićani. Oba ćemo bratski carovati. Tko bi to sad gledao? Zar vam nije nitko rekao? Što je veća ptica, veće joj gnijezdo treba. Te im vince uniđe u lice. Sažali joj se jako. Znaš li čitati?*

Bilješka. Prijedlozi prvobitno nijesu istaknuti, zato enklitike stoje tek iza padeža. *Zà svôj li narod ne ćeš raditi?*

3. Kad se nađu u jednoj rečenici dvije ili više enklitika, one stoje iza prve istaknute riječi obično jedna do druge ovim redom: prvo ***li,*** zatim g l a g o l s k e e n k l i t i k e (osim ***je)*** i najposlije z a m j e n i c e, i to najprije g e n i t i v ili d a t i v, a onda tek a k u z a t i v. Najslabija je glagolska enklitika ***je,*** ona stoji iza zamjenica. *Lijepe li su ti one jabuke! Možeš li joj biti dobar? Ako li bi nam ga uzeli, teško svima. Prođi me se! Prođi je* (genitiv) *se! Nijesam je se ni dodio. Zlatna su joj krila. Mnogi su mi se izgubili. Danas ćemo joj ga dati.* Ali: *Danas joj ga je predao. Lijepo li mi ga je nakitio!*

4. Ako enklitika ne stoji iza prve istaknute riječi, ona obično stoji odmah iza glagola, kojemu pripada. To biva rjeđe. *A oni donesoše mu novac. Tada skupe se glavari svećenički.* Ne bi valjalo: *A oni donesoše novac mu. Tada skupiše glavari se svećenički.*

Bilješka. Ali i tu govorni ritam dopušta veće slobode. *Brižljiva ga crkva ne pušta bez duhovne hrane.* Ili: *Brižljiva crkva ne pušta ga bez duhovne hrane.* Ali i ovako može biti: *Brižljiva crkva ga ne pušta bez duhovne hrane.*

5. Enklitike ne mogu stajati na početku rečenice. Izuzimlje se ***je*** u pitanju ***je li?*** *Je li došao brat?*

Tako isto ne mogu stajati enklitike na početku kojega rečeničnoga dijela iza uklopljene rečenice. Ne valja: *Ljudi, koji rade oko napretka naroda svoga, su dostojni pohvale.* Tu treba kazati: *dostojni su pohvale* ili *jesu dostojni pohvale* (rjeđe). To vrijedi i za početak cijelih zaglavnih rečenica. Ne valja: *Kad dužnik nije mogao platiti, je postajao rob.* Tu mora biti: *postajao je rob* ili *on je postajao rob* ili *jest postajao rob* (rjeđe). Isto je pravilo i iza adverbnih konstrukcija. Ne valja: *Dužnik ne mogavši platiti je postajao rob,* već valja: *postajao je rob.*

Namještaj proklitika

§ **232.** Proklitike su prijedlozi i neki veznici.

Prijedlozi stoje pred svojim imenicama. *Gledam u sunce.* Kad neodređene zamjenice složene sa ***ni-:*** *nitko, nikoji* i t. d. stoje s prijedlogom, on se meće između ***ni-*** i z a m j e n i c e kao zasebna riječ: *ni od koga, ni za što.*

2. Prijedlog ***radi*** obično stoji iza svoga genitiva. *Trpi, dušo, Boga radi. Šale radi govori tako.* Ali *radi* može biti i ispred genitiva.

Bilješka. Govori se: *slabosti ljudske radi* i *radi slabosti ljudske.* Kad je s genitivom atribut, obično je *radi* naprijed. Ali redovno stoji *radi* iza zamjenica: *toga radi, njega radi, sebe radi. Toga radi ne htjede kući.*

3. Veznik ***da*** u namjernim rečenicama, a i u drugima, odmakne se često s prvoga mjesta te stoji iza jedne ili više riječi, tik pred glagolom. *Oni nijesu ustali, carevu zemlju da otmu* mjesto: *da carevu zemlju otmu. Trudio sam se, svuda da kažem istinu. Volim ja postiti za njega, nego on za mene da posti.*

Bilješka. Zarez tu ne stoji ispred ***da,*** već na onome mjestu, gdje bi m o r a l o stajati ***da.***

4. I veznici ***kad, ako*** mogu se tako odmaknuti. *Cijela trećina onih poslovica ostala bi neskupljena, a Bog zna, i ove druge kad bi na svijet izišle* mjesto: *kad bi i ove druge na svijet izišle. Kûma kûma ako nije darovala, nije mu ni brige zadala.*

5. Veznik ***ali*** stoji redovno na prvome mjestu. *Svašta se pripovijeda, ali nitko ne zna, što je,* a ne valja: *nitko ali ne zna, što je.*

Bilješka. Samo se govori ***kad ali*** mjesto ***kad li.*** *Jednako se čudio, kad ali oko ponoći stane lupa po sobi.*

6. Veznik ***kao što*** rastavlja se tako, da se ***što*** metne tik pred glagol. *Hrvati u davnini nijesu tako govorili, kao mi danas što govorimo.*

Namještaj rečenica

§ **233.** Zavisne rečenice mogu stajati ispred glavne, iza nje ili mogu biti uklopljene u glavnu. O tome isp. § **193.**

1. I s p r e d g l a v n e rečenice stoje po redovnome redu rečenice m j e s n e, v r e m e n s k e, p o r e d n e, p o g o d b e n e i d o p u s n e.

*

Kad se one ističu, mjesto im je iza glavne rečenice. Primjeri su u §§-ima za te rečenice.

2. Iza glavne rečenice stoje po redovnome redu rečenice odnosne, izrične, posljedične, namjerne, neupravni govor i neupravno pitanje.

Kad se te rečenice ističu, one stoje ispred glavne rečenice. Primjeri su u §§-ima za te rečenice.

3. Gotovo sve se zavisne rečenice mogu uklopiti među pojedine dijelove glavne rečenice (uklopljene rečenice). *Djeca, dok su mala, ne znaju ništa.*

Sintaksa vrsta riječi

Imenice

§ **234.** 1. Po značenju dijelimo imenice na stvarne ili konkretne i pomislene ili apstraktne. Stvarne su imenice ili općene ili vlastite ili zbirne (§ **13.** 1.).

Pomislene imenice kazuju kadšto lice. *Nevjera (= nevjernik) ti uz koljeno sjedi.*

2. Često se govore imenice ljudi, životinja i stvari u jednini, gdje bi upravo morala biti množina. *Turčin (= Turci) navali na našu zemlju. I odvede dvanaest hiljada, gospo moja, ljutog oklopnika (= ljutih oklopnika). Kad dođu na jedno polje, a tu golub (= golubovi) prekrilio polje. Sve djevojke ružu beru.*

Gdjekoje se imenice govore samo u množini, a znače samo jedan predmet (pluralia tantum): *grudi, gusle, usta* i t. d.

Neke se imenice govore samo u množini, a i znače više predmeta iste vrste: *Duhovi, rezánci, trgánci, brojànice, boginje* (kozice) i dr.

3. Mjesto množine gdjekojih imenica uzimaju se često zbirne imenice s nastavkom ***-je:*** *rob roblje* od **rob-je, grob groblje, drvo drvlje, kamen kamenje, cvijet cvijeće, snop snoplje, grozd grožđe, list lišće* i t. d. Pored toga se govori i množina: *robovi, kameni, grozdovi* i t. d. Razlika je ova: Zbirne imenice označuju skupove bez obzira na pojedine dijelove, od kojih su skupovi sastavljeni, a množina ističe upravo pojedine dijelove. Zato se i ne kaže *deset kamenja* nego *deset kaménâ.*

4. Imenice često stoje kao atribut uz drugu imenicu umjesto ukrasnoga pridjeva: *ljepota (= lijepa) djevojka, crvenika (= crveno) vino, desnica (= desna) ruka* i dr. (§ **160.** 6.).

Bilješka. Takve imenice mogu biti vezane i veznikom *i. Te se diže sila i svatovi (= silni svatovi). Kolo i djevojke (= kolo djevojačko).*

Značenje imenica prema tvorbi njihovoj

§ **235.** Prema različnim nastavcima, kojima se tvore imenice, one imaju različna značenja.

1. Imenice s nastavcima: *-(a)c**, *-l(a)c,* ***-ač, -ār, -telj, -lica, -lja, -ilja*** znače radnika koje radnje. Na pr. *lov-ac, laž-ac, tka-lac, vlada-lac, kop-ač, ber-ač, pis-ar ris-ar, uči-telj, hrani-telj, izje-lica, vara-lica, pra-lja, tka-lja, doj-ilja, rod-ilja.*

2. Imenice s nastavcima: ***-ba, -dba, -nja, -īvo, -t(a)k*** i ***-je*** znače kakvu radnju, kadšto i predmet te radnje. Na pr. *ber-ba, tuž-ba, kosi-dba, ženi-dba, proš-nja, šet-nja, jed-ivo* (= jelo), *pec-ivo, napi-tak, dobi-tak, vezan-je, nošen-je, dopušten-je, uzeće* iz **uzet-je, uskrsnuće* iz **uskrsnut-je.* Navedene imenice na ***-je*** zovu se glagolske imenice. One se tvore tako, da se nastavak ***-je*** dodaje osnovi pasivnoga glagolskoga pridjeva.

3. Imenice s nastavcima: ***-lo, -āljka*** znače sprave za koji posao. Na pr. *ora-lo, drža-lo, pis-aljka, štrc-aljka.*

4. Imenice s nastavcima: ***-ara, -ana, -onica, -ište, -lište*** znače mjesto, gdje što ima ili gdje se radi koji posao. Na pr. *vun-ara, piv-ara, kav-ana, svil-ana, uči-onica, kupa-onica, noć-ište, sajm-ište, igra-lište, šeta-lište.*

5. Imenice s nastavcima: ***-(a)c, -in, -anin, -janin, -ka, -kinja*** znače, iz kojega je tko mjesta ili kraja ili koje je narodnosti. Na pr. *Srijem-ac, Vukovar-ac, Ugr-in, Srb-in, Tuzl-anin, Biograd-anin, Ogulin-ka, Osječ-kinja, Rus-kinja.*

6. Imenice s nastavcima: ***-onja, -ōv, -ulja*** znače različne životinje. Na pr. *rog-onja, šar-onja* (vo), *šar-ov, kudr-ov* (pas), *rog-ulja, mrk-ulja* (krava).

7. Imenice s nastavcima: ***-e, -če, -ić*** znače nešto živo mlado. Na pr. *jar-e, pras-e, mom-če, kum-če, rop-če, orl-ić, sokol-ić.*

8. Imenice s nastavcima: ***-je, -ād*** jesu zbirne. Na pr. *gran-je, cvijeće* iz **cvijet-je, jar-ad, unuč-ad.*

---

* Zagrađeno *(a)* znači nepostojano ***a.***

9. Imenice s nastavcima: ***-a, -ka, -ica, -inja*** znače uopće ženska bića prema određenim muškima. Na pr. *kum-a:* kum, *unuk-a:* unuk, *nadničar-ka:* nadničar, *roditelj-ka:* roditelj, *kralj-ica,* kralj, *vuč-ica:* vuk, *rob-inja:* rob, *pjesnik-inja:* pjesnik.

10. Imenice s nastavcima: ***-t, -ost, -ota, -oća -ina, -stvo*** znače nešto apstraktno ili pomišljajno. Na pr. *slas-t* iz **slad-t, stras-t* iz **strad-t, moć* iz **mog-t, blag-ost, vjern-ost, dobr-ota, ljep-ota, mirn-oća, zl-oća, brz-ina, ljut-ina, lukav-stvo, prijatelj-stvo.*

11. Imenice s nastavcima: ***-(a)c, -(a)k, -ić, -čić, -ca, -ica, -ce, -ěnce, -ašce, -ešce*** znače nešto umanjeno. Imenice deminutivne. Na pr. *brat-ac:* brat, *grad-ac:* grad, *cvijet-ak:* cvijet, *hlad-ak:* hlad, *grm-ić:* grm, *kamen-čić:* kamen, *krv-ca: krv, riječ-ca:* riječ, *vod-ica:* voda, *zemlj-ica:* zemlja, *vin-ce:* vino, *jezer-ce:* jezero, *pil-ence:* pile, *bur-ence:* bure, *grl-ašce:* grlo, *pset-ašce:* pseto, *jagnj-ešce:* jagnje, *djet-ešce:* dijete.

12. Imenice s nastavcima: ***-ina, -etina, -urina*** znače nešto uvećano. Imenice augmentativne. Na pr. *zid-ina:* zid, *jezič-ina:* jezik, *žen-etina:* žena, *torb-etina:* torba, *rib-urina:* riba, *vod-urina:* voda.

13. Imenice s nastavcima: ***-ār, (jār), -āš, -jāk, -njāk, -ina, -bina, -ovina*** izvedene su često iz drugih imenica, s kojima stoje u nekoj svezi. Na pr. *čizm-ar:* čizma, *knjiž-ar* iz **knjig-jar:* knjiga, *gajd-aš:* gajde, *kočij-aš:* kočija, *Bošnj-ak:* Bosna, *voć-njak:* voće, *goved-ina:* govedo, *ljet-ina:* ljeto, *rod-bina:* rod, *tad-bina:* tat, *jug-ovina:* jug, *svetk-ovina:* svetak.

14. Imenice s nastavcima: ***-(a)c, -āk, -an, -ić, -īć, -īk, -jāk, -ica, -ina*** često su izvedene iz pridjeva. Na pr. *star-ac, kriv-ac, prȍst-âk, vjȅšt-âk, drag-an, tup-an, banov-ić, Pavlov-ić, mlȁd-īć, ȕčen-īk, pȍslân-īk, vesȅl-jâk, kisel-ica, zdrav-ica, djedov-ina, lipov-ina.*

§ 236. Imenice mogu biti složene, i to tako, da im je prvi dio kakav prijedlog ili ***ne:*** *na-rod, u-skok* ili tako, da je prvi dio složenice kakva druga riječ. Taj prvi dio može biti pridjev. *Beograd* (= bio grad), *Boži-dar* (= božji dar), *Cari-grad* (= carji grad). Prvi dio može biti imperativ: *kaži-put, gazi-blato, raspi-kuća, plači-drug* i dr. Prvi dio je obično imenica ili pridjev s osnovnim samoglasnikom ***o:*** *bogo-rodica, mlado-ženja, dušo-gubac, zemljo-pis.* U ovih posljednjih složenica

prvi dio ima prema drugome dijelu različne sintaktične službe. Na pr. *sjeveroistok* znači *sjeverni istok,* t. j. istok prema sjeveru, *starosjedilac* znači *stari sjedilac,* t. j. sjedilac od starine, *dubodolina,* t. j. duboka dolina, *čudotvorac* (koji tvori čuda), *glavobolja* (bólja glave), *rukopis* (pisano rukom), *suncokret* (što se prema suncu kreće — cvijet).

Pridjevi.

§ 237. 1. Muški rod pridjevâ u jednini i množini, u određenom i neodređenom obliku, može se upotrebljavati bez imenice, ako se misli čeljad. *Zdrav bolesnu ne vjeruje. Brani svoje mrtve i ranjene. Čovjek zato ima mlađega, da ga u poslu zamijeni.*

2. Srednji rod pridjevâ u jednini upotrebljava se bez imenica za stvari, a i za čeljad. *Bogu Božje, a caru carevo. Sve ostane po starome. Zlo brzo dođe. Tako pjeva i staro i mlado.*

3. I ženski rod pridjevâ u jednini dolazi bez imenice, kad se ona u mislima može dopuniti. *Carska (riječ) se ne poriče. Bog ti i bratska (ljubav). Da je na pasju (volju), nigdje konja ne bi bilo.*

Bilješka. Tako su postala i imena zemalja: *Hrvatska, Njemačka, Turska.*

§ 238. 1. Posvojni se pridjevi upotrebljavaju mjesto genitiva imenica, kad one stoje bez ikakva dodatka, a kazuju, da kome što pripada: *kuća očeva* mjesto: *kuća oca; kruna carska* mjesto: *kruna cȁrêvâ,* t. j. kruna, kakvu imaju carevi.

Ali se ipak govori *kuća oca, kruna cȁrêvâ,* kad se na imenice *oca, cȁrêvâ* odnosi zamjenica *koji -a -e* ili *što.*

2. Posvojni pridjevi na ***-ov, -ev, -in*** naznačuju, da što pripada kojemu određenome licu kao vlasniku, a pridjevi na ***-ji, -ski*** znače, da što pripada mnogim vlasnicima ili kojemugod vlasniku. Prema tome valja razlikovati: *banova kuća* (= kuća našega ili poznata bana) i *banska kuća* (= kuća uopće svakoga bana ili kojega mu drago), *bratov pozdrav i bratski pozdrav, ženina kosa* i *ženska kosa, čovjekova sudba* i *čovječja sudba.*

Bilješka 1. Te razlike nema, kad je vlasnik životinja ili što neživo *Sokolovo oko* može biti *oko* jednoga određenoga sokola i mnogih ili uopće svih sokolova. Tako i: *rodino gnijezdo, jelova grana, ružin list.*

Bilješka 2. Sve to vrijedi dašto samo za imenice, koje mogu tvorit posvojne pridjeve. Ima imenica od kojih takvih pridjeva nema, pa se govor genitiv: *granice carstva, plamen svijeće* i t. d.

§ 239. Pridjevi su atributi, predikati i predikatni atributi.

1. Kad pridjev s imenicom ili zamjenicom čini jedan pojam, onda je on atribut (pridjevni atribut). *Pošten čovjek ne će lagati. Došao red i meni jadnome.*

2. Pridjevni atribut upotrebljava se u neodređenom i u određenom obliku. Neodređenim se oblikom pridjeva naznačuje, kakvo je lice ili stvar, i odgovara na pitanje ***kakav?***, a određenim oblikom označuje se ne samo, kakvo je koje lice ili stvar, već i koje je, i odgovara na pitanje ***koji?*** *Dobar pjevač i rđavu pjesmu popravi.* Pjevač nepoznat. *Dobri Bog nam daruje sva dobra.* Bog poznat.

Neodređenim se pridjevom dakle određuje kakvoća licu ili predmetu nepoznatu, a određenim poznatu.

3. Osobita vrsta atributa jesu ukrasni pridjevi ili epiteti, koji stoje bez prave potrebe uz imenice pjesničkoga nakita radi: *bijela ruka, crna zemlja, hladna voda, jarko sunce, ravno polje, zelena gora* i t. d.

4. Kad pridjev pristupa subjektu s kojim nesamostalnim glagolom, onda je on predikat (predikatni pridjev). *Stanko je marljiv. Marko ostade siromašan. Vi se gradite pravedni pred ljudima.*

Bilješka. Predikatni atribut stoji u neodređenom obliku, ako ga pridjev ima.

5. Kad pridjev pristupa imenici ili zamjenici kao oznaka uz samostalan glagol, onda je on predikatni atribut te izriče tek slučajno i prolazno stanje koje imenice ili zamjenice. *Srdit Marko jezdi niz Kosovo. Pade junak trudan na postelju.*

Bilješka. Predikatni atribut stoji, gdjegod može, u neodređenome obliku.

6. Uz nominativ i akuzativ riječi ***što, nešto, ništa, koješta, mnogo*** i dr. stoji i pridjev u nominativu i akuzativu srednjega roda. *Kazat ću vam nešto novo. Govori se za njim koješta ružno.*

Određeni pridjevi

§ 240. 1. Iza pokaznih, posvojnih i neodređenih zamjenica s određenom deklinacijom redovno dolazi određeni oblik pridjevâ. *Ovaj tužni događaj ostat će nam u pameti. Žalim svoga starog prijatelja. Što čujete o našemu milome učitelju? Svaki pravedni sudija mora to priznati.*

2. Iza neodređenih zamjenica s neodređenom deklinacijom običan je neodređeni oblik pridjeva, ali može biti i određeni.

*Stánu prosi nekakav bogat (*i *bogati) trgovac. To ne će reći nikakav pametan (*i *pametni) čovjek. Posjekoše jedan gust (*i *gusti) i širok (*i *široki) jablan.*

Bilješka. Uz ***jedan*** već je u nominativu jednine običniji određeni oblik pridjeva, a u drugim padežima uza nj i nema neodređene deklinacije: *jedan stari (star) derviš,* gen. *jednoga starog derviša* i t. d.

3. Pridjev bez imenice u vokativu stoji u određenom obliku. *Dragi! Hvala ti na svemu.* I pridjev s imenicom u vokativu obično ima određeni oblik, ali može biti i neodređeni. *Dobri čovječe!* ali i: *Mlad junače!*

4. Sam pridjev, ako se proteže na koje lice u pređašnjoj rečenici, također stoji u određenom obliku. *U jednoga kralja bila dva sina: jedan bješe nepravedan, a drugi pravedan. Pošto im otac umre, reče pravedni nepravednome: „Hajde od mene!"*

5. Mnogi pridjevi imaju samo određene oblike: *divlji, mali, veliki, pokojni, ostali, tajni, mnogi, mrkli, desni, lijevi* i svi pridjevi na ***-ji, -ski, -nji:*** *Božji, ljudski, prednji.*

Neodređeni pridjevi

§ 231. 1. Predikatni pridjevi i predikatni atributi stoje u neodređenim oblicima. *Stanko je marljiv. Zdrav nam se povratio. Vidješe ga gola i bosa. Ugleda mrtva brata svoga.*

2. Predikatnu službu ima pridjev u dativu uz ***biti*** i uz neke druge infinitive. *Bolje je ranjenu nego ubijenu biti. Muka se srećnu roditi.*

3. Atribut uz imenicu u genitivu svojstva sklanja se neodređeno. *Veljko bješe tanka struka. Dođe momče crna oka, na konjicu laka skoka.*

4. U neodređenom je obliku pridjev uz imenicu i bez nje, kad se nešto uopće kaže, što vrijedi za svaki slučaj i za svako vrijeme. *Drži se* *nova puta i stara prijatelja.* *Zdrav bolesnu ne vjeruje. Čistu obrazu malo vode treba.*

5. Neodređeno se sklanjaju posvojni pridjevi i posvojne zamjenice na **-ov, -ev, -in.** *Tako je bilo u majčinu domu. Sjećaš li se brata njihova?*

Značenje pridjevâ prema tvorbi njihovoj

§ **242.** Pridjevi s nastavcima ***-ov, -ev, -ljev, -in, ovski, -evski, -inski, -ski, -ji, -inji*** zovu se posvojni.

1. Pridjevi na ***-ov, -ev,*** (iza nepčanih suglasnika), ***-ljev*** (iza *v)* i ***-in*** tvore se redovno od imenica, koje znače nešto živo, i to nastavci ***-ov, ev, -ljev*** dodaju se osnovama muških imenica, a ***-in*** osnovama imenice ženskih i muških na ***-a.*** Na pr *ban-ov, rak-ov, strič-ev, Uroš-ev, šarov-ljev, Jakov-ljev, žen-in, vladič-in, šev-in,* ali i *oč-in, brat-in.* Svi ti pridjevi znače, da nešto pripada samo jednome vlasniku: jednome banu, jednoj ženi i t. d.

Bilješka. Nastavak *-ov* dodaje se i osnovama imenica, koje znače što neživo. Na pr. *bob-ov, biser-ov, hrast-ov, šljiv-ov, vin-ov, trešnj-ov, višnj-ov.* Ti pridjevi nemaju značenja posvojnoga pridjeva, već znače, od čega je što.

3. Pridjevi na ***-inski,*** znače ponajviše pripadanje množini, ali i jednome vlasniku. Tvore se ponajviše od imenica na ***-a*** kao i pridjevi na ***-in.*** Na pr. *ag-inski, pap-inski, gazd-inski, hodž-inski, nevjest-inski, oč-inski, brat-inski.*

4. Pridjevi na ***-ski*** tvore se iz imenica svih rodova živa i neživa značenja. Pridjevi od imenica živa značenja izriču redovno pripadanje općeno ili množini, a pridjevi od imenica neživa značenja pokazuju pripadanje jednini i množini. Na pr. *apostol-ski, ban-ski, car-ski — grad-ski, mor-ski, škol-ski.*

Nastavak ***-ski*** glasio je negda ***-ĭski:*** ispred ***ĭ*** (staroćir. ь) mijenja se ***k,*** c u ***č, g*** u ***ž*** i ***h*** u ***š,*** a iza ***č, ž, š*** skup ***-ĭs*** iščezava. Tako postaje od

junak-ĭski	*junač-ĭski*	*junač-ski*	*junač-ki*
lovac-ĭski	*lovač-ĭski*	*lovač-ski*	*lovač-ki*
vrag-ĭski	*vraž-ĭski*	*vraž-ski*	*vraž-ki vraš-ki*
monah-ĭski	*monaš-ĭski*	*monaš-ski*	*monaš-ki.*

Take su tvorbe: *djevojač-ki, njemač-ki, težač-ki, požeš-ki, vlaš-ki, češ-ki* i t. d.

5. Pridjevi na ***-ji*** tvore se ponajviše od osnova imenica za životinje. Na pr. *pas-ji, koz-ji, miš-ji, riblji* iz **rib-ji, teleći* iz **telet-ji, goveđi* iz **goved-ji,* ali i *Bož-ji* i *čovječji.* Oni znače pripadanje jednini i množini.

6. Pridjevi na ***-inji*** redovno se tvore od imenica živa značenja. Na pr. *djet-inji, golub-inji, mrav-inji,* a i *oč-inji.* Oni znače pripadanje jednini i množini.

7. Pridjevi na ***-kast*** tvore se iz pozitiva i komparativa pridjevâ i pokazuju kakvoću (boju) osnovnoga pridjeva u manjoj mjeri. Na pr. *crven-kast, zelen-kast, crnj-kast, žuć-kast.*

8. Pridjevi na ***-at*** tvore se od imenica i pokazuju u velikoj mjeri ono, što imenica znači. Na pr. *brad-at, glav-at, zub-at, ple-ćat.*

9. Pridjevi na ***-aći*** tvore se redovno od glagolâ na ***-ati*** i pokazuju neku svezu između imenice, uz koju stoje, i glagola, iz koga su izvedeni. Na pr. *bri-jaći* nož, *jah-aći* konj, *spav-aća* soba, *pis-aći* stol. Samo ima *dom-aći* od *dom.*

10. Pridjevi na ***-ast, -jast*** izvedeni iz imeničkih osnova znače, da je neki predmet nalik na ono, što osnovna imenica znači. Na pr. *majmun-ast, đavol-ast, kori-tast, prut-ast, ljubič-ast* iz **ljubic-jast, ruži-čast.* Pridjevi na ***-ast, -jast*** izvedeni iz pridjeva imaju značenje osnovnoga pridjeva, samo u manjoj mjeri. Na pr. *okrugl-ast, riđ-ast, žark-ast, siv-ast.*

11. Pridjevi na ***-av, -jav*** tvore se iz imeničkih osnova, a značenje im je prema nekome svojstvu osnovne imenice. Na pr. *grb-av, dlak-av, pjeg-av, kal-jav* iz **kal-jav, ospič-av* iz **ospi-cjav, groznič-av.*

12. Pridjevi na ***-en*** tvore se ponajviše od imenica i znače, da je što od onoga, što osnovna imenica znači, ili da joj bar što pripada. Na pr. *bakr-en, drv-en, mjed-en, vun-en, vod-en, ječm-en.*

13. Pridjevi na ***-it, -ovit*** tvore se ponajviše od imeničkih osnova i kazuju glavno svojstvo osnovne riječi. Na pr. *kamen-it, istin-it, plemen-it, razbor-it, rječ-it, bar-ovit, gor-ovit, glas-ovit, ognj-evit,* ali i *kiš-ovit.*

14. Pridjevi na ***-iv,*** običnije ***-ljiv*** tvore se iz imeničkih osnova ili iz glagolskih imenica i znače ili ‚obilat' onim, što osnovna

imenica znači, ili da tko ono čini, što osnovni glagol kazuju. Na pr. *milost-iv*, *žalost-iv*, *boleš-ljiv*, *dosjet-ljiv*, *govor-ljiv*, *mar-ljiv*, *stid-ljiv*, *osjet-ljiv*.

15. Pridjevi na ***-nji, -šnji*** tvore se od osnova imeničkih i od prilogâ, a znače mjesto ili vrijeme. Na pr. *sud-nji*, *večer-nji*. *jutar-nji*, *gor-nji*, *do-nji*, *pred-nji*, *dana-šnji*, iz **danas-nji*, pa iz takih se riječi i razvio nastavak ***-šnji*** — *ljeto-šnji* iz **ljetos-nji*, *negda-šnji*, *sada-šnji*, *tamo-šnji*.

16. Pridjevi na *-(a)k* tvore se od korijena. Na pr. *gib-ak*, *glad-ak*, *krot-ak*, *niz-ak*, *slad-ak*, *uz-ak*.

17. Pridjevi na *-(a)n* obično se tvore od imeničnih osnova. Na pr. *bijes-an*, *glad-an*, *bolest-an*, *mir-an*, *vrlet-an*. Amo idu pridjevi sa ***č, ž, š*** ispred ***-an***: *slič-an*, *pravič-an*, *duž-an*, *siromaš-an*.

Bilješka. Nastavak ***-an*** negda je glasilo ***-ĭn*** (*ĭ* = staroćir. ь), ispred kojega se ***c, k, g, h*** promijenilo u ***č, ž, š***.

18. Pored navedenih nastavaka ima ih još sva sila za tvorbu pridjevâ: *duh-ovni*, *kuć-evan*, *svjet-ovni*, *duš-evan*, *zemlj-an*, *novč-an*, *snjež-an* i t. d.

§ 243. Pridjeva ima i složenih. Slaganje im je gotovo isto kao i u imenica. Prvi dio složenice može biti prijedlog ili ***ne:*** *po-ćudan*, *ne-vješt*. Ali prvi dio može biti i druga koja riječ, navlastito pridjev s osnovnim samoglasnikom ***o***: *staro-drevan* (star i drevan), *tamno-modar* (taman i modar), *brzo-rek* (koji brzo reče), *samo-hran* (koji se sam hrani), *golo-glav* (koji ima golu glavu) *crno-ok*, *zlato-ust*, *tro-glav*.

Komparativ i superlativ

§ 244. 1. Komparativ se upotrebljava, kad se dva predmeta porede, te kazuje, da koje svojstvo pripada jednome predmetu u većoj mjeri nego drugome. *Šire je nebo od mora.*

Imenica ili zamjenica do komparativa stoji u genitivu s prijedlogom ***od*** ili u nominativu s veznikom ***nego*** ili ***no***. *Ja sam bolji od tebe. Bolja je moja vjera nego tvoja.*

Bilješka. U pjesnikâ ima i genitiv bez ***od***. *Jašu konje vjetra brže.*

2. Katkad se uzima komparativ, i gdje se ne uporeduje predmet s predmetom. *To mogu samo bogatiji ljudi. To i bolji đak ne će znati.*

3. Kad se pridjev s pridjevom poredi, oba stoje u komparativu. *Šira je nego dulja. Srećniji su nego pametniji.*

Bilješka. Govori se i: *Dođite čim brže, čim prije*, ali je bolje: *što brže, što prije.*

§. 245. 1. Superlativom se kazuje, da je koje svojstvo u najvećoj mjeri u jednoga predmeta, koji se uporeduje bar sa dva druga predmeta. *Najsrećniji smo od svih ljudi. Najveći između vas da vam bude sluga.*

Imenica ili zamjenica superlativa stoji u genitivu množine s prijedlogom ***od*** ili ***između*** ili u istrumentalu množine s prijedlogom ***među.***

2. Kad se hoće reći, da ima u kojega predmeta neko svojstvo u vrlo velikoj mjeri, a taj se predmet ne uporeduje s drugima, uzima se pozitiv pridjeva s prefiksom ***pre-:*** *predobar*, *prekrasan*.

3. U nekih se pridjeva značenje I., II. i III. stepena umanjuje, kad prime prefiks ***po-:*** *podobar*, *pobolji*, *ponajbolji*.

Davle 24.X.45. 25.X.45.

Povratne zamjenice

§ 246. 1. Protezanje na subjekt kazuje se povratnom zamjenicom ***sebe se, sebi, sobom,*** a ne ličnom, bio subjekt u kome mu drago licu ili broju.

Govori se:	*ja*	***sebi***	(ne: *meni)*	*škodim*
	ti	***sebi***	(ne: *tebi)*	*škodiš*
	on	***sebi***	(ne: *njemu)*	*škodi*
	mi	***sebi***	(ne: *nama)*	*škodimo*
	vi	***sebi***	(ne: *vama)*	*škodite*
	oni	***sebi***	(ne: *njima)*	*škode.*

Tako : *Učenik sebi škodi, učenice sebi škode.*

Bilješka. Kad se reče: *Učenik je njemu škodio, učenice su njima škodile*, onda se *njemu*, *njima* ne proteže na subjekt *učenik*, *učenice*, već na drugo lice, koje nije subjekt.

2. Tako se isto pripadanje subjektu kazuje posvojnom povratnom zamjenicom ***svoj***, a ne ličnim posvojnim zumjenicama ***moj, tvoj, njegov, njezin, naš, vaš, njihov.***

Govori se: *ja nađoh* **svoju** (ne: *moju)* *knjigu*
ti nađe **svoju** (ne: *tvoju)* *knjigu*
on nađe **svoju** (ne: *njegovu)* *knjigu*
mi nađosmo **svoju** (ne: *našu)* *knjigu*
vi nađoste **svoju** (ne: *vašu)* *knjigu*
oni nađoše **svoju** (ne: *njihovu)* *knjigu*

Tako i: *Učenik nađe svoju knjigu, učenice nađoše svoju knjigu.*

Bilješka 1. Kad se reče: *Učenik nađe njegovu knjigu, učenice nađoše njihovu knjigu,* onda se *njegovu, njihovu* ne proteže na subjekt, već na koje drugo lice.

Bilješka 2. Kad se hoće baš izrijekom da istakne, čije je što, onda se kaže: *Ja nađoh moju knjigu, ti tvoju* i t. d.

3. Kad što pripada kojemu drugome padežu, a ne subjektu, rijetko se to kazuje zamjenicom **svoj.** *Seljaci dignu kamen i odnesu ga na svoje* (bolje *njegovo* *mjesto.*

4. Kadšto **svoj** pokazuje neodređeno pripadanje, t. j. pripadanje svakome. *Bolje je svoje jaje nego tuđa kokoš. Teško svuda svome bez svojega. Svoja kuća svoja slobodica.*

Pokazne zamjenice

§ 247. 1. Zamjenica **ovaj** pokazuje sve ono, što je po mjestu i vremenu blizu onome, koji govori.

Zamjenica **taj** pokazuje sve ono, što je po mjestu i vremenu blizu onome, s kim se govori.

Zamjenica **onaj** pokazuje sve ono, što je po mjestu i vremenu daleko od onoga, koji govori, i od onoga s kim se govori.

Ta razlika vrijedi i za sve riječi, koje su izvedene od tih zamjenica: ***ovaki, taki, onaki — ovoliki, toliki, onoliki — ovamo, tamo, onamo — ovdje, tu, ondje*** i t. d.

Dok su ova dva zuba meni u glavi, ne ćete vi učiniti štete mome gospodaru. Ako tu bukvu (što je do tebe) *možeš iščupati iz zemlje, onda ću te pustiti da ideš. Što će vama toliko novaca? Kakva ti je ono đavolska živina? Ako Bog da, te ovu ranu prebolim, koja je sad na meni, bolje ću se čuvati. Što to govoriš, sinko! Tko je ono jučer došao?*

2. Zamjenica **ovaj** često pokazuje ono, što će u govoru doći. *Poslije Dunava ovo su najznatnije vode u našim krajevima: Sava, Drava, Drina i Morava.*

3. Zamjenica **taj** obično se uzima za ono, što je već naprijed pomenuto. *Potome maćeha navali na svoga muža, da se krava ona zakolje; muž je iznajprije ženu od toga odvraćao, ali najposlije, kad se žena nije htjela okaniti, pristane i on na to.*

Bilješka. Često stoji u tome slučaju **ovaj.** *Starješina bi blagoslovio hljebove, pšenicu, vino i ulje; ovaj* (= *taj) se stari običaj održao do danas.*

4. **Onaj** se upotrebljava, kad se hoće da istakne u glavnoj rečenici ono, na što se proteže odnosna zamjenica **koji, što.** *Kad je vidi ona krava, što joj je mati bila, gdje plače, zapita je. Sreća je ono, što ljudi za sreću drže.*

5. **Onaj** ne treba uzimati mjesto koje naprijed pomenute imenice u rečenicama, kaka je ova: *Mladići čestita vladanja mili su svakome, a oni rđava vladanja nikome.* Tu će biti bolje, da se imenica ponovi: . . . *a mladići rđava vladanja nikome.*

6. Mjesto **taj, onaj** u glavnoj rečenici iza koje zavisne rečenice često se govori **on.** *Tko se ne osveti, on* (= *taj) se ne posveti.*

Bilješka. Mjesto zamjenice **on** često se pogrešno govori *isti.* Pogrešno je: *Jučer sam kupio knjigu i za* ***istu*** *dao dva dinara.* Treba reći: . . *za nju . . .*

7. Kad se u prethodnoj rečenici napomenu dva predmeta, onda se u potonjoj rečenici na prvi dalji predmet pokazuje zamjenicom **onaj**, a na drugi bliži zamjenicom **ovaj.** *Kad djevojka uveče da maćesi veliku kokošku* (klupko), *maćeha joj se vrlo začudi pa joj sjutradan da još više kudjelje, a kad ona i ovo oprede i smota kao i ono prije, ona pomisli . . .*

Odnosne zamjenice

§ 248. 1. Mjesto odnosne zamjenice ***koji, kojega, kojemu*** . . . u jednini upotrebljava se zamjenica ***tko, koga, kome*** . . ., kad se ona ne odnosi na imenicu. *Tko se ne namuči, taj se ne nauči.*

Bilješka. Kaže se doduše: ***Onaj, koji*** *vas je stvorio, održava vas.* Ali dobro je i: *Tko vas je stvorio, taj vas održava.*

2. Kad se odnosna zamjenica proteže na cijelu rečenicu ili na srednji rod zamjenicâ ***ovo, ono, to, sve,*** upotrebljava se ***što***. *Turci ni sad ne htješe popustiti, što je sav svijet napunilo jedom. Sreća je ono, što ljudi za sreću drže. Što je pogođeno, ono valja da bude. Jedite sve, što se pred vas donese. Čega nije, (ono) ni car ne ije.*

Bilješka. Na cijelu rečenicu može se protezati i srednji rod zamjenice ***koji, koja, koje***. *„Čitaj dobre, hrvatske knjige", koje znači: „Čitaj dobre, i to hrvatske knjige".*

3. Mjesto ***koji, koja, koje*** uopće se često uzima ***što***. *Teško onoj djevojci, što (= koja) ne sluša svoje majke. Tu je čovjek, što (koji) je donio vreću.*

4. Kad ***što*** zamjenjuje zamjenicu ***koji*** u drugome kojemu padežu osim nominativa, onda mu se doda enklitički oblik zamjenice ***on, ona, ono*** u onome padežu, u kojemu bi bila zamjenica ***koji***. *Gdje mu je konj, što ga (kojega) je jahao? To je ona žena, što smo je (koju smo) vidjeli.* A prema tome ima i ovakih rečenica: *Ne valja pero, što njime (= kojim) pišeš.*

Bilješka. Kad se ***što*** odnosi na kakvu stvar, mogu se akuzativni oblici zamjenice ***on*** i izostaviti. *Lijepa je ona knjiga, što (= koju) si mi poklonio. Donesi mi novce, što (= koje) si jučer zaslužio.*

5. Kad ***što*** zamjenjuje zamjenica ***koji*** s prijedlogom, onda prijedlog stoji pred dodatim oblikom zamjenice ***on***. *Gdje je knjiga, što se iz nje (= iz koje se) čita? Tu je čovjek, što smo došli s njime (= s kojim smo došli). Pohodiše me prijatelji, što sam kod njih (= kod kojih sam) lani bio.*

Bilješka. Mjesto zamjenice ***koji*** stoje katkad veznici ***da, te, gdje***. *Nema vlasti, da (= koja) nije od Boga. Srest ćeš čovjeka, gdje (= koji) nosi ribu. Drvo iskopano kao korito, te voda ide njime (= kojim ide voda).*

6. Zamjenica ***čiji, čija, čije*** stoji mjesto genitiva ***kojega*** samo onda, kad se proteže na muško čeljade u jednini. *To sam kupio u trgovca, čiju (= kojega) robu svi hvale. Blago čovjeku, u čijem (= kojega) duhu nema lukavstva. Čije june, onoga i uže.*

Bilješka. Mjesto ***čiji*** može uvijek stajati i genitiv ***kojega***. *To sam kupio u trgovca, kojega robu svi hvale.*

Čiji se slaže kao atribut s imenicom, kojoj pripada.

Ne valjaju rečenice: *To su trgovci, čiju robu hvale. Evo seljakinje, čija je kuća lani izgorjela.* Zašto ne valjaju?

Dole 25.X.

Neodređene zamjenice

§ 249. 1. Mjesto neodređenih zamjenica ***netko, nešto, neki, nečiji, nekakav — tkogod, štogod, kojigod*** i priloga ***negdje, nekad*** i t. d. upotrebljavaju se često zamjenice ***tko, što, koji, čiji*** i prilozi ***gdje, kad***. *I podigla si crkvu kao kakav (= nekakav) grad. Tako bi ti čiju (= nečiju) zadaću zamrljao. Upitaj ga, eda li ima što (= štogod) za jelo.* To biva obično u pogodbenim, vremenskim i izričnim rečenicama. *Ako je tko (= netko) lud, ne budi mu drug. Kad bih gdje (= negdje) našao kakvu (= nekakvu) pogrešku, ja bih je ispravio. Misli, da je što (= nešto) veliko, a on upravo nije ništa.*

Bilješka. Srednji rod ***neko*** uz brojeve može značiti, što i ***jedno*** (= otprilike, oko). *Prije neko osam mjeseci. Bilo neko 300 ljudi.*

2. Mjesto ***nitko, ništa, nikoji, nikad, nigda, nigdje*** govori se ***itko, išta, ikoji, ikud, igda, igdje*** iza prijedloga ***bez*** i veznika ***nego, niti***. *Jedan čovjek pod svoju starost tako osiroti bez igdje ikoga. Čobanin je veseliji nego igda. Niti ije niti išta pije.*

Bilješka. I mjesto ***netko, nešto, tkogod, štogod, nekad, kadgod*** . . . stoji kadšto ***itko, išta, ikad***. *Da je išta znao, bilo bi dobro. Ne vjerujem, da je tako ikad bilo.*

Zamjenica *sâm*

§ 250. 1. Kad ***sâm*** znači „ne drugi mjesto njega" (njem. selbst, lat. ipse), sklanja se po zamjeničkoj ili pronominalnoj deklinaciji. *To je potpis samoga kralja. Tužio se samome cesaru.*

2. Uz povratnu zamjenicu ***sebe, sebi, sobom*** stoji ***sam*** obično u nominativu. *Od radosti nije mogao sam sebi vjerovati. Stane carica sama sebi govoriti. Nijesam kadra ni sama sebe hraniti. Sami će sebi biti mrski. Spoznaj sam sebe.* Ali ima i ovako: *Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe.*

Sam, kad znači „bez ikoga drugog" (njem. allein, lat. solus), sklanja se kao neodređeni pridjev. *Dođem u sobu i nađem prijatelja sama. Nije dobro čovjeku samu biti. Da te Bog ne poživi sama.*

Brojevi

§ 251. 1. Broj ***jedan*** upotrebljava se kao neodređena zamjenica. *Bio jedan car pa imao jednoga sina.*

Bilješka. Srednji rod *jedno* označuje broj od prilike. *Bilo jedno sto ljudi.*

2. Kad kazujemo, koliko je sati, onda valja najprije reći cijele brojeve, a po tome dijelove: *šest sati i pô. U 7 sati i četvrt, u 8 sati i tri četvrti* i t. d.

Bilješka. Hrvatski nije dobro rečeno: *pô sedam, u četvrt na osam, u tri četvrti na osam.* Tako ne valja pisati: $\frac{1}{2}7$, $\frac{1}{4}8$, $\frac{3}{4}8$, već treba: 6 i $\frac{1}{2}$, 7 i $\frac{1}{4}$, 7 i $\frac{3}{4}$.

3. Kao ***dvoje, troje*** uzima se i uzajmično ***jedno drugo, jedno drugome*** i t. d., kad se misli muško i žensko. *Jedno drugome voli. Jedno drugome valja da pomaže.*

4. Riječi ***ovolik, tolik, onolik, kolik*** upravo su zamjenice, ali po svome značenju one su neodređeni brojevi, koji se upotrebljavaju kao brojne imenice u srednjem rodu ili kao brojni pridjevi. *Koliko ljudi, toliko ćudi. Onoliko pogibe junaka. Otkuda ovoliki ljudi? Mi promijenismo tolike čobane.*

5. Tako se upotrebljava kao neodređen broj i ***nekoliko, nekoliki,*** a taj se broj govori i u dvojini. *Pošalju nekoliko svata po mladoženju. Turci poruče Crnome Đorđu, da pošalje nekolika čovjeka u Carigrad.* Tako i: *nekolike žene, nekolika povjesma* i t. d.

Bilješka. Oblik dvojine znači broj veći od 1, a manji od 5.

6. Akuzativ ***stotinu, tisuću*** (***hiljadu*** može stajati mjesto svih drugih padeža. *Bilo mu je stotinu godina. To se dogodilo prije tisuću godina.*

Sve drugo iz sintakse brojeva prikazano je u §§ 84.—12.

Glagoli

§ 252. 1. Po svojoj službi u rečenici glagoli mogu biti samostalni ili potpuni i nesamostalni ili nepotpuni. Samostalni su glagoli, koji mogu sami biti predikati, a nesamostalni su, koji ne mogu biti sami predikati, već udruženi s kojim predikatnim imenom. *Bog nas miluje. Živko postane gospodin.*

Bilješka. Nesamostalni glagoli zovu se i spone ili kopule, jer tobože vežu predikatno ime za subjekt. Uistinu ti su glagoli samo jedan dio imenskoga predikata (predikatni glagoli).

2. Glagoli imaju dva lika: tvorni ili aktivni i trpni ili pasivni. *Čovjek sudi i čovjek se sudi.*

Glagoli u aktivnome obliku

§ 253. Aktivni glagoli pokazuju, da subjekt sam vrši koju radnju.

Ako glagolska radnja od subjekta prelazi na koji drugi predmet ili objekt, glagoli se zovu objektivni; ako pak radnja glagolska ne prelazi na koji drugi predmet, već ostaje u subjektu, glagoli se zovu subjektivni.

§ 254. 1. Objektivni glagoli, koji uza se imaju svoj predmet ili objekt u akuzativu, zovu se prelazni ili tranzitivni. *Ljubimo domovinu. Gradim kuću.*

2. Objektivni glagoli, koji nemaju uza se predmet ili objekt u akuzativu, već u kojemu drugome padežu bez prijedloga ili u kojemugod padežu s prijedlogom, zovu se neprelazni ili intranzitivni. *Ne možete služiti Bogu i bogatstvu. Mačva obiluje žitom. Svi će narodi omrznuti na vas.*

§ 255. 1. Subjektivni su glagoli neprelazni i povratni.

Subjektivni neprelazni ili intranzitivni glagoli pokazuju radnju, koja ostaje u subjektu. Oni dakle uza se nemaju nikakva objekta: *ležim, sjedim, idem, umirem, propadam* i t. d.

2. Neki subjektivni neprelazni glagoli postaju prelazni, kad se slože s kojim prijedlogom: *ići — naći, obići, pasti — napasti, skočiti, — preskočiti, spavati — uspavati, sjesti — posjesti* i t. d.

§ 256. 1. I povratni ili refleksilni glagoli pokazuju radnju, koja ostaje u subjektu, a svagda imaju uza se povratnu zamjenicu ***se:*** *bojim se, brinem se, čudim se, smijem se, stidim se.*

2. Povratni glagoli imaju uza se objekte. *Boj se Boga. Brinite se sirotama. Ne smijte se svačemu.*

Bilješka. Prvobitno se značenje u navedenih povratnih glagola izgubilo, ali ono se vidi u ovim glagolima: ***čuvam se, hvalim se, umivam se, varam se*** i t. d. Tu ***se*** stoji upravo kao objekt uz prelazne glagole *čuvam, hvalim, umivam, varam* i t. d. Zato se može kazati i: *čuvam sebe, varam sebe..* U tih se glagola radnja povraća na sam subjekt, t. j. subjekt je ujedno i objekt, i stoga se zovu povratni glagoli.

3. Povratni se glagoli često upotrebljavaju, kad radnju koju vrše dva subjekta ili više njih uzajmično jedan na drugome. *Mi se pozdravljamo na ulici,* t. j. *pozdravljamo jedan drugoga. Ovi se ljudi miluju,* t. j. *međusobno jedno drugo* ili *jedan drugoga.*

*

4. Ima neprelaznih glagola, koji se upotrebljavaju sa **se** i bez **se:** *sjati* i *sjati se*, *pristojati* i *pristojati se* i dr. *To caru pristoji* ili: *To se caru pristoji.*

5. Gdjekoji prelazni glagoli uzimaju se kao neprelazni i mogu stajati sa **se** i bez **se:** *kretati* i *kretati se*, *početi*, *počinjati* i *početi se*, *počinjati se*, *učiti* i *učiti se* i dr. *Vojska se kreće* (i *kreće) na put. Škola se počinje* (i *počinje). Rade se uči* (i *uči).* Bolji su povratni glagoli.

6. Često **se** uz prelazne glagole nema povratna značenja, već ono **se** znači različite objekte. *Krava se bode* (t. j. ne sebe, već druge). *Mačka se grebe. Ne guraj se.*

7. Zamjenica **se** dolazi uz prelazne glagole, kad se kazuje, da nešto od sebe biva. *Drvo se suši. Kuća se ruši. Kamen se valja. Snijeg se topi.*

Bilješka. Kad u rečenici stoje dva povratna glagola jedan blizu drugome, onda se kod drugoga obično izostavi **se.** *Stanko se boji i stidi (se). Bojim se nasmijati (se).*

Glagoli u pasivnom obliku

§ **257.** 1. Pasivni glagoli pokazuju, da se na subjektu vrši radnja, koja odrugud dolazi: *pohvaljen sam* (od drugih).

Aktiv je hrvatskome jeziku običniji od pasiva.

Pasiv mogu imati samo prelazni glagoli.

2. Pasivni oblici postaju od sveze trpnoga glagolskog pridjeva s pomoćnim glagolom **biti** i **bivati.** *Od Boga bivamo nagrađeni. Tako je pisano.*

3. Pasiv se često izriče aktivnim oblicima dodavši im povratnu zamjenicu **se.** *Kupuju se knjige. Čuju se dobri glasovi. Miloje se izbaci iz službe.*

4. Kadikad se kazuje bezlični pasiv u 3. licu jednine od neprelaznih glagola: *ide se, sjedi se, spava se, mre se.*

5. Kako hrvatski jezik ne voli pasiv, mjesto njega se često upotrebljava 3. lice množine aktivnoga glagola, gdje treba uvijek pomišljati subjekt **ljudi.** *Hvale me (ljudi)* mjesto: *Bivam hvaljen (od ljudi). Uhvate ga (ljudi) i bace u tamnicu* mjesto: *Bi uhvaćen i bačen u tamnicu.*

Perfektivni i imperfektivni glagoli

§ **258.** 1. Po trajanju radnje glagoli su durativni, perfektivni i iterativni.

Durativni i iterativni se glagoli zovu jednim imenom imperfektivni.

Razliku između durativnih i perfektivnih glagola neka pokažu ovi primjeri: *Boga mole i molit će ga. Tako klela i uklela ga je. Koji se muči, taj i izmuči. Tko radi, izradi.*

2. Uz glagole **stati** i **početi** stoji redovno infinitiv imperfektivnih glagola. *Jednom stane se car razgovarati sa svojim sinovima. Sta se dobra konja prihvatati. Počne pričati.*

3. Glagolske imenice na *-je* redovno se grade od pasivnoga glagolskog pridjeva imperfektivnih glagola: *kopanje, zakopavanje, vezanje, povezivanje.*

Od perfektivnih glagola glagolske su imenice rjeđe. Govori se: *dopušténje, oprošténje, postánje, pouzdánje, uvjerénje, rješénje* — *ubíće* od **ubit-je*, *svanúće, uskrsnúće uzéće.*

Bilješka. Glagolske imenice od svršenih glagola imaju redovno naglasak uzlazni ′ na pretposljednjemu slogu.

4. Ima perfektivnih glagola, koji ne izriču samo, da se koja radnja svršila, već i kazuju, da je ona pred tim neko vrijeme trajala: *prebrati* (= završiti branje), *prenoćiti* (= završiti noćenje), *prezimiti, prehraniti.* To su glagoli trajno svršeni ili durativno perfektivni.

5. A ima i takvih perfektivnih glagola, što pokazuju svršenu radnju, koja se pred tim prekidala i ponavljala. Radnju vrši ili jedan subjekt ili više njih, i to ili svi najedamput ili svaki subjekt za sebe. *Dječak je odskakao* (= vršio je skakanje). *Gosti posjedaše* (t. j. svi zajedno ili jedan za drugim). To su glagoli učestalo svršeni ili iterativno perfektivni.

Prosti glagoli

§ **259.** 1. Prosti glagoli I. vrste ponajviše su durativni. Perfektivni su ovi: *leći, pasti, reći, stati, sjesti, sresti* (upravo *s-resti)* — *klići, kleći, maći, nići, pući, dići.*

Durativni i perfektivni su glagoli *čuti* i *vapiti.*

2. Prosti glagoli II. vrste redovno su perfektivni Durativni su: *brinuti se, venuti, ginuti, kisnuti, tonuti, čeznuti.*

3. Prosti glagoli III. vrste jesu durativni. Samo *vidjeti* je durativan i perfektivan.

4. Prosti glagoli IV. vrste jesu durativni. Perfektivni su: *baciti, vratiti, kúpiti* (ne: *kȕpiti), latiti se, lȕpiti* (ne: *lúpiti), platiti, pȕstiti, rȁniti, roditi, stupiti, javiti, prostiti.* Perfektivni i durativni su: *krstiti, tužiti, vapiti.*

5. Prosti glagoli V. vrste jesu durativni i iterativni. Perfektivni i durativni su: *vjenčati, ručati, večerati, vezati.* — Glagol *kazati* u prezentu je perfektivan i durativan, inače samo perfektivan.

6. Prosti glagoli VI. vrste jesu koje durativni koje iterativni.

Perfektivni i durativni su: *darivati, vjerovati, imenovati.*

Tvorba glagolâ

§ **260.** U nauci o tvorbi glagolâ uzima se obično kao podloga infinitiv. Glagoli se tvore 1. iz samoga korijena: *bos-ti* iz **bod-ti, bra-ti.* (Korjeniti glagoli.) 2. iz glagola: *nos-i-ti* od **nes-ti, lijeg-a-ti* od *leći* iz **leg-ti.* (Deverbativni glagoli.) 3. iz imenica ili pridjevâ: *hran-i-ti, crn-i-ti, šib-a-ti, brz-a-ti.* (Denominativni glagoli.)

1. Korjenitih glagola ima u svih šest vrsta. Evo ih nekoliko: *re-ći (*rek-ti), ču-ti, mrije-ti (*mer-ti) — čez-nu-ti, kre-nu-ti (*kret-nu-ti), gi-nu-ti (*gib-nu-ti) — let-je-ti, vid-je-ti, staj-a-ti, muč-a-ti — čat-i-ti — da-ti, kaz-a-ti, zv-a-ti, kov-a-ti, trov-a-ti* i dr.

2. Deverbativnih glagola ima

II. vrsta: *zov-nu-ti* prema *zovem, zijev-nu-ti* i dr.

IV. vrsta: *nos-i-ti: nes-ti, voz-i-ti: ves-ti* iz **vez-ti, gon-i-ti: gna-ti, vod-i-ti: ves-ti* iz **ved-ti, vlač-i-ti: vući* iz **vl-ći, (do)laz-i-ti: ljes-ti* iz **ljez-ti.* Značenje im je iterativno.

Amo idu kauzativni ili uzročni glagoli: *poj-i-ti: pi-ti* (t. j. pojiti = učiniti, da tko pije), *bud-i-ti: bdje-ti, gub-i-ti: gi-nu-ti* od **gib-nu-ti, toč-i-ti: te-ći, var-i-ti: vre-ti* i dr.

U svih napomenutih glagola vidi se prijevoj korjenitoga vokala.

V. vrsta: Deverbativni se glagoli izvode nastavkom ***a***. Korjeniti samoglasnik ima u nekih glagola prijevoj, u nekih ga nema. Mnogima je značenje iterativno. Evo primjerâ: *bir-a-ti: bra-ti, lijet-a-ti: let-je-ti, pad-a-ti: pas-ti (*pad-ti), svit-a-ti: sva-nu-ti* od **svat-nu-ti* — s prijedlozima: *iz-govar-a-ti: iz-govor-i-ti, u-mir-a-ti: u-mrije-ti* iz **u-mer-ti* i t. d.

Amo pripada i *plać-a-ti* iz **platj-a-ti: plat-i-ti* (t. j. *(platj-a* iz **plati-a-); tako i *javlj-a-ti, jav-i-ti, rađ-a-ti: rod-i-ti,* ali *skak-a-ti* je denominativno prema imenici *skok,* ne prema *skoč-i-ti.* Tako i glagoli s prijedlozima: *na-lag-a-ti, o-tak-a-ti* stoje pod utjecajem imenica *na-log, o-tok* mjesto **na-lаž-a-ti, *o-tač-a-ti* prema *lož-i-ti toč-i-ti.*

Amo pripadaju i glagoli *diz-a-ti* mjesto **dig-a-ti: dig-nu-ti, stiz-a-ti: stig-nu-ti, nic-a-ti: nik-nuti, klic-a-ti: klik-nu-ti.* U ovih se glagola iza ***i*** promijenilo ***g*** u ***z***, a ***k*** u ***c***. Po njihovu uzoru nastadoše i glagoli *tuc-ati: tući* od **tuk-ti, puc-a-ti: puk-nu-ti,* zatim glagoli s prijedlozima: *do-tjec-a-ti: do-te-ći* od **do-tek-ti, pre-pjec-a-ti: pre-peći, o-tez-a-ti: o-teg-nu-ti* i dašto *na-ric-a-ti* i drugo.

Bilješka. Bit će bolje reći, da je *c* u *na-ric-a-ti* i *z* u *u-žiz-a-ti* nastalo prema imperativima *na-reci, u-žezi.*

3. Mjesto *po-činj-a-ti, po-minj-a-ti, za-klinj-a-ti, za-pinj-a-ti* nekad se govorilo: **po-čin-a-ti: po-čn-em, *po-min-a-ti: po-men-em, *za-klin-a-ti: za-kun-em, *za-pin-a-ti: za-pn-em.* Iz prezenta *po-čin-jem, po-min-jem, za-klin-jem, za-pin-jem* prodrlo je *nj* i u infinitiv: *po-činj-a-ti* i t. d.

Bilješka. Negda se govorilo u prezentu **po-čĭn-em, *po-mĭn em, za-klĭn-em, *za-pĭn-em* sa kratkim *ĭ*, koje se u staroj ćirilici pisalo ь (jer).

4. Nastavkom ***a*** postali su i ovi deverbativni glagoli: *da-v-a-ti: da-ti, obeća-v-a-ti: obeća-ti, ruča-v-a-ti: ruča-ti, vjenča-v-a-ti: vjenča-ti . . .,* tako da se ispred ***a*** umetnulo ***v***, da ne bude zijeva. Amo idu i glagoli s prijedlozima: *sa-kri-v-a-ti: kri-ti, za-mota-v-a-ti: mota-ti.*

5. Neki deverbativni glagoli postaju osobitim nastavcima: ***k-a, -ak-a, jak-u, -kar-a, -t-a, -et-a, -ot-a, -ut-a, -c-a, -uc-a:*** *govor-ka-ti, voz-aka-ti se, pis-kara-ti, kašlj-uca-ti* i dr. Gotovo svi imaju umanjeno ili deminutivno značenje.

6. U VI. vrsti deverbativni glagoli imaju ponajviše nastavak ***-vati:*** *noć-iva-ti: noć-i-ti, cjel-iva-ti: cijel-i-ti, dar-iva-ti: dar-i-ti obdariti* i s prijedlozima: *do-bac-iva-ti: do-bac-i-ti, raz-draž-iva-ti: raz-draž-i-ti, do-ček-iva-ti: do-ček-a-ti, is-pit-iva-ti: is-pit-a-ti, za-vez-iva-ti: za-vez-a-ti* i t. d.

Neki ovaki glagoli izvedeni iz glagola IV. vrste imaju nastavak ***-jivati***, a to se *j* s osnovnim konsonantom združuje: *po-djel-jivati: dijel-i-ti, na-građ-iva-ti: grad-i-ti, raz-muć-iva-ti: mut-i-ti, u-kraš-iva-ti: kras-i-ti.*

Neki deverbativni glagoli imaju i ***-ivati*** i ***-jivati***: *na-glas-iva-ti* i *na-glaš-iva-ti*: *na-glas-iti, nad-vis-iva-ti* i *nad-viš-iva-ti: nad-vis-i-ti.*

7. Denominativnih glagola ima:

II. vrsta. Iz pridjevnih osnova jesu: *gluh-nu-ti, mek-nu-ti‘ cvrs-nu-ti* i dr.

III. vrsta. Iz pridjevnih osnova potječu: *bijel-je-ti, star-je-ti, zelen-je-ti, žedn-je-ti* i dr. Svi znače: postajati ono, što pridjev znači; *star-je-ti* = postajati star.

IV. vrsta. Iz imeničkih i pridjevnih osnova postaju: *govor-i-ti, mir-i-ti, hran-i-ti, sol-i-ti, žen-i-ti* — *crn-i-ti, jač-i-ti, pun-i-ti, suš-i-ti* i t. d. Svi znače prelaznu radnju, koja se na nečemu vrši.

V. vrsta. Ponajviše su denominativni glagoli iz imeničkih osnova, manje iz pridjevnih: *češlj-a-ti, igr-a-ti, jad-a-ti, vesl-a-ti, večer-a-ti,* — *brz-a-ti, deblj-a-ti; jač-a-ti, mekš-a-ti, ravn-a-ti* i dr.

VI. vrsta. Vrlo mnogi glagoli izvedeni su iz imeničkih osnova, manje iz pridjevnih: *dar-ova-ti, kralj-eva-ti, put-ova-ti, rat-ova-ti* — *mil-ova-ti, mudr-ova-ti, obil-ova-ti.*

Složeni glagoli

§ 261. 1. Durativni glagoli, kad se slože s prijedlogom, postaju perfektivni: *bosti* — *probosti, gristi* — *zagristi, tonuti* — *utonuti, čekati* — *dočekati* i t. d. Iterativni glagoli složeni s prijedlogom postaju durativni: *stavljati* — *postavljati, ređati* — *poređati* i t. d.

Bilješka. U vremenskim, pogodbenim, dopusnim i odnosnim rečenicama durativni glagoli složeni s prijedlogom ***uz*** postaju u prezentu perfektivni: *Ako uspišeš . . . Ako vas uzasramote i usprogone . . .*

2. Prijedlozi u složenih glagola često pokazuju pravac radnji. *Ići* ne pokazuje nikakav pravac, ali *uzići* pokazuje pravac „odozdo gore“, a *sići* „odozgo dolje“. *Pisati* je bez pravca, ali *potpisati* znači „pod nečim pisati“.

3. Ima složenih glagola, u kojih se perfektivnost i iterativnost razaznaje po naglasku. Ako im je prijedlog istaknut dubokim naglaskom ˋ, oni su perfektivni, ako im je korjeniti samoglasnik istaknut uzlaznim naglaskom ˊ, oni su iterativni:

gledati ima perfektivne složenice: ***pò****-gledati,* ***prè-, prì-, prò-, ù-, zà****-gledati,* a iterativne su: *po-****glédati****, pre-, pri-, pro-, u-, za-****glédati****.*

pjevati ima perfektivne složenice: ***zà****-pjevati* ***òd-, nàd-, prè-, prì-, prò****-pjevati,* a iterativne su: *za-****pijèvati****, od-, nad-, pre-, pri-, pro-****pijèvati*** ekavski *pro-pévati.*

Tako ima *kìdati* i *sjȅcati: ràskidati, nàsjecati* (perf.) i *raskídati, nasijècati* (iter.) ekavski *nasécati.*

4. Mnogi glagoli imaju dvojake iterativne oblike, kraće i dulje s nastavcima ***-avati, -ivati.*** Dulji iterativni oblici znače dulje ponavljanje, ali često nema ni te razlike: *dopúnjati* — *dopunjávati, izmíšljati* — *izmišljávati, poglédati* — *pogledívati, zatískati* — *zatiskívati* i t. d.

5. Ima perfektivnih i imperfektivnih glagola, koji su u običaju samo združeni s prijedlozima: *po-četi po-činjati, uz-eti uz-imati, po-činuti po-čivati, uz-visiti uz-višivati, po-niziti po-nizivati* i t. d.

Sasma su rijetki iterativni glagoli bez prijedloga: *birati, bivati, šiljati, lijetati* i dr.

Svaki glagol, bio prost ili složen, ima bar dva oblika: jedan je perfektivan, drugi je imperfektivan. U tome slučaju iterativni glagoli često imaju službu durativnih glagola.

Prosti glagoli

Durativni:	Perfektivni	Iterativni:
—	*baciti*	*bacati*
—	*vratiti*	*vraćati*
—	*javiti*	*javljati*
—	*platiti*	*plaćati*
—	*kazati*	*kazivati*
klečati	*kleknuti*	*klecati*
ležati	*leći*	*lijegati*
sjediti	*sjesti*	*sjedati*

Složeni glagoli

Durativni:	Perfektivni:	Iterativni:
—	*početi*	*počinjati*
—	*uzeti*	*uzimati*
(plesti)	*zaplesti*	*zapletavati*
(kleti)	*prokleti*	*proklinjati*
(drijeti)	*zadrijeti*	*zadirati*
(ginuti)	*poginuti*	*pogibati*
(misliti)	*zamisliti*	*zamišljati*
(kopati)	*ukopati*	*ukopavati*
(slati)	*poslati*	*(šiljati) pošiljati*
(brati)	*izabrati*	*(birati) izbirati.*

Katkad se ta razlika u trajanju izriče oblicima različitih glagola:

jesam	*budem*	*bivam*
biti (tući)	*udariti*	*udarati*
govoriti	*reći*	*izricati.*

O značenju glagola složenih s prijedlozima isp. **§ 271.** 3., 4., 5.

Prilozi

§ **262.** Prilozi ili adverbi su točnije oznake glagolima, pridjevima i samim prilozima. *Tad sam došao. On je vrlo bogat. Sunce zašlo već odavno.*

Prilozi označuju mjesto, vrijeme, uzrok i način.

1. Prilozi mjesta: ***tu, ovdje, ondje, tamo, ovamo, kamo, kuda — gore, dolje, sprijeda, unutra, napolje, blizu, odozdo, ća, čak*** i t. d.

2. Prilozi vremena: ***kada, sada, jučer, danas, jutros, lani, zimi, ljeti, danju, noću, odmah, davno, često, rano, prije, poslije, kadgod, ikad, igda, nekad, već, istom, tek, taman*** i t. d.

3. Prilozi uzroka: ***zato.***

4. Prilozi načina: ***kako, ovako, tako, svakako, ikako, nekako, inako, inače, nikako, nipošto — dobro, bolje, hrvatski, gospodski, mnogo, malo, nimalo, odviše, gotovo, zaista*** i t. d. i odrečna riječca ***ne.***

Amo se mogu brojiti i prilozi ***bar, baš, eno, eto, evo, edva, još, možda, tobože, upravo,*** kojima se druge riječi, bolje ističu.

Bilješka 1. Prilozi mjesta, vremena i uzroka služe za bližu oznaku glagolima, a prilozi načina izbliže označuju glagole, pridjeve i priloge.

Bilješka 2. Prilozi postali su

a) od zamjenica: ***kad, kamo, kako*** (osnova *k-oji), **gdje*** (od *k-dje*) ***ovdje, ovamo, ovako*** (osnova *ov-aj*) ***onda, onamo, onako*** (osn. *on-aj*) ***tu, tako, eto*** (osn. *t-aj*).

b) od brojeva: ***jednom, trećom, dvaput*** i t. d.

c) od imenica, pridjeva i zamjenica u različitim padežima: ***kradom, kasom, noću, ljudski — lani, zimi, dolje, gore — sasvim, zatim — danas*** (= ***dan s*** s nepostojanim ***a;*** to znači dan ovaj), ***zimus, ljetos, uvijek, udilj — dobro, bolje, najbolje, više, niže, češće, najljepše, ponovo, zaludu — zato — nehotice, nemilice, poimence, dovolje, zaista, sjutra, iznutra, odavna, iznova.***

§ **263.** 1. Mjesto atributnoga predikata stoji kadšto prilog. *Srdit iti srdito Marko jezdi niz Kosovo.*

2. Prilog može stojati i mjesto predikatnoga pridjeva. *Jeste li zdravo i veselo?* mjesto: *zdravi i veseli?*

3. ***Nalik*** je prilog i ne mijenja se. *Sestra je nalik na brata.* Kad treba sklanjanja, uzima se pridjev ***sličan:*** *u gimnazijama i sličnim školama.*

§ **264.** Za poricanje imamo riječcu ***ne*** i veznike ***ni, niti.***

1. ***Ne*** piše se sastavljeno:

a) kad je složeno s imenicama, pridjevima, glagolskim trpnim pridjevima i prilozima: *nečovjek, neprijatelj, nejak, neveseo, nečuven, nemilice;*

b) kad je složeno s glagolima, a ***ne*** im ne poriče radnju, već im daje sasvim drugo, novo značenje; *nestati* (= iščeznuti), *nestajati, nedostati, nedostajati;*

c) u glagolima ***nijesam*** (ekav. nésam), ***nemam*** (= ne imam) i ***nemoj.***

2. U svih drugih glagola i njihovih oblika ***ne*** se piše odvojeno. *Tko ne hrani mačku, hrani miše. Ne bijaše rekao ni riječi. Ne dam. Ne znam. Ne ću. Ne bismo rekli. Teško vuku ne jedući mesa. Rastadosmo se ne rekavši jedan drugome ni riječi. Ne imao groba ni poroda, dok turskoga cara ne dvorio. Bolje je ne početi nego ne dočeti.*

3. U rečenicama s niječnim riječima: ***nitko, nigdje, nikad, nikud*** mora biti uz glagol još ***ne***. Takovih niječnih riječi može biti i više u istoj rečenici. *Nikome ništa ne kazaše, jer se bojahu. Kad ti dosad nijesi ništa naučio, ne ćeš nikad ništa ni naučiti.*

O veznicima *ni, niti* govori se u § **265.** 3.—7.

Veznici

§ **265.** 1. Veznici ili konjunkcije su riječi, koje vežu riječi s riječima ili rečenice s rečenicama. *Otac i sin dođoše. Bila je vrlo pobožna pak je često u crkvu išla.*

2. Kao veznici upotrebljavaju se i mnogi prilozi, koji su postali od zamjeničkih osnova, kao što su ***kad, kako, gdje*** i t. d. Njima se vežu rečenice.

3. Ima veznika, koji ne vežu ni riječi ni rečenice već samo jače ističu koju rečenicu. *Tä ne vjerujte svakome sve.*

4. Veznici su:

a) usporedni, kojima se vežu usporedne rečenice:

b) zavisni, kojima se vežu zavisne rečenice;

c) pojačni, kojima se pojačava značenje koje rečenice.

§ **266.** Usporedni su veznici:

1. sastavni ili kopulativni: ***i, pa, pak, te, ni, niti;***

2. rastavni ili disjunktivni: ***ili;***

3. suprotni ili adverzativni ***a, ali, ma, već, nego, no;***

4. zaključni ili konkluzivni: ***dakle, stoga, zato;***

5. izuzetni ili ekskluzivni: ***samo.***

O usporednim veznicima valja znati:

1. Usporedni veznici ne vežu samo rečenice, već i riječi svake vrste. *Učenica je pametna i marljiva. On je naš i vaš. Stanujemo u staroj, a lijepoj kući. Rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika. On je bogat, ali škrt.*

2. Veznici ***pa, pak, te*** redovno vežu samo glagole. *Moli pak radi. Idi te uzmi.* Ne valja: *Bio je dobar te plemenit. Učimo zemljopis te matematiku.* Tu treba svagdje ***i*** mjesto ***te.***

3. Veznikom ***ni*** pojačavaju se pojedine riječi u niječnim rečenicama. *Ne vrijedi ni lule duhana. Ne vidi se ni prst pred okom. Tko se ljudi ne stidi, ni Boga se ne boji.*

Kad se zanijekan glagol pojačava, uzima se ***i*** mjesto ***ni.*** *Za vuka nitko i ne znade. Ostala drvèta još i ne misle da cvatu.*

4. Kad je ovako pojačno ***ni*** na prvome mjestu u niječnoj rečenici, može se mjesto njega uzeti i veznik ***i.*** *Ni kamen nije tako tvrd,* ili: *I kamen nije tako tvrd. Ni đavao nije onako crn, kao što ljudi govore,* ili: *I đavao nije onako crn . . .*

Mjesto takva pojačanoga ***ni*** ne valja uzimati ***niti.*** Ne bi bilo dobro: *Niti đavao nije onako crn, kao što ljudi govore.*

5. Udvojeni veznici ***ni — ni*** vežu imenice i glagole u imperativu. *Ni Mirku ni Slàvku ne ću to reći. Ne poželi kuće bližnjega svojega ni sluge njegova ni vola njegova. Ni pridaj ni oduzmi. Ni gudi ni gudala vadi.*

6. Udvojeni veznici ***niti — niti*** vežu glagole u ličnim oblicima. *Niti smo se zajedno rodili niti ćemo zajedno umrijeti. Niti je ona vila niti će za vilu poći.*

7. Veznicima ***niti — ni*** veže se glagol u ličnome obliku s kojom drugom riječju. *Niti ima kuće ni kućišta. Niti ima kake stoke ni mirije (poreze) ni druge zemlje.*

Bilješka. U rečenicama s udvojenim veznicima ***ni, niti*** nema poricanja sa ***ne.*** Isporedi još o vezniku ***ni*** § **185.** 1. Bilj. 3., 4.

§ **267.** Zavisni su veznici:

1. izrični ili deklarativni: (kažu) ***da, e, gdje, kako;***

2. vremenski ili temporalni: ***kad, pošto, čim, dok, kako, tek, istom;***

3. poredni ili komparativni: ***kako, kao što, kao, nego, no;***

4. posljedični ili konsekutivni: (tako) ***da, te;***

5. uzročni ili kauzalni: ***jer, budući da, što, gdje, kako;***

6. namjerni ili finalni: (zato) ***da, eda, kako, li, neka;***

7. pogodbeni ili kondicionalni: ***ako, da, kad, li;***

8. dopusni ili koncesivni: ***premda, iako, ako i, ma, makar.***

Zavisni veznici vežu redovno zavisne rečenice. Rijetko se njima vežu same riječi. *Odmetnuše se od svoga kralja premda*

zakonitoga. Hladan si kao led. Bolja je dobra štednja nego rđavo tečenje.

§ 268. Pojačni su veznici upitni, uznosni, uzvični, potvrdni i željni.

1. Upitni ili interogativni su veznici: ***zar, li, da, da li, eda, eda li.*** Na jesno pitanje ***zar*** obično se očekuje odgovor niječan i obrnuto, dok se na pitanja s drugim veznicima ne zna, kakav će biti odgovor, da li jestan ili niječan. *Zar i ti tako misliš?* Odgovor: *Ne mislim. Zar će i on doći?* Odgovor: *Ne će. Zar ne poznaješ oca moga?* Odgovor: *Poznȁjem. Zar vi to još ne znate?* Odgovor: *Znamo. Jesi li čuo?* Odgovor: *Jesam i nijesam. Da ne ćeš još biti car nad nama? Da li ti nijesam kazao? Eda mi može tko zabraniti? Eda li će joj to dopustiti?*

2. Uznosni su veznici: ***tȁ, ljȅ*** (= za cijelo). *Nemoj, brate, tȁ dobro vam je obojici. Taj te Turčin lje pogubit ne će.*

3. Uzvični su veznici: ***ȁ, alȁ, da, e, li, nu.*** *A da vidiš Jakšića Stjepana! Alȁ imaš brza konja! Da čudno ti ga prevari! E, brate, šta ćemo! Krasne li su ovo pjesme! Nu otidi na bijelu kulu!*

4. Potvrdni su veznici: ***dȁ, dabogme, dàkako, dašto.*** *Dȁ čudnijeh budala! Vi dabogme sve to znate.* Potvrdno je ***da*** i u odgovorima na upravna pitanja: *Jesi li bio u školi?* Odgovor: *Dȁ.* Ali bolje je odgovarati predikatom upitne rečenice: *Bio sam,* ili: *Da, bio sam,* ili samo: *Jesam. Vidiš li oca?* Odgovor: *Vidim. Jesi li vidio brata moga?* Odgovor: *Vidio sam* ili *jesam.* Na pitanje: *Vidiš li onoga čovjeka?* odgovor je: *Ne vidim. Jesi li bio u školi? Nijesam.*

Bilješka. Prosto ***ne*** u odgovorima nije obično. *Zar ne znaš, što je to? i rekoh: ne, gospodaru moj.*

5. Željni su veznici: ***da, o da, eda, neka.*** *Da Bog blagoslovi! Da odemo danas u vinograde! Crne oči da bi ne gledale! O da ga nikad ne vidjeh! Eda sunce sine danas!* Može biti i zapovjedno značenje. *Odmah to da učinite* (= učinite). *Sjutra da svi ovamo dođete* (= dođite). *Da se nijesi makao odavle* (= ne makni se). *Neka dođe pa nek vidi.*

Uzvici

§ 269. 1. Uzvici ili interjekcije su riječi, kojima očitujemo kakvu duševnu uzbuđenost: žalost, bol, gnjev, radost, želju, čuđenje, gađenje, strah: ***ah, jao, avaj, kuku lele — haj, iju ijujù, ju oh, ohô, gle, nu,***

2. Uzvici izriču i poticanje i dozivanje: ***de, dete, ura, e, ej, o, oj.***

Prijedlozi

§ 270. Prijedlozi ili prepozicije su proste: ***iz, među*** i složene: ***između.***

Prosti su prijedlozi pravi i nepravi.

1. Pravi su prijedlozi, kojima se postanak više ne vidi: ***u, uz, do, za, iz, k, na, nad, o, ob, od, po, pod, pri, pred, s, sa, su.***

Bilješka Pravi prijedlozi ***pro-, pre-, pra-, raz-*** dolaze samo u složenicama.

2. Nepravi su prijedlozi postali od imena: ***blizu, vrh, van, više, niže, dno, duž, oko, zbog, kod*** (od ***kon-ac***), ***kraj, među, mjesto, niz, prije*** (dijal. *pređe*), ***poslije, preko, prema*** (od *prem* = upravan), ***protiv, put, pored, sred*** — i ***mimo*** (od *minuti.*

§ 271. 1. Pravi prijedlozi upotrebljavaju se kao prefiksi ili predmeci uz pridjeve, priloge, a i imenice: *na-gluh, na-gnjio, na-žut, o-bližnji, o-malen, o-srednji, po-dobar, po-golem, po-velik, po-bolje, po-najviše, pri-lud, pri-prost, pro-sjed, su-lud, pra-star, pra-djed, pra-baba, pre-krasan, pre-slan, su-mrak, su-krvica, suturica* (pola Turčin), *raz-dor.*

Bilješka. Prijedlozi ***pra-, pre-, raz-*** pojačavaju značenje riječima, a ostali ga smanjuju.

2. Pravi se prijedlozi dodaju i glagolima kao prefiksi i time durativni glagoli postaju perfektivni: *po-zvati, na-pisati, iza-brati, ob-dariti, s-vršiti, u-mrijeti, za-bosti, od-vezati* i t. d.

3. Uzato ti prijedlozi često određuju smjer glagolskoj radnji: *uvesti uvoziti* (izvana unutra), *uzići, uzletjeti* (zdola gore), *dobaciti* (jedan drugome), *odbaciti* (od sebe dalje), *izaći* (iznutra van), *probosti, raseliti, sabrati, silaziti.*

Bilješka. U glagolâ *ugrabiti, udati, ukrasti, uskočiti, uteći* znači ***u*** isto, što ***od.***

4. Često prijedlozi složeni s glagolima naznačuju način, kako se koja radnja događa.

Glagoli:

za-žutjeti, ***na**-gristi*, ***pro**-gledati*	*znače* počinjanje	radnje,
***po**-igrati*, ***po**-sjedjeti*, ***pri**-čuti*	„ manju	radnju,
***iz**-lagati se*, ***na**-gledati se*, ***na**-jesti se*	„ obilnu	radnju,
***pre**-peći*, ***pre**-puniti*, ***pre**-jesti se*	„ preobilnu	radnju,
***pre**-kovati*, ***pre**-mljeti*,	„ ponovnu	radnju,
***raz**-grijati*, ***raz**-igrati se*,	„ pojačanu	radnju,
***pre**-krojiti*, ***pre**-tvoriti*, ***pre**-obući*	„ radnju, po kojoj nešto dobiva drugi oblik.	

***do**-služiti*, ***po**-piti*,
***pre**-brojiti*, ***iz**-govoriti* znače do kraja izvedenu radnju,
***o**-glodati*, ***ob**-rezati* znače radnju sa svih strana,
***pre**-lomiti*, ***pre**-točiti* znače radnju na dvije strane ili s jedne strane na drugu,
***ras**-tjerati*, ***raz**-gaziti* znače radnju na više strana,
***iz**-moliti*, ***od**-raditi* znače radnju, kojom se što zaslužuje.

5. Neki su glagoli složeni po sa dva i sa tri prijedloga: *is-pre-bijati*, *na-do-vezati*, *ot-po-četi*, *ras-po-znati*, *po-raz-bacati* — *nat-pri-po-vijedati*, *po-is-pre-lamati*.

6. Vrlo malo ima složenica s nepravim prijedlozima: *među-dnevnica* (tri nedjelje između Velike i Male Gospe), *preko-morac*, *niz-brdit*.

§ 272. 1. Svi prijedlozi mogu stajati s određenim padežima pa izriču mjesto i vrijeme. *Uđimo u sobu. Bili smo u šumi. To je bilo o Uskrsu. Radit ćemo do noći.* Prijedlozi s padežima označuju dalje društvo: *Doći ću sa ženom*, raskidu: *Volim biti bez tebe*, svrhu: *Idem po vodu*, uzrok: *Propao s nerada*, način: *Odvedoše ga na silu*, dopuštanje: *Kod sve volje ne mogu doći*, zamjenu: *Platit ću mjesto tebe*, poređenje: *Brže su oči od konja.*

2. Prijedlozi često stoje s prilozima: *od danas*, *do sjutra*, *od onda*, *do sad*, *u mnogo kuća.*

3. Prijedlozi **po, osim, mjesto** nađu se često pred drugim prijedlogom, koji je spojio s kojim padežom. *Hvataju se svatko po za jedan kraj slamke. To su vodenice po sa dva kamena. Mjesto u Sarajevo ode u Mostar. Bili smo u svim kućama osim u ovoj.*

4. Prijedlozi **osim, mjesto** mogu stajati i pred rečenicama. *Ali laže sebi u oči, mjesto da prizná svoje bezakonje. Ponesite sa sobom sve, osim što sam vam jučer donio. Ne ću metnuti na vas drugoga bremena, osim koje imate.*

Bilješka. Prijedlog ***bez*** ne smije se tako upotrebljavati. Ne valja: *Došli su, bez da su pozvani.* Dobro je: *Došli su, a nijesu pozvani.*

5. Prijedlozi **do, osim** uzimaju se često kao prilozi ili veznici i ne slažu se s kojim padežom. *Kud će vještica do u svoj rod? U siromaha nigdje ništa do jedna ovčica. U dvoru mu nigdje nikoga nema osim bolan sluga. Grijeha ne poznah osim kroz zakon. Ne hvalim se ničim drugim osim krstom Gospoda našega.*

6. Prijedlog **po** kadšto služi kao veznik ***i***. *Dlaka po* (= i) *dlaka, eto bjelača* (muška haljina)*; zrno po zrno, eto pogača; kaplja po kaplja, eto Morača. Doći će jedan po jedan.*

§ 273. 1. Često dva prijedloga vezana veznikom ***i*** pripadaju istoj imenici. *Preko i između kamenja leti voda.* Tu je bolje reći: *Preko kamenja i između njega leti voda.* A mora se tako kazati, kad se prijedlozi slažu s različnim padežima. Ne valja: *U i izvan škole moraju učenici biti pristojni*, već treba reći: *U školi i izvan nje moraju učenici biti pristojni.* Tako isto nije dobro: *Pripovijetke sakupljene u i oko Varaždina* mjesto: *u Varaždinu i oko njega.* Ne valja: *Sa i bez mene*, već valja: *Sa mnom i bez mene.*

2. Dva prijedloga, od kojih svaki ima svoj padež, ne smiju zajedno stajati, da bi se time jedan padež odmakao od svoga prijedloga. Ne valja: *To sam kupio za u Zagrebu zaslužene novce*, već treba reći: *za novce zaslužene u Zagrebu.*

3. Prosti prijedlozi mogu imati uza se sve padeže osim nominativa i vokativa. Ima prostih prijedloga, koji se slažu samo s jednim padežom, a ima ih, koji se slažu i sa dva i sa tri padeža.

Pregled prostih prijedloga

1. Prijedlozi s jednim padežom

s genitivom	s dativom	s akuzativom	s lokativom
bez, blizu, čelo, dno, do, duž, iz, kod, kraj, mjesto, niže, od, oko, osim, pored, poslije, preko, prije, put, radi, sred, van, više, vrh, zbog	***k, suprot***	***kroz, mimo, niz, ob,***	***pri, prema***

2. Prijedlozi s dva padeža

s genitivom i instrumentalom	s akuzativom i lokativom	s akuzativom i instrumentalom
s	***na, o, po***	***među, nad, pod, pred***

3. Prijedlozi s tri padeža

s genitivom, akuzativom i lokativom	s genitivom, akuzativom i instrumentalom
u	***za***

Bilješka. Mnogi prijedlozi na suglasnik primaju na kraju nepostojano ***a***, kad stoje ispred riječi s istim ili sličnim početnim suglasnikom, kojim se prijedlog završava: *bezà zla* mjesto: *bez zla, ka kralju* mjesto: *k kralju, sa ženom* mjesto: *s ženom, niza stranu* mjesto: *niz stranu* i t. d. To biva i pred enklitičnim ličnim zamjenicama: *nädâ me, pödâ se, ùzâ se, prëdâ nj, prëda mnôm.*

Pregled složenih prijedloga

§ 274. Najobičniji složeni prijedlozi jesu: *do-vrh, is-kraj, iz-među, iz-nad, is-pod, is-pred, is-preko, iz-van, iza* od *iz-za, krosred* od *kroz-sred, na-dno, na-kon, na-kraj, na-mjesto, na-okolo, na-pored, na-prema, na-sred, na-vrh, po-dno, po-kraj, po-put, po-radi, po-sred, po-više, po-vrh, u-dno, u-sred, za-radi* i dr.

Navedeni složeni prijedlozi slažu se s genitivom. Složeni prijedlozi *su-prot* i *na-suprot* slažu se s dativom.

O porabi i značenju padežâ s prijedlozima govori se u sintaksi padežâ.

Sintaksa padežâ

Nominativ

§ 275. U nominativu stoji:

1. gramatički subjekt. *Ruka ruku mije, obraz obadvije.*

2. imenski predikat uz nesamostalne glagole ***biti, postati, padati, učiniti se, stvoriti se, graditi se, zvati se, vidjeti se.*** *Bog je spor, ali dostižan. Marko mi pada rođak. Ti se vidiš junak od mejdana. Posta ruka zdrava kao druga.*

Bilješka. Predikatna imenica može stajati i u instrumentalu. *Vukašin postade kraljem.*

Mjesto instrumentala, u kojem stoji imenica kao objektov predikat uz glagol ***zvati***, može stajati i nominativ. *Oni svoga starješinu zovu vojvoda* (mjesto: *vojvodom). Suho nazva Bog zemlja* (mjesto: *zemljom).*

Bilješka. Natpis pjesme, knjige, ime društva mijenja se prema prijedlozima ili drugoj kojoj sintaksnoj svezi. *Taj je stih iz „Putnika". To sam čitao u „Vijencu". Ja sam član „Kola".* Natpis ostaje u nominativu, ako pred njim stoji oznaka: pjesma, knjiga, društvo. *Taj je stih iz pjesme „Putnik". Ja sam član društva „Kolo".*

Vokativ

§ 276. 1. U vokativu stoji s uzvikom ili bez uzvika predmet ili lice, koje se doziva. *Skin' oružje, neznana delijo! O sokole, siva ptico moja, kako sam ti dobro učinio?*

2. Vokativ se upotrebljava, kad se od radosti, žalosti ili čuda kliče. *Mili Bože, na svemu ti hvala! Što si dočekala, domovino draga!*

Bilješka. Vokativ ne stoji ni u kojoj sintaksnoj svezi s rečenicom, zato se on redovno odvaja od nje zarezom ili uzvičnikom.

3. U narodnim se pjesmama uzima često vokativ mjesto nominativa subjekta. *Jedno bješe Vukašine kralju. Vino pije Kraljeviću Marko.*

Bilješka. Takav se vokativ ne odvaja zarezom, jer je on rečenični subjekt.

Genitiv

§ 277. Genitiv dolazi: 1. uz imenice, zamjenice, brojeve i priloge količine; 2. uz glagole i pridjeve; 3. uz priloge, veznike i uzvike; 4. uz infinitiv; 5. nezavisan i 6. uz prijedloge.

Genitiv uz imenice, zamjenice, brojeve i priloge količine

§ 278. Genitiv uz imenice i zamjenice izriče uopće neko pripadanje. *Vila leti po vrhu planine.*

To pripadanje može biti različno.

1. Genitiv često stoji prema svojoj imenici kao subjekt prema predikatu, t. j. kad bi se imenica pretvorila u glagol, genitiv bi postao subjektom u nominativu. Genitiv subjektivni.

Oranje Kraljevića Marka (= Kraljević Marko ore). *Poslije smrti kralja Zvonimira* (= pošto umrije kraj Zvonimir). *Po zapovijesti Boga, spasa našega* (= kako je zapovjedio Bog, spas naš).

Bilješka. Subjektivni je genitiv i u ovim rečenicama: *Stade vika dobrijeh junaka* (= dobri junaci stadoše vikati). *Stoji zveka britkijeh sabalja* (= britke sablje zveče).

2. Genitiv kazuje, ***čije je što.*** Genitiv posvojni ili posesivni.

To su djela svemogućega Boga. To je kuća mojega strica.

Genitiv subjektivni i posvojni dolaze obično samo onda, ako imenica u genitivu ima uza se kakav atribut. Kad bi trebalo imenica sama da stoji u genitivu, mjesto nje se upotrebljava posvojni pridjev na ***-ov, -ev, -in, -ji, -ski:*** *kuća Petrova* mjesto: *kuća Petra, sin učiteljev* mjesto: *sin učitelja, kapetan gradski* mjesto: *kapetan grada* i t. d.

Bilješka 1. Koje imenice ne tvore tako posvojne pridjeve, one stoje i same u genitivu. *Plamen svijeće. Ja sam hljeb života. Istočni kraj Dalmacije. Granice carstva.* Takve su imenice i vlastita imena, koja imaju oblik pridjeva. Treba govoriti: *Djela Trnskoga* (ne: *Trnskijeva). Trg Zrinskoga* (ne: *Zrinskijev).*

Bilješka 2. Same imenice ostaju u genitivu i onda, ako se na njih proteže apozicija ili odnosna rečenica. *To je bilo u vrijeme Tomislava* (ne: *Tomislavljevo), prvoga kralja hrvatskoga. To su knjige učenika* (ne: *učenikove) koji je jučer izostao.*

Bilješka 3. U narodnom govoru i pjesmi često se upotrebljava genitiv vlastitih imena i ličnih zamjenica mjesto posvojnih pridjeva i posvojnih zamjenica. *Kod Ostojića* (mjesto *Ostojićeva) vinograda. Nje* (mjesto: *njena*) *se ljepota razglasila po svijetu.*

3. Genitiv se dodaje općenim imenicama kao pobliža oznaka na pitanje ***kakav?*** Genitiv objasnidbeni ili eksplikativni.

Ne dajte se u jaram ropstva uhvatiti. Osjetismo silu vatre.

4. Genitiv može stajati prema svojoj imenici kao objekt prema predikatu, t. j. kad bi se imenica pretvorila u glagol, genitiv bi postao objektom u akuzativu ili u drugome kojemu padežu. Genitiv objektivni. Objektivni genitiv stoji redovno uz imenice, koje su izvedene od prelaznih, a i od povratnih glagola.

Zidanje Ravanice (= zidati Ravanicu). Razbiće Turaka (= razbiti Turke). Poznanje istine (= poznati istinu). Udaja sestre Dušanove (= udati sestru). Za nad vječnoga života (= nadati se vječnome životu). Upravljanje kuće (= upravljati kućom).

Bilješka. I objektivni se genitiv bez atributa može zamijeniti posvojnim pridjevom. *Bez pitanja sultanova (= ne pitajući sultana). Služba Božja (= služiti Bogu). Ljubav očeva (= ljubiti oca).* Kad bi mogla nastati nejasnoća, uzima se mjesto genitiva ili pridjeva koji padež s prijedlogom. Kaže se: *Ljubav prema ocu* mjesto: *Ljubav oca* ili *očeva. Strah od Turaka* mjesto: *Strah Turaka* ili *turski.*

5. Genitiv s atributnim pridjevom može izricati svojstvo kojemu licu ili predmetu. Genitiv svojstva ili kvalitativni genitiv.

Al' je Rade srca junačkoga. Bješe care srca milostiva. Tvoja Mara crna oka, duge kose, tanka boka. Konj sive dlake.

Bilješka 1. Genitiv s atributnim pridjevom kazuje i građu, od koje je što načinjeno. Genitiv građe ili materije. *Vreteno drva šimširova. Na vojvodi kalpak svile bijele. Krila su mu súha zlata. Grane su joj drobnoga bisera.* Obično pred takim genitivom stoji prijedlog ***od.***

Bilješka 2. Genitiv s atributnim pridjevom pokazuje i rod, kojemu tko pripada, i postojbinu, iz koje tko potječe. Genitiv roda (genitivus originis). *Ti ljudi roda gospodskoga. Pitat će te, tko si i otkud si, ti se kaži zemlje Karavlaške.*

Kako se vidi iz navedenih primjera, pomenuti genitivi s atributnim pridjevima obično imaju službu predikata. *Veljko bio tanka struka.*

Bilješka. Pridjev u genitivu svojstva stoji u neodređenome sklanjanju, ako ga pridjev uopće može imati.

§. 279. Genitiv pokazuje cjelinu, od koje se uzima dio. Genitiv dijelni ili partitivni. Dio kazuju:

1. imenice mjere i količine: *gruda snijega, komad hljeba, mjesec dana, kap vode, čudo* (= množina) *pasa, sila* (= množina) *riječi;*

2. brojevi od *5* dalje i brojne imenice: *osam vezira, tisuću svatova, desetak ljudi, trojica junaka, vas deset, njih troje, desetoro djece;*

3. zamjenice: ***koji, svaki, neki*** i dr. *Koja vas je ono govorila? Svaki vas to zna.*

Bilješka. Običnije je: *Svaki od vas to zna. Koja od vas je ono govorila?*

4. zamjenice srednjega roda: ***što, nešto, ovo, to, ovoliko, toliko, koliko, nekoliko.*** *Što je ruha, na meni je, što je kruha, u meni je. Koliko vode popila, toliko suza prolila. To novaca bit će ti dosta.*

5. prilozi količine: ***mnogo, malo, više, manje, dosta.*** *Mnogo brige, malo mira. Više dana nego kobasicâ. Dosta je vike.*

Genitiv uz glagole i pridjeve

§ 280. 1. Dijelni ili partitivni genitiv stoji uz 3. lice jednine glagola ***biti, imati*** (= biti), ***trebati, ostati, trajati, teći*** i dr. *Bit će kiše. U svakome žitu ima kukolja. Plačite, dok vam bude súzâ. Dokle teče sunca i mjeseca. Takvih ljudi narodu treba.* Ti su genitivi u rečenici logički subjekti.

Bilješka. Uz ***trebati*** i ***imati*** (= biti) može stajati i gramatički subjekt u nominativu. *Takvi ljudi trebaju narodu. Na ovome brdu imaju* (= *jesu*) *tri hrasta.*

2. Dijelni genitiv stoji uz 3. lice jednine glagola ***ne biti, ne imati, nestati*** i uz zanijekane (a i jesne) bezlične glagolske oblike u pasivu. *Bez muke nema nauke. Nesta vina, nesta razgovora. I od njega ostalo je traga. Starca nije bilo kod kuće. Da mi nije ove nevolje. Nit se vidi neba ni oblačka.*

Nestade najboljega junaka. Ne zna se ni broja. Pribralo se žita.

Bilješka 1. Svaki genitiv uz zanijekane glagole može se uzeti kao partitivni genitiv, iako se pomišljeni dio predmeta često ne zapaža.

Bilješka 2. Uz ***ne biti, ne imati*** obično se ne govori gramatički subjekt u nominativu. *Starac nije kod kuće. Nema nitko kod kuće.* Ljepši je genitiv. *Starca nije kod kuće. Nema nikoga kod kuće.* Ali uz zanijekane pasivne glagole običniji je nominativ. *U cara se ne nađe ni jedan junak* (rjeđe: *ni jednoga junaka).*

3. Dijelni genitiv stoji uz prelazne glagole kao objekt, kad se misli, da glagolska radnja obuhvata samo jedan dio cijeloga predmeta. To biva obično uz glagole ***imati, uzimati, kúpiti — jesti, piti, uživati — nositi, davati, slati — tražiti, iskati — htjeti, željeti, voljeti, čekati, žudjeti, trebati*** i slične. *Vina pije, tko ima novaca. Hljeba nosim, a gladan sam. Daj mi, Bože, vjetra sa planine. Kupit ću sijena. Poželio sam mira. Tražim vatre. Milosti hoću, a ne priloga* (žrtve). *Trebamo mlijeka.*

Bilješka. Ako radnja tih glagola obuhvata cijeli koji predmet, onda stoji imenica kao objekt u akuzativu. *Podaj mi vino* (t. j. sve). *Nosim hljeb* (t. j. cio). *Daj mi vatru* (t. j. svu).

4. a) Dijelni genitiv stoji uz povratne glagole složene sa ***na,*** kad se kazuje obilje kojega predmeta ili oskudica. Genitiv obilja i oskudice (genitivus copiae et inopiae). *Tko se dima ne nadimi, on se vatre ne nagrija. Najeli se jabuka. Da se jarka sunca nagrijemo i ljepote svake nagledamo.*

b) Genitiv obilja stoji i uz prelazne glagole složene sa ***na.*** *Bog nas je nahranio hljeba bijeloga i napojio vina crvenoga. Nijesam te mèsa nasitio. Pak da pusta blaga nagrabimo. Napunite sudove vode.*

c) Genitiv obilja i oskudice dolazi i uz pridjeve ***pun, sit, žedan, gladan, željan.*** *Čarna goro, puna ti si hlada! Blago gladnima i žednima pravde. Vuk vije, što je mesa gladan i krvi žedan. Sit sam tvoga hljeba. Mi smo željni dobrih nauka.*

5. a) Uz zanijekane prelazne glagole stoji objekt u genitivu mjesto u akuzativu. To biva obično, kad se objekt ne ističe. *Dogovor kuće ne obara. Tko ljúdî ne sluša, nije ni on čovjek. Vi Grujice ni vidjeli nijeste. Konja dajte, oružja ne dajte. Vi jezika ne znate.*

b) Genitiv objekta stoji i onda, kad o kojemu zanijekanome glagolu zavisi infinitiv, a o infinitivu tek objekt. *Sin čovječji nema gdje glave zakloniti. Ne da mu bijela zuba pomoliti. Ne može ti pripravljati večere.* Mjesto infinitiva može stajati i prezent sa ***da.*** *Ne mogu svojih poslova da rade. Ne će drugome volje da kvare.*

c) Kad prelazni glagoli nijesu zanijekani, objekt stoji u akuzativu. *Obaramo kuću. Slušam ljude. Vidim Grujicu.* Ali i uz zanijekane prelazne glagole može stajati objekt u akuzativu mjesto u genitivu. To biva obično, kad se objekt ističe. *Zašto mi ne oprostiš grijeh moj. Ne vodi mi lijepu djevojku. Ne zovi zlo, jer samo može doći.*

Bilješka. Poraba akuzativa i genitiva uz zanijekane prelazne glagole slaže se i s namještajem objekta.

d) Srednji rod zamjenica ***ovo, ono, to, što, ništa*** ostaje uz zanijekane glagole u akuzativu. *Ne znaš li to? Isprva vam ne kazah ovo. Nema ništa novo. Nadamo se onome, što ne vidimo.*

6. Genitiv stoji uz glagole ***sjećati se, opominjati se.*** Genitiv opominjanja ili memorije. *Moje sam se sjetio sestrice. Opomeni se i mene.*

7. Genitiv dolazi uz povratne glagole ***primiti se, latiti se, mašiti se, hvatati se, dokopati se, dobaviti se, držati se.*** Genitiv primicanja ili finalni genitiv. *Primismo se toga posla. Pa se vesla mlađan latim. Hvatite se toga kola, od višnjeg je ono Boga. Dotače se haljine njegove. Dokopa se kape. Dobavi se silna blaga. Držite se reda.*

Amo idu i genitivi uz glagole ***pasti, dopasti, zapasti, doći.*** *Ako mi padneš šakâ, znam, šta ću s tobom učiniti. Teške sam ti muke dopanuo. Zašto, brate, zapade tamnice! Da mi gdjegod ruke dođe.*

8. a) Genitiv stoji uz prelazne glagole ***čuvati, lišiti, izbaviti, osloboditi, oprostiti, sačuvati.*** Genitiv odmicanja ili separativni genitiv. *Da nas čuvaš kuge i morije. To me pismo lišilo sve nade. Izbavi me muke. Eda bi nas oprostio te napasti. Bog te sačuvao onoga lupeža. Oslobodi ga zlih zasjeda.*

b) Genitiv odmicanja stoji i uz povratne glagole ***čuvati se, osloboditi se, oprostiti se, kloniti se, proći se, krstiti se, okaniti se, odreći se, otresti se, mahnuti se, ostaviti se*** i slične. *Čuvaj se senjske ruke. Da se ropstva oslobodi. Mahni se toga posla. Da se okane bune i nemira. Krsti se njega. Odričem se vraga. Kloni se praznih razgovora.*

c) Genitiv odmicanja dolazi i uz pridjeve ***prost, slobodan, lišen.*** *Prosti smo grijeha. Slobodan suvjerice. Lišen sam slobode.*

Bilješka. Uz pridjeve stoji obično genitiv odmicanja s prijedlogom ***od.***

9. Genitiv stoji uz glagole: ***bojati se, plašiti se, prepasti se, stidjeti se, sramiti se*** i uz prilog ***žao.*** Genitiv straha, stida i bola (genitivus timoris, pudoris et doloris). *Tko se Boga ne boji i ljudi ne stidi, bježi od njega. Prepao sam se toga čovjeka. Žao mi je čeda u kolijevci.*

Bilješka. Genitiv straha stoji i s prijedlogom ***od.***

10. Genitiv stoji uz glagol ***igrati se*** i uz glagole, koji naznačuju koju igru. Genitiv igre (genitivus ludi). *Igramo se lopte, slijepoga miša. Skaču skoka, meću se kamena, hvataju se slamke.*

11. a) Genitivom se kazuje cijena ili vrijednost uz glagole ***stati, stajati, vrijediti, valjati, udostojiti se.*** Genitiv cijene (genitivus pretii). *Koja ga je najvećega blaga stala. To me stoji silnih novaca. Vrijedi careva grada. Udostojio se carstva Božjega. Svako mi zrnce dukata valja.*

b) Genitiv cijene stoji i uz pridjeve ***dostojan, vrijedan*** i slične. *Poslenik je dostojan svoje plate. Nikola Zrinski vrijedan je vječnoga spomena.*

12. Uz komparativ stoji u genitivu imenica, s kojom se što poredi. Genitiv poređenja ili komparativni genitiv. *Jašu konje vjetra brže. Lice ljepše sunca, zore i mjeseca. Tad on negda ljući guje ljute malne zeca plašljiviji kleca.*

Bilješka. Genitiv poređenja stoji obično s prijedlogom ***od.***

Genitiv uz priloge, veznike i uzvike

§ 281. 1. Uz priloge ***evo, eno, eto*** stoji genitiv, kojim se što pokazuje ili nuđa. *Evo čovjeka! Eto ti oca! Eno tebi moje kćeri Fate! Evo ti vode!*

2. Uz prilog ***tako*** izriče se genitivom zakletva. *Tako mi vida očinjega! Tako ti mladosti tvoje!*

Zakletva kazuje se i genitivom bez priloga. *Nijesam, majko, života mi moga. Boga mi!*

3. a) Uz uzvike ***o, oh, jao, da, gle*** izriče se genitivom čuđenje. *O lijepe ljepotice! Jao moje štete i sramote! Bože mili, da čudna junaka!*

b) Čuđenje kazuje se i genitivom bez veznika. *Mili Bože, velike nepravde! Dobra konja, a loša junaka!*

c) Čuđenje izriče se i genitivom s veznikom ***li***. *Velike li nesreće!*

Genitiv uz infinitiv

§ 282. Genitiv s atributom uz infinitiv s glagolom ***je*** kazuje, da nekome nešto pripada kao posao. *Dobroga je pastira ovce strići, a ne derati.*

Bilješka. Vidi se, da je gramatički subjekt infinitiv. Rečenice s genitivom uz infinitiv jesu eliptične; u njima treba pomišljati predikatnu imenicu: ***posao, dužnost***. *Dobroga je pastira (posao) ovce strići.*

Nezavisni genitiv

§ 283. Imenice s vremenskim značenjem, kad stoje s atributom u genitivu, kazuju vrijeme, u koje što biva. *Bog ne plaća svake subote. Tvoj se brat rodio srećne noći. Tako je bilo cijele zime i cijele jeseni.*

Genitiv s prijedlozima

§ 284. S genitivom se slažu svi složeni prijedlozi osim prijedloga ***suprot*** i ***nasuprot***. *Bit će sreće dovrh vreće. Izdno pakla ti me izbavi. Viče straža sasred polja. Ide Gašo napored ovaca.*

Prosti prijedlozi s genitivom pokazuju navlastito prostor i vrijeme, a osim toga i način i uzrok.

1. ***Do*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***dokle? kada? gdje?*** *Kapu skida, do zemlje se svija. Konj do konja, junak do junaka. Dođoše Turci do Budima grada.*

b) vrijeme na pitanje ***dokle? kada?*** *Čovjek se do smrti uči. Dođite i do godine.*

c) broj otprilike, ali ne više od samoga broja. *Skupilo se do pedeset ljudi.*

Bilješka. Uz brojeve *2, 3* zališno je ***do*** u narodnoj pjesmi. *Gorom jašu do dva pobratima.*

d) izuzimanje (= osim). *Voda svašta opere do pogana jezika.*

Bilješka. U tome značenju uzima se ***do*** i kao prilog, uz koji padeži mogu biti različni. *Nitko ne zna sina do otac. Ništa nijesmo čuli do viku.*

e) uzimanje svega (= i). *Sve mu daše do posljednjega dinara* (= i posljednji dinar). *Satrše Grčku do korijena.*

f) uzvikivanje i zaklinjanje. *Aoh meni do Boga miloga! Do Boga i do moje duše!*

g) do koga je što stalo ili do čega je kome stalo. *Do vas stoji, da to bude. Nije meni do vaše večere, već je meni do moje nevolje.*

2. ***Iz*** pokazuje:

a) mjesto ili zavičaj na pitanje ***odakle?*** *Bijela vila iz gore doziva. Ja sam junak otud iz Krajine.*

b) vrijeme na pitanje ***otkada?*** *Još se iz djetinjstva opominjem.*

c) način na pitanje ***kako?*** *Trude se iz petnih žila. On povika iza svega grla. Da služiš Gospodu iz svega srca svoga i sve duše svoje.*

d) uzrok. *Ovo činim iz ljubavi k našemu narodnome jeziku. Učinio je to iz neznanja.*

e) od čega što postaje. *Iz jednoga drveta ikona i lopata. Pustinje su postale rodne zemlje, a iz rodne zemlje pustinje.*

3. ***Kod*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***gdje?*** *Kod kuće je najbolje.*

b) dopuštanje (= dopusnoj rečenici sa *premda). Kod oružja i kod konja tvoga* (= premda imaš oružje i konja) *on će tebe uhvatiti.*

c) da ima u isto vrijeme nešto bolje (= vremenskoj rečenici sa ***dok, kad*** uz glagol „imati“). *Kako bi ti uzeo onoga gubavog konja kod takih krasnih konja* (= kad imaš tako krasne konje).

4. ***Od*** pokazuje:

a) odmicanje od kojega mjesta ili predmeta na pitanje ***odakle?*** *Od grada se Turci odmakoše. Tko se Boga ne boji i ljudi ne stidi, bježi od njega.*

b) vrijeme na pitanje ***otkada?*** *Od toga je doba živio mirno kod svoje kuće.*

c) izvor, rod ili zavičaj na pitanje ***odakle?*** *Vino od loze, mlijeko od koze, čovjek od čovjeka valja. Jedno bješe od Prilipa Marko, drugo bješe Relja od Pazara.*

d) uzrok na pitanje ***zašto?*** *Od gladi je crnu zemlju jeo. Svaka ptica od svog kljuna gine.* Govori se: *od tuge, od žalosti, od radosti . . .*

e) od čega je što načinjeno. *Onamo su kuće sve od drveta. Opletoše vijenac od trnja.*

f) svojstvo, kakvoću, veličinu, dob. *Imam kćerku od udaje. Bili su narodu od pomoći i koristi. Selo od četrdeset kuća. Kako jelen od godine dana. Čovjek od riječi. Dolina od suza. Srce od junaka.*

g) pripadanje (= posvojnome genitivu). *Ključi od grada. Zidine od nekake kule. Gospodar od kuće.*

h) cjelinu, od koje se dio uzima, navlastito uz brojeve i zamjenice (=genitivu partitivnome). *Posla dvojicu od učenika svojih. Koji od vas može to učiniti? Od njih nitko ne ostade, majko, od nas nitko ne pogibe, majko!*

i) poređenje uz komparativ (= genitivu komparativnome). *Šire je nebo od mora.*

j) odmicanje, strah i stid (= genitivu odmicanja, straha i stida). *Osloboditi koga od poreze može samo knez. Tko se od ljudi krije, bolje da ga nije. Čuvajte se od lažnih proroka. Od vješta lovca plaši se lisica. Obraz od obraza stidi se.*

k) ***Od*** stoji uz glagole u pasivu. *Nije tama od Boga poslana. Ne budi od mene rečeno. Od ljudi je odbačen, ali od Boga izabran.*

5. ***Oko*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***gdje? kuda?*** *Tko lov lovi oko dvora moga? Bježi Marko oko bijele crkve.*

b) vrijeme na pitanje ***kada?*** *Dođoše na grob oko sunčanoga rođaja.*

c) količinu otprilike. *Ima mu oko stotinu* (mj. stotine) *godina. Visok oko jednoga metra.*

d) uzrok na pitanje ***zašto?*** *Svadili se vrapci oko* (= zbog) *tuđe prohe. Nije pravo, da se oko* (= zbog) *mene bijete. Otimaju se oko carstva.*

e) ***Oko*** stoji uz predmet, oko kojega se tko bavi, trudi, radi. *Rade zemlju i oko stoke se bave. Brat se trudio sam oko svoga dobra. Poslenici rade oko doma Gospodnjega, da se opravi.*

6. ***Osim*** pokazuje izuzimanje. *Voda sve opere osim grijeha.*

Bilješka. ***Osim*** može biti i prilog bez određena padeža. *On ne nosi cvijeća osim jednu ružu i karamfilj.*

7. ***Pored*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***gdje?*** *Pored vatre sjedi starac.*

b) dopuštanje kao ***kod.*** *Pored svega bogatstva* (= premda e bio bogat) *bio je vrlo tvrd.*

c) uzrok na pitanje ***zašto?*** *Pored bolesti moje glave* (= jer me boljela glava) *nijesam svršio posao.*

8. ***Preko*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***kuda? gdje?*** *Preveo bi ga žedna preko vode. Slađa smokva preko plota.*

b) vrijeme na pitanje ***za koliko vremena? kada?*** *Ostadosmo preko cijeloga dana. Vinova loza više puta preko ljeta ucvati i rađa.*

c) pretjecanje ili suvišak. *Imao nekakav car kćerku preko mjere lijepu. Tko traži hljeba preko pogače, želi i ovsenice.*

d) protivštinu. *Već je dade preko volje* (= protiv volje) *za Murata starca. Preko srca* (= nerado). *Preko reda.*

e) sredstvo. *Dogovoriše se preko pisama. To je Gospod kazao preko prorokâ.*

9. ***Protiv (protivu)*** pokazuje, prema čemu je što obrnuto ili napereno. *Koji nije sa mnom, protiv mene je. Pogibe u boju protivu Turaka.*

Bilješka. ***Protiv*** ne treba slagati s dativom.

10. *S* pokazuje:

a) mjesto na pitanje **odakle? gdje?** *Kliče vila s Urvine planine. Savi se soko sa grada. S konja sjaši, za jelu ga sveži. Sahraniše ga pored crkve s desne strane. Zagreb leži s ove strane Save.*

Bilješka. Govori se i: *S ovu stranu Bojane turska leže vojska.*

b) vrijeme na pitanje **kada?** *S početka nam dobra sreća bješe. Počeo pobolijevati s jeseni.*

c) uzrok na pitanje **zašto?** *Propao s nerada.*

d) način na pitanje **kako?** *S drage volje to ću učiniti. Nijesam s raskide* (= pristajem).

e) količinu na pitanje **koliko?** *Ogule koru s dva prsta široku. Lakat bješe s podlanice duži od običnoga.*

11. **Spram** pokazuje

a) mjesto, prema kojemu je što obrnuto. *Ja sâm mogu spram jednoga stati.*

b) poređenje. *Spram kazana lonci što su, to su kralji spram sultana, a kavuri* (hrišćani) *spram nas to su.*

12. *U* pokazuje:

a) uopće neko pripadanje i može se često zamijeniti posvojnim genitivom ili posvojnim pridjevom. *U koga* (= čija) *je pogača, u toga* (= njegov) *je i nož. Ni prsti u ruku* (= ručni) *nijesu jednaki. U Milice* (= Miličine) *duge trepavice. U ratara* (= ratareve) *crne ruke, a bijela pogača.*

b) pripadanje na pitanje **gdje?** i znači gotovo isto, što **kod**. *Kulinova sablja osta u njega. Nema u mene tvoje knjige.*

c) Uz glagole **željeti, iskati, moliti, tražiti, naći, kúpiti** i t. d. znači **u** od prilike isto, što i **od**. *Što zaišteš u Boga, dat će ti. Što sam junak u Boga želio, molio. Traži u ciganke kisela mlijeka. Našli u njega sila dukata. U koga to kazujete?*

13. **Za** pokazuje vrijeme na pitanje **kada?** (= vremenskoj rečenici sa **kad** i **dok**). *Svaka sila za vremena* (= kad je vremena). *Mene, care, ne htje oženiti za mladosti i ljepote moje* (= kad sam bio mlad i lijep). *Došli smo za vida. Čini dobro za života.*

Dativ

§ 285. U dativu stoji lice ili predmet, kojemu je štogod namijenjeno, ili se prema njemu obraća koja radnja.

Dativ uz glagole

1. U dativu stoji objekt uz prelazne glagole **dati, darovati, poslati, uzimati, otimati, kazati, učiti.** *On pašama dade spahiluke. Pošlji mi knjigu. Da mu otme utvu* (patku) *zlatokrilu. Pustit ću te tvojoj majci. Nevolja svačemu čovjeka nauči.*

Bilješka. Uz te prelazne glagole stoji pored dativa obično još objekt u akuzativu.

2. U dativu stoji objekt uz neprelazne glagole, koji kazuju, da biva kome što na korist ili štetu, da kome što ugađa ili ne ugađa. Dativ koristi i štete (dativus commodi et incommodi). Takvi su glagoli: **pomoći, oprostiti, koristiti, škoditi, prijati, služiti, voljeti, priviknuti, dosaditi, prijetiti, pripasti, dolikovati, trebati** i slični. *Mili Bože, pomozi svakome, svakom bratu i dobru junaku. Tko zlima oprašta, dobrima škodi. Dosadio i Bogu i ljudima. No je meni zaprijetila vila. Privikli su svojim gorama. Ili voliš carstvu nebeskome ili voliš carstvu zemaljskome. Sebi oreš, sebi siješ, sebi vlačiš, sebi ćeš i žeti. Nasljedstvo pripada onima, što su ostali. Ne dolikuju bezumnome miline. Što nam trebaju svjedoci!*

3, a) Dativ koristi i štete stoji i uz glagole **biti** u 3. licu jednine i **htjeti** u 3. licu jednine i množine. *Što je tebi, dragi brate? Meni nije ništa. Što će nama toliki novci? Što će tebi kuća?*

b) Dativ uz glagol **biti** kazuje kadšto pripadanje ili imanje. *Dok je nama* (= u nas) *zdravlja i pameti, mi smo kadri upraviti gradom. Još da mi je* (= imam) *zelen vijenac. Muka mi je. Vrućina mi je. Groznica mi je.*

Bilješka. Često su takve rečenice bez glagola (eliptične). *Otkud njemu toliko blago?*

4. Dativ stoji uz glagole kretanja i gibanja na pitanje **kamo?** Dativ cilja (dativus finalis). *Ode svaki svome dvoru. Sve djevojke zemlji pogledaše. Leti sestra bratu na mehanu. Stiže bane pitomoj Požegi.*

Bilješka. Uz takve dative može stajati i prijedlog *k*.

D a t i v c i l j a dolazi katkad i na pitanje *gdje? Kad su bili* (= došli) *b i j e l o m m a n a s t i r u.*

5. Dativ **čemu?** od upitne zamjenice **što?** znači svrhu, u koju što biva. D a t i v s v r h e. *Čemu si se mlada udavala? Čemu brata ostavi svojega?*

6. a) Dativ stoji uz povratne glagole **čuditi se, radovati se, nadati se, bojati se.** *Djeca se čude s v a č e m u, a ljudi n i - č e m u. J u ž n u B o ž i ć u i p r i j a t e l j s k o m e k o l a č u ne valja se radovati. N e n a d u se majka ne nadaše. Ne bojte se g l a v i n i ž i v o t u.*

b) slični su dativi uz povratne glagole **učiti se, dosjetiti se, hvaliti se, tužiti se, kleti se.** *Dosjetio se j a d u. Niti će se više učiti b o j u. Ivo i m se poslije tužio. Hvali mu se care za darove. Sestrica se b r a t u kunijaše.*

7. a) Dativ stoji uz b e z l i č n e p a s i v n e g l a g o l e. *Jednako j o j se hoće svatova. Htjelo i m se slobode. Ne kazuje baba, kako j o j se snilo, nego kako joj je milo. Spava m i se. M a j c i se malo zadrijema. Ne sjedi m u se.*

Bilješka. U tim je primjerima dativ logički subjekt, koji se lako pretvori u gramatički. *O n a jednako hoće svatova. O n i su htjeli slobode.*

b) Amo pripadaju i dativi uz bezlične i pasivne glagole **čini se, vidi se.** *Čini m i se, da bi pošla za me. Čini m i se, dobra biti ne će. Ako se k o m e ne vidi po volji, on neka mi oprosti.*

8. Uz infinitiv s 3. licem jednine od glagola **jesam** stoji u dativu lice, koje m o ž e, t r e b a ili m o r a da vrši radnju kazanu infinitivom. D a t i v r a d n o g a l i c a (dativus actoris). *Da je m e n i* (= da mogu) *l e ć i p a u m r i j e t i, al' da m i je smrti ne vidjeti. Ž i v j e t mu je* (= mora), *dok je meni drago. K o m e j e p u t o v a t i, nije mu vremena drijemati.*

9. Uz infinitiv **biti** stoji predikatni pridjev u dativu muškoga roda neodređenoga sklanjanja. P r e d i k a t n i p r i d j e v. *Bolje je r a n j e n u nego u b i j e n u biti. Malim v a l j a b i t i z a d o v o l j n u.*

Bilješka 1. Tu bi mogli predikatni pridjevi stajati i u nominativu i u instrumentalu. Predikatni pridjev može se razumjeti iz ove rečenice: *Nije dobro č o v j e k u biti s a m u,* gdje je *čovjeku* logički subjekt u dativu, s kojim je sročan predikat *samu. Čovjeku biti samu* jest konstrukcija d a t i v a s i n f i n i t i v o m, koja ima službu subjekta prema *nije dobro.* U navedenim primjerima treba samo umetnuti dativ *čovjeku,* i konstrukcija je ista.

Bilješka 2. Predikatni dativ dolazi i uz infinitiv drugih glagola. *Muka se srećnu roditi.* Predikatni dativ može biti i imenica. *U ono vrijeme lasno je bilo č u d o t v o r c u biti.*

Dativ uz imenice

§ 276. 1. Dativom uz imenice kazuje se često, da je kome ili čemu što k o r i s n o ili š t e t n o, u g o d n o ili n e u g o d n o, ili kako drukčije namijenjeno. D a t i v k o r i s t i ili š t e t e (dativus commodi et incommodi). *Ja sam krivac B o g u i n a r o d u. Bilo vrijeme v e č e r i. S v a k o m e z l u smrt je lijek. N e z v a n u g o s t u mjesto za vratima. Kad je rat, nitko n i k o m e nije brat.*

2. a) Dativom uz imenice kadšto se naznačuje, da kome što pripada kao svojina. D a t i v p o s v o j n i ili p o s e s i v n i. Mjesto njega može se uzeti genitiv posvojni ili posvojni pridjev. *Ona stoji m o r u* (= morskoj) *na obali. To začule b e g u* (= begove) *sluge. Uzrasla je m o r u na izvoru, a sazrela s u n c u na istoku. Sjedi mlada k u l i na prozoru. Nokti su m u* (njegovi), *orati bi mogo. Zlatna su j o j* (= njezina) *krila. Dao sam t i* (= tvojemu) *sinu. Tamo su m i dva nejaka brata. M e n i* (= moja) *je otadžbina daleko. N j o j z i je ime Jelena.*

b) Kako svojina može biti kome ugodna i neugodna, na korist i na štetu, posvojni dativ često može označivati i jedno i drugo. *Dva lješnika o r a h u su vojska. Ne budi s v a k o j p t i c i kobac. Koji ulazi na vrata, jest pastir o v c a m a.*

Dativ uz pridjeve

§ 287. Dativ se govori i uz pridjeve, koji znače, da je kome što u g o d n o ili n e u g o d n o, na k o r i s t ili š t e t u. Taki su pridjevi: **mio, drag, rad, ugodan, sladak, lak, potreban, milostiv, vješt, prikladan, vjeran, bliži, gorak, kriv, dužan, mrzak.** Amo pripadaju još pridjevi: **sličan, priličan, vičan, jednak, ravan,** i t. d. *Što je pravo, i B o g u je drago. Budi milostiv m e n i g r e š n o m e. Mi smo vjerni g o s p o d a r u s v o m e. Tu knezovi nijesu radi k a v z i. Sirotinjo, i s e l u si teška a kamoli kući, u kojoj si. Djela vaša s u n c u ravna. Vješt sam tome poslu.*

Bilješka. I prilozi od pomenutih pridjeva imaju uza se dativ. *S v a k o m e je milo, kad ga ljudi hvale. P r o t i v n o mu je odavle otići. D j e v o j c i je vrlo žao dara. Teško m i je.*

Dativ uz priloge i uzvike

§ 288. Uz priloge ***nâj, evo, eto*** i uz uzvike ***ovaj, kuku, jao, blago, teško*** i t. d. stoji dativ. *Nâj ti prsten, momče. Evo tebi vezena košulja. Kuku meni kukavici. Jao onome, koga žale. Teško Turkom* (= Turcima) *trgujući s Markom.*

Osobita poraba dativa

§ 289. 1. Dativom enklitičkih zamjeničkih oblika ***mi, ti, nam, vam*** često se kazuje, da ta lica imaju neko osjećanje ili mar za ono, o čemu se govori. Dativ dobrote ili etički dativ. *Jesi li mi zdravo putovao? Čudno ti ga prevari. Što nam radite? Ono vam je crkva đakovačka.*

Bilješka. Enklitički oblik *si* ne valja tako upotrebljavati. Ne treba *si* u rečenicama: *Teško si ga meni. Blago si ga tebi.*

2. Dativ ličnih zamjenica 1. i 2. lica upotrebljava se u zakletvama. *Tako meni Boga velikoga! Boga tebi, đakonova ljubo! Oj Boga nam, carice Milice! Nijesam, majko, života mi moga!*

Dativ s prijedlozima

§ 290. 1. ***K ka*** pokazuje:

a) mjesto i cilj na pitanje ***kamo?*** *Svaka ptica k svome jatu leti. Ode pravo ka Prilipu gradu. Eto k meni pobratima Marka.*

b) vrijeme na pitanje ***kada?*** *Pa ga k večeru* (= naveče) *pred vezira izvede. Udat ću se k jeseni* (= na jesen). *Kada mu k noći dođu.*

2. ***Proti, suprot, nasuprot*** pokazuju pravac na pitanje ***kamo?*** u neprijateljskome smislu. *Koji vojuje proti zakonu uma svojega. To je suprot vojništvu i junaštvu. Često je trebalo pletke staviti nasuprot pletkama.*

Bilješka. ***Protiv*** s dativom nije dobro govoriti. Neobično je: *On to uze protiv Bogu i pravdi.* V. § 284., t. 9.

Akuzativ

§ 291. Akuzativ je gotovo uvijek zavisan od glagola.

1. U akuzativu stoji objekt uz prelazne glagole na pitanje ***koga? što?*** *Pletem kosu. Šiješ košulju. Čita knjigu. Ljubimo domovinu. Zatvorite vrata. Štujte učitelje. Zaručio djevojku.*

Kad se prelazni glagoli metnu u pasiv, onda postaje objekt aktivne rečenice subjektom pasivne, a subjekt aktivne rečenice dolazi, gdje zatreba, u genitiv s prijedlogom ***od.*** *Kosa se plete* (ili: *biva pletena) od mene. Košulja se šije od tebe. Učitelji nek se štuju od vas.*

Bilješka. Prelazni glagoli upotrebljavaju se često bez ikakva objekta. *Učenik čita. Seljak ore. Psi grizu.* Pomišljati mogu se tu najobičniji objekti: *knjigu, polje, ljude.*

2. Uz prelazne glagole stoje često akuzativi imenica, koje su od istoga korijena s glagolom ili im je s glagolom srodno značenje. *Žetvu žele tri jetrve. Teške pute da putujem, teške brode da brodujem. Jad jadujem, nikom ne kazujem. Mári djever riječ govoraše.*

I ti objekti postaju u pasivnoj rečenici subjekti. *Boj se bije. Praznik se praznuje.*

Evo još takih objekata: *lov loviti, zbor zboriti, slavu slaviti, molitvu moliti, igru igrati, šetnju šetati, san sniti, vijek vjekovati, ljeto ljetovati, zimu zimovati, dan daniti* i t. d.

Objekti od istoga korijena s glagolom zovu se unutrašnji ili tautološki objekti, jer su oni u samoj glagolskoj radnji, dok se objekti, koji nijesu od istoga korijena s glagolom, zovu spoljašnji, jer oni stoje izvan glagolske radnje.

3. a) Neprelazni glagoli kretanja složeni s prijedlozima postaju prelazni i slažu se s akuzativom. *Pak odbježe svoju staru majku. Tri ptičice goru preletjele. Tvoju ćemo pohoditi majku. Oblaci nas pretekoše. Svu obađe Liku i Krbavu. Mene je zapao manji dio. Kad je kneza knjiga dopanula.*

Bilješka. U narodnoj pjesmi glagoli kretanja i nesloženi dolaze s akuzativom. *Zelenu goru hodila.*

b) I neki glagoli drugoga značenja složeni s prijedlozima postaju prelazni. *Al' još nije rane prebolio. Niť ih kaka rosa zarosila. Mjesečina obasjala livadu.*

Bilješka 1. Mnogi su ovaki glagoli samo u narodnoj pjesmi prelazni. *Zora ga je zabijelila.*

Bilješka 2. U narodnoj pjesmi i nesložen neprelazni glagoli bivaju prelazni. *Plače majka jedine sinove. Volim jednu bolovati ranu nego dvije. Koje jade, ljudi, ubite?*

Bilješka 3. Glagol ***kazati*** ima u pjesmi ovakve objekte: *To kažu goru javorovu. U Omer-begovice dvije kćeri na udaju kažu.* To bi se obično reklo: *Kažu, da tamo ima gora javorova. Kažu, da su u Omer-begovice dvije kćeri na udaju.*

4. Neprelazni glagoli ***ići, stati, stajati*** promijenivši značenje slažu se s akuzativom lica. *Dajte mu, što ga ide. Njega mora svagda skuplje stajati. Koliko te stoji ovaj vinograd?*

5. U narodnoj se pjesmi neki glagoli upotrebljavaju kao uzročni ili kauzativni glagoli te imaju uza se akuzativ. *Igra konja Relja od Pazara* (= Relja čini, da konj igra). *Pa sjedoše cara za trpezu* (= Učiniše, te car sjede za trpezu). *Rano mene lijegala majka. Izgorje ti majku oganj živi. Svu su tursku zemlju zaplakali. Vi gladnoga nijeste najeli, a žednoga nijeste napili.*

Bilješka. Pravi uzročni ili kauzativni glagoli izvode se iz drugih glagola prijevojem u korijenu i znače, da subjekt čini, te netko radi ono, što osnovni glagol izriče. Na pr. *buditi* je uzročni glagol od *bdjeti. Sluga budi gospodara* znači: *Sluga čini, da gospodar bdije. Mori kuga popa i ratara, t. j. kuga čini, da pop i ratar mru.*

6. Uz glagole ***boljeti, svrbjeti, zepsti, mrziti, tištati, žuljiti, probadati*** stoji u akuzativu lice, što ima koje od tih osjećanja. *Boli me grlo. Al' junaka zaboljelo bješe. Svrbe ga leđa. Zebu me noge. Mrzi me govoriti.*

7. I uz oblike glagola ***biti*** s imenicama ***strah, sram, sramota, stid, briga, volja, želja*** kazuje se u akuzativu lice, na koje se odnosi takvo osjećanje. *I od gušterice ga je strah. Sram vas bilo. Što me briga. Nek radi, što ga je volja. Čovjeka je stid o tome govoriti.*

8. Uz glagol ***stati, stajati*** s imenicama ***vika, piska, cika, jauk, smijeh*** stoji u akuzativu lice, koje viče, jauče i t. d. *Stade ga vika. Stade ga jauk. Stade piska jadne kaluđere. Stade cika ludoga Jovana. Stoji ga vika.*

9. Gdjekoji složeni i prosti glagoli dolaze i s akuzativom i s dativom. Taki su glagoli ***služiti, voljeti, smetati, pomoći, dopasti, ići.*** *Teško je tuđu kuću služiti.* Ali i: *Ne možete služiti Bogu i bogatstvu. Volim brata nego druga.* Ali također: *Svak sebi voli. Kojoj ovci svoje runo smeta, ondje nije ni ovce ni runa. Siromaha je lasno pomoći, ali je teško onoga, koji je propao. Pomogoše tuđina protiv svojega. Koliko me dopade od cijeloga kraljevstva? Red dopao prošenoj djevojci. U miraz s Jelisavetom dopade mu Bosna. Što je čije i što koga* (i: *kome*) *ide.*

10. Uz pridjeve ***dužan, volij*** i uzvik ***nâ*** stoji akuzativ. *Dužan sam stotinu dukata. Dužni su nam zahvalnost. Volij sam brata za krvnika nego tuđina za gospodara. Nâ ti sablju, dragi gospodaru.*

Bilješka. Pridjevi ***dužan, volij*** stoji mjesto glagola *dugovati, voljeti* a uz ***na*** valja pomišljati imperativ *uzmi.*

11. Akuzativom se kazuje mjera, i to količina, veličina, težina, a i vrijednost uz glagole ***vrijediti, valjati, stati, stajati.*** Akuzativ mjere i cijene. *Kamen jedan aršin širok i jednu stopu debeo. Ova dlaka nebrojeno blago valja. Ovo teži jednu funtu. Knjiga vrijedi stotinu dinara. Koliko te stoji ovaj vinograd? Mene mora sve skuplje stati nego tebe.*

12. Imenice, koje znače vrijeme, stoje s atributom u akuzativu, kad se kazuje, kada ili za koliko vremena što biva. Akuzativ vremena ili temporalni akuzativ. *Ovu noć ne uhvatiše ništa. Ja vam molim molitvu svako jutro, svako veče. Mučili smo se čitav dan. Liječio se godinu dana.*

13. Akuzativ imenica ***nedjelja, mjesec, godina, stotina, tisuća, polovina*** s atributnim genitivom upotrebljava se često mjesto nominativa. *Već je prošlo nedjelju, mjesec, godinu dana. I ručaše tisuću svatova. Polovinu nestalo mu društva. Cijena mu je stotinu dukata.*

Bilješka. Taj se akuzativ uzima kao imenica bez sklanjanja, zato uza n sve pridjevne riječi stoje u srednjem rodu. Akuzativ je ovdje upravo logički subjekt, mjesto kojega može stajati i gramatički subjekt. *Već je prošla nedjelja dana. I ručaše tisuća svatova. Nestala mu polovina društva.*

Taj akuzativ ostaje bez promjene i iza prijedlogâ. *Starac Fočo od stotinu ljeta. Vrlo mlado od mjesec dana.* Ali tu može stajati i padež, s kojim se prijedlog slaže. *Starac Fočo od stotine ljeta.*

14. Akuzativ s atributom izriče pozdrav i želju. *Laku noć! Dobar veče!*

Bilješka. To su eliptične rečenice bez glagola.

Dva akuzativa

§ 292. 1. Uz glagole ***činiti, staviti, metati, vrći, držati, zvati, smatrati, naći, kazati*** stoje dva akuzativa. Jedan je akuzativ objekt, a drugi objektov predikat. *Učinit ću djecu janjičare. Postavih te oca mnogim narodima. Vrći ću te velika vezira. Ne držim te bana najgorega. Nijednoga čovjeka ne zovem pogana ili nečista. Jer ga kažu odviše junaka. Ne držah sebe dostojna. Nađoše me kriva.*

Objektov predikat veže se kadšto uz objekt veznikom ***kao*** ili prijedlogom ***za.*** To biva navlastito uz glagol ***smatrati.*** *Srpski su vladari Zetu smatrali kao svoju osobinu. Austrija ih smatraše za svoje podanike.*

Bilješka 1. Mjesto akuzativa predikata može stajati gotovo uvijek instrumental.

Bilješka 2. Kad se rečenice sa dva akuzativa pretvore u pasivne, onda akuzativ objekta postane subjekt u nominativu, a akuzativ predikata bude predikat u instrumentalu (rjeđe u nominativu). Aktivna rečenica: *Učinit ću djecu janjičare.* Pasivna: *Učinit će se djeca janjičarima.*

2. Glagoli ***pitati, učiti, moliti*** mogu imati uza se dva akuzativa: jedan pokazuje lice, drugi predmet. *Svaki svećenik dužan je naučiti svoj narod ove dvije stvari. Upitat ću vas jednu riječ. Samo to vas molim. Što te pitam, pravo da mi kažeš.*

Bilješka. Uz ***pitati*** i ***moliti*** obično stoji predmet u akuzativu s prijedlogom ***za.*** *Za dažd i smrt ne treba Bogu moliti, sami će doći. Svekrva zaokupi snahu jednako za to pitati.*

3. Akuzativi ***to, što, nešto*** uzimaju se često, gdje druga koja riječ ne bi bila u akuzativu, već u drugome padežu s prijedlogom. *Bojao se, da i njega što* (= u čemu) *ne okrive. To* (= u tome) *je majka Maru poslušala. On se nešto* (= zbog nečega) *zavadio s Milošem. Ja ću ih svašta* (= u svačemu) *slušati.*

Bilješka. *Što?* može imati i značenje ***zašto? čemu?*** *Što* (= zašto) *plačeš? Što* (= čemu) *će naše roblje robovati? Što* (= čemu) *trčite?*

O akuzativu objekta uz dativ objekta govori se u § 285. 1.

Akuzativ s prijedlozima

§ 293. 1. ***Kroz*** pokazuje:

a) pravac na pitanje ***kuda?*** *Momče mi prođe kroz selo. Često Miloš kroz prozor pogleda;*

b) način i sredstvo. *Seja bratu kroz plač odgovara. Rodoljublje se dobiva kroz nauku i odgojenje.*

c) uzrok. *I slomi vrat kroz svoju ludu glavu. Konj se kroz dlaku ne hvali nego kroz brzinu. Svađa kroz jagluk* (ubrus).

2. ***Mimo*** pokazuje:

a) pravac pored kojega predmeta ili lica. *Sjutra ću ti mimo dvore proći. Ja otiđoh, da prođem mimo nju;*

b) nejednakost u poređenju. *Postao nevaljao mimo sve ostale ljude* (= nevaljaliji nego svi ostali ljudi.) *Zmija bješe lukava mimo sve zvijeri poljske.*

Bilješka. Ne valja ***mimo*** slagati s genitivom.

3. ***Niz*** pokazuje pravac odozgo dolje. *Što pođe niz vodu, ne vrnu se uz vodu. Roni suze niz bijelo lice.*

4. ***Uz*** pokazuje:

a) pravac odozdo gore, a i mirovanje. *Junak ide uz brdo. Lijepo li je pogledati uz visoko vedro nebo. Nevjera ti sjedi uz* (= do) *koljeno. Nopeo se kao svečarski lonac uz vatru;*

b) zajednicu ili društvo. *Otišao uz gospodara. Uz kriva čovjeka propadne katkad i prav. Ždrijebe trči uz kobilu. Uz tamburu tanko popijeva. Uz čaše, uz zdravice se pjeva, uz jelo se pije.*

Bilješka. Prema ***niz*** govori se i ***nuz;*** bolje je ***uz.***

4. ***Na*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***kamo?*** *Pa on sjede na dobra konjica. Koja tikva često na vodu ide, razbit će se.*

Preneseno: *Poslali ga na nauke. Pade Marku na um topuzina. U svate se ide na veselje;*

b) vrijeme na pitanje ***kada?*** *Doći ću ti na proljeće, na jesen. Bit će svašta kao na Božić;*

c) način na pitanje ***kako?*** *Na vrat na nos pobjegnu u gradove. Iskidaše knjigu na komade. Ne vidi na jedno oko. Ne govori na sva usta. Na hiljade podoše junaci. Bojno koplje slomi na četvoro;*

d) predmet, na kojemu se vrši glagolska radnja ili kojim se dopunja smisao pridjeva. Prijedložni objekt. *Pogledajte na ptice nebeske. Pomislite na unučad svoju. Odgovorite na pitanje. Pješak na konjika mrzi. Nigda na te vojevati ne ću. Smilujte se na me. Hajduk lakom bješe na dukate. Sestra nalik na brata;*

e) dodatak nekim imenicama. *Na kurjaka vika, a lisice meso jedu. Hula na duha svetoga ne će se ljudima oprostiti;*

f) namjeru glagolskoj radnji. *Sve na slavu Božju činite. Hráni sirotu na svoju sramotu. Na zdravlje (bilo)! Biti kome na korist, na štetu, na sramotu, na dosadu. Dati što na čast, na poklon.*

6. ***O*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***kamo?*** *Objesi pušku o klin. Pa on uze Markova sokola te ga udri o jelu zelenu;*

b) uzrok na pitanje ***zašto?*** *Carevi se otimlju o carstvo. Nemam o što sablje poganiti. Zavadi se majka i djevojka, ne o grade ni o vinograde, već o jednu tananu košulju. Kladimo se o ovoga konja. Da ja o vas ne ogriješim duše.*

Bilješka. ***Ob*** uzima se samo za vrijeme na pitanje *kada? Ob dan* (= obdan) *ide, a ob noć* (= obnoć) *počiva. Ob zimu snijeg pada.* Rijetko *ob* pokazuje mjesto. *Sjedi ob desnu Boga Oca.*

7. ***Po*** pokazuje:

a) svrhu glagolskoj radnji. *Pa dođoše svati po djevojku;*

b) na čiju korist ili štetu što biva. *Na zlo po* (= za) *junake, gore po djevojke. Po mene je tako najbolje. Brate Marko, nije po te krivo.*

8. ***Pod*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***kamo?*** *Mrtav pade pod konja dorata. Neka ode jeka pod oblake;*

b) vrijeme na pitanje ***kada?*** *Pod noć tikve cvjetaju. Pod samu zimu ode u Bosnu. Vojnik pod starost;*

c) način na pitanje ***kako?*** *Na boj ide svak pod silu. To sam obećao pod zakletvu;*

d) da se jedna stvar uzima mjesto druge ili se jednači s njome. *Podmetnuli su mu rog pod* (= mjesto) *svijeću. Uzeo dijete pod* (= kao) *svoje.*

9. ***Pred*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***kamo?*** *Doći će sunce i pred naša vrata. Ne smjedoše pred Marka izaći;*

b) vrijeme na pitanje ***kada?*** *Dođu pred* (= pod) *noć. Pred zoru. Pred veče. Pred Božić. Tako je obično pred smrt.*

10. ***Nad*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***kamo?*** *I oblak se nad Beč namaknuo. Nadnesi se nad bunar nad vodu;*

b) poređenje. *Zašto traži kruha nad pogačom* (= boljega kruha od pogače). *Nema krvnika nad poturčenjaka* (= gorega krvnika od poturčenjaka).

11. ***Među*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***kamo?*** *Među Turke juriš učiniše. Pogodi ga među oči čarne.*

b) vrijeme uz zamjenicu ***to.*** *Među to im Bog odluku smete.*

12. ***U*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***kamo?*** *Uze pušku u desnicu ruku;*

b) vrijeme na pitanje ***kada?*** *Tko u ljeto ne radi, u zimu gladuje. Opravio se kao lipa u proljeće. U zimno doba. U jutro. U veče. U pô noći.*

c) način na pitanje ***kako?*** *Prosti ljudi računaju u grah i u kukuruze. Svi u jedno grlo zaplakaše. Ljudi se kupe u čete. Bosioče, u širinu rasti. Tako njega u komade isijeku. U jednu ruku imaš, bȁja, pravo;*

d) namjeru glagolskoj radnji. *Otide u drva* (t. j. da ih nasiječe i donese). *Idemo u ribu* (= da uhvatimo ribe). *Doći ćemo u pomoć. U slavu im pjesme zapjevaše;*

e) sredstvo glagolskoj radnji. *Zvonili su sva zvona* (= svim zvonima). *Oružje im je bilo okovato u srebro i zlato;*

f) objekt ili predmet, na kojemu se vrši glagolska radnja. Prijedložni objekt. *Tko se u kolo hvata, u noge se uzda. Ljubi cara u skut i u ruku. Mogu li se u te pouzdati? U njene joj dare ne dirajte. Vjerujemo u Boga jedinoga;*

g) predmet, kojim se izbliže označuje ili dopunjava smisao pridjevâ i imenicâ. *U jedno je oko slijep. Ostane sakat u nogu. Nema nade ni u koga do u Boga i u svoje ruke.*

13. ***Za*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje **kamo?** *Sunce zađe za goru. Sjedoše za stolove zlatne. Netko se za list sakrije, a netko ne može ni za dub.* Preneseno: *Car Lazare sjede za večeru;*

b) vrijeme na pitanje ***za koliko vremena?*** *Vatra za jedan čas obuzme sav grad. Tu sam knjigu izradio za godinu dana;*

c) uzrok na pitanje ***zašto?*** *Neki stradaju za globu i nepravdu svoju, a neki za neznanje i budalaštinu. Da ne budemo tuženi za današnju bunu. Zašto* (= za što) *plačeš? A moj brate, za to me ne krivi. Za Boga nemojte tako;*

d) svrhu čemu. *On ne smjede poći na Kosovo za krst časni krvcu prolijevati i za svoju vjeru umrijeti. I vjenča je sebi za ljubovcu. Narasla djevojka za udaju;*

e) određenje kao dodatak (atribut) imenicama. *Sud za rakiju. Kaca za med. Peć za hljeb. Građa za kuću. Voda za umivanje.*

Bilješka. Tako se uzima *za* s akuzativom i uz zamjenice i pridjeve. *Tu ćeš naći što za jelo. Mjesto zgodno za vojsku.*

f) namjenu kome. *Radi za sebe. To će za govedara biti najveća sreća. Brini se za sebe;*

g) zamjenjivanje. *Ja ću za te* (= mjesto tebe) *na mejdan izići. Nemoj dati umlje za bezumlje. Nose voće te mijenjaju za brašno. Milo za drago. Dati kome rog za svijeću;*

h) objekt ili predmet, na kojemu se vrši glagolska radnja. *Za zlato rđa ne prianja. Ne kazuj nikome za novce. Za kišu i za smrt ne treba Boga moliti. Kudgod ide, za ruku me vodi. Vol se veže za rogove, a čovjek za jezik. Udao kćer za bogataša. Mislim za njega da je pošten. Za junačko pitaju se zdravlje. Što je tebi stalo za to?*

i) predikatnu imenicu uz nesamostalne glagole ili objektov predikat. *Hren se upotrebljava za lijek* (= kao lijek). *On osta za kralja* (= kao kralj). *Ja za svjedoka Boga prizivam. Tko ne drži brata za brata, on će tuđina za gospodara. Ne primite to za zlo, primite za dobro. Želi Milicu uzeti za ženu.*

Bilješka. Tako se mogu shvatiti i ovi primjeri: *Ovu vam knjigu za znak zahvalnosti posvećujem. Za primjer navodim ovo.*

Lokativ

§ **294.** Lokativ bez prijedloga očuvao se samo u nekim prilozima i prijedlozima: ***zimi, ljeti, lani, onomadne,*** (= onom-a-dne), ***gore, dolje, vrhu, među.***

Lokativ s prijedlozima

§ **295.** 1. ***Prema*** pokazuje:

a) mjesto, ka kojemu je nešto okrenuto. *Kad je care bio prema crkvi. Na Dunavu prema Beogradu;*

b) poređenje. *Prema guberu* (pokrivaču) *valja se pružati. A jadan je prema njemu Marko;*

c) dodatak imenicama. *Ljubav prema domovini.*

2. ***Na*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***gdje?*** *Neka stane na istoku sunce, nek zaigra mjesec na zapadu. Dva ata na jednim jaslama ne mogu jesti.* Preneseno: *Na mlađima svijet ostaje. Na jednom se volu ne može orati. Gospoda su bila na razgovoru. Biti na boju, na oprezu, na samrti. Dobiti na igri* i t. d.

Bilješka. *Na* može značiti isto, što ***kraj, pri.*** *Grad gradili Skadar na Bojani. Platno bijeli Varadinka Mara na Dunavu prema Beogradu.*

b) vrijeme na pitanje ***kada?*** *Tako će biti na posljetku ovoga vijeka;*

c) uzrok. *Bože mili na svemu ti hvala. Na suši prestane voda teći. Djevojka mi lijepo zahvalila na ljubavi i na prijateljestvu;*

d) dodatak imenicama mjesto pridjeva. *Hrvati na glasu* (= glasoviti) *junaci;*

e) ***na*** s imenicom u lokativu stoji često mjesto koje sporedne rečenice. *Kakav je tko na jelu* (= kad jede), *onakav je i na djelu* (= kad radi). *Vino se pije na častima* (= gdje je čast). *Kad se Miloš vidje na nevolji* (= da je u nevolji).

3. ***O*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***gdje?*** *Novo sito o klinu visi. Visi kao kaplja o listu;*

b) vrijeme otprilike. *Da ti meni o jeseni dođeš. O Božiću prostire se slama po kući. Snijeg pada o Đurđevu danu;*

c) objekt ili predmet uz glagole ***misliti, govoriti, znati o kome*** ili ***o čemu*** i uz glagole slična značenja. *O klinu visi, o zlu misli. Vojvode se o vojsci staraju. Tko o čemu misli, o onome i sanja. Svak o sebi sudi po drugome. Jakov mu poče o glavi raditi. Ne živi čovjek o samome hljebu, no o svakoj riječi, koja izlazi iz usta Božjih. Tko ne smije o tome pitati?*

Bilješka. Mjesto *o* s lokativom ne smije nikad stajati *ob*. Ne valja: *Misli ob udesu svome.*

4. ***Po*** pokazuje:

a) mjesto prostiranju na pitanje ***kuda?*** *Po jezeru vranac konjic pliva. Oblak se vije po vedrome nebu. Zlatom veze sve po čistoj svili;*

b) vrijeme na pitanje ***kada?*** *Po* (= poslije) *smrti nema kajanja. Miloš ostane sirotan po ocu;*

c) način na pitanje ***kako?*** *Po zakonu svojemu sudite mu. Čovjek se po besjedi poznaje. Nije mi po volji. Sve junake po imenu znadem.*

Bilješka. Pogrešno je *po* upotrebljavati *mjesto od. Dubravka spjevana po Gunduliću* ne znači, da je ona sjevana *od Gundulića*, već da je Dubravku netko drugi spjevao po uzoru Gundulićevu.

5. ***Pri*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***gdje?*** (= kod, pored). *Meso pri kosti, a zemlja pri kršu valja. Soba pri zemlji. Kad su bili pri večeri.* Preneseno: *Pri smrti je rekao. Jesi li pri svijesti, pri sebi? On ostade pri svome;*

b) uzrok i dopuštanje. *Pri ovolikoj množini pjesama* (= budući da je ovolika množina pjesama) *zasad se nije moglo drukčije učiniti. Pri svemu tome* (= premda je sve tako) *Turci opet ne smjednu udariti.*

6. ***U*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***gdje?*** *U svakoj kući ima dima. Dijete drži u pameti, što mu je otac kazao;*

b) vrijeme na pitanje ***kada?*** *Kad ujutru* (= u jutru) *dan osvane. Da vam budem u pomoći i u danu i u noći;*

c) način na pitanje ***kako?*** *Govori se u šali. Da s' u zdravlju opet sastanemo. Nađe se u čudu;*

d) kakav je tko ili što (atribut). *Dukati u zlatu* (= zlatni). *Jesi l' gdjegod u životu, Marko?*

e) dopunu nekim pridjevima i dodatak nekim imenicama. *U ovome poslu vješt čovjek. U čemu nijeste složni? Učitelj u vjeri.*

f) objekt nekim glagolima. *Obučavaj se u pobožnosti. Ni u čemu mi ne pomažeš.*

Instrumental

§ 296. 1. Instrumentalom se kazuje oruđe ili sredstvo, kojim se vrši glagolska radnja. *Soko leti perjem, a ne meson. Trava se srpom žanje. Ljepšim ću te darivati darom. Pa ga sluge rujnim vinom služe. Nude me ručkom. Piše se rukom i perom. Odgovor se počinjao narodnom poslovicom. Raspra se svrši ženidbom.*

2. Instrumental stoji uz povratne glagole ***ženiti se, kleti se, šaliti se, zabavljati se*** i t. d. *Zvonimir oženio se Lepom, sestrom kralja Ladislava. Jovan mu se Bogom kunijaše. Lud se ruga nastavom* (poukom) *oca svojega. Ne šali se glavom. Zabavljamo se knjigama.*

3. Instrumental stoji uz glagole ***mirisati, vonjati, zadajati*** (zadisati), ***disati*** i t. d. *Čim mirišu njedra tvoja, ili smiljem il' bosiljem ili dušom djevojačkom. Ni luk jeo ni lukom vonjao. Meso zadaje divinom. Neka Osman zlobom diše.*

4. Instrumental stoji uz glagole ***vladati, gospodovati, upravljati, zapovijedati*** i t d. *Vlada malom Crnom Gorom. Gospodujte ribama morskima. Ljudi dobro upravljaju svojim kućama. Kad Budimom care zapovijeda.*

5. Instrumental stoji uz glagole ***trgovati, obilovati, roditi, teći*** i uz druge glagole obilja i oskudice. *Stane trgovati svinjama. Mačva obiluje žitom. Crna gora listom urodila, sitnim listom i zelenom travom. Potok poteče vodom. Dok planine snijegom zapadoše. Koji se kamen često premeće, ne će mahovinom obrasti. Osu se nebo zvjezdama i ravno polje ovcama. Vrata ti dračem zarasla. Dijete rastijaše i jačaše duhom. Ne valja klonuti duhom. Šenuo pameću.*

6. Instrumental se uzima kao dopuna pridjevima obilja i oskudice: ***bogat, izobilan, plodan, rodan, dužan, siromašan — zadovoljan — velik, malen, star, mlad***

i t. d. *A bijaše Avram vrlo bogat stokom. Fruška Gora vinom izobilna. Dužan je i kosom na glavi. Blago vama, koji ste siromašni duhom. Nijesmo zadovoljni svojom platom. Velik tijelom, a malen djelom. Star godinama.*

7. Instrumental može biti dodatak imenicama. *Ne budite djeca umom. Svi su starinom Bošnjaci. Rodom sam Hrvat. Svi su zanatom vitezovi. Fratar imenom Martin. On je moj Bogom pobratim.*

8. Instrumentalom se označuje način, kako se koja radnja vrši. Instrumental načina. *Kiša pada kapljicama pa napada lokvicama. Novica se grohotom smijaše. Rijekom krvca poljem teče. Skakavci jatima dolijeću. Ljubi Gospoda Boga svim srcem i svom dušom svojom. Duhom sam s vama.*

Neke imenice dolaze samo u instrumentalu kao prilozi načina. *Kradom do nje dođe. Ode krišom. Otvorena vrata širom. Tajom idu kroz Korita ravna. Sve je dupkom puno. Poredom se u vodenici melje.*

Amo pripadaju i instrumentali imenicâ od istoga korijena s glagolom. Tautološki instrumental. *Tonom tone, tonući besjedi. Vikom viče po gori zelenoj. Oni bježe bijegom bez obzira. Skokom skaču.*

9. Uz komparativ i uz riječi poređenja označuje se instrumentalom mjera, za koliko se tko ili što razlikuje od koga ili čega. Instrumental mjere. *Viši pasom od svih ljudi. Sve je kolo glavom nadvisila.*

10. Instrumentalom kazuje se uzrok, s kojega što biva, uz glagole **dičiti se, ponositi se, omiljeti, kipjeti, koriti** i t. d. Instrumental uzroka. *Čim se koza dičila, tim se ovca sramila. Ponosi se kao mačka ogorjelom šapom. Mati se obično mnogim sinovima hvali. Narod uskipi osvetom. Svemu mi je rodu omiljela, mome bratu dvorbom i ugodbom. Da ga kori begovicom mladom.*

11. Instrumentalom kazuju se prilike, uz koje što biva. *Buzdovan nesrećom kovačevom prsne. Srećom ga njegovom ovaj dan zatvore.*

12. Instrumentalom pokazuje se namjera i svrha kojoj radnji. *Svatko nek ide svojim poslom.*

13. Uz glagole kretanja i gledanja pokazuje instrumental prostor, po kojemu biva neko kretanje i gledanje na pitanje **kuda?** Instrumental prostora. *Dunavom plovi lađa lagana. Al' je teško morem putovati. Ševe ptice nebom lete. I pogleda ravnim poljem.*

Uz glagol **biti**, a i uz neke druge glagole pokazuje instrumental prostor i na pitanje **gdje?** *Kad su bili poljem širokijem. Kada bješe gorom zelenom. Netko pjeva drumom.*

Bilješka. I ovdje se mogu pomisliti glagoli kretanja. *Netko pjeva* (idući) *drumom.*

14. Instrumentalom kazuje se vrijeme na pitanje **kada?** Instrumetal vremena. *Ona će je zorom okupati. Danju leže, a noću putuju. Časom vedro, a časom oblačno. Čim ga vidje, tim ga i poznade.*

Instrumental pokazuje i vrijeme, koje se ponavlja na pitanje **kada obično?** *Nedjeljom idemo u crkvu. Sve me kori jutrom i večerom.*

Bilješka 1. Instrumental vremena upotrebljava se samo od imenica, koje znače vrijeme. Zato ne valja govoriti: *početkom i svršetkom godine*, već treba reći: *na početku i na svršetku godine.*

Bilješka 2. Ne valja instrumental vremena uzimati s atributom. Nije dobro: *Svakim danom te čekamo*, već treba: *Svaki dan te čekamo.*

15. Imenice, a i pridjevi kao objektovi predikati mogu stajati u instrumentalu mjesto u nominativu. Predikatni instrumental. *Vukašin postane kraljem. Lasno je pokraj čaša junakom biti. Provrže se crnim jagnjetom. Naša se zemlja može nazvati rodnom.*

16. Imenice i pridjevi kao objektovi predikati u akuzativu mogu stajati u instrumentalu mjesto u akuzativu, t. j. mjesto dva akuzativa stoji akuzativ objekta s instrumentalom predikata. *Tuđu majku majkom zoveš, tuđeg oca ocem zoveš. Učini ga družba starješinom. Tko je mene postavio sudijom nad vama? Što me zoveš blagim?*

17. Mjesto nominativa ili akuzativa, koji imaju pred sobom veznik **kao**, a stoje kao predikatni dodaci subjektu ili objektu, može biti instrumental bez **kao**. Mjesto: *Došao si k nama kao gost* može se reći: *Došao si k nama gostom.* Mjesto: *Odvedoše ga kao roba* može biti: *Odvedoše ga robom.* Drugi primjeri: *Skenderbeg umrije tužnim izagnanikom. Svaka je dobra djevom, no da je vidimo nevom. Ja sam đakom dolazio stricu u Krapini. Dobitnikom da te vidim.*

Instrumental s prijedlozima

§ 297. 1. ***Među*** pokazuje mjesto na pitanje ***gdje?*** *Spavaše Petar među dvojicom junaka. Opazit ćeš dvije tanke jele, među njima bunar voda ima.* Preneseno: *Gorom jezde, među sobom govore.*

2. ***Nad*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***gdje?*** *Nad vodom je lice ogledao. Te nad Markom šator oboriše;*

b) poređenje s obzirom na vrsnoću. *Oj sokole nad svim sokolovima! Pjesma nad pjesmama. Tà od Šarca boljeg konja nema, nit' nada mnom boljega junaka;*

c) objekt uz glagole vladanja i dodatak uz imenice istoga značenja. *Da on caruje nad nama. Nitko dosada nije bio nada mnom gospodar. Tko je bio upravitelj nad tom vojskom?*

3. ***Pod*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***gdje?*** *Pod čadorom leži ranjen junak. Teško nogama pod ludom glavom.* Preneseno: *Ništa pod Bogom ne zna. Imam pod sobom vojnike. Ti si pod krivicom*;

b) način na pitanje ***kako?*** *Valja ga držati pod zaštitom. Ostali su pod sramotom. Postane arhiepiskop pod imenom Sava;*

c) vrijeme na pitanje ***kada?*** *Pod ručkom ukáza im svoje mišljenje;*

4. ***Pred*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***gdje?*** *Pred kućom stojeći pjevaju. Pred četom je junak harambaša;*

b) vrijeme na pitanje ***kada?*** *Gotovo pred svršetkom vlade svoje knezove nazove kapetanima.*

5. ***S, sa*** pokazuje:

a) društvo i zajednicu. *Bolje je s mudrim plakati nego s ludim pjevati. Tu je malo počinuo s vojskom. Tko se sa zlim druži, on se vazda tuži. Teško šuši s vukom ratujući. Ja se s njime ne poznajem. Stanko se vjenčao s Milicom. Gora se s gorom ne sastaje, a čovjek sa čovjekom vazda. Jedva kraj s krajem sastavlja.*

Prema slaganju glagolâ ***sastati se, sastavljati*** slažu se i glagoli ***rastati se, rastaviti, oprostiti se*** s prijedlogom ***s***.

kad se kazuje raskida. *Ako si me s konjem rastavio, sa sabljom me rastavio nijesi. Oprosti se sa sestrom i bratom. To napisa pa se rasta s dušom;*

b) oruđe uz riječi, koje se ne dadu sklanjati. *Turci biše potučeni s malo vojske* (= malom vojskom). *Žito je požnjeveno s pet žetelaca;*

c) način na pitanje ***kako?***, ako se ne misli sredstvo, već zajednica s nečim. *Želio je umrijeti s mirom* (= imajući mira). *Sa strahom sam stajao pred njime. Mnogi narod slušaše ga s radošću. I dosad su knjige dolazile, al' se nisu sa suzam' učile. S pomoću njegova topa uzet je Požarevac;*

d) vrijeme na pitanje ***kada?*** kad se pri tome misli neka zajednica u vremenu ili suvremenost. *Sa zorom Turci iziđu iz Loznice. Sa svršetkom ove jeseni svrši se prva godina ovoga vojevanja;*

e) objekt kojoj glagolskoj radnji. *Uze ruku Jugovića majka, okretala, prevrtala s njome* (= nju). *Učinite sa mnom, što vas volja. Kuda znam s njime? Pozdravi se sa crkvom* (= crkvu).

5. ***Za*** pokazuje:

a) mjesto na pitanje ***gdje?*** *Nezvanu gostu mjesto za vratima. Jasno pjeva za gorom djevojka;*

b) pravac kretanja. *Svagda idite za dobrim. Odoše za poslom. Dođu za majkom u Dobrinju. Ostane gledajući za njim. Ide mu sve za rukom* (preneseno);

c) objekt glagolskoj radnji i dodatak imenicama. *Tko za osvetom plače, bez očiju ostane. Čezne očima za majkom. Teško vuku, za kime ne laju, i junaku, za kim ne govore. Svi težimo za narodnom korišću. Svi plakahu i jaukahu za njom. Obuze ga želja za tvojima. Žeđ za osvetom.*

Sintaksa glagolskih oblika

Prezent ili sadašnje vrijeme

Prezent za radnje sadašnje i svagdašnje

§ 298. 1. Prezent imperfektivnih glagola izriče trajnu radnju u sadašnjosti, koja se zaista zbiva ili ne zbiva, kad se o njoj govori ili kad se za nju samo pita. Takvim prezentom

odgovaramo na pitanje. ***Što sada radiš?*** *Čitam Osmana. Izrađujem težak zadatak. Pjevaš li ti, što li radiš?*

Samo u zanijekanim pitanjima može se trajna radnja izreći i prezentom perfektivnih glagola. *Zašto ne dođu ti ljudi k nama? Zašto mi ne oprostiš grijeh moj?*

2. Prezent imperfektivnih glagola upotrebljava se i onda, kad se navode misli kojega djela, što je do nas došlo pa pripada sadašnjosti. *Preradović pjeva:*

„Domovina kakva bila,
Rođenom je sinku mila“.

3. Prezent imperfektivnih glagola kazuje i takvu radnju, koja se u svako doba događa, dakle radnju svagdašnju, koja može biti i sadašnja. *Šegrti nose vodu, cijepaju drva, lože vatru, gotove jelo, peru sudove, mijese hljeb* i t. d. — *Najviše idu na mobu te žanju, rijetko kose, kopaju kukuruze, kûpé sijeno ili šljive; kadšto se i prede na mobi.*

Radnja svagdašnja kazuje se i prezentom perfektivnih glagola *Nitko ne lijeva nova vina u mjehove stare, inače novo vino prodre mjehove i vino se prolije i mjehovi propadnu.*

4. Radnja, koja se može dogoditi u svako doba, kadgod se desi prilika, izriče se obično prezentom perfektivnih glagola. Takvi se prezent upotrebljava u poslovicama i u mudrim rijekovima, zato se i zove poslovični ili gnomski prezent. *Voda svašta opere do pogana jezika. Vino i mudroga pobudali. Nevolja svačemu čovjeka nauči. I guska katkad na ledu posrne. U visokijeh gora vrhe najprije ognjeni trijes udari.*

Ali u poslovicama dolazi prezent imperfektivnih glagola. *Zrela voćka sama pada. Prijatelj se u nevolji poznaje. Ruka ruku mije, obraz obadvije.*

5. U zavisnim rečenicama dolazi prezent imperfektivnih i perfektivnih glagola. *Tko se boji vrabaca, nek ne sije proje. Kad čovjek tone, i za gvožđe se hvata. Poslije Preobraženja kažu da se i na zemlji sve preobrazi i gora počne žutjeti.*

6. Za svagdašnje radnje u rečeničnom sklopu mogu biti izmiješani prezenti imperfektivnih i perfektivnih glagola. *Rđav pjevač i dobru pjesmu rđavo upamti i pokvareno je drugome pjeva i kazuje, a dobar pjevač i rđavu pjesmu popravi.*

Prezent za pređašnje radnje

§ 299. 1. Kad se prošli svršeni događaji živo pripovijedaju, kao da su nam pred očima, upotrebljava se prezent perfektivnih glagola mjesto aorista. Takvi se prezent zove pripovjedni ili historički prezent.

Prezent historički dolazi navlastito u glavnim rečenicama, u vremenskim, odnosnim, a kadšto i u posljedničnima. *Kad ujutru dan osvane* (= osvanu), *ustane* (= ustade) *carev sin pa odnese ocu one obadvije jabuke. Divljan ustane, digne ploču, pusti ih unutra pa opet ploču na vrata privali. Miloš Turke tako opkoli i stijesni, da se sjutradan predadu i polože oružje. Tako se poplaše, da stanu govoriti i spremati se, da bježe.*

U rečenicama dopusnim, uzročnim, pogodbenim i izričnima ne uzima se prezent historički, već aorist ili perfekt svršenih glagola. Rijetki su ovaki primjeri: *Zaluta gladan vuk u selo, i da se ljudi ne strče* (= bolje: *ne strčaše* ili *nijesu strčali) te ga ne ubiju* (bolje: *ne ubiše* ili *nijesu ubili), bilo bi zlo. Prođu s mirom kroz Turke, jer nigdje puška ne pukne* (bolje: *puče).*

2. U narodnim se pjesmama uzima za pređašnje događaje uopće prezent imperfektivnih glagola.

Vino piju Senjani junaci
Na kapiji Senja bijeloga,
Međ' njima je barjak sav od svile,
Vjetar duše pak barjakom njiše.

Ili: *Knjigu piše Žura Vukašine*
Te je šalje na Hercegovinu
Vidosavi, ljubi Momčilovoj,
Tajno piše, a tajno joj šalje,
U knjizi joj ovako besjedi.

Bilješka. Kako se vidi iz tih primjera, prezent zamjenjuje i aorist i imperfekt.

Prezent imperfektivnih glagola dolazi u narodnim pripovijetkama mjesto imperfekta, kad je već kojim drugim glagolskim oblikom prošlost označena. *Vrati se natrag i nađe caricu, a ona sjedi* (= sjeđaše) *sama u dvoru i suze roni* (= ronjaše).

*

Prezent imperfektivnih glagola uzima se u književnoj prozi i mjesto aorista i mjesto imperfekta, kad se kazuju događaji iz književnih djela. *Porodice Montekâ i Kapuletâ razdvaja* (= razdvajaše) *krvno neprijateljstvo. Jednom zgodom dolazi* (= dođe) *Romeo u palaču Kapuletovu i tu se zaljubljuje* (= zaljubi) *u Juliju.*

3. U književnoj prozi upotrebljava se prezent imperfektivnih glagola mjesto imperfekta, kad je ono, što se prikazuje, prema pripovjedaču u prošlosti, ali je u sadašnjosti ili suvremeno prema drugome prošlom događaju. *Kad tamo dođe, a to ima* (= imaše) *što vidjeti; skupili se ljudi iz bližnjih sela oko kuće, a iz daljnjih jednako dolaze* (= dolažahu) *pa viču* (= vikahu), *da im je velika poreza. Kad on unutra, a to na vatri veliki kazan, kuha se* (= kuhaše se) *u njemu večera, a pod vatre sjedi* (= sjeđaše) *domaćin.*

I u zavisnim rečenicama upotrebljava se prezent imperfektivnih glagola mjesto imperfekta, ako je u glavnoj rečenici prošlost već dovoljno označena. *A kad začu Isus, udivi se i reče onima, što idu* (= iđahu) *za njim.* — *Kad je sveti Nikola po zemlji hodio, nađe kod mora nekoga čovjeka, koji jednako viče* (= vikaše): *„Ne pomozi, Bože!“* — *Oštro mu je bilo zaprijećeno činiti drukčije, nego što mu knjiga kaže* (= kazivaše).

Prezent za buduću radnju

§ 300. 1. U glavnim rečenicama upotrebljava se prezent imperfektivnih glagola mjesto futura, ako ima uza nj kakva adverbna oznaka za budućnost. Futurni prezent. *Sjutra dolazimo. Poslije podne polazim na put. To mi ne gine ni poslije.*

To biva i onda, ako je budućnost označena zavisnom rečenicom. *Ako za dva dana to ne uradiš, ne tebi nema glave. Ako uzimam* (= budem imao) *manje pogrešaka nego drugi, ja sam zadovoljan.*

2. U nezavisnim upitnim rečenicama uzima se prezent imperfektivnih i perfektivnih glagola s veznikom *da* mjesto futura. *Koga da pitam* (= ću pitati)? *Zar da majka ostane* (= će ostati) *bez sina? Gospode, zar ti moje noge da opereš* (ćeš oprati)?

To značenje ima prezent kadšto i u nezavisnim rečenicama, koje nijesu upitne. *Kad me pitaš, pravo da ti kažem* (= kazat ću ti). *Evo sad ću leći u sanduk, pa da ti kažem, zašto sam se nasmijao.*

3. Prezent perfektivnih glagola uzima se u vremenskim, stvarnim pogodbenim, porednim, odnosnim i dopusnim rečenicama mjesto futura eksaktnoga, ako je u glavnoj rečenici imperativ ili futur (ili prezent mjesto futura). *Kad te opanke podereš, ja ću ti kupiti druge. Ostani, dok se vratim. Prije nego te upitam, nemoj odgovarati. Ako ne dođete, bit će nam žao. Bit će onako, kako Bog odredi. Tko prije dođe, njegova je jabuka. Ako i dođeš k meni, ne ćeš ništa vidjeti.*

Za tu se službu obično glagoli durativni slože s prijedlogom ***uz*** i tako postaju perfektivni. *Ako uzišteš, naći ćeš. Postarat ću se, koliko se uzmože. Ako tvoj sin uzima u svom dvoru svašta bolje, nego što je u mom, dat ću mu djevojku. Ako me, braćo, uslušate, bit će dobro.*

Bilješka. Tako se upotrebljavaju i glagoli ***dati, znati, imati, smjeti, htjeti*** i ***moći***, kad im se infinitiv združiti s prezentom ***budem: dadbudem, znadbudem, imadbudem, smjedbudem, htjedbudem, mogbudem.*** *Ako car htjed bude činiti štogod protiv vas, ovi će knezovi držati našu stranu. Kad odraste i znadbude za se, ne će tako biti. Ako i mogbudeš (i uzmogbudeš) što hoćeš, nemoj činiti, što hoćeš.*

Prezent za želju

§ 301. Prezent imperfektivnih i perfektivnih glagola s veznikom *da* kazuje želju i zamjenjuje željni način ili optativ. Prezent optativni. *Da si živ i zdrav! Da je dobra sreća! Bog da mu dušu oprosti! Zdravo da si, dijete Marijane!*

Prezent za pogodbu

§ 302. Prezent perfektivnih i imperfektivnih glagola s veznikom ***da*** upotrebljava se u nestvarnim pogodbenim rečenicama za nestvarnu pogodbu u sadašnjosti. U glavnoj je rečenici kondicional. Prezent kondicionalni ili pogodbeni. *Da ga zemlja ne vuče k sebi, poletio bi. Da imam, dao bih ti. Da znam, rekao bih ti.*

Prezent za zapovijed

§ 303. Prezent s veznicima *da* i *neka* izriče zapovijed u onim licima, koja nemaju zasebnih zapovjednih oblika, t. j. u 3. licu jednine i množine. Ali takav se prezent može upotrijebiti i za lica, koja imaju zasebne zapovjedne oblike. Imperativni ili zapovjedni prezent. *I ako poginem, neka poginem. Dok ima krvi, nek se prolijeva. A neka životi se naši skrate. Da idemo u lov u planine. Da igramo, da pjevamo, doka vojna ne imamo. Sad da platiš, što si dužan.*

Imperfekt ili pređašnje trajno vrijeme

§ 304. 1. Imperfekt se tvori samo od glagola imperfektivnih i služi za pripovijedanje događaja, koji su u prošlosti trajali ili su se ponavljali. Trajnu radnju u prošlosti pokazuje imperfekt durativnih glagola, a učestalu imperfekt iterativnih. *Sestrica se bratu kunijaše. Čoban prođe kroz šumu i idući čujaše i razumijevaše sve, što govore ptice i trave. Sunce se lagano u more spuštaše i tiha no pohladna noć nastupaše. Noću izlažaše i noćivaše na gori. Ozdravljahu svi, koji ga se doticahu.*

Bilješka. Svršeni glagoli nemaju imperfekta.

2. Mjesto imperfekta obično se upotrebljava perfekt imperfektivnih glagola, i to za trajnu radnju perfekt durativnih glagola, a za učestalu perfekt iterativnih.

Bilješka. Imperfekt glagola *biti* u 3. licu jednine *bijaše* i *bješe* s infinitivom kazuje, da je trebalo da tko što učini, ali da nije učinio, ili da nije trebalo, da tko što učini, ali da jest učinio. *Bijaše učiti, pa bi naučio* (ali nijesi učio). *Ne bješe trčati pa ne bi pao* (ali trčao si). *Bješe brati, a ne spati; ja sam brala, nijesam spala.*

Aorist ili pređašnje svršeno vrijeme

§ 305. 1. Aorist se tvori ponajviše od perfektivnih glagola i služi za pripovijedanje događaja, koji su se u prošlosti svršili. *Začuše se glasovi i munje zasijevaše. Kako stiže, sunce granu. Braća narastoše i ojačaše. Ušavši u kuću vidješe dijete s Marijom, materom njegovom, i padoše i pokloniše mu se.*

Mjesto takva aorista može se uzeti prezent historički ili perfekt perfektivnih glagola.

2. Aorist uzima se često, kad se kome priopćuje, što je njemu vrijedno i potrebno znati, ili se javlja kome, što se nedavno dogodilo, a njemu nije poznato, ili se kome spominje, što mu je poznato. Nadalje se može upotrijebiti aorist, kad tko što govori u čudu i ljutini, a i u pitanjima. *Snio sam, kneže, gdje ti jašeš na konju pak zagazi u veliko blato, zaglibi se, a ja se desih blizu tebe, ti me pobrati, te te izvadih iz blata. — Kad bude ujutru, poviču stražari: „Utekoše Turci!" — Ja sam vam nekoliko puta govorio, da se umirite, i vi me do danas ne poslušaste. — Savo, Savo, sebe ne zabijeli, a mene zacrni. — Skoči na noge i poviče: „Šta uradiste, da od Boga nađete!"*

U svim tim rečenicama može se uzeti perfekt perfektivnih glagola, ali se ne može uzeti prezent historički.

3. Aorist dolazi i u zavisnim rečenicama. *Govorahu tako, da vjerova veliko množstvo Jevreja. Kad dođoše na mjesto, koje im Bog kaza, načini ondje žrtvenik. Po zakonu našemu valja da umre, jer načini sebe sinom Božjim.*

4. Aorist se upotrebljava za buduće događaje, koji će se u čas dogoditi ili se mogu svaki čas dogoditi. Što će se pouzdano dogoditi, prikazuje se, kao da se već dogodilo. *Ja ću uzeti jednoga konja pa odoh* (= otići ću) *po svijetu. Odriješi mi bijele ruke, jer mi obje otpadoše* (= otpast će). *Bježi, udarih* (= udarit ću) *te. Umrijeh* (= umrijet ću) *od žeđi, daj mi čašu vode. Gospode, izbavi nas, izgibosmo* (= izginut ćemo). *Što rekoh, ne odrekoh* (= ne ću odreći).

Bilješka. Takav aorist uzima se obično uz rečenice s imperativom ili futurom, a i inače.

5. U stvarnim pogodbenim rečenicama sa *ako* upotrebljava se aorist mjesto prezenta perfektivnih glagola ili upravo mjesto futura eksaktnoga, ako u glavnoj rečenici stoji futur ili imperativ. *Ako oni ne skočiše* (= skoče) *brzo, knez će doći do Stambola moga. Ako li nam Srbi utekoše* (= uteku), *na jad će vam jutro osvanuti. Ako, seko, ja poginoh* (= poginem) *amo, pomeni me po peškešu* (daru) *mome. Ako tebi utekoše* (= uteku) *Turci, ela* (= ded) *javi* (= potjeraj) *ovce uz planinu.*

Bilješka. U glavnoj rečenici može biti i aorist, a i perfekt mjesto futura. *Ako pođoh* (= pođem), *nagledah se* (= nagledat ću se) *jada. Ako tebi utekoše* (= uteku) *Turci, ti si jutros u jad udario* (= udarit ćeš).

6. Aorist dolazi u poslovicama mjesto prezenta u glavnim rečenicama, do kojih stoji koja zavisna rečenica. Gnomski ili poslovični aorist. *Tko se dima ne nadimi, on se ognja ne nagrija* (= nagrije). *Što pođe niz vodu, ne vrnu* (= vrne) *se uz vodu. Što dikla navikla, to nevjesta ne odviče* (= odvikne).

Bilješka. I u zavisnoj rečenici može biti aorist. *Dok se ne namuči* (= namučiš), *donde se ne nauči* (= naučiš).

7. Aorist stoji kadšto mjesto perfekta. *Kako me nauči* (= je naučio) *otac moj, onako govorim. Ja dođoh* (= došao sam) *u ime oca svojega. Ala imaš brza konja, gdje ga dobi* (= si dobio)?

8. Aorist durativnih glagola znači isto, što imperfekt. Često je trajanje radnje označeno kojom vremenskom oznakom. *Bojak biše* (= bijahu) *tri bijela dana. No ga baci u lednu tamnicu, tu tamnova tri godine dana. Ja svagda učih u zbornici i u crkvi i ništa tajno ne govorih. Kad to čuše ljudi, idoše za njime pješice.*

Aorist ***bi*** stoji kadšto mjesto imperfekta ***bijaše***. *Mladiću ne bi žao. Kad bi osmo veče. S radošću uzeše ga u lađu, i odmah lađa bi na zemlji.*

Perfekt ili prošlo vrijeme

§ 306. 1. Perfekt kazuje prošlu radnju, koja se u sadašnjosti svršila ili joj posljedice traju još u vrijeme, kad tko o njoj govori, a aorist izriče prošlu radnju, koja se u prošlosti svršila. Na pr. *Sunce je zašlo* znači isto, što i: *Sada je sumrak*, a *Sunce zađe* znači, da se taj događaj svršio negdje prije, a kad o tome govorim, ne mora biti sumrak, može biti i dan. Taka je razlika između: *Došao sam kući* = *Sad sam kod kuće*, i *Dođoh kući*, t. j. dođoh negdje jednom, a kad to govorim, nijesam baš kod kuće, već možda u šumi. Drugi primjeri: *Primili smo svoju platu* (= imamo je) *Djevojka nije umrla* (= nije mrtva), *nego spava. Vidjeli smo njegovu zvijezdu na istoku i došli smo* (= tu smo), *da mu se poklonimo. Sarajevo, što si potamnjelo? Grohotom se nasmije pa reče: „E! ti si se poplašio od Turaka* (= a sad si u strahu)".

Takav se perfekt zove perfekt prezentski ili logički. Mjesto perfekta logičkoga ne može se uzeti prezent historički, a i aorist se uzima samo rijetko.

2. Perfekt logički upotrebljava se i onda, kad se koji prošli događaj uzima kao sadašnji prema drugome svršenom pređašnjem događaju, o kojemu se govori, a ne prema vremenu, kad tko o njemu govori. *Idući tako po svijetu nađe lisicu, gdje se uhvatila u gvožđa* (t. j. nađe lisicu uhvaćenu). *Kad ujutru ustanem, a to vuci došli i zaklali moga konja* (t. j. nađem konja zaklana).

3. Perfekt imperfektivnih glagola može se svuda uzeti mjesto imperfekta, a perfekt perfektivnih glagola svuda mjesto aorista i prezenta historičkoga. *Sirota žena jednako je žalila* (= žaljaše) *za zmijom i plakala* (= plakaše). *Kad to čule* (= čuše) *dvije ptice crne, jedna grače, u oblake skače. Miloš je Turke tako opkolio* (= opkoli) *i stijesnio* (= stijesni), *da su se sutradan predali* (= predadoše ili predadu) *i položili* (= položiše ili polože) *oružje.*

4. Perfekt perfektivnih glagola stoji kadšto mjesto futura uz rečenice s imperativom. Upotrebljava se dakle kao i aorist. *Jaši vranca, bježi u Kotare, oboje smo izgubili* (= izgubit ćemo) *glave. Stani, care, nijesi utekao* (= ne ćeš uteći). *Nemoj više s njima boja biti, e si svoju glavu izgubio* (= izgubit ćeš), *al' se u svog cara omrazio* (= omrazit ćeš se).

5 Perfekt perfektivnih glagola stoji mjesto futura uz pogodbene rečenice sa ***ako***. *Ako joj ne pogodiš biljege, ti si poginuo* (= poginut ćeš). *Ako ostaneš, care, u ćeliji, onda si se grijeha oprostio* (= oprostit ćeš se).

6. Perfekt perfektivnih glagola dolazi kadšto mjesto futura eksaktnoga u vremenskim rečenicama sa ***dok, dokle*** i pogodbenim rečenicama sa ***ako,*** ako je u glavnoj rečenici futur ili imperativ. Upotrebljava se dakle kao i prezent perfektivnih glagola i aorist. (**§ 300.** 3. i **305.** 5.). *Udri cigančе, dokle nije tikvu razbilo* (= ne razbije). *Bježi, junače, kud te oči vode, dok nije došao* (= ne dođe) *zmaj. Ako vrag nije razbio* (= ne razbije) *kolijevku, razbit će grob.*

7. Perfekt perfektivnih glagola kadšto stoji mjesto gnomskoga prezenta ili gnomskoga aorista. *Što kolijevka zaljulala* (= zaljulja), *to motika zakopala* (= zakopa). *Gdje tko nikao* (= nikne), *tu obikao* (= obikne).

8. Perfekt s veznikom ***da, da ne*** kazuje zapovijed i zabranu. Zapovjedni ili imperativni perfekt. *Odmah da si pošao* (= pođi) *k ovcama. Da se nijesi makao* (= nemoj se maknuti) *odatle.*

9. Perfekt s veznikom ***da, da ne*** kazuje prošlu radnju u nestvarnim pogodbenim rečenicama. U glavnoj je rečenici kondicional. Pogodbeni ili kondicionalni perfekt. *Da sam budna bila, ne bi dobio ni tih opanaka. Da sam imao, dao bih ti.*

10. Perfekt uz riječi ***o da, kamo sreće da*** znači želju, koja se ne može ispuniti. *O da nijesam nikad kralj bio* (ali bio sam)! *Kamo sreće da sam umr'o* (ali nijesam umr'o)!

11. Perfekt perfektivnih glagola pokazuje kadšto prošli događaj, što se dogodio ili svršio prije koje druge prošle radnje, koja se uz onaj događaj spominje. Takav perfekt stoji mjesto pluskvamperfekta. *Čuvši to car on otjera odmah svoja dva starija sina od sebe, a trećega sina oženi djevojkom, koju je sebi izabrao* (= izabrao bješe).

Bilješka. U pjesmama, u živu pripovijedanju, u poslovicama, pa i u radosti i čuđenju često se u 3. licu jednine izostave enklitike *je* i *su*. *To začula mila stara majka. Bila dva brata, pa jedan radio, a drugi jednako besposličio i gotovo jeo i pio. Bilo pa i prošlo. Došao Miloš.*

Redovno nestaje *je* poslije zamjenice *se*. *Izvila se zlatna žica vrhom iz mora, savila se prvijencu oko pojasa.*

Pluskvamperfekt ili prošlo svršeno vrijeme

§ 307. 1. Pluskvamperfekt kazuje događaj, koji se zbio ili svršio prije koje druge prošle radnje, što se uz onaj događaj spominje. Pluskvamperfekt se tvori redovno od perfektivnih glagola, rjeđe od durativnih, dolazi ponajviše u zavisnim rečenicama vremenskim, uzročnim, pogodbenim, dopusnim i odnosnim, ali i u glavnima. *Miloš se ne htjede predati, premda su mu Turci bili mater zarobili. Kad se bjehu svati podignuli, ne umiju dvoru puta naći. Imaše nekakav car jedinka, koji mu već do oružja dorastao bješe. Da nijesam bio došao i govorio im, ne bi grijeha imali Dvanaest godina bjehu služili tome caru pa trinaeste godine odmetnuše se.*

2. Pluskvamperfekt često naznačuje uopće koji prošli događaj kao i perfekt, ili se bar ne spominje ona prošla radnja, prije koje se taj događaj svršio. *Štogod Ture pjano govorilo, to trijezno bješe učinilo* (= je učinilo). *Kad to vidje care Konstantine, on se bješe vrlo začudio* (= začudio se). *Car glavom bješe izišao* (= izišao je) *i popeo se na onu planinu. Svi se Bogu bjehu obrnuli.*

Bilješka. U 3. licu jednine i množine često se izostavlja *je* i *su*. *Djeveri joj bili govorili.*

Futur ili buduće vrijeme

§ 308. 1. Futur pokazuje trajnu ili svršenu radnju u budućnosti. Trajna se radnja kazuje futurom imperfektivnih glagola: ***putovat ću***, a svršena futurom perfektivnih glagola: ***doći ću***. *Bolovat ću, preboljeti ne ću. Svi će doći i divit će se.*

2. Mjesto infinitiva uzima se u futuru i prezent sa ***da***. *Sjutra ćemo da vam javimo sve* (= javit ćemo). *Što će to da bude* (= biti). *Samo ću nešto da vam kažem* (= ću kazati).

Bilješka. Uz *da* bolje se osjeća značenje glagola *htjeti* nego uz infinitiv.

3. Futur perfektivnih glagola uzima se kadšto u pripovijedanju za svršene radnje u prošlosti, koje se obično kazuju aoristom ili prezentom historičkim. Futur historički. Ponajviše se tako upotrebljava glagol ***reći***. *„Po svemu vidim", reći će* (= reče) *sudija s dostojanstvom, „da vam djeca imaju lijepe darove". Stojeći jedan dan na prozoru vide, gdje ispred njihove kuće prođe carev sin, pa će reći* (= reče) *mlada: „Ah, lijep ti je onaj carev sin!"*

Tako dolazi i samo 3. lice ***će***. *Rekoh bratu: „Sve će biti bolje", a on će na to: „Za me nikad".*

4. Futur upotrebljava se često za radnju, koja se pomišlja moguća u sadašnjosti. *Ova poslovica bit će* (= valjada je) *dosta stara. Taka dva čovjeka teško će se naći* (=valjada nema) *u ovome selu. Ljúdî, koji ovim jezikom govore, nema danas u Dalmaciji, a ne će ih biti* (= valjada ih nema) *ni u Bosni.*

Bilješka. Kako se ovakim futurom izriče neka neizvjesnost, njemu se često dodaje pleonastički ***valjada, po svoj prilici.***

5. Futur često naznačuje radnju, koja se svagda događa ili kadgod se prilika desi. Poslovični ili gnomski futur mjesto prezenta gnomskoga. *Podmuklo pseto najprije će ujesti* (= ujede). *Pravi hajduk nikad ne će ubiti* (= ubije) *čovjeka, koji mu ništa ne čini.*

6. Futur kazuje kadšto blagu zapovijest Zapovjedni ili imperativni futur. *Ako imaš od srca djevojku, moje ćeš joj ime nadjenuti* (= nadjeni), *stavi ime: dušo Ajkunice Ako se nađeš s ocem mojim, kazat ćeš* (= kaži) *mu, da sam zdrav.*

7. Futur dolazi i u zavisnim rečenicama, samo ga nema u vremenskim s veznikom ***kad*** i ***dok,*** u pogodbenima sa ***ako*** i u namjernima s veznikom ***da.*** *Pokrit će skakavci svu zemlju, da se ne će vidjeti zemlje* (posljedična rečenica). *Novine pišu, da će biti rata* (izrična). *Više ću za dan dva nasjeći, nego ćeš ti za tri odvesti* (poredna). *Žali Šarac tebe gospodara, jer ćete se brzo rastanuti* (uzročna). *Majmun je majmun, ako ćeš ga u kakve haljine oblačiti* (dopusna). *Pitao me, kad ću doći* (zavisno pitanje). *Pitaj strica, ne ćeš li od njega što saznati* (namjerna bez ***da***). *To će vam kazati duh utješitelj, koji će doći* (odnosna).

8. a) U vremenskim rečenicama sa ***kad, dok*** i u pogodbenima sa ***ako*** ne uzima se futur, već prezent perfektivnih glagola, kad se naznačuje, da će se koja radnja svršiti u budućnosti prije koje druge buduće radnje. Tu prezent ima službu futura eksaktnoga. (**§ 300.** 3.) *Kad pročitam* (ne: *ću pročitati) knjigu, pripovijedat ću ti sadržaj. Kad dođeš* (ne: *ćeš doći*) *k meni, saznat ćeš, što će biti. Čekat ćemo, dok se Miloš vrati* (ne: *će se vratiti). Ako nađem* (ne: *ću naći) gdje onu knjigu, poklonit ću ti je. Ako ne dođete* (ne: *ćete doći) u školu, ne ćete razumjeti zadatka.*

Bilješka. Drukčije je u primjeru: *To će biti i u onaj dan, kad će se javiti sin čovječji.* Tu je ***kad = u koji.***

b) U odnosnim rečenicama također stoji prezent perfektivnih glagola mjesto futura, kad imaju značenje pogodbene rečenice. *Tko dođe* (= ako tko dođe) *k meni, vidjet će.*

c) U vremenskim, pogodbenim i odnosnim rečenicama upotrebljava se i futur eksaktni sa ***budem*** od

imperfektivnih glagola. *Ako budete marljivo učili* (ne: *ćete učiti), bit ćete srećni ljudi. Koji ne budu dolazili u školu, ne će mnogo naučiti.*

d) U namjernim rečenicama sa ***da*** stoji redovno prezent ili kondicional. *Dao sam ti novac, da ga čuvaš* ili: *da bi ga čuvao.*

9. Kadšto se u zavisnim rečenicama uzima futur za neizvjesnu radnju mjesto kondicionala. *Soko leti preko Sarajeva, traži hlada gdje će počinuti* (= bi počinuo). *Mišljaše samo, kako će utvrditi svoje granice* (= bi utvrdio).

Futur eksaktni ili buduće svršeno vrijeme

§ 309. 1. Futur eksaktni kazuje buduću radnju, što će se dogoditi prije koje druge buduće radnje, koja se spominje. Futur eksaktni uzima se u zavisnim rečenicama, i to u vremenskima, stvarnim pogodbenima, odnosnima i dopusnima, a tvori se ponajviše od imperfektvnih glagola, rjeđe od perfektivnih, jer perfektivni glagoli stoje redovno u prezentu mjesto u futuru eksaktnome. *Što se više budeš protivio, sve ćeš se više zapletati u neprilike. Kad budete polazili u Zagreb, sjetite se i nas. Ako bude Miloš prešao* (bolje: *prijeđe) Drinu, Miloša ću na mejdan zazvati. Kad budeš došao* (bolje: *dođeš*), *kazat ću ti. Ako ne budete pazili, ne ćete ništa naučiti.*

2. Mjesto futura eksaktnoga od durativnih glagola uzimaju se često durativni glagoli složeni sa ***uz*** u prezentu. *Ako uzištеš* (= budeš iskao). *naći ćeš.*

Bilješka. Tako se upotrebljavaju osobiti oblici futura eksaktnoga ***htjedbudem, mogbudem, dadbudem, imadbudem, smjedbudem, znadbudem.*** *Ako mi uzidete nasuprot i ne htjedbudete slušati me, dat ću vam sedam puta više muka prema grijesima vašima.*

3. Futur eksaktni sa ***budem*** upotrebljava se i za događaje svršene u prošlosti, i to ponajviše u nestvarnim pogodbenim rečenicama s veznikom ***da*** mjesto perfekta *Da me budeš za Ivana dala* (= si dala), *sad bi ono moji svati bili.*

4. Kad se kazuju neizvjesni prošli događaji, za koje se ne zna, da li se jesu dogodili ili nijesu, upotrebljava se

aktivni glagolski pridjev složen s futurom *bit ću. Bit će dosad i onaj ručao, koji je jutros kravu izgubio. Strah je mene, bit će poginuo.*

Bilješka. Ti se oblici lako mogu zamijeniti riječima: *valjada je ručao, valjada je poginuo* ili *bit će da je ručao, bit će da je poginuo.*

Kondicional ili pogodbeni način

§ 310. 1. Kondicional sâm ili s veznicima ***da, neka*** i ***kad*** u glavnim rečenicama znači želju. *Bog bi dao, da bi dobro bilo! Neka bi i to bilo! Kad biste me, braćo, poslušali! Da bih umr' o smrću pravedničkom!*

2. Kondicional sadašnji upotrebljava se u namjernim rečenicama s veznicima ***da, eda, kako, neka, ne bi li.*** *Da bi se poslovice lakše razumjeti mogle, ja sam kod mnogih dodavao po koju riječ. Ljuto savi i otud i otud, eda bi mu glavu osjekao. Bojahu se, da mu se ne bi što dogodilo. Molim vas, da o tome ne biste nikome govorili.*

3. Kondicionalom izriče se neizvjesnost i mogućnost. Neizvjesne i moguće su radnje navlastito u pitanjima. *Bi li poznala, čija je ovo ruka? Zavadio bi dva oka u glavi. I kamen bi riječima podigao. Zapita ih, eda bi imali što, da mu dadu za jelo. Car ne znađaše, kako bi ukrotio silnoga neprijatelja.*

4. Kondicionalom se kadšto ublažuje koja tvrdnja ili molba. *Ja bih te molila* (= molim te), *da pročitaš ovo pismo. Ja bih rekla* (= velim), *da će biti kiše.*

5. Uz nestvarne pogodbene rečenice sa ***da*** stoji u glavnoj rečenici kondicional sadašnji, i to za sadašnjost i za prošlost. *I moja bi majka znala gibanicu umijesiti, da je sira i masla. Da sam srećom mogao otići u Bosnu, jamačno bih našao još mnogo znatnih riječi.*

6. Kad se pogodba izriče sa ***kad,*** stoji kondicional u pogodbenoj rečenici i u glavnoj. *Kad biste znali mene, znali biste i oca mojega. Kad bi proroci bili, ne bi bili ljudi.*

7. Kondicional dolazi i u mogućim pogodbenim rečenicama sa ***ako,*** uz koje u glavnoj rečenici ima kondicional, imperativ ili futur. *Ako bi mu i to malo bilo, bijelu bih mu načinio kulu.*

8. Kondicional upotrebljava se i u odnosnim rečenicama, kojima je značenje rečenice pogodbene. *Koji bolesnici* (= ako koji) *ne bi došli u crkvu, njima bi đakoni raznosili pričešće po kućama. Kralj obeća mnogo blaga onome, koji bi mu kćer povratio.*

9. Kondicional dolazi i u dopusnim rečenicama sa ***ako i, da i.*** *Ako bih ti i usuo vina, za te nijesu čaše pozlaćene. Idem, da bih se i ne vratio.*

10. I u vremenskim se rečenicama uzima kondicional, ako se kazuje kakva mogućnost. *Molim svakoga, kad bi mu pala na um kakva poslovica, da bi je zapisao i meni poslao.*

11. Mjesto glagolskoga pridjeva ***bio*** u kondicionalu ***bio bih*** uzima se i pridjev ***rad,*** a ***rad bih*** znači isto, što ***želio bih, radi bismo = željeli bismo.*** Tako se govori i ***radij (radiji) bih*** (= volio bih) i ***volij (voliji), najvolij (najvoliji) bih.*** *Mi bismo radi od tebe znak vidjeti. Radij bih ondje biti nego ovdje. Ja bih volij odlaziti.*

12. Kadšto stoji kondicional bez glagolskih pridjeva ***bio, htio, mogao.*** *Bi li (htjela), majko, kakvih ponuda? Što bi (mogli) zidari, kad se ne bi zidalo? Ja bih, sinko, vode iza gore (htjela).*

13. Kondicionalom sadašnjim pripovijedaju se događaji, koji su se u prošlosti ponavljali. Iterativni kondicional. *Bila tri brata, pa na bijelome svijetu ništa nijesu imali do jednu krušku te bi tu krušku redom čuvali: jedan bi ostao kod kruške, a druga dvojica išla bi na nadnicu. Kad bi došla kakva sirota pred kuću, svekrva bi je obranicom otjerala, a snaha bi svoj zalogaj siroti udijelila.*

Bilješka. U zavisnim rečenicama s iterativnim kondicionalom obično stoji uz veznik ili zamjenicu prilog ***god*** ili on se može lako dopuniti. *Kad bi god kakva sirota došla, svekrva bi je otjerala. Tkogod bi došao, dobio bi darak.*

14. Kondicional prošli izriče mogućnost i nestvarnu pogodbu sa ***kad*** u prošlosti. *Već bih odavna bio svršio svoj posao, ali zato nije bilo ni mira ni vremena. Kad bi Luka bio onu knjigu napisao, on bi je bio i izdao. Možda bismo bolje bili uradili, da nijesmo ništa započeli.*

Bilješka. Gdjegod je prošlost dovoljno označena, tu može stajati kondicional sadašnji mjesto kondicionala prošloga. To bi moglo biti i u posljednjemu primjeru, jer u zavisnoj rečenici već stoji perfekt.

Imperativ ili zapovjedni način

§ 311. 1. Imperativ pokazuje želju, molbu, savjetovanje, nagovaranje, zapovijed, opomenu i zabranu.

Imperativ se tvori od perfektivnih i imperfektivnih glagola. Osobitih imperativnih oblika ima samo za 2. lice jednine i za 1. i 2. lice množine, a 3. lice jednine i množine opisuje se prezentom sa ***neka*** i ***da***. *Spremi vina i rakije. Spremaj se što brže. Za zlom djevojkom reci dobro, a za dobrom kako ti drago. Viđajmo se, dok je ranije, ne kajmo se u nevrijeme. Pripravite put Gospodu i popravite staze njegove. Podajte mu, neka jede. A neka životi se naši skrate.*

Bilješka. U učtivome govoru upotrebljava se imperativ ***izvoli, izvolite*** s infinitivom mjesto imperativa samoga glagola. *Izvolite primiti ovu knjigu.*

2. Imperativ u 2. licu jednine uzima se u živu pripovijedanju za kazivanje prošlih događaja te zamjenjuje aorist ili imperfekt. Imperativ historički. Tako se imperativ može upotrijebiti uz subjekt u 1. i 3. licu jednine i množine, ako u rečenici pred njime stoji koje prošlo vrijeme. *Uzmem nož, pa sve dlaku po dlaku odrezuj* (= odrezivah) *i navezuj* (= navezivah). *Kad to čuje zmaj, odmah sjedne na konja pa potjeraj* (= potjera). *Pograbismo puške pa o rame, pa se veri* (= verasmo) *i tamo i amo. Stojša ga dočeka, te se uhvate u koštac pa se ponesi. Onda oni bježi gorom, što bolje mogu.*

3. Imperativ u 2. licu jednine dolazi uz subjekt 3. lica jednine, kad se kazuje kakva želja, ponajviše u pozdravima. *Pomozi Bog, bako! Budi Bog s nama i anđeli Božji! Nosi te đavo! Tko je pješak, priteži opanke, tko je konjik, priteži kolane* (pojas za sedlo).

Bilješka. U istinu je staro to 3. lice imperativa, koje je s 2. licem jednako. Mjesto toga imperativa može biti 3. lice prezenta sa ***neka*** i ***da*** ili optativ (= tvornome glagolskom pridjevu). *Bog da mu duši pokoj dâ! Bog te ubio, moj zlatni prstene!*

4. Imperativ kazuje često pogodbu i dopuštanje te zamjenjuje stvarne pogodbene i dopusne rečenice. *Otkini* (= ako otkineš) *komarcu jednu nogu, on je sakat do vijeka. Budi* (= ako budeš), *neve, sobom dobra, bit će tebi svaka dobra. Dobro živi, zlo živi* (= ma da živiš), *mre se. Odsijeci* (= ako i odsiječeš) *psu uši, pas kao pas; odsijeci rep, pas kao pas.*

5. Mjesto imperativa uzima se prezent sa ***da*** i ***neka***, kad se kazuje zapovijed, opomena, pozdravljanje i proklinjanje. Imperativni prezent. *Čuješ li, čobane! Stado da mi dadeš, jer sam te nadjačala. Tkogod dođe Urvinom planinom, neka znade, da je mrtav Marko. Tkogod prosi, neka doma nosi. Da bježimo, sinko, po svijetu. Zdrav da si mi, vojvoda Milošu! Ah! kakva je, da je Bog ubije.*

6. Mjesto imperativa stoji futur, kad se kazuje blaža zapovijed. Imperativni futur. *Kada dođeš našem mjestu svetom, onda ćeš se pokloniti* (= pokloni se), *sine, te se moli Bogu po zakonu i pročitaj časno evanđelje.*

7. Mjesto imperativa stoji i perfekt sa ***da, da ne***, kad se kazuje zapovijed ili zabrana. Imperativni perfekt. *Odmah da si pošao k ovcama. Možeš otvoriti sve osam odaja, ama devetu da se nijesi usudio* (= ne usuđuj se) *otvoriti.*

8. Imperativ sa ***ne*** kazuje zabranu. Tako se upotrebljava ponajviše imperativ imperfektivnih glagola, rjeđe perfektivnih. *Ne sabirajte sebi blaga na zemlji, gdje moljac i rđa kvari. Dovedite ljepotu djevojku, u njene dare ne dirajte. Ne odbacujte slobode svoje. Ne upiši mi, Bože, u grijeh. Ne učini zlo za zlo.*

9. Zabrana se kazuje sa ***nemoj, nemojmo, nemojte*** uz infinitiv ili prezent sa ***da***. *Nemoj plakati* (= ne plači). *Nemojte mi svadit gospodare. Nemoj da se plačeš. Nemojte da ne dođete* (= dođite).

10. Imperativ se pojačava imperativima glagolâ ***dati, ići, hoditi*** i uzvicima ***de, dede, dete, hajte, hajde, nuder***. *Daj mi nađi od tamnice ključe. Dajte, braćo, da se rastajemo. Idi pošlji Pavla na tazbinu. Hodi sakrij se. De mi skupi kićene svatove. Dede reci svojoj vjernoj ljubi. Dede gledajte. Hajte, braćo, mene poslušajte. Hajde, braćo, da se dijelimo. Nuder, seko, ti obuci sve moje haljine.*

Infinitiv ili neodređeni oblik

§ 312. 1. Infinitiv je po svome obliku imenica bez sklanjanja, zato je srednjega roda. *Čitati nije teško = Čitanje nije teško.* Ali po svojoj osnovi infinitiv je glagol, jer može imati uza se objekt i označuje se prilozima. *Pjesmicu lijepo čitati nije lako.*

2. Infinitiv dolazi kao subjekt:

a) uz bezlične imenske predikate. Predikatni pridjev stoji u srednjem rodu. *Ružno je smijati se tuđoj nesreći. Lakše je steći nego sačuvati. Bolje je umjeti nego imati. Sramno je jedno govoriti, a drugo misliti. Muka je pogoditi, lako je reći. Sramota je sivome sokolu tjerati dugo jato jarebica, pa za sebe ne uloviti mesa.*

Bilješka 1. Često se na prethodni infinitiv subjekta pokazuje zamjenicom ***to.*** *Ljude ispovijedati — to je samo svećenički posao.*

Bilješka 2. Uz ovake predikate kadšto stoji mjesto infinitiva subjektna rečenica sa ***da*** uz pasivni prezent sa ***se.*** *Grehota je to činiti = Grehota je, da se to čini.*

b) Infinitiv stoji kao subjekt uz genitiv s atributom i uz posvojne pridjeve kao predikate. *Dobroga je pastira ovce strići, a ne derati. Carevo je zapovijedati, a naše slušati.*

c) Infinitiv je subjekt uz bezlične glagole ***valja, treba*** i uz bezlične pasivne glagole ***mora se, može se, smije se, stane se, počinje se*** i t. d. *Valja ići. Treba raditi. Mora se poći. Može se govoriti. Ne smije se psovati. Počinje se pisati.*

Bilješka 1. Kad je subjekt infinitiv ***biti*** s pridjevom, pridjev stoji u dativu jednine muškoga roda, i to u neodređenoj deklinaciji. *Malim valja biti zadovoljnu.* Ali pridjev može biti i u nominativu. *Malim valja biti zadovoljan.*

Bilješka 2. Mjesto infinitiva stoji uz ***treba, valja*** i prezent s veznikom ***da.*** *Valja da radimo. Treba da ideš.*

3. Infinitiv dolazi kao objekt uz nepotpune glagole ***moći, morati, htjeti, voljeti, željeti — umjeti, znati, obećati, misliti, slušati, zaboraviti — početi, nastaviti, stati*** (= početi), ***prestati namjeravati, bojati se, stidjeti se, dati, imati, smetati.*** *Moram ići. Znam pisati. Mrtva glava ne zna govoriti. Volim jednu ranu bolovati nego dvije. Ja sam te naučio pisati. Misliš li me mrtva požaliti, požali me, dok sam u životu. Počinjem besjediti. Majka Marku stade* (= poče) *besjediti. Ne boj se uzeti Marije žene svoje. Kopati ne mogu, prositi stidim se.*

I uz mnoge druge glagole infinitivi nijesu pogrešni. *Protive se platiti. Vidiš li ovdje šiti? Nadali su se dobiti štogod.*

Bilješka 1. Uz glagole ***htjeti, moći, morati, početi*** već se i ne osjeća, da je infinitiv objekt, pa se on uzima naprosto kao predikat (predikatna imenica) sa pomenutim nesamostalnim glagolima. *Ja ću sjutra po djevojku poći.* (§ 157. 5.)

Bilješka 2. Kad je objekt infinitiv ***biti*** s pridjevom, pridjev stoji u nominativu. *Nitko ne može prije smrti srećan biti.*

4. a) Mjesto infinitiva objekta gotovo uvijek može stajati prezent s veznikom ***da.*** *Možeš da otvoriš* (= otvoriti) *tri četiri odaje. Čovjek bi htio vode da pije* (= piti), *ama ne može da dohvati* (= dohvatiti). *Onda najmlađi otpoče da kazuje* (= kazivati). *Ne zna da besjedi* (= besjediti), *a ne umije da ćuti* (= ćutjeti). *Željeli smo da dođemo* (= doći). *Ne moraš danas da platiš* (= platiti). *Bojao se glasno da govori* (= govoriti).

To može biti i u futuru i u imperativu sa ***nemoj.*** *Sjutra ćemo da vam kažemo* (= kazati). *Nemojte sve da potrošite* (= potrošiti).

Bilješka. U svim takim slučajevima mora se veznik ***da*** primaknuti što bliže prezentu, a pred njime se ne bilježi zarez.

b) Uz glagole ***vidjeti, gledati, opaziti, čuti,*** kad oni znače pravo zamjećivanja očima i ušima, uzima se mjesto infinitiva prezent s prilogom ***gdje.*** *Narod se divljaše videći nijeme gdje govore, hrome gdje hode i slijepe gdje gledaju.*

Bilješka. I ***gdje*** primiče se što bliže prezentu i pred njime onda ne treba bilježiti zarez.

5. Infinitiv služi često kao dopuna pridjevima ***vješt, kadar, dostojan, zgodan, gotov, navikao, dužan, brz, rad, podoban*** i t. d. *Vješti smo boriti se. Ja nijesam dostojan njemu obuće ponijeti. Rada je za njega poći. Dužni smo pokoravati se zakonima. Srce tvoje da ne bude brzo izgovoriti što pred Bogom. Gotov bješe u grad uskočiti. Oni nijesu navikli čitati svaki dan.*

Bilješka. Uz pridjeve može stajati mjesto infinitiva prezent s veznikom ***da.*** *Nijesm kadri ovo da razumijemo* (= razumjeti). Ispred ***da*** nema zareza. Rđavo je upotrebljavati infinitiv sa ***za.*** *To nije dobro za jesti.* Treba govoriti: *To nije dobro jesti* ili *za jelo.*

6. Infinitiv može biti i atribut imenicama. *Bog zna, kad ću imati čast govoriti s vama. Držim za svoju dužnost opominjati te. Imam vlast prodati ovu zemlju. Nije imao prave volje čitati takve knjige.*

Bilješka. I uz imenice može biti mjesto infinitiva prezent sa **da.** *Prvi im je posao da skupe* (= skupiti) *novaca.* Ispred **da** nema zareza.

7. Uz glagole kretanja znači infinitiv namjeru i stoji mjesto namjerne rečenice. Namjerni ili finalni infinitiv. *Idem, care, u Kosovo ravno za krst časni krvcu prolijevati. Tko se snizi k rosnoj travi sankom krijepit snagu tijela. Legoše mi spavati. Rano rani Turkinja djevojka na Maricu bijeliti platno. Kao da si došao vatre uzeti.*

8. Mjesto namjernoga infinitiva može stajati i prezent sa **da** kao prava namjerna račenica. Tako je i običnije. *Došao sam, da vidim* (rjeđe *vidjeti*), *što radiš. Pošao sam sudu, da ga pitam* (rjeđe *pitati*).

Bilješka. Kad se uzima mjesto infinitiva prezent s veznikom **da,** onda valja uopće pamtiti ovo: Mjesto infinitiva može stajati **da** s prezentom, kad je u prezentu isti subjekt, koji je i u prethodnome glagolu; ako li nije isti subjekt, onda redovno mora stajati **da** s prezentom. *Gospode, dopusti mi najprije, da idem* (ne: *ići*), *da ukopam oca svoga. Zapovijedi joj, da dođe* (ne: *doći*). Ali ima i ovakovih rečenica: *I pusti je ružu brati* (mjesto *da bere*). *Posla brata u mlin mljeti* (mjesto *da melje*), gdje bi se subjekt zavisne rečenice protezao na akuzativ objekta u glavnoj.

9. Infinitiv stoji kadšto mjesto kondicionala u zavisnoj upitnoj rečenici. *Sin čovječji nema gdje glave zakloniti* (= gdje bi zaklonio). *Ne znam što kupiti* (= što bih kupio).

10. Infinitiv stoji u uzvičnim rečenicama mjesto prezenta sa **da.** *On umrijeti* (= da umre) *od tvojih ruku! Šta, u crkvu mi Turci uljesti* (= da uljezemo).

11. Infinitiv **reći** stoji mjesto prezenta sa **da.** *Ja sam mu toga konja prodao ili bolje reći* (= da rečem, da rečemo, da se reče) *poklonio.*

12. Infinitiv uz 3. lice jednine od glagola **jesam** znači, da se nešto mora ili može učiniti. *Jedamput mi je mrijeti. Živjet mu je, dok je meni drago. Koga je moliti, nije ga srditi. Što nije gledati, nije ni glodati.*

Glagolski prilozi ili verbalni adverbi

§ 313. 1. Dva su glagolska priloga. Trajni glagolski prilog tvori se samo od imperfektivnih glagola: **pletući, zapletavajući,** a svršeni glagolski prilog ponajviše od glagola perfektivnih: **spletavši.**

2. Glagolski oblici **pletući** i **spletavši** danas su prilozi pa zato se ne sklanjaju. Ali nekad su to bili glagolski pridjevi pa su se sklanjali u svim padežima, brojevima i rodovima. Neki se prilozi još danas dekliniraju: **vladajuća** *kraljica,* **ravnajući** *učitelj,* **bivša** *krajina,* **prošavše** *ljeto,* a neki su postali pravi pridjevi: **vruć, gorući, kipući, mogući, tekući, budući.**

Bilješka. Kad bi trebalo, navlastito prema njemačkome jeziku, prilog deklinirati, onda ga treba razvezati u zgodnu rečenicu (obično odnosnu) ili se uzme koji zgodni pridjev. *Moli milostinju od sviju izlazećih* (= koji izlaze) *iz crkve. Pogladi me drščućom* (= drhtavom) *rukom.*

3. Oba glagolska priloga često zamjenjuju uporednu sastavnu rečenicu vezanu sa **i.** *Iđahu govoreći* (= i govorahu). *Stojša legne u hlad pokrivši se* (= i pokrije se) *maramom.*

4. Glagolski prilozi odgovaraju često na pitanje **kada?** i označuju vrijeme kao i drugi vremenski prilozi, a često zamjenjuju vremensku rečenicu. *Idući* (= kad je išao) *tako nađe u polju jednoga čovjeka. Sav se strese vidjevši* (= kad je vidio), *kakva se nesreća dogodila.*

5. Glagolski prilozi odgovaraju na pitanje **kako?** i naznačuju način. *Otac plačući zapita zmiju. Danas sam ručao stojeći. Zapjevavši* (= veselo) *ode iz kuće.*

6. Glagolski prilozi udruženi sa **ne** zamjenjuju kadšto posljedičnu rečenicu sa **da ne.** *On nje ne slušajući* (= tako da nije slušao) *uzjaše na svoga konja. Četrnaesti je dan, kako čekate i ne jedući živite ništa ne okusivši* (= tako da nijeste ništa okusili). *Ni sad ne mogu na to pomisliti ne nasmijavši se* (= da se ne nasmijem).

7. Glagolski prilozi znače često uzrok i mogu se kadšto razvezati u uzročne rečenice. *I pepeljuga ne imajući* (= budući da nije imala) *kad tražiti papuču pobjegne bosonoga. Oni zavadivši se* (= budući da su se zavadili) *sa carem turskim stanu se spremati na boj.*

8. Glagolski prilozi znače i pogodbu i stoje često mjesto pogodbene rečenice. *Pišući* (= ako pišeš) *ovako narodnim jezikom ostat ćeš dovijeka samo prostonarodni spisatelj. Gospodin Matić uzevši* (= ako se uzme) *jedno s drugim govori pravo.*

9. Glagolski prilog trajni udružen sa *kao* često zamjenjuje porednu rečenicu sa *kao da*. *Oni oboje kao stideći se* (= kao da su se stidjeli) *ne poslušaju ga.*

10. Glagolski prilog trajni znači i dopuštanje i zamjenjuje često dopusne rečenice. *Zato im govorim u pričama, jer gledajući* (= iako gledaju) *i čujući* (= iako čuju) *ne čuju niti razumiju.*

11. Glagolski prilog trajni stoji kadšto mjesto odnosne rečenice. *Dođe glas iz neba govoreći* (= koji je govorio).

12. Oba glagolska priloga obično se odnose na gramatički subjekt u nominativu, ali glagolski prilog trajni može se odnositi i na dativ u rečenici. *Njemu se dosadilo sjedeći besposlenu. Teško loncu iz sela začine čekajući. Sv. Pavlu idući u Rim razbila se lađa. Teško Turkom* (= Turcima) *trgujući s Markom. Krvave im sablje do balčaka siekući careve soldate.*

13. Glagolski prilog trajni može se odnositi i na akuzativ u rečenici. *Ostavih ga u sobi igrajući se. Nađe brata plačući.*

Ako je akuzativ zavisan od glagola ***čuti, vidjeti, opaziti, zateći, naći***, stoji mjesto trajnoga priloga obično prezent sa ***gdje*** i ***kako***. *Kad opaze zmaja gdje ih tjera* (mjesto *tjerajući ih*), *prepadnu se. U jedanaesti sat izišavši nađe druge gdje stoje* (mjesto: *stojeći*) *bez posla.* Tako i: *Vidje čovjeka gdje sjedi na carini. Nađe brata gdje plače.*

14. Često stoje glagolski prilozi na početku rečenice udruženi s kojim nominativom, na koji se u samoj rečenici odnosi koja zamjenica ili upravo ništa. *Irud vidjevši Isusa bi mu vrlo milo. Videći sad Nijemci, da se čitav rat otvori, dođe njihov general u Zemun. — Tako oni tiho govoreći puče puška iz kaurske vojske. Uzevši on mene u kola odvezemo se kući.* Ti se prilozi zovu samostalni ili apsolutni glagolski prilozi.

15. Samostalni ili apsolutni glagolski prilozi dolaze i bez nominativa. Oni se dadu razvezati u zavisnu rečenicu s glagolom u prezentu pasivnome sa ***se***. *Sudeći* (= ako se sudi) *po nekim slovima to je pisao Živko. Pokraj peći sjedeći* (= ako se sjedi) *ništa se ne dobiva. U donjemu gradu ušavši* (= kad se uđe) *nadesno stoji crkva.*

Bilješka. Glagolski se prilozi ne odvajaju od svoje rečenice zarezom.

Glagolski pridjevi ili verbalni adjektivi

Tvorni ili aktivni glagolski pridjev

§ **314.** 1. Tvorni glagolski pridjev na ***-o, -la, -lo: ču-o, ču-la, ču-lo*** gradi se od perfektivnih i imperfektivnih glagola i služi za tvorbu perfekta, pluskvamperfekta, kondicionala i futura eksaktnoga.

2. Tvorni glagolski pridjevi mnogih neprelaznih glagola upotrebljavaju se često kao pravi pridjevi (obično u neodređenome sklanjanju). *Veli Marko ostarjeloj majci. Za'rđalo oružje. Pa sustala konja odjahao. Spomeni babu i umrle vitezove. Čekao kao ozebao sunca. Oplakivala je svoga nestaloga sina. Udari ga uvelom jabukom.*

3. Tvorni glagolski pridjev upotrebljava se za kazivanje želje. U toj službi on se zove željni način ili optativ. *Živio kralj! Dobro došli, mili gosti! O Kadiću, kukala ti majka! Tako mi Bog pomogao! A jadi ga crni znali! Da lijepa ti je, jadi je ubili! Koji veli, da sam od zla roda, ne imao od srca poroda.*

Bilješka 1. Pridjev ***bio, bila, bilo*** često se izostavi. *Žalosna mu majka* (bila)! *Hvaljen* (bio) *Isus!*

Bilješka 2. Želja se izriče i prezentom sa ***da*** (§ **301.**) i perfektom sa ***o da.*** (§ **306.** 10.).

4. U zavisnim rečenicama dolazi kadšto optativ mjesto futura eksaktnog ili prezenta perfektivnih glagola, ako je u glavnoj rečenici optativ. Asimilacija glagolskih oblika. *Ti ne imao groba ni poroda, dok turskoga cara ne dvorio* (= ne budeš dvorio). *Kukavica bio, tko ti pobjegao* (= pobjegne). *Koliko hljeba pojela* (= pojedeš), *toliko sreće imala. Kud puklo* (= pukne), *da puklo. Čije bilo* (= bude), *da bilo.*

5. Tvorni pridjev s veznicima ***ma, makar*** ima dopusno značenje. *To ću učiniti, makar glavu izgubio. Otići ću, ma što bilo.*

Ali i bez veznika imaju tvorni pridjevi dopusno značenje, kad su udvojeni i vezani sa ***ne*** ili sa ***ili***. *Jeo ne jeo, pio ne pio, tjerao ne tjerao, ne ćeš ga stići. Il' umrla ili preboljela, ja ne mislim vaša snaha biti.*

Ali ima i ovako: *Bog ljubi ljude, pa naumio ja kad mu drago ostaviti grijeh, svagda će mi pomoći.*

Trpni ili pasivni glagolski pridjev

§ **315.** 1. Trpni glagolski pridjev mogu imati samo prelazni glagoli.

Trpni pridjev često stoji kao predikatni atribut uz imenice i zamjenice i zamjenjuje odnosnu rečenicu. *Baba ga uvede u nekakvu avliju ograđenu* (= koja je bila ograđena) *kostima junačkim. Kad se ujutru carska kći razbudi, vidi svijeće promijenjene* (= gdje su promijenjene).

2. Trpni glagolski pridjev može imati i službu pridjeva atributnoga. *Na njemu je izderana kabanica. Nošenu haljinu poklanjam tebi.*

3. Neki trpni glagolski pridjevi izgubili su svoje trpno značenje: *kršteni kum* (koji drži na krstu), *kršteno ime* (što se dobiva na krstu), *rođena mati* (koja me rodila), *vjenčani prsten* (kojim se vjenčava) i t. d.

Pasiv ili trpni lik

§ **316.** 1. Kad se trpni pridjev složi s oblicima glagolâ ***jesam***, ***biti*** i ***bivati***, postaju oblici trpni ili pasivni (§ **122.**).

Što je rečeno o sintaksi aktivnih glagolskih oblika, to sve vrijedi i za oblike pasivne.

2. Mjesto pasivnih oblika uzimaju se oblici aktivni, gdjegod to može biti. Mjesto: *Učenici su pohvaljeni od učiteljâ* običnije je: *Učitelji su pohvalili učenike.* Bolje je: *Ja ću vas dobro poslužiti* nego: *Bit ćete dobro posluženi od mene.*

Aktivna se rečenica pretvara u pasivnu tako, da se aktivni oblik glagola stavi u pasiv, objekt aktivne rečenice postaje subjekt pasivne, a subjekt aktivne rečenice dolazi u genitiv s prijedlogom ***od***. Aktivna je rečenica: *Učitelj hvali učenike.* Pasivna je: *Učenici bivaju pohvaljeni od učitelja.*

Pasivna se rečenica pretvara u aktivnu, da se pasivni oblik glagola stavi u aktiv, subjekt pasivne rečenice postaje objekt aktivne, a genitiv sa ***od*** u pasivnoj rečenici postaje subjekt u aktivnoj. Pasivna je rečenica: *Vi ćete biti dobro posluženi od mene.* Aktivna je: *Ja ću vas dobro poslužiti.*

3. U aktivnoj rečenici, koja se uzima mjesto pasivne, mora se često pomisliti subjekt ***ljudi***. Pasivno je: *Krivac bi bačen u tamnicu.* Aktivno: *Krivca baciše* (ljudi) *u tamnicu.*

4. Mjesto opisanih pasivnih oblika uzimaju se često aktivni glagolski oblici s povratnom zamjenicom ***se***. Mjesto: *Marko će biti osuđen* govori se i: *Marko će se osuditi.*

Bilješka. Uz pasivne oblike sa ***se*** ne valja metati akuzativ objekta. Nije dobro: *Hrvatsku se gramatiku rado čita*, već je dobro: *Hrvatska se gramatika rado čita.*